

ლუარა სორდია

ტერენტი გრანელის ბედისწერა

გამომცემლობა „უნივერსალი“
თბილისი 2011

ნაშრომში, სათანადო წყაროების გათვალისწინებით, არის ცდა ტერენტი გრანელის პიროვნული და პოეტური პორტრეტის უმთავრესი შტრიხების ჩვენებისა.

შესწავლილია პოეტის ესთეტიკის ზოგიერთი საკითხი, რელიგიური სიმბოლიკა, შემოქმედების რამდენიმე მთავარი პრობლემა.

“მემენტო მორის” ავტორი ნარმოჩენილია, როგორც ადამიანურ შესაძლებლობებზე ამალღებული, მსოფლიო მასშტაბებს ზიარებული, ანტიციპაციის უნარით მომადღებული გამორჩეული პოეტი.

ნაშრომი განკუთვნილია ჰუმანიტარული ფაკულტეტის სტუდენტების, ასევე, ტერენტი გრანელის შემოქმედებით დაინტერესებული მკითხველებისთვის.

რედაქტორი: ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი **ტიტე მოსია**

რეცენზენტები: ფილოლოგიის დოქტორი, პროფესორი
ნანა კუცია
ფილოლოგიის დოქტორი **მარინე ტურავა**

© ლ. სორდია. 2011

გამომცემლობა „**უნივერსალი**“, 2011

თბილისი, 0179, 0. ჯავახიშვილის ბაზ. 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal@internet.ge

ISBN 978-9941-17-489-6

სარჩევი

შესავალი..... 5

თავი I

ტერენტი გრანელის პიროვნული თავისებურებები

ფსევდონიმ “გრანელის” გამო	15
ტერენტი გრანელის პორტრეტი	21
ცოცხალი ლეგენდა	26
სილატაკე — პატარა ჯვარცმა	32
ნისლშემოსილი (ტერენტი გრანელის ერთი თავისებურების შესახებ)	37
გაბედული, პირდაპირი	45
აპოკალიფსურ მხეცებთან მეზობელი	51
შერისხული	58
სხვაგვარ დუმილით ვუსმენ მუსიკას	68
ტერენტი გრანელის პატარა მტრები	69

ტერენტი გრანელის მეგობრები

სულთა სიახლოვე. გალაქტიონ ტაბიძე და ტერენტი გრანელი	81
დაფასება, აღიარება	93
ტერენტი გრანელი და კოტე მარჯანიშვილი	99
ტერენტი გრანელი და მხატვრები	100
„და საქართველო ასე მალმერთებს“	102
ტერენტი გრანელი და შალვა დადიანი	114
ტერენტი გრანელი და სერგეი ესენინი	116
ტერენტი გრანელი და ვლადიმერ მაიაკოვსკი	118
პოეტის სახელს ბრბო არ ითმენდა	119
მე ვადიდებდი ქუჩას, ხეტიალს	124
“რა ძვირფასია თავისუფლება”	127
“უცნობი სფინქსი”	128
ახლა სიგიჟე გრძნობის ბრალია	135

თავი II

ესთეტიკის ზოგიერთი საკითხი

“პოეტი არის ყოველთვის ერთი”	146
ბიბლიური სიმბოლიზმის გზა	161
სიჩუმის ყვავილები	166
პოეზია — სულიწმიდის მადლი	175
ლოცვა-ვედრება, გალობა ახალი	183

თავი III

ტერენტი გრანელის ლირიკის რამდენიმე პრობლემა

ბიბლიური პარადიგმები ტერენტი გრანელის პოეზიაში	186
ძველი აღთქმის სახეები	188
სიცოცხლის შუქის ძიება.....	199
მარიამ ღვთისმშობელი — პოეტის “ცისფერი და”	209
ღმერთის უარყოფელი ეპოქის ტრაგედიების ასახვა	215

თავი IV

პოეზია პლანეტების.....	222
------------------------	-----

თავი V

ანტიციპაციით მომადლებული ტერენტი გრანელი.

წინასწარმეტყველური ხილვები	230
ნათელსმენის ფენომენი	236
სიკვდილის აჩრდილების გამოცხადება	238
აპოკალიფსურ მხეცთა ნაშიერების შეცნობა	241
ღმერთის კენ მიბრუნების და საქართველოს დამოუკიდებლობის წინასწარმეტყველება	248
საკუთარი მომავლის განჭვრეტა	250

შესავალი

მეოცე საუკუნე ღირებულებათა ტოტალური გადაფასებით გამოირჩა. მრავალი შემოქმედის სახელი ჩაიძირა დავიწყების უფსკრულში. გაღმა ნაპირამდე ვერ გააღწიეს ორდენოსანმა, ხუთწლედების პრემიებით ნახალისებულმა, მთავრობის მიერ ხელდასხმულმა კალმოსნებმა. სულიწმიდის მაღლით ცხებული სიტყვის ოსტატები კი, რომლებიც თავის დროზე დევნილი, ტერორიზებული და რეპრესირებული იყვნენ, ნათლის სვეტივით გაბრწყინდნენ და სულის სასწაულებით გაგვაოცეს. ცოტანი არიან ასეთები, მსხვერპლის ფასად რომ გადაარჩინეს უმაღლესი იდეალები. ერთ-ერთი ასეთი უპირველესი ლირიკოსის შარავანდედით მოსილი პოეტია ტერენტი გრანელი. იგი ბოლომდე დარჩა მოუსყიდველი, მოუთვინიერებელი, თვაისუფლების ჰაერით ცადანეული.

გარდაცვალებიდან თითქმის სამი ათეული წელი გაუცხოების ნისლი ებურა ტერენტი გრანელს, მის შემოქმედებას საგანგებოდ უგულვებელყოფდნენ და მკითხველს უმაღავდნენ მედროვეები, პრიმიტივები, მაგრამ ამაოდ დაშვრნენ მისი სიღიადის დაფარვის მოსურნეები.

დღეს ტერენტი გრანელის გამორჩეული პოეტური აზრი მეუფებს ყველგან, აზრთან კი, როგორც დიდი ილია ჭავჭავაძე ბრძანებდა, არტილერიაც უძღურია.

მკითხველმა მეოცე საუკუნის მეორე ნახევარსა და ოცდამეერთე საუკუნის დასაწყისში ხელახლა აღმოაჩინა მისი პოეტური პლანეტა, უფრო დიდი ძალით ინამა ეს “პოეტი ბავშვი” და ლამის ჩვენი დროის სახარებად შერაცხა მისი განუმეორებელი პოეტური კრებულები.

სიტყვის ჯადოქართა ქვეყანაში, პოეტების მეფე გალაკტიონის გვერდით, ცხოვრობდა ცრუ პოეტების ლეგიონებისაგან გამორჩეული, ზეგარდმო მაღლით ცხებული ლირიკოსი და ისეთსავე ფურორს ახდენდა მეოცე საუკუნის 20-30-იანი წლების ქართულ სინამდვილეში, როგორც არტურ რემბო თავის თანამედროვე საფრანგეთში.

ტერენტი გრანელის შემოქმედება დასავლურ-აღმოსავლური ტენდენციების სინთეზირების ნიმუშია. მან უკვე ჩააბარა დროის გამოცდა და ერის მუდმივ მეგზურად იქცა.

ცხოვრებაში “მემენტო მორის” ავტორი იობივით მრავალტანჯული და იობივით ღმერთის რჩეული იყო, თითქოს საგანგებოდ უვლენდა ღმერთი ყოველნაირ განსაცდელს, რათა წამების ცეცხლში ნაწრთობს, ბოლომდე გამოევილინებინა თავისი განსაკუთრებული შესაძლებლობები, უფსკრულიდან მიეკვლია მარადიული შუქისთვის.

მიწიერი, წარმავალი ბედნიერებისაგან განზე დარჩენილი, მანც დიდად განიცდებოდა, ერის ნერვებს ათრთოლებდა პოეზიითაც

და ცხოვრების წესითაც. მეშჩანობის ჭაობს, ბრბოს ცდუნებებს ბოლომდე განრიდებულ ტერენტი გრანელს დავით წინასწარმეტყველივით შეეძლო ეთქვა: “შევიძულე კრებული უკეთურთა, ბოროტთა გვერდით არ დავჯდები” (ფს. 25,5).

ბევრი დაინერა პოეტის ცხოვრებაზეც და შემოქმედებაზეც, მაგრამ საბოლოოდ ისიც კი არაა დადგენილი, კვირკველია იყო იგი (ელ. უბილავა), კვირკვაია (ლ. ალიმონაკი) თუ კვირკვია (ირ. ხარჩილავა).

დაბადების თარიღებად ასახელებენ 1897, 1898 და 1901 წლებს.

პოეტის ადგილის დედაა წალენჯიხა, იმდროინდელი ზუგდიდის მაზრა. ტერენტის სახელმა ისე განადიდა ეს პროვინციული დაბა, როგორც ილიამ — ყვარელი, აკაკიმ — სხვიტორი, კ. გამსახურდიამ — აბაშა, გალაკტიონმა — ჭყვიში.

ტერენტის მამა ღარიბი გლეხი იყო, ჯერ სოფლის მეურნე, შემდეგ — მეუნაგირე. დედით ობოლი პოეტის ცხოვრებას სამუდამოდ დაუკავშირდა სათნო დედინაცვლის — დარია მებონიასა და უნახესი დების — მამოსა და ზოზიას სახელები.

სკოლაში “მონაფეთა მეფედ” იცნობდნენ. მამის დაინვალიდების და სახლის დანვის შემდეგ იძულებული იყო ხარაზის მოსაწყენ საქმიანობას მოჰკიდებოდა. ბედი დასცინოდა უფრო მეტად, ვიდრე ნიკოლოზ ბარათაშვილს.

სიღარიბე ჯვარცმად ექცა. მოგვიანებით, უკვე ცნობილმა, ზამთარ-ზაფხულ თხელი ხალათით მოარულმა, შალვა დადიანის შენიშვნას, ჩაიცვით ყმანვილო, ჩაიცვითო, ასეთი ლექსით უპასუხა: “ბატონო შალვა, არათუ კაცმა, ბავშვმაც კი იცის ჭამა და ჩაცმა, შენ სილატაკეს არ იცნობ, ალბათ, რომელიც არის პატარა ჯვარცმა”.

მატიერიალურმა სიდუხჭირემ ვერ ჩაკლა მისი ამაყი, თავისუფლებისმოყვარე სული, დიდი ნიჭი. თავიდანვე მიიქცია ყურადღება შეურიგებელი ბუნებით, ეროვნული სულისკვეთებით სავსე წერილებით, ლექსებით.

1918 წლიდან თბილისშია. უსახსრობის გამო სტუდენტი ვერ გახდა, მაგრამ თავისუფალი მსმენელი იყო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში.

მისი ბიოგრაფიის სასახელო ფურცელია ბრძოლა თურქი ასკერების წინააღმდეგ აჭარაში 1918 წელს.

საარსებო წყაროს ძიებამ ხან რკინიგზის მუშად აქცია, ხან ტრამვაის კონდუქტორად, ხან გაზეთ “ახალი სოფლის” რედაქციის შიკრიკად, მაგრამ სამსახურს ვერ შეეგუა მისი უკიდევანო სული.

“პოეზიაში უდიდესი და ცხოვრებაში გზადაბნეული” პოეტი ახერხებდა ლიტერატურული თბილისის დაეღუპტრონებას, მკითხველთა და მსმენელთა მონუსხვას.

ტერენტის პოეტური დიდება განაპირობებს კრებულებმა: “სამ-გლოვიარო ხაზები” (1921), “სული და საფლავები” (1922), “პანაშვიდე-ბი” (1920 წ.), “მემენტო მორი” (1924 წ.), ასევე 1926 წელს გამოვიდა “ახალი რჩეული”.

მის ლექსებს აღტაცებული წერილები უძღვნეს ვ. გაფრინდაშ-ვილმა, პ. ორბელიანმა, კ. გამსახურდიამ.

ტერენტი გრანელის შემოქმედებას მაღალ შეფასებას აძლევ-დნენ კ. კაპანელი, შ. ნუცუბიძე, შ. დადიანი.

1924 წელს ტერენტისადმი მიძღვნილი სპეციალური გაზეთი გა-მოვიდა. პოეტის შემოქმედებას მიესალმებოდნენ ვ. ბარნოვი, პ. ირე-თელი, დ. ახვლედიანი, ი. გომართელი, ვ. რუხაძე, გ. ნადირაძე, დ. კო-ბიძე, კ. კაპანელი.

ტერენტის შემოქმედებას თვალყურს ადევნებდა ლავრენტი ბე-რია.

“უცნობი სფინქსის” “მინანქრის სტრიქონებით” მოიხიბლა კ. გამსახურდია, ხოლო თვითშეცნობილმა პოეტურმა გენიამ — გალაკ-ტიონმა, რომელსაც მეორე სახელი არ სწამდა მეოცე საუკუნის ქარ-თულ პოეზიაში, აღტაცება ვერ დაფარა წაღწევიდან მოვლენილი მგოსნის “საამო ქართულით” და “მემენტო მორის” ავტორს “ხალასი გენია და ნიჭი, ბუნებით პოეტი”, “ჭეშმარიტი პოეტი” უწოდა.

ტ. გრანელმა 1919 წელს გამოსცა სამხატვრო-სალიტერატურო გაზეთი “ია” და ჟურნალი “კრონოსის სარკე”.

1917-1919 წ. “წაღწევიდან” ფსევდონიმით აქვეყნებდა პუბ-ლიცისტურ სტატიებს “სახალხო საქმეში”, “ახალ ნაკადში”, “ტრიბუ-ნაში”.

1919 წელს პოეტმა სამუდამო ფსევდონიმად აირჩია “გრანელი”.

1928 წელს მის ბიოგრაფიაში შავი ფურცელი ჩაინერა.

1931-1934 წწ. თბილისისა და სურამის საავადმყოფოებში გაა-ტარა. დღეს ირკვევა, რომ მის მიმართ გატარდა “ფსიქიატრიული რეპრესიები”.

გარდაიცვალა 1934 წ. 10 ოქტომბერს თბილისის პირველ კლი-ნიკურ საავადმყოფოში. პოეტის ნეშტი ყოველგვარი ნეკროლოგების, გამოსაღმებისა და სამგლოვიარო პროცესიის გარეშე მიაბარეს პეტ-რე-პავლეს სასაფლაოს მიწას, სადაც პოლიტიკურად არაკეთილსაი-მედონი განისვენებდნენ.

1987 წლის 20 დეკემბერს, ასევე უხმაუროდ გადაასვენეს დიდუ-ბის მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში. ეს ისე ჩუმად, შეგნებულად შენიღბული მეთოდებით მოხდა, რომ ოჯახის წევრებმა მისთვის საფლავში ადგილის დედიდან ჩამოტანილი მიწის ჩატანებაც ვერ მოახერხეს.

აღსანიშნავია, რომ პოეტმა თვით იწინასწარმეტყველა თავისი გარდაცვალების დრო, თვითვე წარმოიდგინა თავისი ჩუმი და უცრემ-

ლო პროცესია, გულჩათხრობილი, სევდიანი და სინდისანრიალეზული რომ მიაცილებდა ნაადრევად დაღუპული უნიჭიერესი პოეტის ცხედარს. მაშინ ტერენტი ჰნ წლის იყო.

ახდა პოეტის წინასწარმეტყველება ნაადრევ დაღუპვაზე, უცემრემონიო დასაფლავებაზე, მომავალ დიდებაზე.

“არა სიცოცხლე, არა სიკვდილი, არამედ რალაც სხვა”, “მესამე გზა”, წერდა პოეტი და ეს “მესამე გზა” “უკვდავების ცისფერი მხარე” იყო, სადაც სამუდამოდ დაივანა პოეტის მშფოთვარე სულმა.

ზეცანართმეული, ღმერთნართმეული ეპოქის შვილი იყო ტერენტი გრანელი, ღმერთის გმობა კი ადამიანის გაარაფრების, ყოველგვარი უკეთურების დაკანონების საშუალებას იძლეოდა.

მაგრამ “მემენტო მორის” ავტორს არასოდეს უწერია პარტიული დიქტატით, არასოდეს შეუქია მინიერთა პრაგმატული მისწრაფებები, სოციალისტური ქვეყნის არარსებული წარმატებები.

პოეტის მთავარი საფიქრალი იყო “საქართველოს ისტორიული მისია”, ენა, მამული, სარწმუნოება.

სისხლიან ბოლშევიზმთან დაპირისპირებულმა, სავსებით განსხვავებული, “უფალი გზა”, ნამდვილი პოეტის გზა აირჩია.

იოანე ნათლისმცემელი ამბობდა: “ვინც თქვენ გგონივართ, არა ვარ იგი”.

აკაკი წერეთელი გვაფრთხილებდა: “თქვენ რომ გგონიათ, ის არ ვარ”.

გალაკტიონი ამტკიცებდა: “მე ხომ სხვა ვარ”...

ტერენტი გრანელი დაჟინებით იმეორებდა: “მე სხვა ვარ, ხალხი სხვაგვარად მიცნობს”...

თუმცა მის სიდიადეს გრძნობდნენ, ბოლომდე ვერ უგებდნენ და შეუცნობლობის ტკივილმა ათქმევინა: “სადაც მე ვდგავარ, იქ სიბნელება, იქეთ არავინ არ იხედება”. ეს ღვთაებრივი სიბნელე იყო, ანუ სინათლე, ჩვეულებრივი მზერისთვის მოუხელთებელი.

ნამდვილი პოეტების სულები საჭიროების ჟამს ევლინებიან ხოლმე ერს. ბუნებრივია, ჩვენს დროს ასე რომ აედევნა ტერენტი გრანელის აჩრდილი და ხალხს ძილს უფრთხობს მისი პოეზიის “ცისფერი შუქი”, საღმრთო ემბაზში განბანილი ჭეშმარიტებები.

“მემენტო მორის” ავტორის შემოქმედება გვიზიდავს იგავურ-სიმბოლური ფორმით გამოხატული სიბრძნით, იგი იმ მარადიული წყაროს დანაფების შედეგია, ბიბლიაში უფალს რომ უწოდებენ.

ბიბლიაში განარჩევენ ორგვარ სიბრძნეს: მინიერსა და ზეციურს (ბარუქი), ეშმაკეულსა და მალლიდან გარდმოვლენილ სიბრძნეს (პავლე მოციქული).

“ჭეშმარიტი სიბრძნე ყოველთვის დაფარულია, ერთადერთია იგი, მაგრამ ყოველივეს განმაახლებელი, ... ეწვევა უბინო სულებს თა-

ობიდან თაობაში და ღვთის მოყვარებად და წინასწარმეტყველებად განამზადებს.

რადგან ღმერთს არავინ უყვარს, გარდა იმისა, ვინც სიბრძნით ცხოვრობს.

ღამედ შეიცვლება ნათელი, სიბრძნეს კი ვერ სძლევს ბოროტება” (“სიბრძნე სოლომონისა”).

ტერენტი გრანელის პოეზიაში სწორედ ზეციური, მარადიული სიბრძნე მოიძიება. კერპების, ცრუ მოციქულების, ანტიქრისტიების ეპოქაშიც გაიგნო პოეტის სულმა გზა უხილავი ღმერთისკენ.

მისი პოეზიის ნაყოფელვარე ხე უფლისგან არის კურთხეული, მისი ცეცხლი უზენაესი ცეცხლია, ჩვენ მასზე ვითბობთ ჩრდილოეთის ყინვისგან გათოშულ ხელებს, ვწმენდთ დროის მტვრისაგან გაუხეშებულ სულს და დარწმუნებული ვართ, რომ “უცნობი სფინქსის” მწუხარე მუზა ხვალ თუ ზეგ მოაზროვნე მსოფლიოს მრავალ მხარეს შესძრავს.

ტერენტი გრანელის ენიგმურ, სიმბოლურ-მეტაფორულ სამყაროში შესასვლელი “საოცრების კარი” ანუ ქრისტიანული ღმერთია.

პოეტი ამრავალფეროვნებს, ახალი ნიუანსებით ავსებს საღმრთო სახელებს, ხშირ შემთხვევაში სრულიად ახლებურ მიგნებებს ვეთავაზობს.

“უცნობი სფინქსის” შემოქმედებაში უბერავს საღმრთო ნიავი, გვეცნაურება გამოცხადების სიბრძნე, საღვთო ნისლი.

სისხლის, ტერორის, ძალმომრეობის ეპოქაშიც შეძლო პოეტმა ანგელოზური სულის შენარჩუნება: “მე ვარ უცნობი, მე ვარ ფარული და ანგელოზი თეთრი ბალისა”.

მან განსაკუთრებული განსჯის საგნად აქცია ფილოსოფიური პრობლემები, სიკვდილ-სიცოცხლის მიმართება, ზნეობრივი განწმენდა, ბედისწერის იდუმალება.

იგი დაემყარა მოძღვრებას, რომლის მიხედვითაც ადამიანში ორი არსია: ღვთაებრივი და მდაბალი. ღმერთის სამყაროში, ჩვენს ნამდვილ სახლში დასაბრუნებლად აუცილებელია განწმენდა.

ტერენტი გრანელი ჰგავდა ზიარებულთა ორდენის წევრს, რომელსაც უნდა გაეგლო ინიციაციის, კათარსისის რთული და ძნელი გზა.

განწმენდა ხდება ცეცხლით, სულიწმინდით, სისხლით.

პოეტის სული წმინდა გიორგის მსგავსად განწმინდა წამების ცეცხლით, წმინდა წამებით, მადლის მდინარით, სულიწმინდით და გულის სისხლით.

ზიარებულთა ინიციაციის ერთ-ერთი საფეხურია ლოცვა, მსხვერპლის გაღება, მონანიება.

“პოეზიის უმანკო მსხვერპლი” გამუდმებით ლოცულობდა, ითმენდა, მარხულობდა უკეთესი დროის სახელით: “ვდგავარ ქვეყნის წინ, როგორც მლოცველი, ვითმენ წამებას, სხვაგვარ დროს ველი”.

იტალიის მორწმუნეთა ორდენის, დადუმებული ბერების ორდენის წარმომადგენელთა დარად, ტერენტი გრანელიც ქართველ მორწმუნეთა ორდენის გამორჩეული წევრი იყო, რომელიც დუმილით შეფიცულ ძმობის წევრებს მოგვაგონებდა, იგი წმინდანებივით, “თეთრი სამოსით” ევლინებოდა “სიმბოლიზმის მწვანე ყვავილებს”.

მისტიკოსები საღმრთო ტრფიალის იდეას იზიარებდნენ.

პლატონის მიხედვით, მხოლოდ სიყვარულს მიჰყავს კაცი ჭეშმარიტი გზით ამ ცხოვრებაში, მაგრამ არსებობს მინიერი და ციური ეროსი. მიზანი უნდა იყოს არა ეროტიკულ მისტიკრიათა პირველი სტადია, არამედ სულის ამაღლება მშვენიერ საგანთაგან უმაღლეს, ღვთაებრივს მშვენიერებად, საღვთო მიჯნურობამდე.

ტ. გრანელი “ციური ეროსის” ციურ ჰანგებს ქმნიდა, იგი მაღლდებოდა სიყვარულისა და მშვენიერების პლატონურ გაგებად, საღვთო სიყვარულის სიმაღლემდე.

რიცხვისადმი პოეტის ინტერესი მოწმობს ჰარმონიის ძიებას, მუსიკით ტოტალური გატაცება პითაგორეულ სფეროთა ჰარმონიას, საღმრთო მუსიკას უნდა უკავშირდებოდეს.

სულიერი განსაწმენდელი ორფეოსელთათვის იყო არგონავტიების ლაშქრობა, გაჭირვების დათმენა. ტ. გრანელისათვის განსაწმენდელია ხელოვნება, პოეზია, მუსიკა და “ლექსი მისტიკრია”.

მისი ცხოვრება სულიერი განწმენდა, სიკვდილის შიშის დაძლევა და სიკვდილისათვის მზადება იყო.

დიდი ადამიანები ამაღლებული სულით ამარცხებენ სიკვდილს, ამიტომაც ფერებში წარმოიდგენენ მას. მაღარმესთვის სიკვდილი ოქროსფერია, ვერლენთან — მზისფერი, რემბოსთან ნითელი, გალაკტიონთან — ვარდისფერი, ტერენტი გრანელი კი “ცისფერი სიკვდილის” მშვენიერებას ეზიარებოდა: “ეს იყო წამი, წამი, როდესაც ელოდნენ ცისფერ სიკვდილის წამებს”.

სიკვდილთან ბრძოლის სურვილით შეიქმნა ხელოვნება, მეცნიერება, ფილოსოფია, რელიგია.

სიკვდილის საიდუმლოს გაცნობიერება წყაროა ჩვენი გაღვიძების, ამაღლების, იგი ემსახურება ადამიანის დაფარული სულიერი ძალების გამოვლენას.

ტერენტი გრანელის მიხედვით, ადამიანი კვდება არა მაშინ, როცა სული სხეულს შორდება, არამედ სიკვდილის ტოლფასია სულის დაშორება ღვთისგან.

ლაო-ძი ამბობდა: “ადამიანი გაუკვდავდება იმიტომ და იმ დროს, ოდეს შეითვისებს თავის წიაღში ღვთაებრივ ძალას, ოდეს უკ-

ვდავების წყალს დაღვეს სიკეთისა და სიბრძნის სახით, ოდეს გარემოიცავს თავის თავში ღვთაებრივ სანყისებს”.

ტერენტი გრანელი დარწმუნებული იყო, რომ სული სიკვდილის შემდეგაც აგრძელებს არსებობას, იგი იღვიძებს ახალ გარემოში და სიკვდილის “სიდიადეს” აღიარებდა: “სიკვდილია სიცოცხლეზე მეტი”, “გამომეღვიძა მგონი, გარდაცვალების შემდეგ”.

პოეტმა გაიზიარა გარდასხეულების თეორია, გადაიხედა მიღმურში, ჩასწვდა ყოფნა-არყოფნის საიდუმლოებებს.

იოგების მიხედვით, სამყარო დაყოფილია მაღალ, შუა და დაბალ პლანეტარულ სისტემებად. დედამიწა შუა პლანეტარული სისტემის შემადგენლობაშია. სიკვდილი ყველგან არსებობს, გარდა მაღალი სულიერი პლანეტისა. ადამიანმა ისე უნდა იცხოვროს, რომ მიიღოს სულიერი სხეული და მიაღწიოს სულიერ პლანეტას.

ტერენტი გრანელი გამუდმებით ეძებდა “მესამე გზას”, “სხვა პლანეტას”, მას ეიმედებოდა უკვდავება, “სიცოცხლე სხეულის გარეშე”. მისი “უვალი გზა” ხორცისაგან გასაღწევი, სულის გამარადისების გზა იყო, რაც სიკვდილის შემდეგ უნდა დაწყებულიყო, სიცოცხლეში სულიერი ნათელების პირობების ერთგული დაცვით. მან გვიჩვენა ზეცამდე ასამაღლებელი ბილიკები.

“უცნობმა სფინქსმა” შექმნა თავისებური გარდაცვალების სახელმძღვანელო, “მიცვალებულის დღიური”, მაგრამ ფუჭად მოზიემე საზოგადოებამ, რომელიც ნივთს, ყოველდღიურობას, ვულგარულ გრძნობებს აიდეალებდა, ვერაფერი გაუგო პოეტის უზენაეს სიბრძნეს და მის გენიალურ ნიგნს “შავი ნიგნი” უწოდა.

ტერენტი გრანელის სულის გზები იწყება კაცობაში “ადამის ძის” სახით და სრულდება უმაღლეს სავანეში. მის მიერ განვლილი გზა მთელი კაცობრიობის სულის გზაა და ამიტომაც არის იგი “მსოფლიოს პოეტი”.

მას აღაშფოთებდა ადამიანის განშორება ღვთისგან და ბიბლიური წინასწარმეტყველებივით ურჩევდა მოძმეთ, ღმერთს შერიგებოდნენ.

ბიბლიაში უზენაესი მალაქია წინასწარმეტყველის სიტყვებით აფრთხილებდა ცოდვილებს: “აჰა, მოგივლენთ ელია წინასწარმეტყველს უფლის დღის, დიდის და საშინელის დადგომამდე.

“ის შეარიგებს მამების გულს შვილების გულთან და შვილების გულს მამების გულთან, რომ ჩემი მოსვლისას ქვეყანა შეჩვენებით არ შევმუსრო” (მალაქია, წინასწარმეტყველი, 3,23,24).

პავლე მოციქული მოძღვრავდა თაობებს: “ყოველივე ღვთისგან არის, რომელმაც შეგვირიგა იესო ქრისტეს მეშვეობით და მოგვცა შერიგების მსახურება.

იმიტომ, რომ ღმერთმა ქრისტეში შეირიგა ნუთისოფელი და არ ჩაუთვალა მათ მათი დანაშაულობანი და გვიბოძა შერიგების სიტყვა.

ამგვარად, ჩვენ ქრისტეს სახელით ვართ მოვლენილი და თავად ღმერთი შეგაგონებთ ჩვენი მეშვეობით, ქრისტეს სახელით გთხოვთ: შეურიგდით ღმერთს” (პავლე მოციქული, II კორინთელთა, 5,18,19,20).

შერიგების დღეს ნატრობდა გალაკტიონი და მზის (ქრისტეს) სახელით ურიგდებოდა სიკვდილს (“შერიგება”).

“განშორების” გულისტკივილი, განშორების წამებში ჩამქრალი სანთლები, ღმერთისგან განშორება ანამებდა ტერენტი გრანელს, მაგრამ სჯეროდა განწმენდის, შერიგების: “და სულის ლანდი ისევ გაჩნდება და ისევ მოვა დღე შერიგების”.

პოეტს ელანდებოდა ცოდვილთა განკითხვა, “უფლის დიდი დღე, ძალზე საშინელი” (იოველი, 2,11).

ტერენტი გრანელი რწმენით სავსე გულით ელოდა გარდუვალს: “დანვებოდა კვლავ ბინდი, გულში მენყო ლოდები, მოდიოდა დღე დიდი, ქარი ცოტაოდენი”. ლოდი საღვთო სახელია, ანუ პოეტი თავის მორწმუნეობაზე აკეთებდა აქცენტს.

ღმერთი არის მარად ღია თვალებით მზირალი მართალი მსაჯული, რომელიც დამსახურებებისამებრ მიუზღავს თითოეულს: “დიდგანმზრახველო და მარადმოქმედო, რომელსაც ღია გაქვს თვალები ადამის ძეთა საქციელის მიმართ, რათა მიაგო თითოეულს თავისი საქციელის და ნამოქმედარის მიხედვით” (იერემია, 32,19).

ტერენტი გრანელის უნიკალური ხედვა და ინტუიცია სამყაროს გლობალურ მოვლენებს აფიქსირებდა: “ვუმზერ სამყაროს ღია თვალებით”.

ადამიანებზე გულგატეხილი, ღმერთზე ამყარებდა იმედებს: “მე ისევ ციდან ველი ტაროსებს”.

ეპოქის მოვლენების შუაგულში მყოფი პოეტი თავისი თანამედროვეობის არსს, შავი დროის კონტურებს განუმეორებელი სახე-სიმბოლოებით აფიქსირებდა.

არაჰუმანური, სატანური პერიოდის შინაარსს გვიცნობიერებს მიგნებული სახეები: უღირსი თვალი, მხეცი (აპოკალიფსური მხეცების ასოციაციას რომ იწვევს), კაენი, დემონი, ბნელი შუალამე, ეშაფოტი და საფლავები, დროის თანამდევნი გველი და მკვდარი დღეები.

სიმბოლური ჩანაფიქრისაა შუქის ჩაქრობა, შავი ღრუბლების მოვლინება, ფინიების გააქტიურება: “და ჩაქრა შუქი თავისუფლების, სიბნელე ირგვლივ დაფენილია, ნელა მიდიან ღრუბლები ცისკენ, გარეთ ვიღაცას უყეფს ფინია”.

იკრძალებოდა ღმერთის ხსენება, სამშობლოს სიყვარული, ირგვლივ კი მრავლად იყვნენ ჭოტები, ყვავები, ყორნები, კატები, ფინიები.

ეროვნულ ტრაგედიაზე მიგვანიშნებდა ქარისგან ყაჩაღივით აკლებული, მიტოვებული ბალების სახეებით (ბალი კაცური ბუნებაა

იპოლიტე რომაელის მიხედვით, მიტოვებული ბალი მიტოვებული ადამიანია).

კვდებოდა რწმენა, პოეტი გლოვობდა მიტოვებულ ყვავილებს, ბედის წყაროს და მაინც ნუგეშის ღმერთს ეძებდა: “ახლოს არ დარჩა ვარდი არცერთი და გლოვა კრთოდა ბედის წყაროდან, ჩამქრალ თვალებით ნუგეშს ვეძებდი, ვეძებდი ნუგეშს და მიხაროდა”...

ტერენტი გრანელი ტიროდა “ქვეყნის უკუღმართობას”, და-ლუპვის გარდუვალობას, აღაშფოთებდა კოსმიური ავდარი, მთელი პლანეტის ბედი: “ცა იღრუბლება, მოდის ავდარი, მე დამაქვს სევდა ჩვენი პლანეტის”.

ტოტალურ კატაკლიზმებს, თავისი წინაპრების დარად, ღმერთის უარყოფით ხსნიდა.

პოეტს ეზმანებოდა სიავის არსასრული, ბოროტების იმპერიის დანგრევაზე ოცნება ასოცირდებოდა ბაბილონის დაცემასთან, მის ნანგრევებზე ყორნის ჩხავილთან...

ტერენტი გრანელი თავის სამშობლოდ ზეცას იგულვებდა: “ჩემი ნაზი სამშობლო ლაჟვარდები ცისფერი”... თავის მარადიულ სავანედ ესახებოდა ზეციური სახლი, “ცისფერი სახლი, ცისფერი ქვეყანა”, “უხილავი საქართველო”.

მაგრამ, ამასთან, ყოველ ადამიანს აქვს თავისი მიწიერი სამშობლო. ნალენჯიხიდან, ზუგდიდიდან დაწყებული მისი გზა თბილისზე გადის და ქვეყნის ამ მთავარი მაგისტრალიდან მიერთვის “მსოფლიოს და უსაზღვროს”.

მისი დევიზი იყო “სამშობლოს დაცვა და აყვავება”. იარაღით იბრძოდა მტრების განდევნისათვის, როცა 1918 წელს თურქეთის აგრესია დაიწყო აჭარაში. სხვაგვარად ვერ მოიქცეოდა: მას ხომ თავდავინწყებით უყვარდა სამშობლო, ქართველი ხალხი, — იგონებდა პოეტი ალ. გაბისკირია.

ტერენტი გრანელი არ ჰგავდა იმ ფუჭად მოზეიმე პოეტებს, რომლებიც სისხლის კალოზე დადიოდნენ, ცხედრებზე დააბიჯებდნენ და ამტკიცებდნენ, სამოთხეში ვცხოვრობთო. იგი გრძნობდა სამშობლოს მაჯისცემას, ყინულოვანი მონსტრის მუქარა, უფსკრულის პირისპირ მარტოდ დარჩენილი საქართველოს ხვედრი ანუხებდა: “რალაც მინდა სიცოცხლეზე მეტი, უფსკრულია და შენ მარტო ჰკივი, მე მაფიქრებს საქართველოს ბედი, მე განვიცდი ჩემს სამშობლოს ტკივილს” (“სამშობლოს”).

ზოგჯერ სამარეს უწოდებდა სამშობლოს: “ჩემი სამშობლო ხომ სამარეა, ვეძახდი დედას მე სამარიდან”. ეს ფრაზა ნასაზრდოები იყო რეალური ვითარებით. მართლაც, მრავალი რაინდის სამარე იყო ჩვენი მიწა...

1921 წ. 25 თებერვლის შემდეგ, როცა მოხდა ჩვენი ქვეყნის ხელახალი ოკუპაცია, დაიწყო მშვიდობიანი მოსახლეობის მასობრივი

რეპრესიები, დაჭრილი ქართველი მეომრების დახოცვა, დაჭრილების მკვდრებთან ერთად დამარხვა, რისი უშუალო თვითმხილველი იყო შემთხვევით გადარჩენილი პოეტი. ამ ფაქტს გამოხატულება უპოვია მის შემდეგ სტრიქონებში: “ახლა ეს ფიქრი სხვა სამარეა, მოვიდა ქარი, ხე შეარხია და საქართველო ეს ის მხარეა, სადაც ცოცხალი ხალხი მარხია”.

მომავლის რწმენას მაინც არ კარგავდა: “მაგრამ ლაზარე აღდგება მკვდრებით, აღდგება, როგორც ღვთის სიყვარული”.

“ლურჯ გალიად” ეჩვენებოდა დედამინა, გაუძლის ტკივილებს აღუძრავდა “სისხლით დაფენილი გზები და შარა”, “სამარადისო მწუხარება მოკლულ თვალების”...

იმ დროს, როცა რენეგატი ხელისუფლების ხოტბაში გაცვივთეს კალმები უნიჭო მჯღაბნელებმა, ტ. გრანელი აშკარად ავლენდა თავის შეურიგებლობას ტირანებისადმი და ამხელდა “ქვეყნის უკუღმართობას”.

პოეტი ხედავდა მომავლის კატაკლიზმებსაც: “ცა იღრუბლება, მოდის ავდარი, მე დამაქვს სევდა ჩვენი პლანეტის”.

ტოტალური შიში იპყრობდა ქვეყნად გამეფებული უსამართლობების გამო: “შენ, დედამინავ, უფრო მაშინებ, როცა ოცნებით ზეცას მოვიარ”...

იგი ფრენდა სულით, როგორც წმინდანები, მოგზაურობდა ასტრალური სხეულით. ამიტომ ხშირია მის პოეზიაში “ლოცვა გაფრენისთვის”, “ექსკურსია ცისკენ”, “ბარათი ცისკენ”...

“ტერენტი გრანელმა მთელი მსოფლიო შემოიტანა თავის სულში, კოსმიურ პრობლემებს ლირიკით გასცა პასუხი” (ა. ჟორდანიას).

პოეტმა გაგვაოცა მსოფლმხედველობასთან დაკავშირებული განუმეორებელი სახეებით.

ცხოვრება დარდისთვის, ცრემლისთვის მეტ საფუძველს იძლეოდა და მისი გენიალური ხილვები გლოვითა და ნაღველით იყო შეფერილი: “ჩემი ოცნება შეირხევა, როგორც ლერწამი და ცის კალთაში დაისვენებს სევდიან ძილით, და ჩემი მწუხარე სული მსგავსია დათოვლილ სანთლის, დროა, გრიგალმა მალლა აგწიოს, როგორც ოცნება დიდი ნაღველის, ჩუმად სძინავს გულს ტყეში სევდის ლურჯი ოდებით, და ჩემი სული თეთრ ლოცვებში დატეხილი გლოვის ხაზებად, გლოვის ზარებით გამაქანებს თეთრი კარეტა და ჩემი სული სამოთხეში მივა გოდებით”.

ეკლესიასტე გემოდღვრავს: “ბრძენთა ფიქრები გლოვის სახლშია, უგუნურთ ფიქრები მხიარულების სახლში” (7,4). ტერენტი გრანელის ფიქრები უმეტესად გლოვის სახლს დასტრიალებდა.

ღმერთთან ახლომდგომ მცირერიცხოვან პოეტებში უპირველესია ტერენტი გრანელი. ამიტომაც იგულვებდა თავს ქრისტეს, მარიამის, ანგელოზების გვერდით.

ქართველი ხალხის დიდ გულისტკივილს დიდი მკურნალობა სჭირდება უპირველესად ღმერთით, რწმენით, მადლით, სიტყვით, ცრემლით და სიკეთის ის ფლუიდები, ასე უხვად რომ იფრქვევა ტ. გრანელის პოეზიიდან, ჩვენი გაბზარული გულის განახლების უებარ ნამლად უნდა ვიგულვოთ.

“ჯადო აქვს მწერლის სიტყვას, მას წვიმები მოჰყავს, გრიგალე-ბის ატეხა და ზღვათა ამბოხება შეუძლია” — ბრძანებდა კ. გამსახურ-დია.

“მწერალი ჰგავს ბერძნულ მითიურ არსებას, რომელმაც გრი-გალი გამოიწვია და ვერ დაანყნარა” — გვარწმუნებდა მ. ჯავახიშვი-ლი.

უეჭველია, სულიწმიდის ქარი უბერავს ტ. გრანელის შემოქმე-დებიდან და მისი ლექსებიდან დაძრულ გრიგალისებურ ძალას დაც-ხრომა არ უწერია.

ვფიქრობთ, ბედნიერია ყოველი კაცი, ვინც შეისუნთქა ამ ჭემ-მარიტი პოეტის სამყაროდან მონაბერი ზეციური ქარი.

“ვინც მიცნობს, ყველა ბედნიერია”, ამბობდა ტ. გრანელი. მარ-თლაც ბედნიერებასთან ზიარებაა “მემენტო მორის” ავტორის შემოქ-მედების შეგრძნება, გაცნობა.

თავი I

ტირენტი გრანელის პიროვნული თავისებურებები

ფსევდონიმ “გრანელის” გამო

პოეტი ტერენტი კვირკველია ფსევდონიმ “გრანელით” შემორ-ჩა ლიტერატურის ისტორიას. ეს კეთილბოგანი, თან იდუმალების შემცველი სიტყვა საოცრად მოერგო მის ენიგმურ ლირიკას.

ტერენტი გრანელი კორესპოდენციებს, ადრეულ ლექსებს “ნა-ლენჯიხელის” ფსევდონიმით ბეჭდავდა.

“ნალენჯიხელის” ფსევდონიმით გამოაქვეყნა პუბლიცისტუ-რი სტატიები გაზეთებში “სახალხო საქმე”, “ახალი ნაკადი”, “ტრი-ბუნა”. ეს იყო 1917, 1918, 1919 წლებში (1,5).

ტერენტის ჰქონდა ოთხი ფსევდონიმი: ტ. ნალენჯიხელი, ტ. ნ-ელი, ტ. ნ. და გრანელი.

ღერი აღმოჩნაკის აზრით, არასწორად იხსენება პოეტის გვა-რი, ის იყო კვირკვია და არა კვირკველია.

მაგრამ ამ შენიშვნას არ ეთანხმება ტერენტის დის შვილიშვილი — ექიმი მამანტი როგავა.

გალაკტიონ ტაბიძეს, რომელიც მთელი არსებით აყურადებდა ტერენტის გამორჩეულ მუზას და ქვეშევსივლად გრძნობდა მის კოსმიურ მასშტაბებს, ფსევდონიმი “ნალენჯიხელი” რაღაც სულიერ დისკომფორტს უქმნიდა. ეს უფრო ლოკალურით შემოსაზღვრული სიტყვა ეპატარავებოდა ისეთი პლანეტარული პოეტისთვის, როგორც ტერენტი გრანელი იყო.

პოეტების მეფესა და “მემენტო მორის” ავტორს შორის ამაზე ასეთი დიალოგი შედგა თურმე.

გალაკტიონმა უთხრა ტერენტის:

— არ ვიცი, დედას თუ მამას, კარგი სახელი დაურქმევია, ალბათ, გვარიც კარგი გექნება, მაგრამ ფსევდონიმად ნალენჯიხელზე უკეთესი ვერაფერი შეარჩიე ?

— გალაკტიონ, არც მე მომწონს, მაგრამ რა ვქნა, სადაურიც ვარ, ის დავირქვიო — უპასუხნია ტერენტის (1,98).

ამის შემდეგ, უკვე 1919 წლიდან, გრანელის ფსევდონიმით გამოცხადდა მკითხველს და საზოგადოებას ეს ლირიკოსი და ხიბლი ამ მიგნებული ბგერებისა იმდენად დიდი იყო, რომ მოინუსხა მკითხველი.

თვითონაც ხვდებოდა ტერენტი გრანელი, რომ უბედნიერესმა წუთებმა დაანყვილა სიტყვის გამორჩეული ოსტატი ამ ერთადერთ, განუმეორებელი ჟღერადობის ასოებთან, რაღაც საოცარი, მიღმურზე, მარადიულზე, იდუმალზე მიმანიშნებელი რომ იყო და პოეტური სასწაულის მოლოდინს აღძრავდა...

სიამაყე და დიდი რწმენა დაჰყვება ამ განაცხადს: “მიხარია, რომ ვარ ტერენტი გრანელი, ჩემი გვარი გრანელი პოეზიას დარჩება” (“მემენტო მორი”) (2,13).

სრულიად უცნობებს მოევიწიებოდა თავისი განუმეორებელი, ჭეშმარიტად პოეტური სახით და საკუთარი ღირსების გრძნობით იტყოდა: “მე ვარ ტერენტი გრანელი” — ასე გაეცნო გალაკტიონს, სერგეი ესენინს, კორნელი სანაძეს.

ამ ჰაეროვანი ბგერათა კომპლექსის წარმომავლობისა და მნიშვნელობის შესახებ ატეხილი ხმაური დღესაც არ არის დამცხრალი. უსაზღვროა ცნობისნადილი ამ სიტყვის ამოხსნისა...

ცნობილი მეცნიერი სიმონ ყაუხჩიშვილი იხსენებდა: “გრანუმი” ზომა-წონის უმცირეს ერთეულს ნიშნავს, მაგრამ რატომ აირჩია იგი ფსევდონიმად, ამაზე აქამდე არ მიფიქრია” (3,55).

ტერენტი გრანელის ცხოვრებისა და შემოქმედების დაუცხრომელი მკვლევარი გივი ცქიტიშვილი იზიარებს მოსაზრებას, რომ “გრანუმი” ლათინური სიტყვაა და მარცვალს ნიშნავს. “მეც მსოფ-

ლიო პოეზიის ერთი მარცვალ ვარო”, ასე აიხსნება “გრანელის” ქვეტექსტი (იქვე).

ჟურნალისტი შოთა ფიფია (რედაქტორი გაზეთისა “კომუნიზმის დროში”) აცხადებს: “გრანი” ფრანგულად ნერტილის ნიშნავს. მეც მსოფლიო პოეზიაში ერთ-ერთი ნერტილი ვარო, ესეც მისგან მომისმენია. ტერენტის ფსევდონიმის გამო არავის არ მინდა ვეღავო” (3,37-38).

პოეტის და ზოზია იგონებდა: “ფსევდონიმი უცხო სიტყვიდან აიღო. მსოფლიო პოეზიის ნაწილი ვარო, იტყოდა. ლექსებსაც ნაუმდღვარებდა ასეთ სიტყვებს, სათაურს ქვემოთ” (3,22).

ოდნავ განსხვავებულია მკვლევარ ლერი ალიმონაკის აზრი: “ზოზიას თქმით, მისთვის ძმას გაუზიარებია, რომ ფსევდონიმის არჩევას საფუძვლად დასდებია ლათინური სიტყვა “გრანუმ”, რაც მარცვალს ნიშნავს. პოეტს ეს სიტყვა გადატანითი მნიშვნელობით აურჩევია: მეც პატარა, ობოლი მარცვალი, სამყაროს უმცირესი ნაწილი ვარო” (3,19).

ლერი ალიმონაკი ყურადღებას ამახვილებს მეორე გადმოცემაზეც: პოეტი ეტრფოდა თურმე ერთ მსახიობ ქალს, გვარად გრანელს და მისი პატივისცემით აურჩევია ეს ფსევდონიმი.

უფრო სარწმუნოდ მესამე ვერსიას მიიჩნევს ლერი ალიმონაკი: 1918-1919 წლებში საქართველოში იმყოფებოდა ცნობილი იტალიელი დირიჟორი გრანელი, რომელსაც უდირიჟორებია ქართული ოპერისათვის “ქრისტინე”. საფიქრებელია, რომ პოეტმა ამოირჩია “გრანელი” თავისი პოეტური ფლერადობისა და კეთილხმოვნების გამო, იქნებ სახელთან ალიტერაციული თანაფლერადობის გამოც (იქვე).

მწერალ ელიზბარ უბილავას აზრით, პოეტის მიერ ფსევდონიმად გრანელის შერჩევა განაპირობა ამ გვარის მქონე რომელიღაც თეატრალური მოღვაწე ქალის პატივისცემამ (ელიზბარ უბილავა, ტერენტი გრანელი) (4,15).

პროფესორი სერგი ჭილაია გრანელის ადრესატსაც პოულობდა იტალიელი მომღერლის სახით, რომელიც პოეტის უიღბლო სიყვარულის ობიექტი ყოფილა. თავისი მოსაზრების უტყუარობის დასტურად მეცნიერი იმონებდა ერთ-ერთ ძველ თეატრალურ აფიშას და წერდა: “1919 წელს, როდესაც თბილისის ოპერის თეატრში “აბესალომ და ეთერის” ჯერ გენერალური რეპეტიცია, შემდეგ წარმოდგენა გაიმართა, ტერენტიმ იხილა შესანიშნავი ხმის მომხიბლველი იტალიელი მომღერალი ქალი, გვარად “გრანელი”, რომელიც შეუყვარდა პოეტს და თანაბრად ტიროდა აბესალომის და ეთერის ტრაგიკული ბედისა და თავისი უიღბლო სიყვარულის გამო” (სერგი ჭილაია, ტერენტის ფსევდონიმი “გრანელი”) (5,175).

მეცნიერი მანანა გვეტაძე ამ სიტყვას უკავშირებდა ლათინურ “გრანუმს” (მარცვალს), მაგრამ უჭირდა იმ მოსაზრების გათავისე-

ბა, რასაც ავითარებდნენ ლ. ალიმონაკი, პოეტის და ზოზია, რადგან, მისი აზრით, ტერენტის ამბიციები პატარას და მცირეს ვერ შეეგუებოდა: “გრანელი” დაკავშირებულია პატარასთან, მცირესთან, მაგრამ თვით პოეტს არასოდეს დაჰზადებია აზრი თავისი პიროვნების თუ ლირიკის სიმცირის გამო” (მანანა გვეტაძე, ტრაგიკული ბედის პოეტი) (6,169).

ტერენტი გრანელის საუკეთესო მეგობრის — კონსტანტინე გაჩეჩილაძის (კონნე სპერელის) არქივში დაცული ყოფილა ცნობა ტ. კვირკველიას ფსევდონიმის შესახებ. მისთვის რჩევა უკითხავს ტერენტის, ორი ფსევდონიმიდან — ნალენჯიხელი და გრანელი — რომელი აერჩია. კ. გაჩეჩილაძეს ურჩევია გრანელი და რატომ? ამას მისი ჩანაწერი განმარტავს: “მხოლოდ ბგერათა კომპლექსის ფლერადობა ედო სარჩულად ჩემს არჩევანს, რაც შეეხება სიტყვის სემანტიკას, ან სადაურობას ამ სიტყვისას, მე ამით არ დავინტერესებულვარ. დარწმუნებული ვიყავი, რომ სიტყვა გრანელი იმავე გზით იყო მიღებული, რა გზითაც ნალენჯიხელი. თუ ამ სიტყვას არც ქართულ ტოპონიმიკაში და არც ლექსიკონში ფესვი არ მოენახებოდა, მე ამაზე იმ დროს არ მიფიქრია და არც მიკითხავს პოეტისთვის. ახლა კი ვფიქრობ, რომ ეს სიტყვა უნდა იყოს “გრაალელისგან” წარმომდგარი, რაც რელიგიურ-მისტიკურ საწყისზე მიგვანიშნებს” (7,12).

ამ საკითხზე მოგვიანებითაც და უფრო ღრმად დაფიქრებულა კოტე გაჩეჩილაძე, როგორც მისი ჩანაწერები ამტკიცებს: “შუა საუკუნეების თქმულებათა ბრეტონულ ციკლში არსებობს თქმულება წმინდა გრაალის შესახებ... თქმულების თანახმად, გრაალი ზურმუხტისგან გამოთლილი თასია, რომელიც საიდუმლო სერობის დროს ქრისტეს ხელთ ჰქონდა. ამ თასში იოსებ არიმათელმა ჯვარცმის სისხლი მოაგროვა... ეს თქმულება მთელს ევროპას მოედო. მის საფუძველზე დაამუშავა უდიდესმა მუსიკოსმა რიჰარდ ვაგნერმა თავისი შესანიშნავი ოპერა “ლოენგრინი”. “ლოენგრინის” გავლენით დაწერა გ. ტაბიძემ თავისი “ანგელოზს ეჭირა გრძელი პერგამენტი” და “გრაალის კოშკები”. ზეციური სამეფოს რაინდია ლოენგრინი და ა.შ. აქედან, ნამდვილად აქედანაა წარმოშობილი ტერენტი გრანელის ფსევდონიმი — გრაალელი-გრაანელი-გრანელი” (7,13).

ცნობილია, რა დიდი ადგილი უჭირავს გრაალის თემას ქართულ ცნობიერებაში, გელათის ფრესკის ქართულ მხატვრობაში. არსებობს ლეგენდა, რომლის მიხედვითაც, დავით აღმაშენებელი გრაალის მცველი რაინდია (8,51).

გრაალის თემის მაღალმხატვრული დამუშავების მაგალითებია — გალაკტიონის “მზეო თიბათვისა”, “ანგელოზის ეჭირა გრძელი პერგამენტი”, გრიგოლ რობაქიძის “გრაალის მცველნი”, ზვიად გამსახურდიასა და მერაბ კოსტავას ლექსები.

ტერენტი გრანელი ორთოდოქსი ქრისტიანი იყო, მას ჰქონია რელიგიური პოემები (“სანთლის ცრემლები”, “ცისფერი მირაჟები”, “უფლის ნათელი”), რომლებიც, სამწუხაროდ, დაკარგულია (9,8).

დაუჯერებელია, რომ ტერენტი გრანელს არ ჰქონოდა გრაალზე სათანადო ინფორმაცია. პოეტი, რომელიც შემოქმედებით ნიჭს სულიწმინდის მადლად სახავდა და თავის ლექსებში სულიწმინდის მადლის განფენას ხედავდა, პოეტი, რომელიც ლაზარეს მკვდრეთით აღდგომის თემას ჩვენი ქვეყნის ბედს უკავშირებდა, შეუძლებელია არ ყოფილიყო ამ პრობლემაზე ინფორმირებული. ამასთან, მისი გენეტიკური კოდი იმთავითვე რელიგიური იყო. მის ლექსებში ხშირად არის სულიწმინდა განცდილი, როგორც ნუგეშისმცემელი, ხოლო მისი პერსონიფიკაცია, სახარების კვალობაზე, არის მტრედი (თოვლი) (10,87).

მივმართოთ ბიბლიას: “მე ვარ, მე, თქვენი ნუგეშისმცემელი” (11,12).

სავსებით სარწმუნოდ გვეჩვენება მოსაზრება, რომ ტერენტის, რომელიც “მეორედ მოსულ ქრისტედ” აცხადებდა თავს, გრაალის ორდენის რაინდად წარმოედგინა თავი, ვინაიდან “გრაალი განსახიერებს მთვარისეულ მარადქალურ საწყისს, სოფიას, ღვთისმშობელს” (ზ. გამსახურდია) (12,181).

გამომდინარე აქედან, ნაკლებ სარწმუნოდ გვეჩვენება “გრანელის” დაკავშირება ლათინურ თუ ფრანგულ “გრანუმთან”, მით უმეტეს, იტალიელი დირიჟორის ან უცხოელი თეატრალური მოღვაწე ქალის სახელთან.

არსებობს კიდევ ერთი, ძალზე სენსაციური ვერსია, რომელსაც ახალი ელფერი შეაქვს ლეგენდარული ლირიკოსის გამოცანადქცეული ფსევდონიმის გარკვევაში.

ახალგაზრდა გრანელოლოგი დარიკო ფიფია შეხვედრია წალენჯიხელ ქალბატონ ნუცა კვარაცხელიას, რევოლუციონერ იოსებ კვარაცხელიას შვილს. იოსებს ახლო ნაცნობობა ჰქონია ტერენტისთან. ფსევდონიმ გრანელთან დაკავშირებით ამ ქალბატონს ინფორმაციები ჰქონია როგორც დედის — მატრო ბერულავასგან, ისე ძმის — ვასოსგანაც.

მეოცე საუკუნის ათიანი წლების მიწურულს თავისი პოლიტიკური შეხედულებების გამო იოსები იძულებული გამხდარა აფხაზეთში გადასულიყო. მას მალე სულ ახალგაზრდა ტერენტიც ჩაუყვანია გაგრამი. იოსების თანამოაზრე ყოფილა გალელი ჯგერენაია, რომელსაც იოსებისთვის ავტომანქანა უჩუქებია.

იოსების საშუალებით ტერენტი დაკავშირებია ჯგერენაიების ოჯახს. ტერენტის შეწყვარებია ჯგერენაიას ასული ნელი. იოსები ახალგაზრდების სიყვარულს თანაუგრძნობდა და ტერენტის თანადგომას ჰპირდებოდა, მაგრამ იოსები მოსკოვში გამოუძახებიათ და ამ

დროს ვილაც აფხაზს მოუტაცებია ნელი ჯგერენაია. ბურუსით არის მოცული ნელის შემდგომი ბედი, მაგრამ ქალბატონ ნუცას მტკიცებით, ტერენტიმ ძალზე მწვავედ განიცადა სიყვარულში მარცხი, მან დატოვა აფხაზეთი, ჩავიდა თბილისში და თავისი ტრაგიკული სიყვარულის უკვდავსაყოფად ფსევდონიმად აირჩია გრანელი, რომელიც მიღებულია ორი სიტყვისგან: გაგრა-ნელი-გრანელი.

ამ სიყვარულის საიდუმლო მხოლოდ იოსებ კვარაცხელიას ოჯახში იყო ცნობილი, იგი არ გახმაურებულა (დარიკო ფიფია, ვერსია თუ რეალობა?) (13,69-72).

როგორც ვხედავთ, ყველა მოსაზრებას მოეპოვება თავისი მეტნაკლებად დასაბუთებული არგუმენტები.

და მაინც... ნაკლებად სარწმუნოდ გვეჩვენება ქალის გვარის (თუნდაც დირიჟორის, თეატრალური მოღვაწის ან შეყვარებულის) ქცევა ამოსავალ წერტილად. ტერენტის ერთადერთი ჰობი რელიგიამდე ამალღებული პოეზია იყო (ლექსი მისტერია), იგი, როგორც ორთოდოქსი ქრისტიანი, გრაალის (სულიწმინდის, ღვთისმშობლის) რაინდი უფროა, ვიდრე მინიერი ქალის, თუმცა, ეს როდი ნიშნავს, რომ ბანოვანს მის პოეზიაში სათანადო ადგილი არ ჰქონდეს მიკუთვნებული. ცნობილია, პოეტის სიყვარულის რეალურად არსებული ადრესატები (ირა რადოვსკაია, თამარ ჯაფარიძე, თინა როინიშვილი, ნინო დადიანი...), თუ ინტეგრალური სახეები: “და ქალი ჩემთვის სხვა სიმაღლეა”, ან ციური ეროსის კავშირი პოეზიასთან: “შენ თვით ეროსი აგამღერებს ციურ ჰანგებით” (სონეტი).

ეჭვმიუტანელი ერთია: ახდა ტერენტის წინასწარმეტყველება: “ჩემი გვარი — გრანელი პოეზიას დარჩება”... (“მემენტო მორი”).

ლიტერატურა

1. ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, თბ. 1984.
2. ტერენტი გრანელი, 100 ლექსი, თბ. 2005.
3. ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, თბ. 1990.
4. ტერენტი გრანელი, რჩეული, თბ. 1961.
5. აღმანახი “განთიადი”, 1977, 1-12.
6. “მნათობი”, 1981, 10.
7. მარინე ქადაგიძე, სივრცეში დარჩენილი ფრაზები, კონნე სპერელი (კონსტანტინე გაჩეჩილაძე) ტერენტი გრანელის შესახებ, თბ. 2003.
8. მერაბ კოსტავა, ფიქრები საქართველოს მისიაზე, თბ. 1991.
9. სერგი ჟვანია, მოგონება ტერენტი გრანელზე (ხელნაწერი), თბ. 1998.
10. ტერენტი გრანელი, ორ ტომად, ტ. I, თბ. 1991.

11. ბიბლია ორ ნიგნად, ნიგნი II, თბ. 1998.
12. ზვიად გამსახურდია, ვეფხისტყაოსნის სახისმეტყველება, თბ. 1991.
13. ახალგაზრდა მეცნიერთა და ასპირანტთა შრომები, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბ. 2003.

ტერენტი გრანელის პორტრეტი

გამოჩენილი ადამიანები ყურადღების ცენტრში ექცევიან არა მხოლოდ მათ მიერ შექმნილი სულიერი ფენომენით, არამედ თავიანთი ცხოვრების წესით, გარეგნობით, მანერებით,... რაკი ინტელექტუალური ადამიანების ტვინი თავისებურია, გამორჩეულობის ძიება იწყება მათ ფიზიკურ მონაცემებშიც. და ხანდახან მათი ნაკლიც ისეა წარმოჩენილი, თითქოს ისიც გონებრივ განვითარებას ემსახურებოდეს. ბეთხოვენის სიყრუე, ჰომეროსის უსინათლობა, ბაირონის და ბარათაშვილის კოჭლობა, დოსტოევსკის ეპილეფსია ორგანულად უკავშირდება მათ სულიერ ზრდას, ჩვეულებრივი თვალისთვის ნაკლად მიჩნეული თვისებებიც თითქოს გენიალობის სამსახურშია ჩაყენებული და იშვიათი ნიჭის მსახურია...

როგორც ტალანტების შემოქმედებაა მკითხველისთვის გამოცანა, ენიგმა, ასეთი გამოცანაა რჩეულ ადამიანთა ფიზიონომია. ხშირად ისინი არა ჩვეულებრივ ადამიანებად, არამედ დემონებად აღიქმებიან, ჩვეულებრივთათვის დაწესებული საზღვრის მიღმა გაღწევის გამო... მათი ფიზიკური კომპლექსიც ვერ ჯდება რიგითთა ფარგლებში.

განსაკუთრებით ხელოვანთა პორტრეტი იმსახურებს დიდ ყურადღებას.

ტერენტი გრანელი სფინქსად მოევიწყა მეოცე საუკუნის ქართულ პოეზიას, სფინქსად, გამოცანად. აკაკი: “მაგრამ რახან პოეტი ხარ, უნდა იყო გამოცანა”. გამოცანა აკი ყოველთვის ბადებს ჩანვდომის, ამოხსნის სურვილს. ტერენტი გრანელის პოეზიით მონუსხულთა ათასები (პოეტები, მეცნიერები, რიგითი მკითხველები, მხატვრები, მოაზროვნენი, ანალიტიკოსები) მრავალგზის ამახვილებენ ყურადღებას ამ დიდი შემოქმედის გარეგნობაზე, სიარულის მანერაზე, პორტრეტზე, მის ცალკეულ დეტალებზე.

გამოჩენილი ქართველი მხატვარი ლადო გუდიაშვილი ბრძანებდა: “ტერენტი გრანელს გამოარჩევდით ჩაცმულობითაც და სიარულის მანერითაც, დგომის ჟესტითაც კი, მაშინვე იტყოდით, პოეტი რომ იყო” (ლადო გუდიაშვილი, ტერენტი გრანელის გახსენება, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, თბ. 1984 წ. გვ. 253).

ტერენტის მეგობარი გენო ქელბაქიანი ასე იგონებს პოეტის გარეგნობას: “სასიამოვნო გარეგნობის ახალგაზრდა იყო. უკან გადავარცხნილი ხშირი წაბლისფერი თმა ძლიერ უხდებოდა მის მეტისმეტად სანდომიან პირისახეს და ფართო შუბლს. ზომიერად მაღალი, ზომიერად ფართო მხარ-ბეჭი... ეცვა ლურჯი სატინის ხალათი, ფართე ქამრით შემოსალტული. იაფფასიანი ქსოვილისგან შეკერილი შარვალი და თეთრი ტუფლები.

— მე მიცნობთ?

— თქვენ ვინ არ გიცნობთ?”

ეს ამონაწერი გენო ქელბაქიანის წიგნიდან — “ის მხოლოდ პოეზიით ცოცხლობდა”, ნათელ წარმოდგენას იძლევა არა მარტო ტერენტის გარეგნობაზე, მის პიროვნებაზეც, რომელიც მთელი თბილისისთვის ნაცნობი უცნობი, საინტერესო და ხედვის არეში მოქცეული რჩეული იყო.

“ტერენტი იყო ძალიან ლამაზი გარეგნობის კაცი, უბრალო, სადა, ღარიბი, მაგრამ კოხტა და სუფთა”, იგონებს მისი თანამემამულე ვლადიმერ სალია (ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 80).

ტერენტის თანამედროვე ვასო გორგაძე ასე ახასიათებს ტერენტის: “შუა ტანის, ქერა, გრუზა თმა, ცისფერი თვალების ჭკვიანური გამომეტყველება თავისებურ იერს აძლევდა ახალგაზრდა პოეტის ოდნავ სევდიან სახეს. ნაზი ბუნების პატრონს ახასიათებდა იმვითი ზრდილობა და თავაზიანობა. ხმა სუსტი ჰქონდა, არ უყვარდა ბევრი ლაპარაკი, იყო საოცრად გულახდილი, უშუალო და თავმდაბალი... იგი იყო ნამდვილი ქურუმი პოეზიის” (იქვე, გვ. 107).

დავით კობიძეს ასე დამახსოვრებია თავისი განუყრელი მეგობარი: “საშუალოზე უფრო მაღალი ტანის, მაღლა ავარცხნილი წაბლისფერი თმით, ოდნავ ფერმკრთალი სახის ცისფერთვალებიანი ტერენტი გრანელი, რომლის გულში “ნისლიანი ღამე იდგა და სულში ცისფერი სინათლე” (იქვე, გვ. 113).

პოეტის ნაცნობები ხაზს უსვამენ მის სევდიან გამომეტყველებას, აზრიან გამოხედვას, მაძიებელ სულს: “ღრმა სევდით აღბეჭდილი გამოხედვა, კაემნით სავსე, მეოცნებე, აზრიანი თვალები, რომელიც გიყურებს ნდობით, თანაც უპირატესობის და მფარველობის გრძნობით... მისი სევდით აღბეჭდილი გამოხედვა არ გამოხატავდა დეპრესიას, აქტივობის დაქვეითებას. პირიქით — ამჟღავნებდა დიდ შინაგან წვას, სულიერ მღელვარებას და სიფაქიზეს... თვალები, რომლებიც მეტყველებდნენ მორიდებულობას, თავშეკავებას, თითქოს შიგნით, საკუთარი სულიერი სამყაროსკენ იმზირებოდნენ, ვიდრე გარეგან სამყაროში. მისი გამომეტყველება აღბეჭდილი იყო შინაგანი ძალით, ღირსების, თავისთავში დარწმუნებულობის, უპირატესობის განცდით. ამავე დროს, თვალები იყო მოძრავი, მოუსვენარი; იგი გამკილავად უმზერდა მისთვის მიუღებელ კაცს (ხშირად

მისთვის მიუღებელი იყო ადამიანი, ვისაც მაღალი იდეა, პოეზიის სიყვარული არ ამოძრავებდა). მის სახეზე აღბეჭდილი იყო მიაშიტობამდე მისული უანგარობა და სათნოება” (ვლადიმერ ნორაკიძე, იქვე გვ. 131).

პოეტის მეგობარმა კონსტანტინე გაჩეჩილაძემ (კონნე სპერელმა) სპეციალური ყურადღება დაუთმო პოეტის პორტრეტს. მის არქივში მიკვლეულია ფურცლები სათაურით “გრანელის ფიზიონომია”, რომელშიც ვკითხულობთ: “ცისფერი თვალები, რომელშიც ორი მიუწვდომელი სამყარო იხედება და ამას ხედავდა მხოლოდ გრანელი. ჩვეულებრივი ადამიანები, მათი ყოველდღიურობით, ერთსაც ვერ ხედავენ კარგად, ამიტომაც გრანელის უაღრესად მოძრავ თვალებში ჩანოლილი იყო სიხარული, რომ მან გადაიხედა ამის გადაღმა და დაენაფა ნეტარების იებს, რომ მან შეიცნო საკუთარი სულის სიმაღლე და ეზიარა უკვდავებას და იქვე, იმ ბედნიერების გვერდით დაკვირვებული თვალი შეამჩნევს უზომო მწუხარებას, რაც გამოწვეული იყო იმის შეგნებით, რომ ეს მაღალი სული მომწყვდეულია ხრწნად ჭურჭელში, რომ სხეული ადამიანის დამძიმებულია მინიერების უანგით და მინიერების ჭურჭლით.

მისი ღიმილი არასოდეს არ ყოფილა მთლიანი, ნახევარი მუდამ აშკარა სევდაში იკარგებოდა. აქაც კი აერთებდა იგი ხილულს უხილავთან. ლაპარაკის დროს ბაგეთა ნახევარი მუდამ დახშული ჰქონდა, თითქოს ბაგეთა სათანადო განწყობით უნდოდა მსმენელის ნათქვამიდან უთქმელში გადაყვანა.

ნერვული თითებით იგი ენამჭევრ ორატორზე მეტს მეტყველებდა უსიტყვოდ.

გრძელი, თხელი და ხუჭუჭი თმა გრანელისა არასოდეს არ ყოფილა საგანგებოდ დაწყობილი, რაც პატრონის აფორიაქებულ ბუნებას ზედმინევნით ამჟღავნებდა. ესეც ყოფნის ამაოებაზე მიუთითებდა.

საოცარია, არამცთუ არ გაურბოდა იგი, პირიქით, თვითონ დაექებდა შემთხვევას, რომ ჯვარზე გაეკრათ, რათა უღმერთობს საკუთარი თვალით ენახათ “მეორე ქრისტე”.

მაინც, ჩემი აზრით, ყველაზე ზუსტად მისი გახლეჩილი ფიზიონომია ირაკლი თოიძემ დახატა.

ფიზიონომიკა რომ მეცნიერების სიმაღლეზე ასულიყო, გრანელის სახეში იგი უსათუოდ მთელ ფილოსოფიურ სისტემას ამოიკითხავდა”, წერდა კ. გაჩეჩილაძე 1962 წლის 3 ნოემბერს (მარინე ქადაგიძე, სივრცეში დარჩენილი ფრაზები, კონნე სპერელლი (კონსტანტინე გაჩეჩილაძე) ტერენტი გრანელის შესახებ, თბ. 2003, გვ. 14).

აქვე ხაზგასმულია პოეტის “წრეგადასული გულწრფელობა”.

“ტერენტი გრანელთან უხილავი კონტაქტის დამყარება შეუძლია მხოლოდ მას, ვისაც პოეზიისთვის კოსმიური წვა განუცდია”, ასკენიდა კ. გაჩეჩილაძე (იქვე).

ანა ლვინიაშვილი ხაზს უსვამდა პოეტის სანდომიანობას, სევდიან თვალებს და გვირგვინივით სახის მამშვენებელ თმას: “მომეწონა მისი სანდომიანი სახე, მღელვარე და სევდით მოცული ცისფერი თვალები, ხუჭუჭა ოქროსფერი თმა, გვირგვინივით რომ ედგა მაღალ შუბლზე” (იქვე, გვ. 171).

გუგული გვათუა ასე აცოცხლებს ტერენტის სახეს: “დღესაც თვალწინ მიდგას მისი უმნიკვლო, ბავშვური გამომეტყველების სახე, თმაანენილი, თვალებამფოთებული, ლამაზი სახის ტერენტი გრანელი” (იქვე, გვ. 186).

პოეტის ემოციურ სახეში ყოველთვის სევდა და ტანჯვა იხატებოდა: “ტერენტი შესახედავად ძალზე სანდომიანი იყო, თუმცა გამოტანჯული იერი გადაჰკრავდა თვალებზე, ოდნავ ჩავარდნილ ლოყებზე, მთრთოლვარე ტუჩებზე, მაგრამ ახალგაზრდული სიხარულის ნაპერწკლები მაინც გააჩნდა” (ელიზბარ ზედგენიძე, იქვე, გვ. 200).

ტერენტის თანამემამულე, იურისტი იროდი ხარჩილავა იგონებს: “მისი დიდებული სახე და სილამაზე დღემდე შემორჩა ჩემს მეხსიერებას.

ტერენტი, მართლაც, შესანიშნავი ყმანვილი იყო. მის სახეს პირდაპირ ამკობდა ხშირი, შუაზე გაყოფილი ხუჭუჭა თმა, სმენას ატკობდა მისი არაჩვეულებრივი დიქცია და ხავერდოვანი ხმა” (ირ. ხარჩილავა, დიოგენის სანთლით ხელში, გივი ცქიტიშვილის წიგნიდან — “ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების” თბ. 1990, გვ. 39).

ნოე კომახიძე (დაფნარელი) აღნიშნავს, რომ ტერენტი იყო “საშუალოზე ოდნავ მაღალი, მონითალო-მოთაფლისფრო ხუჭუჭთომიანი, ნათელშუბლიანი ახალგაზრდა, რომელსაც საოცრად უხდებოდა მიმზიდველი, ცისფერი თვალები, ნელი, თითქოს დაღლილი, მაგრამ გრძნობით აღსავსე, საამოდ მჟღერი ხმა” (იქვე, გვ. 60).

ფატი ჯაყელი (სოლომონ ცაიშვილის მეუღლე) ასე იხსენებს პოეტს: “ტანად საშუალოზე ცოტა მაღალი, გამხდარი, თეთრი პირისახის კანი, ცისფერი მეტყველი თვალები, გრძელი, უკან გადავარცხნილი თმა ძალიან უხდებოდა. ეცვა უბრალოდ, მაგრამ სუფთად და კოხტად” (იქვე, გვ. 113).

დარეჯან ვეკუას პოეტი დამახსოვრებია “შეშინებული თვალებით” (იქვე, გვ. 126).

ძალზე ფასეულია ტერენტის მეგობრის — ალ. სიგუას მოგონება, მის მიერ აღდგენილი პოეტის პორტრეტი: “ტერენტის... სახეს მირონცხებული პოეტობის ნიშანსვეტი ეცხო... საშუალოზე მაღალი, მკვრივი, ათლეთური ტანით... ჰქონდა ნაბლისფერი თმა, თითქმის

ასეთივე ფერის სახე. ლამაზი და მოძრავი თვალები ამშვენებდნენ და კიდევ უფრო ალამაზებდნენ პოეტის სახეს. იცოდა დინჯი და ტკბილი საუბარი” (ცისფერი სიმორე, გვ. 419).

ძალზე არსებითი დაინახა ალ. სიგუამ ტერენტის სახეში: “მხატვრების ყურადღება მინდა წამიერად ისევ მივაპყრო ღვთისმშობლის ალერსიანი მზერით განსპეტაკებულ პოეტის ნათელ სახეს, სადაც ფარული სიმშვიდის ფონზე აღბეჭდილია ჭეშმარიტი პოეტისა და ძღვევამოსილი მუზის ერთიანობა და უსასრულო ჭიდილი. პოეტის სახეს და მის სპეტაკ სულს მუდამ თან სდევს სამშობლოს ბედუკუდმართობით გამოწვეული სევდა”... (იქვე, გვ. 420).

ალ. სიგუა ტერენტის მხატვრებიდან გამოარჩევდა ირაკლი თოიძეს, “რომელსაც ფანქრის ერთი მოსმით შეეძლო პოეტის ჭეშმარიტი და ღრმაშინაარსიანი სახე შეექმნა” (იქვე).

აქვე არ შეიძლება არ გავიხსენოთ სერგეი ესენინის სიტყვები, რომელიც მან 1925 წელს უთხრა ტერენტი გრანელს გაცნობისთანავე: “თქვენ ისეთი სახე გაქვთ, შეიძლება გაუცნობლადაც მეფიქრა, რომ თქვენ პოეტი ხართ!”

გალაკტიონმა, როგორც ტერენტის “მარადიულმა მეგობარმა”, განსაკუთრებით ძლიერად იგრძნო პოეტის თვალების განუმეორებელი ხიბლი: “ტერენტის ნამდვილი მზით განათებული ცისფერი თვალები ჰქონდა. ამ მზის თვალებით უყურებდა დედამინას და მის ცოდვილ შვილებს და ამბობდა: “ო, დედამინავ, როგორ მაშინებ, როცა ოცნებით ზეცას მოვიარ, წმინდაო ღმერთო, რად გამაჩინე, მე ხომ სიცოცხლე არ მითხოვია”. ტერენტის პოეტური, პოეტის ქრისტესმიერი წმინდა, წმინდა თვალები ჰქონდა. ზეცა ხომ ცისფერია, ზეციური თვალებია ცოდვილი დედამინის შვილთა მაცქერალი; იმ ცისფერი ზეციდან, მარად წმინდა და მარად უკვდავი, — და ლექსი წარმოთქვა: “ახლა რა ვქნა, არ ვიცი, მე როდესაც ასე ვარ, როცა სულს ეპარება აჩრდილები სიბერის. მე, ძლიერი ტალანტი, ზეციური არსება, ჩემი ნაზი სამშობლო, ლაჟვარდები ცისფერი”.

“ჩემო კარგებო, ასეთი სტრიქონების თქმა გენიოსს შეუძლია. ტერენტი საფლავიდან გაუნათებს კაცობრიობას, ყველას, ვინც კი დაბადებულა და საფლავში წავა”... (სერგი ჟვანია, მოგონება ტერენტი გრანელზე, ხელნაწერი, გაგვაცნო ტერენტის დის — ზოზიას შვილიშვილმა მამანტი როგავამ).

“ტერენტის ცისფერი თვალებით” უცვნია გალაკტიონს პოეტის და — მამო.

სერგი ჭილაია იგონებს, როგორ გაკიცხეს ტერენტის წიგნი რელიგიური გრძნობებისათვის მწერალთა კავშირში, მიზანმიმართულად გაკრიტიკებული პოეტი “მთლად გაფითრებული... ჩვენს ფრესკებზე დახატულ ქრისტეს მიაგავდაო”, წერს და ამით მის

ღვთიურ ბუნებაზეა მინიშნებული (სერგი ქილაია, იყო ერთი პოეტი, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 243).

ლერი ალიმონაკმა ასე წარმოიდგინა წმინდანი პოეტის პორტრეტი: “ეკლესიაში ღმერთის, ანგელოზების, წმინდა გიორგის ფრესკებს მიჩვენებული ტერენტი თავადაც ფრესკას მოჰგავს, ოქროსფერი კულულებითა და ცისფერი თვალებით, საიდანაც შეფარული სევდა გამოკრთის. ანთებულ სახეს სანთლებიდან დაფრქვეული სინათლე უცისკროვნებს, აკვირდება ჩაფერფლილ სანთლებს... და ფითრდება, ფითრდება... ეკლესიიდან მობრუნებულს, თოვლის სითეთრე უფრო უცისფერებს თვალებს და ეს თვალები მეტყველებენ, მათ პატრონს ცისმილიერი სამყაროს ხილვა რომ სწადა” (ლერი ალიმონაკი, კვირის წირვები, თბ. 1984, გვ. 33).

თვით პოეტმა, დეტალიზაციის გარეშე შექმნა თავისი უბინო სულის და გრძნობიერი სახის პორტრეტი: “საქართველოში მხოლოდ შენ ერთს თუ გაგონდება, გაბრწყინებული ჩემი სახე, ვით ეკლესია”. ან რად ღირს თვით ტერენტის მიერ შორიდან ხილული თავისი უებრო სახე: “მე მივდივარ და მიცქერის ხალხი, ჩემი სახე გუმბათივით ელავს”...

მერე კი, დეპრესიამოძალებულს აღმოხდა: “ჩემი სახე რომ ყვითლდება, ვხედავ, შორეული ყვავილებიც ხმებიან, სამარისკენ აცილებენ ცხედარს და მუსიკის მგლოვიარე ხმები”...

თვითვე ხედავდა თავის დაისს და საკუთარი სულის რექვიემს წერდა: “მიდის ჩემი სინაზე, როგორც ნისლი დილების და თბილისის წინაშე სანთელივით ვიღვეი”...

ქართველმა მხატვრებმა: ლადო გუდიაშვილმა, კორნელი სანაძემ, ირაკლი თოიძემ, რეზო ადამიამ საკადროსი მიაგეს ტერენტის მწუხარე მუზას და სახეს, მაგრამ თანამედროვე ფერწერის ოსტატები ისევ ვალში არიან ჩვენი ტერენტის წინაშე...

ცოცხალი ლეგენდა

ტერენტი გრანელმა პირველივე კრებულებით მიიქცია მკითხველის ყურადღება, მაგრამ მისი პოპულარობის ზენიტი მაინც “მემენტო მორი” იყო. თავყვანისმცემლებმა პოეტს დიდი სალიტერატურო საღამო გაუმართეს, გამოსცეს გაზეთი “ტერენტი გრანელი” (1924 წ.), სადაც ივანე გომართელი, გიორგი ნადირაძე, კონსტანტინე კაპანელი, ვასილ ბარნოვი, ვანლერ დაისელი, ვლადიმერ ნორაკიძე მაღალ შეფასებას აძლევდნენ ტერენტის პოეზიას, როგორც სიახლეს შინაარსისა და ფორმის მხრივ.

აფიშები თბილისში, წითელარმიელთა კლუბში ტერენტი გრანელის პოეზიის საღამოს შესახებ იუნწყებოდნენ. საღამოს რვა საა-

თისთვის კლუბი ხალხით გაიჭედა. უცბად დარბაზში და სცენაზე შუქი ჩაქრა. ხალხი მაინც არ იშლებოდა. როცა პოეტმა ჩაბნელებულ დარბაზში წაიკითხა “გულიდან სისხლის წვეთები”, დარბაზში კვნესა, ოხვრა და ქვითინი ისმოდა... პოეტის ლოცვისებურმა ინტონაციამ მონუსხა მსმენელი და ჩაბნელებულ დარბაზში განსაკუთრებული იყო ეფექტი (ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 45).

პოეტის პიროვნება და შემოქმედება იმდენად განუცდია მხატვარ კორნელი სანაძეს, რომ ხუთმოქმედებიანი ტრაგედია “ტერენტი გრანელი” დაუწერია და სცენაზე მისი დადგმა უცდია (იქვე, გვ. 65).

ტერენტის ლიტერატურულმა საღამომ მონუსხა ზუგდიდელეზბი, მას ოვაციები გაუმართეს, საღამოს კონცერტში მონაწილეობდნენ ვანო სარაჯიშვილი, სანდრო ინაშვილი, სოსო გრიშაშვილი და თბილისელი არტისტები (იქვე, გვ. 102).

1922 წ. თბილისში ერთ-ერთი აფიშა იუნყებოდა პოეტის ლიტერატურული საღამოს მოწყობას და ამ ფაქტს ჰქონდა პაატა ორბელიანის ასეთი კომენტარი: “ხუთშაბათს ტ. გრანელი კიდევ ერთხელ გამოვა ჩვენს წინ თავისი ახალი შემოქმედებით და ეს საღამო უთუოდ იქნება კიდევ ერთი ზედმეტი გამართლება ტერენტი გრანელის” (იქვე, გვ. 79).

ტ. გრანელის პოეზიას თავიანთ ლექციებში უდიდესი პატივისცემით მოიხსენებდნენ პროფესორები შალვა ნუცუბიძე, სიმონ ყაუხჩიშვილი, მიხეილ ზანდუკელი, კონსტანტინე კაპანელი, იუსტინე აბულაძე, რაც პოეტს დიდ შემოქმედებით სტიმულს აძლევდა.

ვლადიმერ ნორაკიძე წერდა: “ტერენტი გრანელს ჭეშმარიტ პოეტად თვლიდა უკლებლივ ყველა, თვით ქუთაისელი ფუტურისტებიც. მე ჯერ კიდევ პირადად უცნობი პოეტის დიდი პატივისცემა და მოკრძალება მქონდა” (იქვე, გვ. 130).

ტერენტი იცნობდა ქართულ, რუსულ, უცხოურ პოეზიას, აღმერთებდა ბლოკს. საათობით შეეძლო ზეპირად ესაუბრა თავის საღამოზე.

მიუხედავად იმისა, რომ არ იყო “დეკლამაციის ხელოვანი, ჰქონდა ლექსის კითხვის თავისი მანერა, რაც შეესატყვისებოდა მის ლირიკულ სევდიან პოეზიას. ლექსს კითხულობდა თითქოს “შინაგანი ხმით”, ღრმა განცდით, ათრთოლებული ხმის ამალეებით.

“მსმენელს იტაცებდა ლოცვის მანერით წარმოთქმული მისი მშვენიერი სტრიქონები, მაგრამ... პოეტი თავისთვის იყო, არ ახარებდა აუდიტორიის მოწონება, ოვაციები”, თავის გამოსვლებს საერთოდ “პოეზიის უთუო გამარჯვებად” თვლიდა, აღნიშნავდა ვლ. ნორაკიძე (იქვე, გვ. 133).

ტერენტი გრანელს “ხალხში ჰქონდა დიდი პოპულარობა, სიყვარული. ბევრი თაყვანისმცემელი და თანამგრძნობი ჰყავდა პოეზიაში”, ამტკიცებს თ. როინიშვილი (იქვე, გვ. 148).

ტერენტის პიროვნებით და შემოქმედებით დაინტერესდნენ ესენინი და მაიაკოვსკი. ესენინი მას რესტორანში ეპატიჟებოდა, და-ნახარჯს თვითონ იხდიდა და ეკონომიურადაც ემარებოდა.

მაიაკოვსკის სურდა ეთარგმნა მისი ლექსები რუსულად, მაგრამ ტერენტი მიიჩნევდა, რომ ათეისტურ ეპოქაში მისი რელიგიური ლექსები არ იყო სათანადოდ გაგებული, მაგრამ დარწმუნებული იყო, რომ მომავალში უთუოდ სხვა თვალთნაირით წაიკითხავდნენ და მისი დაფასების დროც დადგებოდა.

“ტერენტი აშკარად გამოირჩეოდა თავისი განსაკუთრებული ნიჭით. მას ყველანი პატივისცემით ეპყრობოდნენ. ყველანი მოხიბლულნი, განაბულნი ვუსმენდით მას”, იგონებდა ალექსანდრე კუპრეიშვილი (იქვე, გვ. 160).

“ის ძლიერ პოპულარული პოეტი იყო”, ამონიშნებს იოსებ ბჟაღავა (იქვე).

ნიკოლოზ წერეთელი აღნიშნავს: ტ. გრანელი იყო “არაჩვეულებრივი და თავისებური ინტელექტუალური ძლიერება... მას საათობით შეეძლო საუბარი მაღალ მატერიებზე გასაოცრად თავისებური წარმოდგენით შელამაზებული სიმბოლიკით. ჩვენ გვაკვირვებდა მისი მსჯელობის სიღრმე და დამაჯერებლობა. ტ. გრანელი ეკუთვნოდა ადამიანთა იმ კატეგორიას, რომელთა თვითმყოფადი კულტურა განსაკუთრებული ძლიერებით არის წარმოდგენილი. მისი დროის ახალგაზრდობისათვის საამაყო იყო ტ. გრანელთან მეგობრობა” (იქვე, გვ. 174).

1925 წ. პოეტს ჭიათურაში დიდი ლიტერატურული საღამო მოუწყვეს.

“მას ისევე ვერ დაივიწყებენ ჩვენში, როგორც რუსეთში სერგეი ესენინს”, ასკვნის ნ. წერეთელი (იქვე, გვ. 176).

“ხალხი ტერენტის ტალანტს პატივს სცემდა”, აცხადებს გიორგი კაჭახიძე და იგონებს მწერალთა კავშირში დიდ ლიტერატურულ საღამოს, რომელზედაც შემთხვევით გამოჩენილა ტერენტი გრანელი, როცა საღამო დაწყებული იყო. მიუხედავად იმისა, რომ მას არავინ ელოდა და პროგრამაშიც არ იყო, მის დანახვაზე დარბაზში შეუწყვეტილი ტაში ატყდა და ხალხი ერთსულოვნად მოითხოვდა ტერენტის გამოსვლას. ტერენტი ყოყმანობდა, დალილი იყო, მაგრამ იძულებული გახდა ხალხისთვის ანგარიში გაენია, დადგა ტრიბუნასთან, “თვალები ხატზე მლოცველივით აღაპყრო, ... კითხულობდა უჟესტიკულაციოდ, თავისი ბუნებრივი ხმით. მთელი დარბაზი სულგანაბული უსმენდა. კითხვა რომ დაამთავრა, სალონში დაბრუნდა. დარბაზში კი გამაყრუებელი ტაში გრიალებდა. — ბის! ბის ! გაისმოდა განუწყვეტილივ. ბევრი ტაშს არ სჯერდებოდა, ფეხებს იატაკს სცემდა. დარბაისელი მწერლების თხოვნის მიუხედავად, ტერენტი უარზე იყო, კვლავ გასულიყო დარბაზში და წაეკითხა

ლექსი. კონსტანტინე გამსახურდიაც მივიდა მასთან, მკლავში მკლავი გაუყარა, გაატარ-გამოატარა, ურჩევდა, ხალხისთვის ანგარიში გაენია და კიდევ ნაეკითხა ლექსი, მაგრამ ჩანდა, ტერენტი არ თანხმდებოდა” (იქვე, გვ. 189).

იმ დროს იოსებ გრიშაშვილის პოპულარობა ზენიტში იყო. მის გამოსვლებს ხალხი გამაყრუებელი ტაშით ხვდებოდა. რახან ტერენტი მეორედ არ გამოდიოდა, სალამოს თავმჯდომარემ ხალხის დაშოშმინება იმით სცადა, რომ გამოაცხადა, ახლა ლექსს ნაიკითხავს გრიშაშვილიო, მაგრამ მოხდა საკვირველება: დარბაზმა იგრილა: — არა ! გრანელი გამოვიდეს, გრანელიო... ტერენტი კი აღარსად ჩანდა, იგი მწერალთა სასახლიდან გაპარულიყო (იქვე).

ელიზბარ ზედგენიძე ადასტურებს, რომ ტ. გრანელს “20-იანი წლების ინტელიგენციაში და პოეზიით გატაცებული ახალგაზრდობის ერთ ნაწილში საკმაოდ სიმპათიური სახელი ჰქონდა მოპოვებული” (იქვე, გვ. 197).

1926 წ. ტერენტის დიდი ლიტერატურული სალამო ჩატარდა ზესტაფონის თეატრში. პოეტის შემოქმედებაზე მოხსენებით გამოვიდნენ დავით ზვიადაძე და გენო ქელბაქიანი. ტერენტიმ ნაიკითხა ლექსები (იქვე, გვ. 204).

აპოლონ ქელბაქიანი იგონებდა: — “ტ. გრანელის გამოჩენა ქართულ პოეზიაში ასეთი პროფილით: “ტერენტი გრანელი მოდის სისხლიან სამარიდან” — დაუვიწყარია. ეხმაურებოდნენ ქართული ჟურნალ-გაზეთები, ყველანი ერთხმად იმეორებდნენ, რომ ტ. გრანელს უსათუოდ აქვს მომავალი. გამოიცა მისი ლექსთა მეორე კრებული და გრანელის გამარჯვებას დაესვა უკანასკნელი და საპატიო წერტილი (იქვე, გვ. 209).

გრანელის სევდას ბაირონისა და ბარათაშვილის პოეზიასთან ახსენებს აპოლონ ქელბაქიანი და ამბობს: “ტ. გრანელმა დაიმსახურა სრული სიყვარული ქართველ ახალგაზრდებში. აქ სიძულვილი არ არსებობს და თუ არსებობს, უსათუოდ შურით” (იქვე, გვ. 21).

პოეტების მეფე გალაკტიონი განსაკუთრებით აფასებდა ტერენტის ნიჭს, მასთან მეგობრობას: “ტერენტი ჩემი მეგობარია, მაგრამ არა უბრალო მეგობარი, არამედ სულიერი და უდიდესი მეგობარი. იგი ხალასი ნიჭი და გენიაა, ბუნებით პოეტი, ჭეშმარიტი პოეტი” (იქვე, გვ. 214).

შალვა ნუცუბიძემ სპინოზაზე ლექსის კითხვისას ახსენა ტერენტი გრანელი: “მე არ მეგულება მეორე უფრო დიდი მისტიკოსი პოეტი, ვიდრე ტერენტი გრანელი და ზეპირად წარმოთქვა გრანელის სიტყვები: “მე ისევ ვდგავარ მარადისობის გარინდებულ საზღვართან, ვით მგლოვიარე სერაფიმი და ველი ქრისტეს ლანდს, რომელიც დამიხსნის მე განსაცდელიგან...”

“არცერთ მისტიკოსს ამაზე თამამი სიტყვა არ უთქვამს, დაუმატა თავის მხრივ პროფესორმა” (სერგი ჭილაია, იყო ერთი პოეტი, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 222).

კონსტანტინე კაპანელი რომანტიზმში ფერების საკითხი რომ გააშუქა თავის ლექციაზე, ტერენტი გრანელის ცისფერი ნოვალისის, ბარათაშვილის, მეტერლინგის, ბლოკისა და გალაკტიონის გვერდით ახსენა: “და ცისფერი ყვავილი გამოჩნდება სულიდან, მოდის ჩუმი და ცისფერი ღამე, და მოვა მნუხარება — ჩემი ლურჯი ფრინველი” (იქვე, გვ. 227).

გრიგოლ ცეცხლაძე იგონებდა: “ტერენტის საღამოები ხშირად იმართებოდა როგორც თბილისში, ისე პროვინციებში” (იქვე, გვ. 250).

ალიო მირცხულავა ადასტურებდა: “ხშირად ჩავგიტარებია ლიტერატურული საღამოები გორში, სენაკში, ხორგაში” (იქვე, გვ. 251).

ლადო გუდიაშვილი ფიროსმანთან ახსენებს ტ. გრანელს და მათ გამორჩეულობას უსვამს ხაზს: “...ფიროსმანივით... საკუთარი ხელწერითა და სტილით გამოირჩევა ტ. გრანელი ქართულ პოეზიაში. მისი გამეორება შეუძლებელია” (იქვე, გვ. 254).

ანა ნიკოლაძეს ასე დამახსოვრებია პოეტი: “ბევრი თაყვანისმცემელი ჰყავდა, განსაკუთრებით ახალგაზრდებს გვიყვარდა, ზეპირად ვიცოდით მისი ლექსები. ხშირად გარს ეხვეოდნენ მას სტუდენტები ქუჩაში. 1926 თუ 1927 წ. ქუთაისის თეატრში ლიტერატურული საღამო მოუწყვეს, დიდძალი ხალხი დაესწრო, იყო გულითადობა, სიყვარულის ოვაციები გაუმართეს. ტერენტი გაბრწყინებულ იდგა სცენაზე” (იქვე, გვ. 255).

შალვა კეკელია აცხადებდა: “მაშინ ტერენტი უფრო იყო ცნობილი, ვიდრე გიორგი ლეონიძე და ბევრი სხვა პოეტი. განსაკუთრებით ახალგაზრდებს უყვარდათ ტერენტი. იგი ჩვენი დროის ახალგაზრდებს ჩვენი გულის მესაიდუმლოდ მიგვაჩნდა...”

მისი ლექსები ევროპის რომელიმე დიდი ქვეყნის ხალხთა ენაზე რომ ითარგმნოს, მსოფლიო სახელს მოიხვეჭს. ტერენტის ძალიან სჯეროდა ამის” (მეც გრანელივით დავინვებოდი, გივი ცქიტიშვილი, ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, გვ. 12-13).

1926 წ. ივნისში “ახალგაზრდა კომუნისტის” ზედიზედ სამ ნომერში დაიბეჭდა ტერენტის ფოტო და განცხადება მისი პოეზიის საღამოს გამო (იქვე, გვ. 34).

იურისტი იროდი ხარჩილავა ამბობს: “არც ჩვენში და არც სხვაგან... ახალგაზრდულ ასაკში არავის ღირსებია ისეთი დიდი დაფასება და საყოველთაო აღიარება, როგორც ტერენტი გრანელს ერგო. ტერენტი გრანელის გულში ჩამწვდომი სიტყვებით კმაყოფილმა, მისი პოეზიით მოხიბლულმა საზოგადოებამ თბილისის მო-

წინავე ინტელიგენციამ, გამოჩენილი საზოგადო მოღვაწეების (ივანე გომართელი, კონსტანტინე კაპანელი და სხვათა) მონაწილეობით 1924 წელს მოაწყვეს ტერენტი გრანელის პოეზიის საღამო და გამოსცეს ოთხგვერდიანი გაზეთი “ტერენტი გრანელი”, რაც უნიკალური მოვლენაა პოეზიის ისტორიაში” (იქვე, გვ. 44-45).

პროფესორი მიხეილ კვესელავა აღნიშნავდა, ტერენტი გრანელის ლექსები ძალიან ცოტა, ან სულ არ იბეჭდებოდა, მაგრამ მისი ლექსი ზეპირად ვიცოდით (იქვე, გვ. 183).

ტელევიზიისა და რადიომაუწყებლობის სახელმწიფო კომიტეტის უფროსი ბუღალტერი სონია ოძელაშვილი ამონიშნავდა, რომ “ტერენტი გრანელი მთავრად ლეგენდასავით დადიოდა, ყველასგან გამორჩეული” (იქვე, გვ. 204).

სკოლაში მასწავლებლები მოსწავლეებში დიდ აგიტაციას უწევდნენ ტერენტის პოეზიას, უნიჭიერესი პოეტია, ეს ვანო სარაჯიშვილზე დანერგილი ლექსითაც დაამტკიცა, უკეთესი ვერავინ შექმნაო (გვ. 221).

თუ როგორ ეთაყვანებოდა ახალგაზრდობა ტერენტის პოეზიას, ეს იქიდანაც გამოჩნდა, რომ აბიტურიენტმა დარეჯან მეტრეველმა გამოცდაზე ქართულ პოეზიაზე საუბრისას შეუსვენებლად გააშუქა ტერენტის პოეზია და იქით შეუტია გამომცდელი პროფესორების დრომოჭმულ აზროვნებას, რომლებიც ტერენტის ისევ მწუხარებისა და სევდის პოეტად ნათლავდნენ (იქვე, გვ. 235).

საკანცელარო ნივთებისა და წიგნების მაღაზიის გამგე ბეჟან სირბილაძე უდიდეს პატივს სცემდა ტერენტის და თავის კაბინეტში უმართავდა სუფრას (ცისფერი სიმორე, გვ. 418).

მუშტაიდის ბალის კლუბში ტერენტი გრანელის საღამოზე დარბაზი ხალხით იყო გაჭედილი. ტერენტიმ 10 თუ 15 დაუბეჭდავი ლექსი წაიკითხა. “ტერენტი ლექსებს დიდი გრძნობით კითხულობდა. მთელი ტანით ირხეოდა, თითქოს ილენებოდა, სანთელივით იწვოდა... განსაკუთრებით ძლიერი შთაბეჭდილება დატოვა ლექსმა “მიმართვა ხისადმი”.

ტერენტის ყოველ ლექსს, მის სიტყვებს დამსწრე საზოგადოება ხანგძლივი, მქუხარე ოვაციებით ხვდებოდა...

საღამოს შემდეგ ყველას უნდოდა ტერენტისთან ახლოს მისვლა, გასაუბრება, მაგრამ ის სადღაც გაუჩინარდა (იქვე, გვ. 67).

ახალგაზრდობა, სტუდენტობა, ინტელიგენცია დიდ ინტერესს იჩენდა გრანელის პოეზიისადმი... ყველას აინტერესებდა ამ ლექსების ავტორის ცხოვრება, იგონებდნენ მას, კამათობდნენ მის პოეზიაზე და მიზეზიც ჰქონდათ (იქვე, გვ. 69).

კორნელი სანაძე წერს, “ტერენტი გრანელი ძალიან პოპულარული, ცნობილი პიროვნება იყო, მისი სახელი ყველას პირზე ეკერა. ბევრი მისი ლექსი ზეპირად ვიცოდით” (იქვე, გვ. 79).

ტერენტის დისშვილი უჩა კვარაცხელია იგონებდა, ბიძაჩემი თბილისიდან რომ ჩამოვიდოდა, ზუგდიდში საღამოებს უმართავდნენო (იქვე, გვ. 82).

თუმცა პოეტის ნეშტი დღეს დიდუბის პანთეონში განისვენებს, ვიდრე ეს მოხდებოდა, სანდრო შანშიაშვილს განუცხადებია: “სადაც ბარათაშვილია, ვაჟაა, ილიაა და აკაკი, სადაც გალაკტიონია და სიმონ ჩიქოვანი, რატომ არ უნდა იყოს იქ ტერენტი გრანელი? ეს აუცილებელია თუნდაც იმიტომ, რომ მომავალმა თაობებმა ნახონ და იფიქრონ, რა იყო მათ შორის საერთო, რით განსხვავდებოდა მათგან ტერენტი გრანელი” (იქვე, გვ. 93).

ტერენტი გრანელისთვის პოეზიის საღამო გაუმართავთ სოფელ პატარძულშიც (იქვე, გვ. 112).

ლიტერატორ დარეჯან ვეკუას განცხადებით, 30-იანი წლების სტუდენტურ საზოგადოებაში ტერენტი გრანელი არ იყო ყურადღებას მოკლებული პოეტი და ბევრი თაყვანისმცემელი ჰყავდა მის პოეზიას (იქვე, გვ. 127).

ჟურნალისტი და პოეტი შალვა შაველაშვილი ერთად ახსენებს “იმ პერიოდის ორი ქემმარიტი პოეტის” — გალაკტიონ ტაბიძისა და ტერენტი გრანელის სახელს (იქვე, გვ. 132).

ტერენტის უახლოესი მეგობარი, პროფესორი დავით კობიძე იყო მონმე და თვითმხილველი ტერენტის აღიარების: “ტერენტი იმდროინდელ ახალგაზრდებს შორის დიდი პოპულარობით სარგებლობდა. მისი ყოველი ლექსი ხელიდან ხელში გადადიოდა და დიდი მონონებით სარგებლობდა” (იქვე, გვ. 178).

სილატაკე — პატარა ჯვარცმა

ტერენტი გრანელს იმთავითვე აემგზავრა სილარიბე. ეს მის წინაშე ძნელად გადასალახავ ბარიერებს ქმნიდა, მაგრამ პოეტმა გაუძლო მძიმე ყოფით პირობებს, მიზანმიმართულმა, გაუტეხელმა ნებისყოფამ, ტიტანურმა შრომამ გონებრივი სრულყოფისა და შემოქმედებითი წინსვლისათვის ისეთი ნაყოფი გამოიღო, რომ უბრალო ოჯახის შვილი მსოფლიოს გენიოსებს გაუტოლდა. და თუ ამ ფაქტს (სილარიბეს) ხაზს უსვამენ მისი ცხოვრებისა და შემოქმედების მკვლევარები, იმიტომ, რომ ეს მთავარი გზამკვლევია იმათთვის, ვისაც აინტერესებს შემოქმედის ფსიქოლოგია, შემოქმედებითი ტანჯვა, როგორც გარდაუვალი, მოუცილებელი ატრიბუტი ჩვეულებრიობაზე ამაღლებისა.

უბრალო გლეხის ოჯახში დაბადებულს, სახლი დაენვა, მერე მამამ ფეხი მოიტეხა და სოფლის მეურნეობის გაძლოლა გაუჭირდა დაკოჭლებულს. ამიტომ აირჩია მენაღეობა. პოეზიის პრინცად შო-

ბილი ტერენტი იძულებული გახდა, მამას დახმარებოდა პროზაულ საქმეებში და ოჯახის ეკონომიურ პრობლემებში ხელი შეეშველებინა, განგება კი პოეზიის პარნასისკენ ეძახდა ოცნების შვილს.

18 წლის ჭაბუკი თბილისში ჩავიდა სწავლის გასაგრძელებლად, მაგრამ გაჭირვების გამო სტუდენტი ვერ გახდა. ლექციებს კი ხშირად ესწრებოდა თბილისის უნივერსიტეტში.

ერთხანს რკინიგზის სადგურზე იმსახურა ვაგონების გადამბმელად, ავტობუსზე — კონდუქტორად, გაზეთ “ახალი ნაკადის” რედაქციაში — შიკრიკად, გაზეთების მკეცავად, თუმცა სამსახური არ იყო მისი მონოდება, გამუდმებით პოეტურ ინსპირაციაში ჩართულს, თავისი მუზა ეძახდა...

მაგრამ ჰაერი ვერ გამოკვებავდა და საარსებო სახსარი უნდა ეძია, რაც იოლი როდი იყო. ლექსებიდან მიღებული შემოსავალი კაპიკები იყო, გაზეთებსაც ვერ ყიდულობდა.

ტერენტი თავიდან დასთან — მაშოსთან ცხოვრობდა. და კერავდა და იქიდან აღებული ფულით ტერენტისაც ეხმარებოდა.

როცა არჩილ კორინთელმა მისამართი სთხოვა ტერენტის, რომ დაგვჭირდე, სად მოგძებნოთო, პოეტმა უთხრა, რომ მუდმივი ბინა არა მაქვს, ხან ერთ ნაცნობთან ვარ, ხან მეორესთან, ზოგჯერ ნათესავთან ან თანასოფლელთანო (არჩილ კორინთელი, ტერენტი გრანელი და ჟურნალი “კრონოსის სარკე”, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, თბ. 1984, გვ. 92).

ერთხანს ზაქარია ჭიჭინაძესთან იყო შეკედლებული, ორი წელი პოეტ დარია ახვლედიანთან.

მდიდრებისგან ფულის სესხებას არ იკადრებდა, ისევ თავისიანებს მიმართავდა, როცა გაუჭირდებოდა.

“ტერენტი მეტად ამაყი, გოროზი და სიტყვაძუნნი იყო. სულ უჭირდა, სადილის ფული არ გააჩნდა, მაგრამ იშვიათად იცოდა ფულის თხოვნა. და თუ გთხოვდა, სულ მცირეს, რომ ერთი კერძი ეჭამა ნასესხები ფულით. როცა ფულს მიიღებდა (ჰონორარს), ხელგამლით ხარჯავდა. უყვარდა მეგობრების გამაპსინძლეობა, მაგრამ ასეთი შესაძლებლობანი... იშვიათად იყო”, იგონებდა ხარიტონ ვარდოშვილი (იქვე, გვ. 144).

მისი ნაცნობ-მეგობრები მიუთითებენ, რომ ტერენტის არ უყვარდა თავის მდგომარეობაზე წუნუნნი.

ანა ღვინიაშვილი იგონებს, რომ ტერენტი “სახელგამის” ბუფეტში ანას ანგარიშზე “პერაშკებს” ჭამდა, მაგრამ “საუზმის ხარჯში” ყოველთვის ლექსებს უტოვებდა (იქვე, გვ. 72-173).

ერთხანს პლესხანოვის ქუჩასთან ახლო, მთავარი ფოსტის პირდაპირ, ერთ პატარა დარაბაში ცხოვრობდა.

მისი ნაცნობები იხსენებენ აგრეთვე, სხვა ბინასაც, ბესიკის აღმართზე, პატარა ეზოში, აივნის ქვეშ საქათმისხელა ფიცრულ ოთახს, ერთი ხის ტახტით, ერთი სკამით.

ტიერენტის მეგობარი, დრამატურგი გენო ქელბაქიანი ადასტურებს, რომ “ის იყო ნამდვილად ქუჩის შვილი. სადაც დაულამდებოდა, იქ გაუთენდებოდა. არსად არ მსახურობდა, ფული არ ჰქონდა. დილით არ იცოდა, ისადილებდა თუ არა, შუადღისას არ იცოდა, სად გაათევდა ღამეს” (იქვე, გვ. 24).

“მემენტო მორის” გამოცემამ საზოგადოებაში ფურორი გამოიწვია, მაგრამ ამას პოეტის ეკონომიური მდგომარეობის გაუმჯობესება არ მოჰყოლია, ჯერ ერთი იმიტომ, რომ წიგნის გაყიდვაში ალებულ ფულს უანგარიშოდ ხარჯავდა, თანაც დიდი რაოდენობით არ იყიდებოდა წიგნები. გამომცემელი თომა ჩიქვანაია კიცხავდა საზოგადოებას ამ გენიალური წიგნისადმი გამოჩენილი გულგრილობის გამო და ინტელიგენციას მოუწოდებდა, პოეტისადმი თანაგრძნობა ამ კრებულის ყიდვით მაინც გამოეხატათ. იგი იხსენებდა ყაზბეგის, ეგნატე ნინოშვილის მაგალითებს და საზოგადოებას ბრალს სდებდა საერთოდ მწერლებისადმი, კერძოდ კი გრანელისადმი გამოჩენილი უსულგულობის გამო (თომა ჩიქვანაია, მწარე სინამდვილე, იქვე, გვ. 148-150).

ტიერენტი იძულებული იყო “შრომის ბირჟის” დახმარება მიეღო (იქვე, გვ. 13).

ტიერენტის და მამო სამკერვალო ატელიეში მუშაობდა და უმუშევარ ძმას ფულით, ტანსაცმლით ეხმარებოდა. ტიერენტი ჰონორარით წიგნს ყიდულობდა, ხან დაღევდა, რაც გადარჩებოდა, ან მეეტლეს მისცემდა, ან უაზროდ დახარჯავდა. ზოგჯერ ახალ-ახალი ტანსაცმელი გადაუყრია წყალში, თითქოს ამძიმებდა... ვერ ურიგდებოდა სიყალბეს, ჭირის დღესავით სძულდა სიცრუე. თვრებოდა და წერვებს იფუჭებდა, ამ დროს არც ჩხუბს ერიდებოდა ხოლმე, იგონებდა ზოზია (იქვე, გვ. 21).

განათლების მუშაკთა სახლში (შემდგომ მასწავლებლის სახლში) გაზეთებს კითხულობდა, შემდეგ ერთ-ერთ თავისუფალ საწოლზე წამოწვებოდა და დაიძინებდა. მას ხომ ბინა არ ჰქონდა და ხან სად ათევდა ღამეს, ხან სად... (იქვე, გვ. 61).

როცა სოფლიდან ჩამოსულმა დამ ტიერენტის ბინის დალაგება-დასუფთავება შესთავაზა, ტიერენტიმ უთხრა, შენი შემდეგი ჩამოსვლისთვის გადავდოთ, მერე კი გაირკვა, რომ იმხანად ბინა საერთოდ არ ჰქონია.

ერთხელ ზუგდიდში ჩასულს ცუდად ეცვა თურმე, ზოზიას გვარიანად გამოუწყვია. ბავშვივით გაიხარა, უყვარდა ჩაცმა, რა პატარა ყოფნიდაო, იგონებდა ზოზია.

“ტერენტი იყო თავაზიანი, ნამეტნავად გულუბრყვილო, მაგრამ უღარიბესი. ამიტომ ეცოდებოდათ მეგობრებს, პოეზიის მოყვარულებს და პირველად თავისით ეხმარებოდნენ. მერე კი თვითონ ტერენტიც არ ერიდებოდა მათთვის კაპიკების გამორთმევას. თუკი საჭიროზე მეტს მისცემდნენ, უკან უბრუნებდა... ყოველთვის ცდილობდა პატივისცემის გადახდას. აიღებდა თუ არა ლექსის ჰონორარს, იქვე ხარჯავდა. მეტიც: ერთხელ როცა წიგნის ჰონორარი აუღია, იქვე დაუტოვებია, გამოიყენეთო. სიამაყე კი თავისი გონების საკადრისი ჰქონდა” (ზოზია კვირკველია, საუბარი ძმაზე, ცისფერი სიშორე, თბ. 1998, გვ. 384-385).

აღ. სიგუა ხაზს უსვამს ტერენტის სიკობცავეს, სისუფთავეს: “ჩემს ნაცნობ-მეგობრებში გამოირჩეოდა არა მარტო თავისი პოეტური სახით, არამედ ჩაცმითაც. პოეტს ყოველთვის სუფთად და ლაზათიანად ეცვა, მის ფეხსაცმელს ჭუჭყი და ტალახი არ ეკარებოდა, მიუხედავად უამინდობისა” (აღ. სიგუა, მოგონება ტერენტი გრანელზე, იქვე, გვ. 402).

აღ. სიგუა გაკვირვებული კითხულობდა: “განა ვინმეს შეუძლია თქვას, რომ პოეტი თავის თავს უპატივცემლოდ ეპყრობოდა და არ იცვამდა ისე, როგორც პოეტს, საზოგადო მოღვაწეს შეეფერებოდა... ისეთი ბრწყინვალე კალიგრაფია ჰქონდა, რომ ყველა ჩვენს ცნობილ კალიგრაფისტს შეშურდებოდა” (იქვე, გვ. 417).

როცა ბინა გამოუყვეს, ისევ ძველებურად გააგრძელა ცხოვრება, გარეთ ყოფნა და თავისუფლად ხეტიალი ერჩია. ერთ ლექსში წერს ამაზე: “ახლა ბინა მაქვს საუკეთესო და მაინც მინდა მე ხეტიალი”.

ტერენტი არაპრაქტიკული, არაეკონომიური იყო. მისი “მემენტო მორი” კარგად იყიდებოდა, მაგრამ ტერენტის ყოველდღე მიჰქონდა ფული მალაზიიდან და უცბად ხარჯავდა, ვერაფერში ისარგებლა (იქვე, გვ. 124).

თანამედროვენი ტერენტის იგონებენ ზამთარ-ზაფხულ სატინის ხალათით, ფეხზე დახეული ჩუსტებით, საიდანაც თითები უჩანდა (იქვე, გვ. 129).

ხშირად მიუთითებენ მის მეტისმეტად უბრალო, ღარიბულ ჩაცმულობაზე, წერენ, რომ “ის მეტისმეტად ღარიბულად ცხოვრობდა” (იქვე, გვ. 132).

აღნიშნავენ, “ხელმოკლე იყო და გაზეთის შესაძენი ფული არ ჰქონდაო” (იქვე, გვ. 147).

“ტერენტის თბილისში არაფერი გააჩნდა. ავადმყოფობისას დის ბინაზე მიდიოდა”, იგონებდა აღ. ჯაფარიძე (იქვე, გვ. 148).

“ტერენტი გრანელი პოეზიისთვის წამებული დადიოდა, პოეზიას ემსხვერპლა და მათხოვარივით დაიღუპა”, განუცხადებია ლევან გოთუას სინანულით (იქვე, გვ. 156).

ტერენტიმ თავისი სიცოცხლის უკანასკნელი წლები საბჭოს მოედანთან, მერკვილაძის ქუჩის 31-ში, კიბისქვეშა საკანში გაატარა (იქვე, გვ. 173).

ბინა, სადაც ტერენტის და ცხოვრობდა, იყო “პატარა, საშინლად ნესტიანი, ბნელი” (იქვე, გვ. 183).

ალექსანდრე გაბესკირია იგონებდა: “იმ დროს, როცა თბილისის ქუჩებში დენდივით ჩაცმულები დადიოდნენ უმაღლესი ინტელექტის ევროპელები — ნიკო ნიკოლაძე, გრიგოლ რობაქიძე, კონსტანტინე გამსახურდია, ლეო ქიაჩელი, გერონტი ქიქოძე, როცა ყველას აოცებდა თბილისის ქუჩებში ისეთი პიროვნების გამოჩენა, როგორიც ხალხთა წარმოდგენით, ფრესკიდან გადმოსული ვასილ ბარნოვი იყო, ანდა მხცოვანი მწერალი დავით კლდიაშვილი და ზოგიერთი სხვა,... მთის სოფლიდან ჩამოსული, სევდისა და მარტოობის რაინდი ტერენტი გრანელი თავისი აშკარად კონტრასტული ჩაცმულობით, ხაზგასმული გარეგნული დაუდევრობითა და ახირებით თავად იპყრობდა ყველას ყურადღებას” (იქვე, გვ. 211-212).

მოგვიანებით, როცა ტერენტი აღარ იყო ცოცხალი, მის დას — მაშოს, რომელიც სენაკში იყო გათხოვილი, მდგმურისთვის ფული არ გამოურთმევია, საუზმითაც უმასპინძლებოდა თურმე და ამბობდა: “მე და ჩემს უბედურ ძმას, ტერენტის, ბინის გამო თბილისში იმდენი ტანჯვა, იმდენი დამცირება შეგვხვედრია, თუ არა მე, ვინ იცის, რა ძნელია მდგმურის ხვედრი, ბინის ქირას როგორ გამოგართმევო !...” (იქვე, გვ. 228).

თვითონ ტერენტის პოეზიაში მრავალგზის არის დაფიქსირებული სილატაკის ფაქტები, უბინაობა, ბოჰემური ცხოვრების რეალიები. ერთგან იტყვის: “წუხელ მეძინა სანაგვე ყუთში”.

მისი თანამედროვენი ადასტურებენ, რომ ღამეები გაუთევია ბალებში, სასაფლაოებზე, ეკლესიების სამრეკლოზე...

“რატომ ჩემი ცხოვრება დღეს არავის უკვირსო”, გულისტკივილს ვერ ფარავდა.

ისიც ცნობილია, რომ პოეტს არ ჰქონდა განსაკუთრებული ინტერესი ჩაცმისადმი, მატერიალური ყოფისადმი.

ისტორიამ შემოინახა ერთი საგულისხმო ფაქტი.

პოეტი დაინტერესებული ყოფილა შალვა დადიანის ძმისშვილით — ნინოთი და ხშირად იჯდა მისი სახლის გვერდზე, ეკლესიის ეზოში, ლექსიც უძღვნა თავისი ოცნების დედოფალს: “ქალი, რომელიც ცხოვრობს ეკლესიის ეზოში”. ეს ფაქტი არ გამოჰპარვია შალვა დადიანს და პოეტისათვის, რომელსაც მუდამ სატინის ხალათით ხედავდა, მეტად გულსატკენი შენიშვნა უკადრებია: “ჩაიცვით ყმანვილო, ჩაიცვითო”.

ტერენტის წყენა ლექსის სტრიქონებში გამოუხატავს: “ბატონო შალვა, არათუ კაცმა, ბავშვმაც კი იცის ჭამა და ჩაცმა. შენ სილატაკეს არ იცნობ, ალბათ, რომელიც არის პატარა ჯვარცმა”.

ნისლშემოსილი (ტერენტი გრანელის ერთი თავისებურების შესახებ)

ტერენტი გრანელი 1918 წელს ჩამოვიდა თბილისში დაბა წა-ლენჯიხიდან. ამ დროს მას გამოქვეყნებული ჰქონდა პუბლიცისტური წერილები, კორესპოდენციები, საიდანაც ჩანდა, რომ არ მოსწონდა სოციალ-დემოკრატები, რევოლუციონერთა სახელით მოვლენილი ბანდების თარეში, მათი ურწმუნოება, ეროვნული დამოუკიდებლობის უგულბელყოფა. თვითონ სოციალ-ფედერალისტებს ემხრობოდა და გულის ფიცარზე ეწერა “ენა, მამული, სარწმუნოება”, მამული კი მხოლოდ თავისუფალი, დამოუკიდებელი ეოცნებებოდა.

ახალგაზრდა ჭაბუკმა თბილისში იმთავითვე მოიხვეჭა დიდი სახელი. 1920 წელს პირველი პოეტური კრებული გამოსცა “პანაშვიდების” სახელწოდებით. დედაქალაქსა თუ რაიონებში გამართული ლიტერატურული საღამოებით ნამდვილი ფურორი მოახდინა, მრავალი თაყვანისმცემელი გაიჩინა. პოეზიის ქურუმად მონათლულს, გალაკტიონს ადარებდნენ და თვითონაც მხოლოდ გალაკტიონს თვლიდა თავის ერთადერთ მეტოქედ, სხვას არავის გაუყადრებდა თავს.

ტერენტი გრანელმა არა მარტო ორიგინალური ლექსებით ალაპარაკა საზოგადოება, მისი ჩაცმულობა, ცხოვრების წესი, გარემოსთან და ადამიანებთან ურთიერთობის სტილი აშკარად უპირისპირდებოდა დოგმატურს, რუტინას, სტერეოტიპებს. თუ მისი არაორდინარულობა აღიზიანებდა მედროვეთ, მეშჩანთ, კარიერისტებს, თავისუფალი სულის ახალგაზრდობას, რომელიც შაბლონს ებრძოდა, მონური მორჩილების არტახების მსხვრევს ცდილობდა, ბუნებრივია, დისიდენტურად მოაზროვნე ჭაბუკი ეხმარებოდა პიროვნული თვითდამკვიდრების რთულ გზაზე, სულის ზრდის, ზნეობრივი განწმენდის იდეალს ხედავდა იმ დროის სწობებთან, ნიღბიან ინტელიგენციასთან დაპირისპირებულ პოეტში. აშკარა იყო, რომ ტერენტი გრანელის პოეზია და პიროვნება, მისი მორალური უპირატესობის გრძნობა, რომელსაც ის აშკარად ავლენდა, არავის სტოვებდა გულგრილს. ხალხის თვალთ, ტერენტი გრანელი იყო უცნაური, საოცარი, პირდაპირი, თამამი, სულიერი გნომების მქირდავი და სულ სხვა ზნეობის, სულ სხვა სიმალლის ადეპტი. მომხრე, თაყვანისმცემელი, ტაშის დამკვრელი მრავალი ჰყავდა, არანაკლებ შურიანი, მი-

სი სიდიადით ძილგამფრთხალნი და გალიზიანებულნი... თბილისს და პროვინციას ახსოვდა და ახსოვს მისი გარეგნობა, ჩაცმულობა, ქცევის მანერა, მიხვრა-მოხვრა, ხმა, ინტონაცია, კონფლიქტები კოლეგებთან, ხელისუფლებასთან, მისი სკანდალური ისტორიები, ციხეში, საავადმყოფოში გატარებული წლები, შეუსვენებელი ხეტიალი ბაღებში, ქუჩებში, სასაფლაოებზე, უდაბურ, უაღამიანო ადგილებში.

ტერენტი გრანელი იყო დიდებით, ნათელით, მზითშემოსილი პოეტი. ამავე დროს, “მემენტო მორის” ავტორს ებურა გაუცხოების ნისლი, ლეგენდების რიდე, ჭორების ტალახი. სიცოცხლეშივე გაიდუმალებულს, თვით მეგობრებიც უცხოდ აღიქვამდნენ... იგი “უცნობის, ფარულის”, “უცნობი სფინქსის” ნიღბებით ევლინებოდა თანამედროვეობას.

დიდების ზენიტიდან, პოეზიის ოლიმპოდან დაქანებული და გიჟის ეპითეტიტ მონათლული, ფსიქიატრიული საავადმყოფოს პაციენტად ქცეული და იძულებით მკურნალობას დაქვემდებარებული, საშინელებით მონამლული, დევნილი, შერისხული, გაძარცვული, უჩუმრად, უპროცესოდ დასაფლავებული, დავინყების მტვერწყარილი ტერენტი გრანელი მაინც ამარცხებს სიკვდილს. თავისი ეპოქის მიერ უგულებელყოფილი პოეტის დრო დგება და სიცოცხლეში მათხოვრად, გლახაკად სახელდებული, უბინაო, უთავსასთუმლო, გვიან, მაგრამ მაინც გაბრწყინდება ნათლის სვეტივით და უკვდავთა თანავარსკვლავედში დაიდებს ბინას, დიდუბის პანთეონის მკვიდრი ხდება (ზოგიერთები მისთვის უფრო შესაფერისად მთანმინდის პანთეონს მიიჩნევენ), იხსნება მისი სახლმუზეუმში წალენჯიხაში, მისი სახელით ინათლება თბილისის, მშობლიური დაბის ერთ-ერთი ქუჩა, არსდება ტერენტი გრანელის საზოგადოება, იწყება ფიქრი მისი ძეგლის შექმნაზე, რასაც ხორცი ესხმება კიდეც, იწერება წერილები, მონოგრაფიები, დისერტაციები, მოგონებები, ინგლისურად, ფრანგულად ითარგმნება მისი ლექსები და მყარ ნიადაგზე დგება მეცნიერების ახალი დარგი — გრანელოლოგია.

და, მიუხედავად ასეთი ინტერესისა, ძალისხმევისა, მაინც კითხვის ნიშნებით არის დასერილი მისი ცხოვრების მრავალი ფაქტი, მრავალი მოვლენა, მისი ფსიქოლოგია, ხასიათი, ქცევები. მაგრამ, რაც მთავარია, იგი არასოდეს არის ყალბი, მანერული, მისთვის უცხოა თვალთმაქცობა, მედროვეობა, კომპრომისი ამა ქვეყნის ძლიერებთან, დროის მიერ აღზევებულ ყვარყვარებთან დათმობა, პირიქით, მუდამ შეურიგებელი, უკეთურებთან დაპირისპირებული, გამბედავი და მართალია ყოველთვის, რითაც იმრავლებს მტრებს. “დამფასებლის სამოსელში” გახვეულ მტრებს უტყუარად ცნობს და ჯალათთა მახვილისთვის უშიშრად მკერდის შეშვერას უდრის ბევრჯერ მისი სულიერი ამბოხი და პროტესტის მრავალნაირი გამოვლენა.

მოკლედ, ტერენტი გრანელმა სულით ხორცამდე შეძრა და ააფორიაქა მეოცე საუკუნის 20-30-იანი წლების ქართული სინამდვილე. მისი გავლენა იმ დროს საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე განუზომელია, ვინაიდან იგი იყო მებრძოლის, უშიშარი რაინდის, ზნეობრივი გამირის, ქვეყნის ჭირისუფლის, სულის გადამრჩენის, ჭეშმარიტი ფასეულობების მცველის იდეალი.

რამდენი რამ არის მის ცხოვრებაში დაფიქრების, განსჯის, გათვალისწინების ღირსი, პოეტის სულიერ სამყაროში შესვლისათვის გზამკვლევი და ამაფორიაქებელი.

გამორჩენილ ადამიანთა თავისებურებები... რომ არსებობდეს ჩვენში (უცხოეთში, ცხადია, ბევრია) ასეთი წიგნი და აღნუსხული რომ იყოს ტერენტი გრანელის პიროვნული “უცნაურობები”, იგი გინესის წიგნში იპოვიდა ალბათ ადგილს, თანაც უკეთესად შეგვაცნობინებდა “უცნობი სფინქსის” განუმეორებელ პოეტურ სამყაროს.

ვფიქრობთ, ამ უცნაურობებს წითელ ზოლად გასდევს უბოდიშობამდე მისული პირდაპირობა, სიმართლე, რაც ვლინდება ნაცნობ-უცნობებთან ურთიერთობაში, ხოლო მისი ცხოვრების წესში გამოვლენილი არაჩვეულებრიობა ბუნების, ადამიანების, სამყაროს ღრმად შეცნობის მიზანს ემსახურება.

გავხედავთ და ვეცდებით სხვათა მოგონებების გამოყენებით კიდევ ერთხელ სპეციალურად შევეხოთ ამ პრობლემას.

ტერენტის ერთ-ერთი უცნაურობათაგანი იყო მისი ხეტიანი სასაფლაოზე.

“აედევნებოდა სამგლოვიარო პროცესიას, განმარტოებით, მკერდზე ხელებდაკრეფილი, დაღონებული... მას შეეძლო ასე გაეცლილებინა დღეში თუნდაც რამდენიმე ასეთი სამგლოვიარო პროცესია, თუკი სადმე წააწყდებოდა, უთუოდ ბოლომდე გაჰყვევოდა, დადგებოდა უკვე მიწით ამოვსებულ მიტოვებულ სამარესთან, ჩასცქეროდა მიწას და იტანჯებოდა” (გენო ქელბაქიანი, “ის მხოლოდ პოეზიით ცოცხლობდა”, კრებული, “ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია”, თბ. “ნაკადული”, 1984 წ. გვ. 22-23).

ზაქარია ჭიჭინაძე ტერენტი გრანელს “სასაფლაოების ყეინს” ეძახდა (იქვე, გვ. 26).

პოეტის მეგობარი დავით კობიძე იგონებდა: “თბილისსა და მის გარეუბნებში არ არის დარჩენილი არც ერთი სასაფლაო, არც ერთი ტაძარი, სადაც მას არ შეეველოს. მის ლექსებში პეტრე-პავლეს სასაფლაოც იხსენება. რა იცოდა მან, რომ მისი სამარე სწორედ ამ სასაფლაოზე გაითხრებოდა” (იქვე, დავით კობიძე, მოგონებები ტერენტი გრანელზე, გვ. 115).

სასაფლაოებისადმი პოეტის ინტერესზე მიუთითებს ვლადიმერ ნორაკიძე: “იგი ხშირი სტუმარი იყო ბაღების, სასაფლაოების.

პეტრე-პავლეს ეკლესიის ეზოში ზარების რეკვას უსმენდა. ხშირად აქ, ღია ცის ქვეშ იძინებდა” (იქვე, გვ. 136).

ვლ. ნორაკიძე საუბრობს იმის შესახებ, რომ გრანელის პოეზია “ამხედრებაა მელანქოლით, პოეტის სისხლით, ცრემლით, მიცვალებულთა კუბოთი, კვირების ზარების რეკვით” (იქვე, გვ. 138).

როგორც ჩანს, პოეტი თავის “მესამე გზაზე”, სიკვდილის იდუმალეობაზე სასაფლაოებთან მდგარი უკეთ ფიქრობდა.

“ალბათ კუბოები ლამობდნენ ამოსვლას სამარიდან, რომ ეხილათ ტერენტი გრანელი, როცა ის წერდა “გულიდან სისხლის წვეთებს”, წერდა გიორგი რუხაძე (იქვე, გვ. 141).

გრიგოლ შავიშვილი მიუთითებს, რომ ტერენტი გრანელს ახასიათებდა “ლტოლვა სამგლოვიარო პროცესიისადმი. იმ დროს დამარხვა ხდებოდა სამხედრო ორკესტრის თანხლებით. ერთხელ ვიღაც უცნობი მიაცილა ნიკოლოზის სასაფლაოზე” (იქვე, გვ. 153).

პოეტმა ვარლამ რუხაძემ ტერენტისადმი მიძღვნილ ლექსში მის ამ თვისებას გაუსვა ხაზი: “შენს ღრმა თვალებში სიკვდილი ზის ჩონჩხად ქცეული და მღერი მუდამ საფლავების ბნელ მისტერიას” (იქვე, გვ. 182).

ტერენტი გრანელი ფიქრობდა სიკვდილ-სიცოცხლის საიდუმლოებაზე და ზიზღს ჰგვრიდა ზერელე ადამიანების უსაგნო აღტაცება: “ადამიანს, რომელიც სულ გახარებულია და ხბოს აღტაცებით შეჰყურებს ქვეყანას, რაღაც დიდი რამ აკლია. ყველა ნორმალურ ადამიანს მეტნაკლებად სევდის გრძნობა აქვს. ვის არ ჰგვრის ნუხილს სიკვდილის გახსენება, იმედების განზილება, დამსხვრეული ოცნებანი?” (იქვე, გიორგი კაჭახიძე, ვისაც უნდოდა გაფრენა ცისკენ, გვ. 188).

პოეტის ყველა თანამედროვე აქცენტს აკეთებდა მის აკვიატებულ ინტერესზე სასაფლაოს, უცნობი მიცვალებულებისადმი: “უყვარს სასაფლაოზე სიარული, საფლავთა შორის ხეტიალი, დასაფლავებაზე დასწრება. ხშირად აედევნება მგლოვიარეთა მდუმარე პროცესიას. არ კითხულობს, ვის ან სად ასაფლავებენ. თვითონაც ამ გლოვის ჩუმი მონაწილე ხდება. უყვარს სამგლოვიარო მარში და საეკლესიო გალობა...” (ზემოსხენებული კრებული, თამაზ ბორელი, ტერენტი გრანელი ცხოვრებაში, გვ. 194).

ტერენტი გრანელი სერგი ჭილაიას ურჩევდა თურმე: “ვისაც სიკვდილი სიცოცხლეში არ უგრძნია, იმან ცხოვრებისა არა იცის რა. მე შენ გირჩევ, ხშირად იარო პანაშვიდებზე, გასვენებაზე, სასაფლაოზე...” (იქვე, სერგი ჭილაია, იყო ერთი პოეტი, გვ. 239).

ფრიდონ ნაროშვილი, პროლეტარული პოეზიის გნომი, დასაცინოდა ტერენტის რელიგიური სახეების გამო, ხარაჩოებზე დგომას, ხვნასა და მკაში გლეხის გამხნევებას ურჩევდა და კიცხავდა:

“...შენ კი ეკლესიებში და სასაფლაოზე დაბორილოვ, დედაბერივით ლოცულობ და მოთქვამ” (იქვე, გვ. 245).

ტერენტის ამ “უცნაურობას” სწორად ვერ იგებდნენ მისი თანამედროვე, პროლეტარული პოეზიის წარმომადგენლები, რევოლუციონისა და სოციალისტური აღმშენებლობის მეხოტბენი. ალიო მირცხულავამ ტერენტი სამი წლით შეიფარა, ადამიანური სითბო და ყურადღება არ მოაკლო, მაგრამ მათი მსოფლმხედველობის სხვაობამ მაინც იჩინა თავი შემოქმედებაში. ალიომ პოეტი გააკრიტიკა სასაფლაოს, სიკვდილის თემის აკვიატების გამო: “გულამოსკვნილი ტირის გრანელი, ჩვენში მეორედ მოსული ქრისტე, უშნო, უღონო, დაუბანელი მათხოვარივით საფლავებს მისდევს” (მე და ბარათაშვილი).

ტერენტი გრანელი არად აგდებდა სხვათა ქირდვას.

იგი ისევ დაეხეტებოდა სასაფლაოებზე, გლოვობდა “მკვდარ” (თავისუფლებადაკარგულ) საქართველოს: “და საქართველო ეს ის მხარეა, სადაც ცოცხალი ხალხი მარხია”. ეს სტრიქონები იმდროინდელი შემზარავი ვითარების ანარეკლია, ქვეყნის მტარვალები სამშობლოსთვის დაცემულ რაინდებს, რომლებიც ქვეყნის დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში დაიჭრნენ, ცოცხლად მარხავდნენ...

ასევე, ტერენტის მოუნახულებია წყაროს ქუჩა, სადაც 1924 წ. გამოსვლების მონაწილეთა დიდი ჯგუფი დახოცეს. იმ ადგილზე მაშინ გაძლიერებული დაცვა იდგა, რომ ახლოს არავინ მისულიყო. ტერენტის მაინც გაურღვევია დაცვა და აკანკალებული უყვებოდა ალექსანდრე გაბესკირიას: “იქ ვიყავი ნუხელ! დაცვას დაუუსხლტი ხელიდან! იცი, საკუთარი თავი შემჯავრდა. ისეთი რბილი იყო მინა, ფეხები შიგ მეფლობოდა. ფეხქვეშ ადამიანის სისხლის სუნი მცემდა. მეგონა, მეც იმ სისხლიან მინაში ვეფლობოდი... გამოვალწიე!... მაგრამ, ხომ ხედავ, მთელი ღამე არ მიძინია” (გივი ცაქტიშვილი, ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, თბ. 1990 წ. გვ. 213-214).

1924 წლის აჯანყების დამარცხებამ შთააგონა თავისი ახალი წიგნის სათაური: “მემენტო მორი!” (გახსოვდეს სიკვდილი!), რომელიც იყო მტარვალთა გაფრთხილება. პოეტი შეახსენებდა სისხლიან ტირანებს სიკვდილის გარდუვალობას.

ტერენტიმ წითელარმიელთა სახლში დაბნელებულ დარბაზში, სუსტი სანთლით განათებულ მაგიდაზე თავისი მინიატურა “სიკვდილის შემდეგ” წაიკითხა, რომელიც იყო წინასწარი ჭვრეტა თავისი მომავალი სიკვდილისა, უცრემლო გასვენებისა, უცერემონიო დასაფლავებისა და უკვდავებისა, მსმენელმა ვერ გაუძლო მოზღვავებულ ემოციას და ყვიროდა: “გააჩუმეთ! გააჩუმეთ!” (გენო ქელბაქიანი, ის მხოლოდ პოეზიით ცოცხლობდა).

მედროვენი და ზერელები ღიზიანდებოდნენ ტერენტის პიროვნებით, პოეზიით, ვერ ისვენებდნენ, მის გენიალურ წიგნს, “შავ

ნიგნად” სახელდებულს, მწერალთა კავშირში სახალხოდ აფრიალებდნენ, უშვებრად კიცხავდნენ მის ავტორს.

ტერენტი გრანელი კი მიღმურს “ღია თვალებით” ხედავდა, სიკვდილისათვის მზადებას გვასწავლიდა, სიცოცხლეში სწორი გზების გაგნებას შთაგვაგონებდა... მისი მგლოვიარე ლექსები, სიკვდილის სიმღერა ალაფრთოვანებდა მკითხველს და წარმავალი სიცოცხლის გონიერი გამოყენების, სიკვდილის დამარცხების იდეით მსჭვალავდა.

მან შექმნა ახალი “მიცვალებულის დღიური”, ახალი გარდაცვალების სახელმძღვანელო, სიცოცხლისა და სიკვდილის საფეხურები განჭვრიტა, მაგრამ ფუჭად მოზეიმე საზოგადოებამ, რომელიც ხელისუფლების ტერორს აფეტიშებდა, სისხლზე, ცხედრებზე დააბიჯებდა და ამქვეყნიურ ჯოჯოხეთს სამოთხეს არქმევდა, ვერაფერი გაუგო ტ. გრანელის გენიალურ ხილვებს...

პოეტმა დალანდა სიცოცხლის ბოლო, სიკვდილის ყვითელი მანტია, ბედის მწვერვალი, იგრძნო, რაც იქნებოდა სიკვდილის შემდეგ, ინამა სულის უკვდავება, სულის ზრდა და გონის მარადიულ ღვიძილს უწოდა “გამოღვიძება გარდაცვალების შემდეგ”...

შემთხვევითი ალბათ არც ის იყო, რომ მან საქართველოს სახალხო მხატვარს კორნელი სანაძეს ასეთი უცნაური სურვილი გაუმხილა: “მინდა დამხატო უჩვეულოდ. სურათს დავარქმევთ “აგონიას”, რომელზედაც გამოხატული იქნება სასაფლაო მთვარიან ღამეში, სადაც ჯვართან უფსკრულისკენ მიმათრევს სიკვდილის ჩონჩხი, მე არ ვემორჩილები და ძალით მიმათრევს” (ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 260).

მხატვარმა მეგობარ პოეტს თხოვნა შეუსრულა.

არც ის არის შემთხვევითი, რომ ტერენტი გრანელის შემოქმედებაში თვითმკვლელობის მოტივიც გვხვდება. ბუნებრივია, ამ პრობლემების თანმხლებია გლოვა, ცრემლი. პოეტს სიკვდილს ანატრებიანებდა ბნელი დრო: “მე ვტირი ქვეყნის უკუღმართობას და ჩემს დაღუპვას აუცილებელს, ველი უცვებ გამოსროლილ ტყვიას, ეს დრო სიკვდილს მავალებს, ო, ეს დროა ჩემი მკვლეელი, ვიყავი დროს წინ, ვიყავი მსხვერპლი...”

ტერენტი გრანელმა დაამარცხა სიკვდილის ტრაგიზმი, რადგან დარწმუნებული იყო სულის მარადიულობაში. იგი იზიარებდა გარდასხეულების თეორიას და სიკვდილშიც ნუგეშს პოულობდა.

ტერენტი გრანელის ჰადესთან დაკავშირებული ხილვები მანც ამშვიდებს სულს, უფრო მეტიც, იგი ერთგვარი ფსიქოთერაპიის როლსაც ასრულებს, თრგუნავს ამ პრობლემით გამოწვეულ შიშს და საბოლოოდ მაინც ამქვეყნიური ცხოვრების აზრიანად გატარების მიზანს ემსახურება...

ასე რომ, პოეტის გაბედული განაცხადი: “ტერენტი გრანელი მოდის სისხლიან სამარიდან”, მაინც გაითავისა მკითხველმა და მიხვდა, რომ ამ ფიქრს, ამ თემას ტაბუს დადება კი არა, გაცნობიერება სჭირდება.

“მოვა ოდესმე ვინმე ტანჯული და ჩემს საფლავთან ის დაფიქრდება”, ამბობდა პოეტი. მართლაც, მისი საფლავი დასტურია პოეტის მარადიულობის, სავანეა აზრის, ღრმა განცდების.

ცნობილია, პოეტმა იწინასწარმეტყველა საკუთარი სიკვდილის თვე, რიცხვის განსაზღვრაში კი ხუთი დღით შეცდა (გივი ცქიტიშვილი, ტერენტი გრანელმა საკუთარი სიკვდილი თითქმის ზუსტად იწინასწარმეტყველა, გზ. “ვერსია”, 2001, 5-11 ნომბერი, გვ. 27).

“და საფლავები მე წინ მიმიძღვის, ნუხელ სიზმარში მიმიძღოდა ჩემი ცხედარი” — ასეთი ღრმააზროვანი განცხადების გაკეთება მხოლოდ ერთეულებს შეუძლიათ. მართლაც, მისთვის საფლავი და ცხედარი გახდა უკვდავების გზაზე წინამძღვარი...

ტერენტიმ ძალზე განიცადა ბელა დადემქელიანის ტრაგიკული სიკვდილი, მგლოვიარემ გააცილა სასაფლაომდე, ხალხი რომ დაიფანტა, საფლავზე ერთი ბოთლი ღვინო დაასხა და თქვა: “აი, ეს არის ჩვენი ბოლო და ამ ქვეყნის სიმბოლო” (იქვე, გვ. 263).

“ნებისმიერ პროცესიას გაჰყვებოდა. ყველა რომ წავიდოდა, 15-20 წუთს თავდახრილი იდგა უცნობის საფლავთან და ცხარე ცრემლებით ტიროდა”, იგონებდა ლეო ხომერიკი” (გივი ცქიტიშვილი, ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, გვ. 129).

ტერენტის ლექსი “აღლიდი ოტო” დაწერილია ერთ გარდაცვლილ გერმანელ, პოეტისთვის უცნობ ქალზე. გერმანელთა სასაფლაოზე, რომელიც ამჟამად გაუქმებულია, შენიშნა ერთი ლამაზი ქალის მარმარილოს ძეგლი, რომელიც პოეტს ძალიან მოეწონა და ამას აღნიშნული ლექსიც უძღვნა (დავით კობიძე, მოგონებები ტერენტი გრანელზე, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 123).

ნიკოლოზ კველიშვილი იგონებს, რომ ტერენტიმ კუკიის სასაფლაოზე აღლიდი ოტოს საფლავთან ლექსი თქვა და ატირდა, თითქოს მლოცველი ღალადებდა. ამ დროს ზარების რეკვა გაისმა (იქვე, გვ. 178).

ხშირად ნახულობდა კლავდია ზელინსაკაიას მიტოვებულ საფლავს.

ნოე კობახიძე (დაფნარელი) იგონებდა, 1927 წ. როგორ დადიოდა ტერენტი გრანელი დიდუბის პანთეონში საფლავებს შორის, როგორ შეჩერდა ბარათაშვილის, არაგვისპირელის საფლავებთან (იქვე, გვ. 75).

სხვა დროსაც უნახავთ პოეტი შუადღის სიცხეში “საფლავებს შორის ეულად მოხეტილად” (იქვე, გვ. 125).

მოგვიანებით, 90-იან წლებში, როცა ტერენტის სახელმა ისევ გამოაღწია დავინყების ბურუსიდან, მისი საფლავი პოეტის მარადიულობის საბუთად იქცა. ექიმმა თამარ აბულაძემ მისი საფლავი რომ მოინახულა, ასეთი სიტყვებით დაიტერა ცხოვრებაში გაუხარელი ტერენტი: “შენს საფლავს შემოვევლე, ერის სამაყო შვილო, ჩვენო მასახლეებლო პოეტო!” იქვე თქვა პოეტის დაუბეჭდავი ლექსი; “ჩუმი ლანდივით დავდივარ, პერანგად დარდი მაცვია, სიცოცხლე ჩვენი სცენაა, ცხოვრება დეკორაცია” (იქვე, გვ. 206).

როცა ტერენტის ცხედარი პეტრე-პავლეს ეკლესიის ეზოდან დიდუბის პანთეონში გადაასვენეს, ორივეგან აკურთხებინეს საფლავის მიწა ამ ღონისძიების მესვეურებმა, ხელები დაუკოცნეს მღვდელს, მესაფლავეებს, ფულიც შეაძლიეს, მაგრამ მათ უთხრეს: “ტერენტი წმინდანი იყო, განსაკუთრებით ჩვენი (პეტრე-პავლეს) ეკლესიისთვის და ფულს როგორ ავიღებთო” (იქვე, გვ. 266).

ტერენტი გრანელის საფლავი დღეს გონებაგახსნილთა, პოეზიის თაყვანისმცემელთა შესაკრები ადგილია, რომელიც აზრს უნათებს ყველა მაძიებელ ადამიანს.

წინასწარმეტყველური გამოდგა გალაკტიონის განაცხადი: “ტერენტი საფლავიდან გაუნათებს კაცობრიობას, ყველას, ვინც კი დაბადებულა და საფლავში წავა, “სცდების და სცდების სიკვდილსა, ვინ არ მოელის წამისად” (სერგო ჟვანია, მოგონება ტერენტი გრანელზე, ხელნაწერი გაგვაცნო მამანტი როგავამ).

ტერენტის ლოზუნგი იყო: “არა სიცოცხლე, არა სიკვდილი, არამედ არამედ რაღაც სხვა,... მესამე გზა...” იმ დროს, როცა რევოლუციურ იდეებს მსახურებდა ხელისუფლება და მისი დამქაში მწერლების არმია, “ეს ლოზუნგი რევოლუციური საქართველოს რომანტიკული წლებისთვის უცნაურიც იყო და მოულოდნელიც” (იქვე, სერგი ჭილაია, გვ. 226).

კორნელი სანაძემ “პოეტის გარდაცვალების გამო ლექსი დაწერა: “სანთელი, რომელიც არ ჩამქრალა”.

რუსთაველზე გენო ქელბაქიანმა, დავით კობიძემ, მხატვარმა ვლადიმერ ლემონჯავამ გაიხსენეს ტერენტი, მერე სასაფლაოზე წავიდნენ ორი ბოთლი ღვინით, მიხაკებით. საფლავი განმინდეს, თითო ჭიქა დალიეს და დაღონებული დაბრუნდნენ (იქვე, გვ. 263).

ტერენტის საფლავს, მეუფე შიოს თქმით, უვლიდა კონსტანტინე გაჩეჩილაძე, ტერენტის მეგობარი, რომელიც სონეტში მოიხსენია. იგი ეხმარებოდა ჟურნალ “კრონოსის სარკისა” და გაზეთ “იას” გამოცემაში.

ტერენტი გრანელმა გამოარღვია დავინყების უფსკრული, 1961 წელს მისი კრებული წინასიტყვაობით გამოსცა ელიზბარ უბილავამ, 1972 წელს ლერი ალიმონაკის რედაქტორობით გამოვიდა ტერენტის წიგნი, 1979 წელს უფრო სრულ, ისევ ალიმონაკის რედაქ-

ტორობით დაბეჭდილ წიგნს და მისი ავტორის ტრაგიკულ ცხოვრებას რომ გაეცნო საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, უწმინდესი და უნეტარესი ილია II, აღტაცება ვერ დაფარა ერის სულიერმა მამამ და განაცხადა: “ეს მართლაც წმინდანი ყოფილა”, დალოცა ტერენტისთვის დამამწვრალი მკვლევარი, რედაქტორ-გამომცემელი და უთხრა: “დალოცვილი იყავ, შვილო, კეთილი საქმე გიქმნია ქვეყნისთვისაც და შენთვისაც” (ლერი ალიმონაკი, გრანელის ლანდი, თბ. 1998, გვ. 85).

ტერენტის წმინდანად აცხადებდნენ პეტრე-პავლეს ეკლესიის მღვდელი და მესაფლავეები, რომელთაც მონაწილეობა მიიღეს პოეტის დიდუბის პანთეონში გადასვენების საქმეში (იქვე, გვ. 266).

გაბეღული, პირდაპირი

“უცნაურობათა” სერიალში, ტერენტის სახელს რომ დაუკავშირდა, ეტლისადმი პოეტის სიყვარულსაც უსვამენ ხაზს.

გენო ქელბაქიანი გვამცნობს: “თუ ფული ჩაუვარდებოდა, ეტლს იქირავებდა, ოპერის თატრთან ფეხზე წამოდგებოდა და მაღალი ხმით გადასძახებდა იქ შეკრებილ პოეტებს: მე გახლავართ ტერენტი გრანელი!

ისინი მუშტებს მოუღერებდნენ: უყურეთ ამ თავხედს, რამდენს ბედავს, გასალახავია!” (გენო ქელბაქიანი, ის მხოლოდ პოეზიით ცოცხლობდა, მოთხრობები სინამდვილიდან, თბ. 1975 წ.).

ერთ ლექსში ტ. გრანელი ამბობს: “მსურს გაქანება და მიინდა ეტლი”...

ამ გამომწვევი პოზით საკუთარ თვითდაჯერებას ავლენდა პოეტი. სხვაგან აცხადებდა: “გლოვის ზარებით გამაქანებს თეთრი კარეტა და ჩემი სული სამოთხეში მივა გოდებით”... კარეტა, ეტლი, გემი ალბათ უფრო სიმბოლური სახეებია, წარმოსახვებთან, სულის ქროლვასთან დაკავშირებული. მეეტლე, ეტლით ქროლვა ხომ გალაკტიონისთვისაც ორგანული იყო (გურიის მთები). “დააჯდებოდა ზემელზე ეტლს, უკანასკნელ გროშებს გადაუხდიდა, სასადილოში კი უფასოდ სადილობდა” (გრიგოლ კოპაძე, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 250).

იმ დროს, როცა ხელისუფლებამ გულში ჩაიხუტა თავისი დაქირავებული, დამქაში პროლეტარული მწერლები და კაბინეტებში სავარძლებზე მოაკალათა, ტერენტი გრანელი, უბინაო, უთავმესაფრო, ეკლესიების სამრეკლოებსა და ბალებში, ზოგჯერ სანაგვე ყუთშიც იძინებდა (წუხელ მეძინა სანაგვე ყუთში)...

განსაკუთრებით კონფლიქტური დამოკიდებულება ჰქონდა ტერენტის მთავრობის ფავორიტ მწერლებთან. იგი თვლიდა, რომ

მათი ჟურნალის სახელწოდება — “პროლეტარული მწერლობა” ამკარად მცდარი იყო, მას უნდა ერქვას “მწერლობა”, უკმაყოფილოდ ამბობდა ცქიტვილი, ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, გვ. 46).

იგივეს ადასტურებს საქართველოს სახალხო მხატვარი კორნელი სანაძე: “პროლეტკულტელები არ მოსწონდა. ფიზიკურად ვერ იტანდა მათ და ხშირად მარტო იყო” (იქვე, გვ. 79).

ასევე, არ უყვარდა კომკავშირლები, მათში მედროვე ადამიანებს ხედავდა. გიორგი კომახიძე იგონებს: “ერთხელ საყვედურით მითხრა, რაც კომკავშირლები გაჩნდით, ჩემი საქმე დაიღუპაო” (იქვე, გვ. 188).

ცდებიან ისინი, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ ტერენტი მთლიანად აპოლიტიკური იყო. საპირისპიროს მეტყველებს მისი პუბლიცისტური წერილები, რომლებშიც აკრიტიკებს რევოლუციონერთა ყაჩაღურ ბანდებს, სოციალ-დემოკრატებს და ემხრობა სოციალ-ფედერალისტებს.

პროლეტარული პოეზიის წარმომადგენლები მის ლექსებში მისაღებს ვერაფერს ხედავდნენ. ნიკა აგიაშვილი, რომელიც აფასებდა ტ. გრანელს, აღნიშნავს: “მხოლოდ პროლეტმწერალთა წრიდან იყვნენ ტერენტიზე მეტისმეტად უკიდურესი შეხედულების. მახსოვს, ერთხელ, საუბარში, ქართველ პროლეტმწერალთა ერთ-ერთმა ხელმძღვანელმა განაცხადა: “ტერენტი გრანელის პოეზიას მტვერი უნდა წავყაროთ, მისი ლექსები მოკლებულია ყოველგვარ ჯანსაღსა და საიმედო პერსპექტივას, ახალგაზრდობას და ცემისაკენ მოუწოდებს და ამდენად ძირფესვიანად უნდა ამოვძირკვოთ მისი ცრემლიანი ლექსებიო” (ნიკა აგიაშვილი, “ჩვენი ტერენტი”, გივი ცქიტვილი, “ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების”, გვ. 99-100).

ბიძინა ბარათაშვილის თქმით, “საოცრად ამაყი კაცი იყო ტერენტი გრანელი, მიუდგომელი, ზოგჯერ უკადრისიც. არავის უდებდა ტოლს, — თქვენ რა პოეტი ხართო, ეუბნებოდა ყველას. ან ვილაცის ეპიგონი ხართ, ანდა უსუსურები. ორიგინალობის არაფერი გაცხიათ. თავსაც იტყუებთ და სხვებსაც ატყუებთო, ამბობდა. თავის თავზე, საკუთარ შემოქმედებაზე დიდი წარმოდგენა ჰქონდა: პოეტური მსოფლმხედველობით, სტილით, თვითმყოფადობით მოვლენა ვარო, იძახდა” (იქვე).

იგივეს აღნიშნავს გენო ქელბაქიანი: “თავის თავზე უფრო დიდი პოეტი მას არ ეგულებოდა, მხოლოდ გალაკტიონ ტაბიძეს თვლიდა თავის მეტოქედ, სხვას არავის” (გენო ქელბაქიანი, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 30).

ტერენტის აღიზიანებდა ეპოქასთან ფეხშენყობილი პოეტები, აღიზიანებდა სიტყვა “საბჭოთა”. როცა ირაკლი აბაშიძემ თავის ერთ ლექსს “პირველი საბჭოთა თოვლის სიმღერა” უწოდა (პირველი სათაური ასეთი იყო), ტერენტი აღშფოთდა: “პირველი თოვლის სიმღე-

რა” მესმის, მაგრამ, პირველი საბჭოთა თოვლის სიმღერა რამ მოგაფიქრებინაო? — მაგრად გაარტყა თურმე.

“ძალღონით სახსე ახალგაზრდა კაცმა, რომელმაც კარგად იცოდა ტერენტი გრანელის შემოქმედებაც და ტანჯული ცხოვრებაც, არ იკადრა ხელის შებრუნება”, აცხადებს გივი ცქიტიშვილი (იქვე, გვ. 107).

ტერენტი არც სიმონ ჩიქოვანს შეპუებია, “ღამენათევს, ჩამოძენძილს, თმააბურძგნილს”, სიმონი წინ გადადგომია ხელგანწვილი გამარჯობის სათქმელად. ტერენტიმ არც შეხედა თურმე, მარჯვენა წინ გამოუშვირა, შეატრიალ-შემოატრიალა და უთხრა: “ხომ უყურებ, სიმონ, რა ჭუჭყიანი მაქვს... მაგრამ მაინც არ გავისვრი შენი ხელის ჩამოსართმევად!... “...ჰაერში შეატოვა, კაცო, ხელი სიმონს, ჰაერში, წარმოგიდგენიათ, ეს როგორ გაბედა, თფუ!” — ყვებოდა თურმე აღშფოთებული კოლაუ ნადირაძე (ლერი ალიმონაკი, გრანელის ლანდი, თბ. 1998 წ. გვ. 28).

ტერენტი გრანელის პოეზიის დღის გამო 1924 წელს გაზეთი “ტერენტი გრანელი” გამოვიდა, რაც მის განსაკუთრებულ პოპულარობაზე მეტყველებდა. ამაზე პაოლო იაშვილმა იხუმრა თურმე, ტერენტი, შენ თურმე ჩემზე დიდი პოეტი ყოფილხარო. ტერენტი ამან ძალიან გააბრაზა: როგორ თუ შენ, როგორც პოეტი, მე მედრებო. არც პაოლომ დაუთმო და მაგარი ჩხუბი ატყდა — იგონებდა ბონდო კეშელავა (გივი ცქიტიშვილი, ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, გვ. 165).

ამ ფაქტზე ცოტათი განსხვავებულად საუბრობს გენო ქელბაქიანი.

ტერენტისადმი მიძღვნილი გაზეთის გამოცემის შემდეგ ერთმანეთს ქუჩაში შეხვედრიან ტერენტი და პაოლო იაშვილი: “რუსთაველის პროსპექტზე პაოლომ მარცხენა ხელი სწრაფად სტაცა ტერენტი გრანელს საყელოში, მარჯვენა ხელი მომუშტა და კედლისაკენ უბიძგა გაოგნებულ ტერენტის.

— შენ უფრო დიდი პოეტი ხარ თუ მე? — ჰკითხა მან ტერენტის და მუშტი ცხვირთან მიუტანა.

ტერენტის მუშტით კი არა, ზარბაზნითაც ვერ ათქმევინებდი, ჩემზე დიდი პოეტი ხარო (მაშინ დავრწმუნდი, რომ პოეტთა შორის მარტო ტერენტის როდი ეგონა თავი ყველაზე დიდი პოეტი).

შეკითხვაზე ტერენტიმ პასუხი არ დაუგვიანა: — შენ მუშტით მოდიხარ პოეზიაში, მე კი გულით, მე შენზე დიდი პოეტი ვარ!

და პაოლომ გაარტყა”.

მერე ერთმანეთს დარევიან პოეტები და მათი გულშემატკივრები. ახალგაზრდები გაქცეულან, დაუკავებიათ ოთხი პოეტი, მათ შორის — ტერენტი, რაზედაც ზაქარია ჭიჭინაძემ უსაყვედურა ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის მაშინდელ თავმჯდომარეს

— მიხა ცხაკაიას. ტერენტი 7-8 დღე მჯდარა ციხეში (გენო ქელბაქიანი, ის მხოლოდ პოეზიით ცოცხლობდა).

ტერენტის თუ ვინმეს ლექსი არ მოეწონებოდა, უკმეხად მიახლიდა პირში თავის გესლიან შენიშვნას.

როცა ვანო სარაჯიშვილი გარდაიცვალა, მასზე რამდენიმე ლექსი დაინერა. ტერენტის არც ერთი არ მოსწონდა. აღმოფოთებული იყო, რომ ყველა პოეტმა ვანო შაშვს, ბულბულს, იადონს შეადაწრა. არ მოეწონა თავისი მეგობრის — გიორგი ქუჩიშვილის ლექსი.

“ასეთი ლექსებით ვანო სარაჯიშვილის შემკობა?! ტრაფარეტულად, საზიზღარ შტამპად ქცეული შედარება, ვანო-ბულბული, ვანო-იადონი, შაშვი, თფუი!”

ტერენტიმ თავისი წყენა ვერ დაფარა გიორგისთან შეხვედრისას: “გაჯავრებული ვარ შენზე, ... ვანო სარაჯიშვილს ჩიტს ადარებ! რა არის ეს: საქართველოს მინდორ-ველებს ბულბული ჰყავს მკვდარი. მამ, ჩვენ ბულბულს ვასაფლავებთ? შაშვს, ბელურას, იადონს?”

ტერენტის ირონიას დიდი ჩხუბი მოჰყვა, გიორგი ცემით ემოუქრებოდა მას (გენო ქელბაქიანი, ის მხოლოდ პოეზიით ცოცხლობდა).

“ხარხარებდა სხვათა მართლაც სასაცილო ლექსწყობაზე”.

“თვით მას ლექსები მეტად სპეტაკი, ფაქიზი, პოეტურ გზნებით ანთებული ჰქონდა”, შენიშნავს გენო ქელბაქიანი.

გიორგი ქუჩიშვილის გაქილიკების მეორე საღამოს ოპერის თეატრის წინ ხალხი შეგროვილიყო ვანოს ხსოვნის პატივსაცემად. უბილეთო მაყურებლები გარეთ იყვნენ. ტერენტი უეცრად შენობის წინ კიბეზე აიჭრა. სამარისებურ სიჩუმეში გაისმა მისი ჟრუანტელისმომგვრელი ხმა და მონუსხა მსმენელი. წაიკითხა ლექსი და გაიქცა თურმე (იქვე).

ვანო სარაჯიშვილისადმი მიძღვნილი ლექსით გამოწვეული აჟიოტაჟის შესახებ ინფორმაცია მისწვდა ლავრენტი ბერიასაც, რომელმაც თავისი ინიციატივით სცადა პოეტის დაახლოება, რაც ბერიას რისხვით დასრულდა, როცა ჩვენი იმდროინდელი ცხოვრების მეუფე დარწმუნდა ტერენტის მოუთვინიერებლობაში (ალ. სიგუა, მოგონება ტერენტი გრანელზე, “ცისფერი სიშორე”, თბ. 1998 წ. გვ. 410-414).

ტერენტი გრანელს ძალიან ჰყვარებია კორნელი სანაძე, მაგრამ როცა მისგან სუსტი ლექსი მოუსმენია, კარებისკენ წასულა პროტესტის ნიშნად: “მე აქ ვერ დავრჩები, შენ კი ჭკვიანი, ნიჭიერი ბიჭი მეგონე... ეს რა დაგინერიაო!” (ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 64).

სილოვან ხუნდაძის თაოსნობით ტერენტი გრანელი ქუთაისში მიიწვიეს და დიდი ლიტერატურული საღამო გაუმართეს. მისი მასპინძელი იყო სილოვან ხუნდაძე, რომელმაც პოეტს ბაირონის ლექსების თარგმანები წაუკითხა. ტერენტის თარგმანები არ მოეწონა

და მიუხედავად იმისა, რომ სილოვანის სახლში სტუმრად იყო, პირდაპირ მიახალა მთარგმნელს მწარე სიმართლე: “თქვენ ხომ შესანიშნავი ლიტერატორი და პედაგოგი ბრძანდებით, პირადად არ გიცნობდით, მაგრამ მიყვარდით, როგორც ქართული ენის მოამაგე. ბაირონის თარგმნა კი თქვენ არ უნდა გეკისრათ, რომ გითხრათ, კარგია მეთქი, ტყუილი იქნება, ბაირონი — ძნელი სათარგმნია, ძალიან ძნელი”.

სილოვანი გაფითრდა, ტერენტიმ მაინც უკან არ დაიხია თარგმანებთან დაკავშირებით, მერე მისი ლექსი ზეპირად წაიკითხა, მასპინძელმა დაცინვადაც კი მიიღო უბრალო ლექსის პათოსით კითხვა. იგი გაეცალა სტუმრებს და რამდენიმე წუთში ოჯახის დიასახლისმა მათ ამცნო, სილოვანი შეუძლოდ არის, უკვე სძინავსო (ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 51-53).

ტერენტი ყოველთვის დიდი აზრის იყო თავის პოეზიაზე და არცერთი კრიტიკოსის შენიშვნას არ იზიარებდა.

ერთხელ ბათუმში ტერენტი გრანელის დიდი ლიტერატურული საღამო იმართებოდა. ტერენტიმ გაიგო, რომ მომხსენებელს სურდა ტერენტის გაკრიტიკება პესიმისტობის, ბოჰემურობის გამო. ტერენტი აღშფოთდა და გენო ქელბაქიანს უთხრა: “მამ, ასეთ დარცმას მიმზადებს ჩემი მომხსენებელი? ეგრე იყოს. მე მას სამაგიეროდ ისეთს დავარტყამ, რომ... და მიჩვენა მაგრად შეკრული მუშტი. მერე გენოს სთხოვა, თუ გინდა არ დავარტყა და დიდი სკანდალი მოხდეს, აქედან გემით ახლავე წავიდეთო. გემი ფოთში მიდიოდა და ისინი იქაურობას გაეცალნენ, ბათუმის კლუბში კი ხალხი ამოდ უცდიდა პოეტს (იქვე, გვ. 55).

ტერენტი გრანელს სწყუროდა გაგება, შეცნობა, მაგრამ ამას ვერ ხედავდა და წუხდა, “მივდივარ ასე შეუცნობელიო”.

“ჩემი გული და სისხლი ეს “მემენტო მორიაო”, აცხადებდა, მაგრამ როცა მოეჩვენა, რომ სათანადოდ არ დააფასეს ეს ორიგინალური კრებული, მტკვარში გადაყარა თურმე ერთი ილღია წიგნები, “სულერთია, არავის ესმის ჩემი პოეზია, არავინ არის მისი კითხვის ღირსიო” (იქვე, აკაკი ანდრიაშვილი, გვ. 54).

პოეტს უდიდეს სიხარულს განაცდევინებდა დაინტერესება მისი ლექსებით. ერთხელ ჯაფარიძის სახელობის ბიბლიოთეკაში შეიარა და დაინახა ერთი ახალგაზრდის მაგიდაზე გადაშლილი “მემენტო მორი”. მკითხველი საშუალო სკოლის მოსწავლე გიორგი კალანდაძე აღმოჩნდა. ტერენტიმ მას თრთოლვით მოჰხვია ხელი, დაიხარა და ჩურჩულით უთხრა: “შენ ჩემი ხარ, ჩემი”. გიორგიც ალაფრთოვანა პოპულარული პოეტის თანაგრძნობამ, წიგნი ჩააბარა და ტერენტის გაეკიდა, მაგრამ იგი არსად ჩანდა (იქვე, გვ. 208).

ტერენტი გრანელისთვის პოეზია იყო ყველაფერი, ამ გზაზე წარმატება მას ყოფით პრობლემებს საერთოდ ავიწყებდა.

როცა ვანო სარაჯიშვილისადმი მიძღვნილი ლექსის კითხვით ოვაციები გამოიწვია, მეცხრე ცაზე იყო სიხარულით და მხოლოდ სულად ქცეულს, ჭამა არც გახსენებია სამი დღე, არც ახსოვდა, ამ ხნის მანძილზე ჭამა რამე თუ არა, შიმშილის გრძნობა არც ანუხებდა (იქვე, გვ. 330).

1924 წ. ჟურნალ “თეატრსა და ცხოვრებაში” დაიბეჭდა წერილი პოეტზე ირაკლი თოიძის სურათით. ტერენტის მოენონა წერილი და გადმობეჭდა გაზეთში “ტერენტი გრანელი”. პოეტი დახარბებული იყო გაგებას, სიტბოს და ისე ააფორიაქა ამ წერილმა, რომ ვლადიმერ ნორაკიძეს სთხოვა, მასთან ერთად ეხეტიალა თბილისის ქუჩებში, რესტორანში მიპატიჟებაზეც უარი თქვა, მას ღვინო არ უნდოდა, მთვრალი იყო თავისი პოეზიით და გათენებამდე აღტაცებული ხეტიალობდა საყვარელი ქალაქის მიდამოებში (იქვე, გვ. 133).

ალიო მირცხულავა აცხადებდა, რომ ტერენტის ცხოვრებისეული არაფერი სწამდა. ამიტომ პაოლო იაშვილს არ უყვარდა ტერენტი. ერთხელ უთხრა, გცემო. ტერენტიმ კალოში გაიხადა და სახეში სთხლიშა. ასეთი კინკლაობის გამო ზოგჯერ ციხეშიც ჩაუსვამთ.

1924 წ. ალიო მირცხულავამ ლენინის გარდაცვალებაზე ლექსი დაწერა. ტერენტიმ ნაიკითხა დაბეჭდილი ლექსი და როცა მის ავტორს შეხვდა, ნეტავი, ერთი ასეთი ლექსი მეც დამანერინაო, ირონიულად უთხრა (გივი ცქიტიშვილი, ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, გვ. 75).

ხარიტონ ვარდოშვილი აფასებდა ტერენტის პოეზიას, აღნიშნავდა მის ახირებულობას და გამართლებასაც უძებნიდა; “ტერენტი გრანელს ჭეშმარიტ პოეტად ვთვლი... იგი საყვარელ პოეტად დარჩება ყველასთვის, ვისაც ინტიმური პოეზია ესმის. შეიძლება მიუღებელი იყოს მისი პირადი “მანიაკობა”, დიდი წარმოდგენა თავის თავზე და ბევრი სხვა რამ, სამწუხაროა, რომ იგი თავად გახდა თავისი ახირებულობის მსხვერპლი. მაგრამ ეს ეპატიება ტერენტი გრანელს. ასეთი უცნაურობანი ბევრი ჭეშმარიტი პოეტისთვის იყო და არის დამახასიათებელი” (იქვე, გვ. 160).

პროფესორი დავით კობიძე, როგორც ტერენტი გრანელის მეგობარი, მონმე იყო პოეტის აღიარების: “ტერენტი იმდროინდელ ახალგაზრდებს შორის დიდი პოპულარობით სარგებლობდა. მისი ყოველი ლექსი ხელიდან ხელში გადადიოდა და დიდი მონონებით სარგებლობდა.

პოეტს აღიზიანებდა კმაყოფილი, მხიარული ადამიანები.

ერთხელ რუსთაველის თეატრთან ნიკოლოზ კველიშვილს ხელთათმანი გამოგლიჯა და გადაუგდო. მერე შერცხვა, აილო და გაუნოდა (ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 178).

აპოკალიფსურ მხეცებთან მებრძოლი

ტერენტი გრანელი იყო აშკარა ოპოზიცია ათეისტური, სატანისტური ხელისუფლებისა.

პოეტის პუბლიცისტური წერილები, ბოლშევიზმის სატანური ქმედებების მხილება, მოღვაწეობა ფედერალისტთა პარტიაში, აჭარასთან თურქეთის აგრესიის წინააღმდეგ იარაღით ხელში ბრძოლა 1918 წელს, პოეტის ეროვნული პოზიცია, უკომპრომისო დაპირისპირება ანტიხალხურ, არაპატრიოტულ ხელისუფლებასთან, გაბედული ბრძოლა აპოკალიფსურ მხეცთა ნაშიერებთან მტარვალ-უკეთურთა რისხვის ღრუბლებს აგროვებდა სათუთი სულის შემოქმედის თავზე.

20-იანი წლების ქართულ ლირიკაში ისეთსავე ფურორს ახდენდა პოეტი, როგორც არტურ რემბო თავის თანამედროვე საფრანგეთში. გალაკტიონის გვერდით, რუსთაველის ქვეყანაში, მან დაიმკვიდრა უპირველესი პოეტის სახელი. მის შესახებ ინფორმაცია ბერიასაც მისწვდა.

ვანო სარაჯიშვილზე დაწერილი ტერენტი გრანელის ლექსით დაინტერესდა ლავრენტი ბერია, რომელიც ყველანაირი გზით ცდილობდა პოეტთან კონტაქტის დამყარებას. ერთხელ თავისი დამქაშების მემვეობით კაბინეტში დაიბარა, კარგად მიიღო, შეუქო ვანო სარაჯიშვილზე დაწერილი ლექსი, მწვანე გზა მისცა მისი ლექსთა კრებულის გამოცემას.

უბინაო, თითქმის ქუჩაში მცხოვრები, უპოვარი ტერენტი გრანელი ბერიას მხრიდან ხელის გამოწოდებას ალტაცებით არ შეხვედრია. თავისი უტყუარი ინტუიციით იგრძნო პოეტმა, ხომ ხელისუფლება იშინაურებდა, მის მოთვინიერებას იწყებდა, ქამანდს ესროდა და მიზანმიმართულად ეპატიჟებოდა ხელმწიფის ეკიპაჟში – მისი განსაკუთრებული ნიჭის სამართავად, პარტიული დოქტრინის ყმად, ამა ქვეყნის ძლიერთა პოლიტიკის სამსახურში ჩასაყენებლად.

ტერენტი გრანელი არ აჰყვა დიდმპყრობელთა ხრიკს, თავისი პრინციპული პოზიცია არ დათმო და “ლამესთან” დადგა, “როგორც ქანდაკება”. მან კარგად ამოიცნო სიტყვის რჩეულთა ნიჭზე მონადირე მიწიერი სამყაროს თავადნი, რომელთაც სურდათ პოეტის ავტორიტეტული მხატვრული სიტყვა თავიანთი სატანისტური საქმიანობის მეხოტბედ ექციათ.

“...მიდის ჩემი გზა სწორი”, აცხადებდა გულმართალი ლირიკოსი და კარგად არჩევდა ამა სოფლის დროებით მოვლენილ ფეოდალთ და ზეციურ თავადს, წარმავალს და მარადიულს.

ოპოზიციურობას იმითაც ავლენდა, რომ ჩვენი ქვეყნის ოკუპაციას კი არ მიესალმებოდა, დამოუკიდებლობის იდეებს ერთგულებდა და ყინულოვანი მონსტრის მიერ გამეფებულ სიბნელეს,

ღრუბლებს ებრძოდა, ფინიად სახელდებულ უკეთურთ უპირისპირდებოდა: “და ჩაქრა შუქი თავისუფლების, სიბნელე ირგვლივ დაფენილა, ნელა მიდიან ღრუბლები ცისკენ, გარეთ ვიღაცას უყეფს ფინია”.

პოეტი ამხელდა ეპოქის საძულველ კერპებს, მარქსიზმ-ლენინიზმის შხამით მონამლულ აპოკალიფსურ ტირანთა ნაშიერებს, ეთაყვანებოდა რწმენას, ქრისტეს, მარიამ ღვთისმშობელს, ანგელოზებს და უზენაეს, მარადიულ არსებათა თანამგზავრად მიიჩნევდა თავს.

ეს უკვე იყო ბოიკოტი.

იმ პერიოდში ხელნაწერის სახით ვრცელდებოდა ტერენტი გრანელის ლექსი, რომელიც ხელიდან ხელში გადადიოდა, პოეტის მაღალ გულსთქმას ავლენდა და მთლიანად უპირისპირდებოდა “ძღვევამოსილი სოციალიზმის” მეხოტბეთა დოქტრინას. შეუძლებელია ამის შესახებ თავის დამსმენთა მეშვეობით ხელისუფლებასაც არ ჰქონოდა სიგნალი. აი ეს ლექსიც: “ფიქრი გადადის შორეულ ხეზე, როგორც სისწრაფე და შენელება, აქ სხვები წერენ ქალის ფეხებზე, როცა მე ვუმზერ საშინელებას! ვფიქრობ, ეს ქალი როგორ ვინამე, ვფიქრობ, ეს ქალი ჩემთვის მკვდარია. აქ სხვები წერენ მხოლოდ მიწაზე, როცა მე ვუმზერ პლანეტარიას”.

როგორც ვხედავთ, აქ მთლიანად უარყოფილია ტრაფარეტული ესთეტიკის კლიშეები და უმაღლესი პოეზიის საგნად ქცეულია “შორეული ხე” (საღმრთო სახელია), ზეცა, კოსმოსი, სულიერება, რწმენა, მხილებულია ცოდვილი მიწის საშინელებები.

და, ამავე დროს, ლექსი არ არის დროისგან გაქცევა, პირიქით, მასში არის ცდა ეპოქის გამრუდებული ორიენტირების გასწორების.

პოეტის განსხვავებული აზროვნების წარმოჩენასთან ერთად, ნაჩვენებია თანადროულობის ხასიათი, სოციალიზმის დიქტატორული მესვეურნი. წითელ დროშასთან, ნამგალთან ირონიული დამოკიდებულება ვლინდება.

მარადიულად მიჩნეულია არა ეფემერული საბჭოთა წყობილება, რომლის ნგრევა-წარმავლობას იოანე ღვთისმეტყველების აპოკალიფსი გვამცნობს, არამედ “შორეული ალი” /ცეცხლი – ღმერთის სიმბოლო/, მარადისობა, ღვთაებრივი სამსჯავრო. უაზრო ხმაური, უნიჭოთა მიეთ-მოეთი, წითელი დროშის “მშვენიერება”, ნამგლის შეგნებული გაფეტიშება მარადისობის ძალით დაიფარება, ასეთია პოეტის აზრი: “ფიქრის ტრიალი ისევ მოშალეს, ისევ ხმაურის დადგა დროება, აქ სხვები წერენ მხოლოდ დროშაზე, როცა მე ვუმზერ უსაზღვროებას. ჩნდება ფიქრები შორეულ ალზე, ვიცი, ეს გრძნობა არ მოისპობა, აქ სხვები წერენ მხოლოდ ნამგალზე, როცა მე ვუმზერ მარადისობას”.

ნამგალი და ურო სატანისტური ბოლშევიზმის იარაღებია, ნამგალი მოცელავს, ურო – ანგრევს.

ამ ლექსით ტერენტი გრანელმა საბოლოოდ ახადა რიდე თავის სულს და შავბნელი ხელისუფლებისთვის გახდა შავსიელი.

უფრო და უფრო აძლიერებდა პოეტი თავის ოპოზიციურ იერიშებს წყობილების წინააღმდეგ. აშკარად ნეგატიურად აფასებდა ხალხის სახელით მოსულ სისხლიან პროვოკატორებს და ალექსანდრე სიგუას (პატრიოტს, შემდგომში პოლიტკატორელს – ლ. ს.) ეუბნებოდა: “ჩემო საშა, შენ რა, ეს წყობა გგონია? ესენი დამხვრეტელები არიან, დამხვრეტელები” (ალ. სიგუა, მოგონება ტერენტი გრანელზე, „ცისფერი სიშორე“, თბ., 1998, გვ. 414).

პოეტი შემთხვევას არ უშვებდა ხელიდან, რომ არ გაეკენწლა სოციალიზმის ფალავნები.

ტერენტის სძულდა ანტიეროვნული ვაიპოლიტიკოსები, ერის გადაგვარების მოსურნე ღამურები. სასტიკად უპირისპირდებოდა უბირ ტირანს – სერგო ორჯონიკიძეს, რომელსაც “ლუდაედს” ეძახდა, სპეციალურად უდარაჯებდა, რომ შეერცხვინა მის მიერ გადაბირებული ახალგაზრდები. სერგოს შეგირდები თავიანთი მოძღვრის მსგავს ძაბრისმაგვარ ქუდებს იხურავდნენ, რომელიც სინდის-ნამუსის, კაცურ-კაცობის კი არა, მოლალატეობის სიმბოლოდ აღიქმებოდა მამულიშვილთა თვალში. ტერენტი დაუდარაჯებდა ასეთ არარაობებს და ჯოხით გადაუგდებდა თავიდან ამ “ძაბრებს”, რომლითაც ისინი ამაცობდნენ.

ერთხელ ტერენტის დაუნახავს ორჯონიკიძისნაირი ქუდით მომავალი კაცუნები და ალექსანდრე სიგუასთვის უთქვამს: “შეხე ამ უთვისტომოებს, ეს რა ძაბრები ჩამოუმხიათ თავზე. საშა, ხომ იცი, მე როგორ გამიგებენ. თანაც, ესენი ყმანვილები არიან. ხალხმა არ იფიქროს, რომ მე ამ ბაღლებს ვჩაგრავ. ჩამოუგდე ამ გოგრებიდან ეს წითელი ძაბრები და თუ ამ ღლაპებმა რამე გაბედეს, აქა ვარ!” ამ საუბარში ისინიც მოგვიახლოვდნენ, ყვება ალ. სიგუა. – ფუი, თქვენს ყმანვილკაცობას! – შესძახა ტერენტიმ. წითელი “ძაბრები” მინაზე ეგდო. მორიგი შეტევისთვის მოვემზადე... ტერენტიმ ერთხელ კიდევ შეუკურთხა და ისინიც ადგილს მონყდნენ”...

ტერენტი აღშფოთებას ვერ ფარავდა თურმე: “ასე როგორ უნდა გადავგვარდეთ, სამშობლო რომ დაგვაწინყდეს, ხომ ხედავ, ჩემო საშა, როგორ ამაცად მოაბიჯებენ ეს კაცუნები პროსპექტზე. ყოჩაღ! – უცებ ხელი მაგრად ჩამომართვა და ძმურად გადაამეხვია – მაგრად უნდა იდგე, მაგრად! მძიმე ხვედრი ერგო ჩვენს ტანჯულ სამშობლოს. უფრო მძიმე გზაც გაუვლიათ ჩვენს წინაპრებს, ჩვენც უნდა გავუძლოთ” (ალექსანდრე სიგუა, მოგონება ტერენტი გრანელზე, ცისფერი სიშორე, თბ., 1998 წ., გვ. 415-416).

პოეტი კიცხავდა “ავადსახსენებელ” ლევან ლოლობერიძეს, ხშირად ამბობდა, რომ ამ გიენამ ქართველ თავადაზნაურთა და მოაზროვნე ინტელიგენციის სისხლი ბოლომდე დალიაო. “ავადსახსენებელთა” რიგებში ტერენტი სერგო ორჯონიკიძეს, ლევან ლოლობერიძეს, 1924 წლის “შემოქმედთ” გულისხმობდა და ამბობდა: “ესენი უცხო თესლები არიან ქართველებისთვის, ჩემო საშა! და რბილად რომ ვთქვათ, მათ უზნეო დედათა ნაშიერად მიიჩნევდა. – ჩემო საშა, ესენი საქართველოს ვერ დააჩოქებენ, მოვა ჩვენი დროც და საქართველო ისევ თავისუფალი იქნება! – თვალგაბრწყინებული მეტყოდა ხოლმე ტერენტი”, იგონებდა სამშობლოს სიყვარულისთვის ჯვარცმული, ყოფილი პოლიტკატორღელი ალ. სიგუა.

იმდროინდელ ცხოვრებას ტ. გრანელი ჯოჯოხეთს უწოდებდა (როგორც გალაკტიონი, კ. გამსახურდია). თურმე ხელნაწერის სახით ვრცელდებოდა ხალხში ტერენტის ლექსი, რომელიც თავის არქივში შეუნახავს ალ. სიგუას: “დავდივარ მარტო ლანდივით, დარდის პერანგი მაცვია, ცხოვრება ჯოჯოხეთია, სიცოცხლე – დეკორაცია” (იქვე, გვ. 407).

ტერენტის ლექსი “სულის ცეცხლი” ზოგიერთებმა “წითელი საუკუნის” ხოტბად გამოაცხადეს. იგი ასე იწყება: “შრომის სამეფო და ქარხნების წელი გრიალი, ქალაქის ცეცხლი, დაისრული დრომა წითელი, ბნელ შუალამეს აკრთობს შუქი მოხეტიალე, ო, საუკუნე წითელია და მიმზიდველი”.

შალვა დადიანი ამ სტრიქონებზე დამყარებით ლექსში საბჭოთა სინამდვილის თანაგრძნობას ხედავდა, მაგრამ ტერენტი აღამფოთა ასეთმა გაგებამ და ხაზგასმა დანარჩენ ორ სტროპზე გააკეთა. მართლაც, ამკარა, რომ მასში ნახსენები სისხლის მდინარე, ბურუსი, ტყვიები, განსაცდელი, კვამლი, მღელვარება, შორეული რაინდების უმწეო შფოთი, სამარადისო მწუხარება და ემაფოტი ვერაფრით ვერ იქნებოდა ჯოჯოხეთური სინამდვილისადმი პოეტის მხარდაჭერის სტიმული: “სისხლის მდინარე, დაბინდული მთები და შარა; დამწვარ ტყვიების სურნელება და განსაცდელი, ო, განახლების ქარიშხალმა ფრთები გაშალა, კრთის ნანგრევებზე აღმაფრენა, როგორც სანთელი. ქალაქის კვამლი, მღელვარება, ღამის ალები და შორეული რაინდების უმწეო შფოთი. სამარადისო მწუხარება მოკლულ თვალების და ჩემი სული ამართული, ვით ეშაპოტი”.

„შორეული რაინდების უმწეო შფოთი“ ქვეყნის თავისუფლები-სათვის ამო შემართებაზე მიგვანიშნებს.

1924 წლის აჯანყების დამარცხებამ ტერენტი გრანელის შემოქმედებას ტრაგიკული ელფერი კიდეე უფრო გაუმძაფრა.

“ორთაჭალა-კრწანისში ჯერ კიდეე ისმოდა 1924 წ. ნამებულთა კვნესა, ტერენტი გრანელს მებალე ანდრია ძიძიგური უამბობდა იმ დღეებზე”, - იგონებდა ალ. სიგუა.

“სწორედ ამ საშინელ დღეებს მიუძღვნა პოეტმა თავისი ცნობილი ნიგნი “მემენტო მორი”. სწორედ ამ სიტყვებით მიმართავდნენ გამარჯვებულ ტრიუმფატორებს ძველ რომში – “გახსოვდეთ სიკვდილი”, თქვენც ხომ მისი შვილები ხართო” (ალ. სიგუას მოგონება, ცისფერი სიმორე, გვ. 397).

ტერენტი გრანელის ცხოვრებისა და შემოქმედების კიდევ ერთ, ძალზე მნიშვნელოვან საკითხში გვახედებს ალ. სიგუა, რომელიც გვამცნობს: “საქართველოს თავს დატეხილი ამ დიდი ტრაგედიის “შემოქმედებს”, იოსებ სტალინის მიმართავს პოეტი, რომლის ერთი სტროფი დღესაც შიშის ურუანტელს მგვრის: “იმპერატორო, შენ დიკტატორო, მძვინვარებ სისხლის კორიანტელით, მამის საფლავზე რად დაგავიწყდა, აგენტო თუნდაც ერთი სანთელი” (იქვე, გვ. 398).

1924 წ. აჯანყების დამარცხებამ და კომუნისტების მიერ გავრცელებულმა ჭორმა ამ აჯანყების მეთაურის – ქაქუცა ჩოლოყაშვილის დაღუპვის შესახებ ტერენტი გრანელს დაანერინა ასეთი ლექსი: “კვდება ის მდელი და ეს ქარია და საქართველო ახლა მკვდარია. დილაზე მდელის ვუმზერ სპეტაკი და საქართველოს ციდან ვუძახი: მათ საქართველო დღეს გულში დაჭრეს, ახლა ძნელია სულის მიგნება. ირგვლივ ღამეა, არ ჩანს მესია და საშინელი ეს გაციგნება. მაგრამ... ლაზარე აღსდგება მკვდრეთით, აღსდგება, როგორც ღვთის სიყვარული... მას ვამბობ, - როგორც ვამბობდი, კმარა!!! მზეო, ამოდი, ამოდი ჩქარა!!!”

ლექსს ჰქონია მინანერი: “მადლობა ღმერთს, ეს მათ მიერ გავრცელებული ჭორი ყოფილა” (იქვე, გვ. 400). იგულისხმება ცნობა ქაქუცას სიკვდილის შესახებ.

1924 წლის ტრაგედიამ სტიმული მისცა თავისუფლებანართმეული საქართველოს შვილთა განსაკუთრებული ნიჭიერების გამოვლენას ახალი, გენიალური ნაწარმოებებით, ესენია: გრიგოლ რობაქიძის “ლამარა”, კონსტანტინე გამსახურდიას “დიონისეს ღიმილი” (ჯოჯოხეთის სცენები, სატანისტური წითელი კირიპა, წითელი გველი ბოლშევიზმის ტრიუმფითა და აჯანყების დამარცხებითაა შთაგონებული), ტერენტი გრანელის “მემენტო მორი”, გალაკტიონ ტაბიძის პოემა “მოგონებები იმ დღეების, როცა იელვა”, მისივე დემონების, სატანების, მეფისტოფელ-ლუციფერებისა და ბელზებელის თარემის ამსახველი ლექსები.

1924 წ. უბედურებას გალაკტიონი “მიმავალ საქართველოში” სასაფლაოს სიმბოლიკით გვიჩვენებდა, მიხეილ ჯავახიშვილი სასაფლაოზე ხედავდა პროგრესული ინტელიგენციის ადგილს, ტერენტი გრანელისთვის “მკვდარი” საქართველო იყო იერემიასებური გოდების მიზეზი.

1921 წლის 25 თებერვლის კატასტროფა აუსახავს ტერენტი გრანელს ლექსში “1921”, რომლის ეპიგრაფია: “დახოცილებთან ერ-

თად დაჭრილი იუნკრებიც დაუმარხავთ”. ისევ სამარის, უღმობელი ქარის, ცოცხლად დამარხული პატრიოტების ჩვენებით მხილებულია რეალურად მომხდარი შემზარავი ფაქტი: “ახლა ეს ლექსი სხვა სამარეა, მოვიდა ქარი, ხე შეარხია და საქართველო ეს ის მხარეა, სადაც ცოცხალი ხალხი მარხია. ციხეში ვზივარ, გარეთ მთვარეა, შორს გაუსხლავი ლურჯი ბალი. და საქართველო ეს ის მხარეა, სადაც ცოცხალი მარხია ხალხი” („ცისფერი სიშორე“, თბ. 1998, გვ. 18)..

ცნობილია, რომ დამოუკიდებელი საქართველოს პირველი პრეზიდენტის – ნოე ჟორდანიას სამშობლოდან გაძევების შემდეგ წალეჯიხის რაიკომისა და ჩეკას დადგენილებით კომუნისტებს სოფელ ჯვარის წმინდა გიორგის ეკლესია დაუნგრევიათ. ამ ვანდალური აქტით აღმფოთებულ ტერენტი გრანელს თავისი პროტესტი ასე ქრისტიანულად გამოუხატავს: “რას შვრებიან ეს ცოდვილი შვილები, ღმერთო შეუნდე, ღმერთო, უშველე ამ ცოდვილებს. ეს ტაძარი ჩვენი მამაპაპათა ოფლით ნაგები სინმინდეა, ღმერთო, შეუნდე, ამ ცოდვილებს” (სერგო ჟვანია, მოგონება ტერენტი გრანელზე, ხელნაწერი, მოგვანოდა ტერენტის დის – ზოზიას შვილოშვილმა, ექიმმა მამანტი როგავამ).

ტერენტი გრანელი არც თანამოკალმე პოეტებს ერიდებოდა, თუ მათში მედროვეობის ნიშნებს აღმოაჩენდა. ერთ ცნობილ პოეტს აღმფოთებულმა ტერენტიმ სილა გაანწა თურმე იმის გამო, რომ მან თავის ლექსს პირვანდელ სათაურად მისცა “პირველი საბჭოთა თოვლის სიმღერა”. ცხადია, “საბჭოთა” შემდეგ პუბლიკაციებში ამოიღო მისმა ავტორმა (გივი ცქიტიშვილი, „ვიცი დრო მოვა ჩემი გაგების, თბ. 1990, გვ. 107).

ტერენტი გრანელი აღიქმებოდა, როგორც “ცოცხალი ლეგენდა, ფეხზე მოსიარულე ლექსი” (ალ. სიგუა), მის ყოველ სიტყვას ინტერესით უსმენდა ერი და ადვილი წარმოსადგენია, რა რეზონანსი ექნებოდა პოეტის პოზიციას, ყოველ გაბედულ განაცხადს.

რას ფიქრობდა ყოველივე ამაზე ლავრენტი ბერია, ეშმაკის ხელდასხმული, სატანისტა მოძღვარი და მართალი სიტყვის ნამდვილი სულთამხუთავი? ის ხომ ადრე “აღტაცებული” იყო ტერენტის ნიჭით, ვიდრე პოეტი ქვეყნის მესვეურთა დამლუპველი პოლიტიკის მხილებას დაიწყებდა.

თუ როგორ შეცვალა ლავრენტი ბერიამ ხელისუფლებით უკმაყოფილო პოეტისადმი დამოკიდებულება, ამის შესახებ ისევ ალ. სიგუას მოვუსმინოთ: “ერთ დღეს ტერენტის და ჩემს გვერდზე მანქანამ დაამუხრუჭა, კარი გამოიღო, გამოჩნდა ბერიას სახე და გაისმა ხაზგასმული გამყინავი ხმა: “ბატონო ტერენტი! “ცივი და გამყინავი ხმა” მკაფიოდ ისმოდა: “ტერენტი! ტერენტი! წერე... წერე! და კარების დახურვის ხმა ისე მკაფიოდ ჩამესმა, თითქოს ვილაცას ჩემ-

თვის ძლიერი სილა გაელანუნებინოს. მანქანა ადგილიდან მოწყდა და სწრაფად გაუჩინარდა.”

ცხადია, ბერიას “ცივი და გამყინავი ხმა” არა ძველებურ სიმპათიას, არამედ რისხვას, დატუქსვას ავლენდა მოუსყიდველი და გადაუბირებელი პოეტისადმი.

ამ ფაქტით ყოფილა შთაგონებული ტერენტი გრანელის ლექსი, რომელშიც კარგად ჩანს მართალი პოეტის აზრი “მზრუნველ” ხელისუფლებაზე: “ამ ხალხის ქება არ მიხარია, ეს ხალხი ჩემს სულს როგორ ექცევა? ჩემი ცხოვრება ქარიშხალია და ჩემი გული მიწას ეცემა. რომელი იგრძნობს შორეულ საგანს, რომელმა იგრძნო ეს ატირება. და მე ამნაირ ცხოვრებისაგან თითქმის ყოველდღე ვგრძნობ დამცირებას”.

ტერენტი გრანელი შეუცდომლად გრძნობდა მისდამი ბერიას ინტერესის შორსმიმავალ მიზანს, მაგრამ იგი არ გატყდა, არ “გაინვრთნა” და ამის გამო დაუნდობლად გაუსწორდნენ ციხით, დევნით, ცილისწამებით, ბოლოს კი გიჟის დიაგნოზი დაუსვეს და იძულებით მკურნალობას დაუქვემდებარეს.

ბერიამ და მისმა დამქაშებმა მოშურნე, ხელმოცარულ პოეტებთან ერთად, საბედისწერო როლი შეასრულეს ტერენტი გრანელის ცხოვრებაში.

და ბოლოს, როცა შეშლილად მონათლული, ნაწამები პოეტი ფიზიკურად წავა ამ ქვეყნიდან, კიდევ ერთხელ გამოჩნდება პილაცესავით ხელდაბანილი ბერია და ცდილობს, მისი რეჟისორობით ჯვარცმულ პიროვნებას ნამდვილ თავყანისმცემლებზე უფრო მეტი “პატივი” მიაგოს.

იქნებ ეს იყო სისხლიანი ტირანის ერთგვარი მონანიება და სინდისის ქენჯნა იმის გამო, რომ მის ხელებს ერის საამაყო შვილების ბევრი სისხლი ეცხო?

შალვა დადიანს ბერიასთვის უკითხავს, ტერენტი გრანელს თუ იცნობდითო. ბერიას უპასუხნია: „ტერენტი დიდებული პოეტი გახლდათ, ბატონო შალვა”. შალვა დადიანს გულისტკივილით შეუნიშნავს: “კი, დიდებული პოეტი იყო ის ცხონებული..., მაგრამ ცხოვრებას მან ვერ გაუგო და დამარცხდა, თავი დაიღუპა”.

ტერენტისადმი შალვას ამ “ბრალდების” პასუხად ბერიას პათეტიკურად უთქვამს: “ცხოვრებას კი არა, ბატონო შალვა, თვით ცხოვრებამ ვერ გაუგო მას”.

ბერიას ასეთი აზრით გაოცება ვერ დაუფარავს შალვა დადიანს: “ეს ისე იყო ნათქვამი, ტანში გამცრა, დავიბენი, ამისთანა პასუხს არ ველოდი და ვერც წარმოვიდგენდი. გულმა ბაგა-ბუგი დაიწყო, თვალნინ ტერენტი წარმომიდგა თავისი განუმეორებელი ღიმილით: “ქართველმა ხალხმა გიჟი მიწოდა, მზე მიდის გაღმა, ცის ხმა

ისმოდა” (ალ. სიგუა, მოგონება ტერენტი გრანელზე, “ცისფერი სი-შორე”, გვ. 441).

ტერენტი გრანელის ინტერესი რელიგიური თემებისადმი, დუმილი საბჭოთა წყობილების “სიკეთეებზე” და რაინდული დაპირისპირება აპოკალიფსურ ტრიუმფატორებთან, ხალხის მტრების გაბედული მხილება, საქართველოს ოკუპაციისა და 1924 წ. აჯანყების ასახვა ნათელ პასუხს იძლევა იმაზე, ვინ და როგორ ცდილობდა პოეტის ზეშთაგონებული ფიზიკური სახის წაშლას, მისი შედეგების “პესიმისტურად, უიდეოდ, შავ წიგნად” გამოცხადებას.

ტერენტის “დიქტატორი იმპერატორის”, “ლუდაელების”, “გიენას” გვერდით “ავი თვალის, უღირსი თვალის, პატარა მტრების, ყაჩაღი ქარების”, კაენის, გველის სახეებიც იმ მიზანს ემსახურებოდა, რომ ნილაბი აეხადა საქვეყნო-სახელისუფლო ბოროტებისთვის.

უეჭველია, რომ “მემენტო მორის” ავტორის იდეოლოგიამ კონსტანტინე გამსახურდიას, გრიგოლ რობაქიძის, მიხეილ ჯავახიშვილის, გალაკტიონ ტაბიძის მხატვრულ ნააზრევთან ერთად, დიდი როლი შეასრულა ბოროტების იმპერიის თიხის საძირკვლის შერყევაში.

ტერენტი გრანელი ერთ-ერთი პირველი დაუპირისპირდა ჩვენს ლიტერატურასა და ცხოვრებაში სიყალბეს, კერპთმსახურებას. მისი ლექსებიდან მონაბერი წმინდა ჰაერი სულს აჯანსაღებდა სიკეთის, სათნოების ფლუიდეებით, აპოკალიფსურ მხეცთა ნაშეირებს აფრთხობდა. ყოველივე ეს ნათლად მეტყველებს იმაზე, რომ ჭეშმარიტი პოეტი არასდროს არ დგას განზე ცხოვრებისეული პრობლემებისგან, პოლიტიკისგან.

შერისხული

სოციალიზმის აპოლოგეტები და ხელისუფლების დაქირავებული კალმოსნები საბჭოთა სამოთხის იდეას ქადაგებდნენ, ღმერთს გამოდნენ და მის ადგილს ტირან დიქტატორებს უმკვიდრებდნენ. “ბედნიერ ეპოქაში” სევდა, წუხილი, ტირილი ყოვლად გაუმართლებლად მიიჩნეოდა, პესიმიზმად ინათლებოდა, პესიმიზმი კი არსებული უკმაყოფილების გამოხატულებად და პოლიტიკურ ბრალდებად იქცეოდა. საბჭოთა ადამიანებს მხოლოდ ლენინის გარდაცვალებით გამოწვეული მწუხარების გამოხატვის ნება ეძლეოდათ, ტირილის უფლება მხოლოდ სასაფლაოზე შეეძლოთ გამოეყენებინათ, მათი “ტრიბუნა”, შეკრების “თავისუფალი ადგილი” იყო მხოლოდ “მკვდრების განსასვენებელი ბინა”, ხმის ამოღების, ტირილის შემთხვევის დრო დგებოდა მაშინ, როცა წინ ედოთ “გაცივებული გვამი” (გალაკტიონ ტაბიძე, მიმავალი საქართველო).

“ჯოჯოხეთურ სამოთხეში” შემთხვევით როდი ელანდებოდა სასაფლაო ჩვენს რჩეულ ინტელიგენციას, მწერლობას. მიხეილ ჯავახიშვილი სასაფლაოს ბინადარს უწოდებდა თავის თავს, ირგვლივ მხოლოდ ვაება და კაეშანი იყო გამეფებული. ტერენტი გრანელი გლოვობდა მკვდარ (თავისუფლებადაკარგულ) სამშობლოს, ქვეყნის დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში დაჭრილებს, რომლებიც ცოცხლად დაემარხათ.

ლენინისადმი მიწერილ წერილში კონსტანტინე გამსახურდია ამხელდა რუსეთის იმპერიულ ამბიციებს. მკვლევებს, ერთი დედის საშოდან გამოსულებს უწოდებდა დოსტოევსკის რასკოლნიკოვს და რევოლუციის მესაჭეს. აპოკალიფსურ მხეცებთან ბრძოლის შედეგი იყო ლუბლიანასა და ბუტირკის ციხეები მოსკოვში, მერე სოლოვკის კუნძულებზე მწერლის გადასახლება, საიდანაც ცოცხალი ვერ ბრუნდებოდნენ.

მიხეილ ჯავახიშვილი და ტიცციან ტაბიძე “ხალხის მტრების” იარლიყმიკერებულები გაანადგურეს, პაოლო იაშვილმა ვერ გაუძლო მის წინააღმდეგ მიმართულ ცილისმწამებლურ პოლიტიკურ კამპანიას და პროტესტის ნიშნად მწერალთა კავშირში მოიკლა თავი.

გალაკტიონ ტაბიძე დააპატიმრეს პოემა “მოგონებების” გამო, მეუღლე ორჯერ გადაუსახლეს, მუდმივი გულგრილობით, დევნით ხსნა ლენინოში აძებნინეს, საბოლოოდ კი თვითმკვლელობამდე მიიყვანეს, რაც მკვლევლობის ტოლფასი იყო.

გრიგოლ რობაქიძე გარდაუვალ რეპრესიას უცხოეთში გაექცა.

არაპრესტიჟულ თემად ითვლებოდა სამშობლოზე წერა, პოლიტიკურ დეზერტირობად — ფილოსოფიური პრობლემებით გატაცება, სიმართლის სიყვარული და დიდი ნიჭი — რეპრესიების საბაზად.

“უკეთესია ყაჩაღი იყვე, ვიდრე პოეტი... სიღარიბე — ლიტერატურული კატორღა” — აღმოხდა გალაკტიონს.

“და ყაჩაღივით სადმე დავიმალეები ტყეში”, “სილატაკე... პატარა ჯვარცმა” — აფიქსირებდა გაუძლის ყოფას ტერენტი გრანელი.

“მემენტო მორის” ავტორს კარგა ხანს იუდას ამბორით ხვდებოდა ლავრენტი ბერია, მოსათვინიერებელ ქამანდს ესროდა, მაგრამ რაკი ვერ გადაიბირეს, დევნა-შევიწროებით, რისხვით, ციხით აშინებდნენ, საბოლოოდ კი მის თავყვანისმცემლებს გიჟის ხალათგადაცმული მოუვლინეს, რათა ჭეშმარიტი პოეტის სიტყვას მკითხველზე ზემოქმედების ძალა დაეკარგა.

შემოქმედებით ტკივილებთან ერთად, ტერენტი გრანელის ცხოვრებას გაუძლისს ხდიდა პოეტის თანამედროვეობა: “გული წამებას მისდევს და უიმედო დღეა, ო, ეს დროა ჩემი მკვლელი, ცხოვრება ისევ წამება გახდა, რა ვქნა, დროა ამნაირი წვალების, თანამედროვე ცხოვრება მებრძვის, საშინელია ეს ატმოსფერო, ვიყავი დროს წინ, ვიყავი მსხვერპლი”...

შიში ანამებდა ნამდვილი მტრებით გარშემორტყმულს: “შუალამეა, მტერი ველოდები და ჩემს ოთახში შიშით ვკანკალებ, მტერია ირგვლივ და ისევ მტრობა, მას შემდეგ მტერმა სისხლი დალია, თითქოს ქვეყანა ჩემი მტერია, შორს მაფასებენ, ახლო მტერია, უფრო შურია და უფრო მტრობა, გარშემო დგანან ურიხვი მტრები”...

ბოროტებამოძალეულ საუკუნეში კაენი ზეობდა და პოეტს აბელის სისხლი არ ასვენებდა: “სისხლი აბელის, გლოვა დანებთან, ისევ ნამება და ავი სახე, წამილებს ზარით მე ნოემბერი”.

პოეტი იყო “ლამეების მიერ გადამწვარი”, “შავი დროების” ბინადარი, უამინდობით დაძძიმებული და დაღუპვის მომლოდინე. მისი გზა იყო “ეკლის გზა, ქარის გზა”...

“ვილაცას უნდა დამასამაროს, მე ვილაც მებრძვის და ვილაც მჩაგრავს” — ეს სიტყვები იყო რეალური ვითარების ანარეკლი და “ვილაც” იყო ხელისუფლება, რომელიც მებრძოლი პოეტის წინააღმდეგ გეშავდა შურიან, ხელმოცარულ კალმოსნებს.

სატანისტები ტერენტი გრანელს სასიკვდილოდ იმეტიბდნენ: “მომკლეს და მეტი არ შემიძლია, მგონია, ეს დრო სიკვდილს მავალეებს, ალბათ დამეძებს ბოროტი ხელი, ღამე სწოვს, როგორც აფთარი სულს, ლექსებში დამარხულს, ეს დღე არყოფნას უდრის, სული ვერ უძლებს ღამის ნაპრალებს, ო, სიბნელეა და გულგრილობა”...

არც ეს სტრიქონებია ჰალუცინაციების შედეგი: “ველოდები მე დაღუპვას მალე, ველი უცებ გამოსროლილ ტყვიას”, “და შემემინდა მოკვლის მე წუხელ, შუალამეზე”...

მტერი, ღალატი, შური ასაზრდოებდა შიშს, შიში მარტოობის, ადამიანების, სოფლის, დედამინის — ძალზე ორგანული გამხდარიყო პოეტისთვის.

უმწეო, დაუცველი, ფაქიზი სულის ადამიანთან ბრძოლის მრავალ ხერხს ფლობდა იარაღით, ბოროტება-შეუბრალებლობით აღჭურვილი ხელისუფლება, რომელთაგან ერთ-ერთი იყო ჭორები, ტალახის სროლასავით მძიმე: “ახლა იქნებ ჭორებიც მომედება ტალახად, მე ხომ ბედმა გამრიყა, თანაც მტანჯავს ციება, და მე ცხოვრება სახელს მიფუჭებს, სანამღავია ჩემთვის ეს ხანა”.

უადამიანო სივრცეში ეძებდნენ ხსნას გალაკტიონი, კონსტანტინე გამსახურდია, ტერენტი გრანელი, გაურბოდნენ “ნილბიან” ინტელიგენციას.

სამივეს ერთნაირად ყვარებიან ადამიანებზე ერთგული ძალები.

გალაკტიონმა რესტორანში შემოხეტებული ძალღი “მეგობრად” მოიხსენია და მისი სადღეგრძელო დალია, კონსტანტინე გამსახურდია დაჭერის შიშით ღამე ტყეში დაეხეტებოდა თავის ერთგულ ძაღლთან — გერისთან და მისი საიხლოვით იქარვებდა განსაცდელის მოლოდინს, მარტოობის სევდას.

საზოგადოებისგან გარიყული ტერენტი გრანელი ძალისგან უფრო მეტ სიტბოს გრძნობდა, ვიდრე ადამიანებისგან: "...როს დაღამდება, მოხუცი ჯეკი მეგობარით დანვება ახლოს. ეს ძალი ხშირად კაცი მგონია, ალბათ, მას ტანჯავს ფიქრების წყება. ჯეკი ძლიერი ხმის პატრონია, სდუმს, უმიზეზოდ არ იცის ყეფა... ბედნიერ დღეებს იგი არ ელის, ალბათ სიხარულს გრძნობს გიტარაში. ახლა ჯეკია ჩემი მფარველი, ახლა ჯეკია ჩემი დარაჯი..."

კონსტანტინეს ჰყვარებია იადონები, კანარის ჩიტები, მიმინო, გალაკტიონს — მტრედი, მიმინო, ტერენტის — ხიდან ხეზე გადაფრენილი ჩიტი, ზვიად გამსახურდიას გროზნოში ფანჯარასთან შემოჩვეული ჩიტი, რომელსაც საკენკს უყრიდა და ეკითხებოდა — ჩიტო, საქართველოდან რა ამბავი მომიტანეო...

ტერენტისთვის ორგანული იყო ყარაის ველზე შენიშნულ მწვანე ფრინველებთან "მეგობრული და სულიერი კავშირი". ყვავთან სიხლოვესაც არ გაურბოდა: "ახლა ეს ყვავი ჩემთან ახლოა, ახლა ეს ყვავი კაცივით დადის".

აღსარებას ეუბნებოდა "ძვირფას ხეს", ოთახის კედლებს, ლოდებს, რადგან იყო დევნილი: "შორს ელავს მთვარე, მე ვარ დევნილი. თბილისო, გარეთ ვარ დარჩენილი".

თვითონვე გაურბოდა კორიანტელს, დამამცირებელ გარემოს, მეშინობას: "...აჰა, მოვშორდი იმ ატმოსფეროს, ძვირფასო, სადაც მე მამცირებდნენ... აჰა, მოვშორდი იმ მეშინობას, რომლის გარშემო მე მოვემწყვდი".

უკეთურებთან დაპირისპირებულს, სკანდალიც მოუხდენია და პატიმრობაც უწვნივია, თუმცა ისედაც გალიად, საპყრობილედ, ციხედ აღიქვამდა მინიერ ცხოვრებას: "ეს ციხე ჩემთვის რა საჭიროა, როცა ეს მინა ჩემთვის ციხეა".

უდაბნოს, ჯოჯოხეთის ბინადრად წარმოიდგენდა თავს.

ციხე, სხვისი ნესტიანი ოთახი, ბაღებში, მთებში, სასაფლაოებზე, ტყეში ხეტიალი, სანაგვე ყუთში ძილი არგუნა ბედმა ტ. გრანელს, "მკვდარი საქართველოს" (თავისუფლებადაკარგული სამშობლოს) ჭირისუფლობა, ქრისტეს სისხლიანი ბედი, ბოროტ თანამდევთა, დამსმენ-მოღალატეთა, უსახურთა ხროვის გარემოცვაში ყოფნა, ავი თვალი, უღირსი თვალი, ჯამუშთა თვალთვალი, გველის, იუდას, ყაჩაღების, კანის, მხეცთა ნამიერების რისხვა.

მთელი ეპოქის რჩეულ ინტელექტუალთა სატკივარია გამოხატული ამ სტრიქონებში: "...ეს ხალხი ჩემს სულს როგორ ექცევა, ჩემი ცხოვრება ქარიშხალია და ჩემი გული მინას ეცემა და მე ამნაირ ცხოვრებისგან თითქმის ყოველდღე ვგრძნობ დამცირებას".

ეს ლექსი შთაუგონებია ბერიას რისხვას.

პოეტის თანამედროვეობის სულიერ მედროშეთა სათქმელს იტყვს ეს განაცხადი: “ვნატრობ სხვა სივრცეს და უცხო ქალაქს, სამალავია ჩემთვის ეს ხანა”.

პოეტ კალე ბობოხიძის მოგონებით, “ამა ქვეყნის ძლიერნი... დამქაშთა და დამსმენთა რაზმებით გაბედულად და აქტიურად მოქმედებდნენ”...

“ჩვენს გარშემო მძიმე რკინის კედლები სამეთვალყურეო კომპიუტერთ, თანდათან წრეს კრავდა, თავისუფალი სუნთქვისა და აზროვნების მძიმე პირობებს ქმნიდა... შიში და უნდობლობა ჩვენი მუდმივი თანამგზავრი გახდა... მწერალთა კავშირი სამეთვალყურეო ციტადელად იქცა... მთავრობა უკვე ყოველ ნაბიჯს აკონტროლებდა და დირექტივების რელსებზე გადაჰყავდა მთელი კავშირის მუშაობა”.

“ტერენტი გრანელსაც ჰყავდა შეჩენილი დამსმენთა “კოჰორტა”, რომლების ჭორების გავრცელებით, ყოველდღიური დაცინვითა და ქილიკობით, აყალ-მაყალითა და ჩხუბით ყოველმხრივ ავინრობდნენ და გასაქანს არ აძლევდნენ ყველასაგან მიუსაფარ, სიცოცხლე-გამნარებულ, უნაზესი სულის პოეტს” (კალე ბობოხიძე, ტერენტი გრანელი, ხელნაწერი, მოგვანოდა ტერენტის დის — ზოზიას შვილიშვილმა, ექიმმა მამანტი როგავამ).

ტერენტის წინააღმდეგ დაჯარდნენ ხელისუფლება და შურიანი პოეტები. თუ როგორი ბოროტი აგენტურა მუშაობდა მწერალთა კავშირში, ამის მაგალითია ის საშინელი ჭორი, რომელიც მწერლებისგან გავრცელდა ზემდგომი ორგანოების დავალებით. კალე ბობოხიძე იგონებდა: “მწერალთა კავშირში გავრცელდა ხმა, ტერენტი გაგიჟდა და “სამკურნალოდ” ფსიქიატრიულში გაამწესესო... ყველაფერი ნათელი იყო. ამ ცნობამ ჩემზე ძლიერ იმოქმედა” (იქვე).

იმხანად გამეფებულ მლიქვნელობას, დაუნდობლობა-დასმენებს აღუშფოთებია პეტრე სამსონიძე და საქართველოს მწერალთა კავშირის პარტიის ერთ-ერთ შეკრებაზე თამამად განუცხადებია: “შევარცხვინე თქვენისთანა ბოლშევიკები! თქვენ ხართ მლიქვნელები, კარიერისტები და ანგარიშიანი ადამიანები... მე კარგად ვიცი, რომ არცერთ თქვენგანს არ უყვარს ჩვენს პარტიაში შეპარული საეჭვო ადამიანი, დაუნდობელი და ჯალათი, როგორიც ბერიაა... ბერია დალუპავს სტალინს. მიმიფურთხებია ისეთი ხელმძღვანელისათვის, როგორც ბერიაა!”

სანდრო ეულს უცდია ამ ფაქტის მიფურჩევა, პოეტების გაჩუმება, მაგრამ დამქაშების მეშვეობით ინფორმაციას მაინც გაუფონავს და პეტრე სამსონიძე საგიჟეთში გაუგზავნიათ, იქ ცემით სიკვდილის პირას მიყვანილი შინ დაუბრუნებიათ და ცოლ-შვილის ხელში დაუღვავია სული (კალე ბობოხიძის ზემოთმითითებული მოგონება).

დემონურ ხელისუფლებას ემალეობდნენ, ნიღბებს ირგებდნენ საქვეყნო ინტერესებით მცხოვრები სიტყვის ოსტატები.

“ათასი შიფრით ნანერს, მრავალი ალევგორიების ჩამტევს, ალგებრულ ფორმულებს” ჰგავდა კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედება.

ტერენტი გრანელი გრძნობდა ბოროტების სიახლოვეს (“ალბათ, დამძებს ბოროტი ხელი”) და ცვლიდა თავისი ცხოვრების სტილს, მალავდა თავის უსპეტაკეს სულს, იმალებოდა ფიზიკურად: “დღესაც ბალში ვიმალები, როგორც თეთრი მდუმარება, წვიმის ლანდებში ვიმალები ღამის ოცნებით, და ყაჩაღივით სადმე დავიმალები ტყეში”...

ტერენტი გრანელის ცხოვრებას ხან ყორნის, ხან უღირსი თვალის, მხეცისა და ყვავის სახით აედევნებოდა ბოროტება: “ბოროტება მიცქერის, როგორც შავი ყორანი, ხშირად მიცქერის უღირსი თვალი, მიმზერს გულიდან მხეცი, სასახლეს ავად დასჩხავის ყვავი”.

ამ სახეებს თავიანთი ოდიოზური ადრესატები ჰყავდათ, როგორც კ. გამსახურდიას წითელ მამალს, წითელ კირიპას, წითელ ქვენარმავალს, შავჩოხიან წითურს, ყვითელეპოლეტებიან მონგოლს.

თავისუფლად მოაზროვნე პიროვნების განიარაღებაში დაოსტატებული წითელი დიქტატორები ყველაფერს ისე აკეთებდნენ, რომ დისკრედიტირებულ პიროვნებას წართმეული ჰქონდა თავის გამართლების უფლება: “ეს წამი გამართლების ასე დაფარულია, ეს წამი გამართლების — ასე დაუნახავი”, “და სიჩუმეში დაფარულია ჩემი სიმართლე და სათნობა”.

ასე იქცა პოეტი უდანაშაულო დამნაშავედ, ციხის ბინადრად, საავადმყოფოს ჯანმრთელ პაციენტად.

“მოყურადეთ” ტერენტი გრანელის “ანტობა” არ გამოორჩენიათ...

1921 წელს ჩეკამ დაამთავრა ურჩი პოეტის “ნელ ცეცხლზე დანვის ოპერაცია” და სულით ავადმყოფის დიაგნოზიც დაუსვა.

“ასე აჯილდოებდნენ” ხშირად ძნელად აღსაზრდელ შემოქმედთ ბოლშევიკური იდეოლოგიის სამსახურის მუშაკები” (რევაზ მიშველაძე, ტერენტი გრანელი, თბილისი, 2004, გვ. 11).

ცისფერყანწელი პოეტი კოლაუ ნადირაძე აცხადებდა: “ტერენტი გრანელისადმი არსებობდა კრიტიკის თითქმის მტრული დამოკიდებულება. გრანელი დადიოდა, როგორც განწირული და შერისხული. ტერენტის უდროოდ დაღუპვა, რასაკვირველია, მისდამი ასეთი დამოკიდებულების შედეგიც იყო” (გივი ცქიტიშვილის წიგნიდან “ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების”, თბ. 1990 წ. გვ. 89).

იგივეს ადასტურებდა დემნა შენგელაია: “კრიტიკამ ცუდი სამსახური გაუნია. მაშინ პროლეტკულტელები ბატონობდნენ. ისინი ყველაფერს, რასაც პიროვნული განცდების მხატვრულ გამოვლინებასთან იყო დაკავშირებული, წვრილბურჟუაზიულ-ფეოდალურ გად-

მონაშთად ასაღებდნენ და სოციალისტური რეალიზმისთვის მიუღებლად თვლიდნენ” (იქვე, გვ. 142).

ლავრენტი ჭიჭინაძე აღნიშნავდა: “მაშინ ასეთი მიმართულება იყო, თუ მუშაზე ან გლეხზე არ დაწერდი, ყურნალ-გაზეთები არაფერს არ დაგიბეჭდავენ. ტერენტი გრანელი ხშირად იყო ამ მეთოდის მსხვერპლი” (იქვე, გვ. 194).

ჩაუშალეს სალამო რუსთაველის თეატრში.

ნითელარმიელთა (ოფიცერთა) კლუბში ტერენტის თაყვანისმცემლებმა პოეზიის სალამო დაგეგმეს. სალამოს რვა საათზე მაყურებლით გაჭედდო დარბაზში და სცენაზე სინათლე ჩაქრა. სანთლის შუქზე მაინც მოახერხა პოეტმა თავისი ლოცვისებური ინტონაციით ფურორის მოხდენა, მსმენელები კვნესა-ცრემლებით გამოხატავდნენ თავიანთ აღტაცებას (გენო ქელბაქიანი, “ის მხოლოდ პოეზიით ცოცხლობდა”, კრებული “ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია”).

ტერენტი გრანელს კაინივით გმობდნენ, იობივით აწამებდნენ, მსხვერპლად აქცევდნენ და დევნიდნენ: “და ვარ კაინივით გმობილი, არ თავდება ვარამი და იობის წამება, ვიყავი დროს წინ, ვიყავი მსხვერპლი”.

შერისხული, იდეალის ზვარაკად ქცეული, ბნედიანივით მოხეტიალე, გაძარცვული პოეტი აღსასრულს ნატრობდა: “დავალ ქვეყანაზე, როგორც შერისხული, შენი ზვარაკია, ღმერთო, ჩემი სული. დავალ ქვეყანაზე, როგორც ბნედიანი, ღმერთო! მაპატიე უქმად ხეტიალი. დავალ ქვეყანაზე, როგორც გაძარცვული, ღმერთო! დააჩქარე ჩემი აღსასრული”.

მედროვე, უნიგნური პროლეტარული ხელოვნების წარმომადგენლები ხელისუფლების ნაქეზებით თითს უქნევდნენ ჭეშმარიტ ოსტატებს. ამ ლიტერატურული ჭაობის ბინადრებმა ჯამუშის ალლოთი იცოდნენ, ვის სწყალობდნენ ზედა ეშელონებში, ან ვინ უნდა ჩანერილიყო შერისხულთა სიაში. ისინიც არ აყოვნებდნენ, დროულად ავლენდნენ საკუთარ ინიციატივას, რათა ეამებინათ ხელისუფლებისათვის.

უბირი პროლეტარული პოეზიის კარიკატურა ფრიდონ ნაროუშვილი თავისი ოდიოზური პოემით ჯერ ილია ჭავჭავაძის წმინდა სახელს გადასწვდა, რაკი ხედავდა, რომ ლაშქრობა სწორედ ერის მამების წინააღმდეგ ხდებოდა, მერე თანამედროვეებსაც შეჰბედა ფილიპე მახარაძის ლეგიონერებისგან გათამამებულმა და როცა ეგონა, რომ მიხილ ჯავახიშვილის გაქილიკებით მამაცი მეომრის სახელს მოიხვეჭდა, ერის უპირველესმა პროზაიკოსმა შიგ გულში მოარტყა, როცა ურჩია, ჯერ წერა-კითხვა ისწავლე და მერე მეკამათეო.

ფრიდონ ნაროუშვილი გულისტკივილს კი არ გამოხატავდა იმის გამო, რომ ამა ქვეყნის ძლიერებმა საბედისწერო ავადმყოფობა მოუგონეს, მერე კი ფიზიკურადაც გააუსახურეს გენიალური ტერენ-

ტი გრანელი, იგი თითქოს ხარობდა დროებით მიზანმიღწეულ ხელი-სუფლებასთან ერთად და ოპერის წინ, პაპანაქება სიცხეში საბანმო-ხურულ ტერენტი გრანელს, უკვე ძალად ავადმყოფს და პოეზიის სცენიდან გასულს, სილა გაანნა, გვარცხვენო პოეტებს. ეს იყო ბედის გაუგონარი ირონია.

სამწუხაროდ, ეპოქის დინების მხარეს სვლით ნიჭიერებმაც გაიტეხეს სახელი. ალიო მირცხულავამ ასეთი ცინიკური სტრიქონები აკადრა ზეციური ნიჭით ცხებულ ტერენტის: “გულამოსკვნილი ტირის გრანელი, ჩვენში მეორედ მოსული ქრისტიე, უშნო, უღონო, დაუბანელი მათხოვაროვით საფლავებს მისდევს. მათი ცხოვრება მოჰკავს პანთეონს, სადაც ლანდია მხოლოდ ჩონჩხების, ტირიან ბედზე და საქართველო გამოიტირეს შავი ჩოხებით”.

წინასწარმეტყველური გამოდგა ტერენტის პასუხი, რომელშიც განჭვრეტილი იყო ეულ-მაშაშვილების პოეზიის დავინყებისთვის განირვა ბედისწერის ძალით: “თუ პოეზია მოიკრებს ძალას, შთამომავლობა რამდენს იცინებს, როცა დახედავს ეულის კალამს და მაშაშვილის ლექსის წინილებს”.

ტრაგიკული ხვედრის პოეტის დაკრძალვაც ჩუმად ჩატარდა. ექიმ თამარ აბულაძის მოგონებით, ექიმებს გადაუწყვეტიათ ტერენტის დაკრძალვის პროცესიას დასწრებოდნენ, მაგრამ “სამწუხაროდ, არავითარი პროცესია არ შემდგარა. სად იყო ბალდახინი ან გვირგვინები! სულ რამდენიმე კაცი მიაცილებდა ცხედარს... პეტრე-პავლეს სასაფლაოზე იმ დროს ღარიბებს და პოლიტიკურად არასაიმედო პირებს ასაფლავებდნენ” (გივი ცქიტიშვილი, ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, თბ. 1990 წ. გვ. 209).

ტერენტის გარდაცვალების ზუსტი თარიღი ალბათ, არც არსებობს, რადგან მაშინდელ არც ერთ გაზეთს, არც ერთ ჟურნალს ეს ფაქტი არ დაუფიქსირებია. ამიტომ ეს საკითხი ზეპირი გადმოცემების დონეზეა. არ არსებობს არც ქ. თბილისის და არც საქართველოს საისტორიო არქივის ცნობა, არც სამედიცინო ექსპერტიზის ჩანაწერი, აღნიშნავს გივი ცქიტიშვილი.

ტერენტი გრანელის ნაადრევი გარდაცვალება უდიდესი დანაკლისი იყო მთელი ერისთვის.

კიდევ უფრო დიდი ტრაგედიაა მისი ხელნაწერი ლექსებისა და პოემების დაკარგვა. პოეტის გარდაცვალება გვიან გაუგია მის დას ზოზიას, რომელიც ამ დროს ტიფით ყოფილა ავად. მეორე და მაშო კი პოეტის დასაფლავების მესამე დღეს მისულა მის “ბინაში — ჯურღმულში” და როცა ხელნაწერები მოუძიებია, მეზობლებს უთქვამთ, რომ “ვილაცეებს” ნაგვის მომგროვებლებთან ერთად ნაუღიათ ტერენტის ხელნაწერებით სავსე ტომარა. მენავგეს მაშოსთვის უთქვამს: “ხომ იცით, ქალბატონო, განსაკუთრებით ავადმყოფი და ახლადმიც-

ვალებული ადამიანის ბინიდან ყველანაირ ნივთებს ვწვავთ, ქალაქში ჭლექიანო”.

მაშო წუხდა, რომ ტერენტის ნაწარმოებებიდან მხოლოდ მესამედი თუ იყო დარჩენილი და ის რვეულები, რომლებსაც დას აძლევდა. ტომარაში ყოფილა ტერენტის საუკეთესო პოემები და ლექსები: “სანთლის ცრემლები”, “ცისფერი მირაჟები”, “უფლის ნათელი” და სხვა (სერგი ჟვანია, მოგონება ტერენტი გრანელზე, ხელნაწერი, მოგვანოდა ტერენტის დის შვილიშვილმა, ექიმმა მამანტი როგავამ).

ამავე მოგონებაში მაშო ამბობდა: “ტერენტის, როგორც პოეტს, კრძალავს დღევანდელი საქართველოს მთავრობა, პესიმისტია, ფუტურისტია, ანტისაბჭოთა პოეტია, გიჟია და სულელი და რა ვიცი, რას არ აბრალებენ”.

ასევე, ნაგვისთვის გაუყოლებიათ, ერთი წალენჯიხელი ქალბატონის მოგონებით, ტერენტის ხელნაწერების რამდენიმე რვეული, როცა გაუგიათ მისი ავტორის ავადმყოფობის ამბავი (გივი ცქიტიშვილი, ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, გვ. 236).

პოეტის არაერთი ლექსი დაკარგულა რედაქცია-გამომცემლობებში, მათ შორის უკვალოდ გამქრალია კრებული “პოეზია პლანეტების”.

ტ. გრანელის დიდძალი ხელნაწერი ლექსების ნახვის ფაქტს აღნიშნავდა მ. კვესელავა (გ. ცქიტიშვილის წიგნი, გვ. 182-1840).

1937 წ. “სახელგამის” დირექტორს ბარონ ბიბილეიშვილს ჰქონია ტერენტის ხელნაწერები გამოსაცემად გამზადებული, მაგრამ ისიც დაკარგულია (ლერი ალიმონაკი, ტერენტის ლანდი, გვ. 69).

ტერენტის სიკვდილის შემდეგაც ემტერებოდნენ მოშურნენი, საფლავის ქვის ფილა გადატეხეს, სურათიც დაიკარგა პეტრე-პავლეს სასაფლაოზე (გ. ცქიტიშვილის წიგნიდან, გვ. 23).

გივი ცქიტიშვილის მრავალგზისი ძალისხმევით შედეგად მოგროვდა მწერლების ხელმოწერები და დადგინდა პოეტის გადასვენება პეტრე-პავლეს სასაფლაოდან დიდუბის პანთეონში, მაგრამ ეს მოხდა ჩუმად, 1987 წ. 20 დეკემბერს.

1979 წ. 13 ივლისს 22 საათსა და 40 წუთზე საქართველოს ტელევიზიაში გადაიკა ტერენტი გრანელისადმი მიძღვნილი ერთსაათიანი სიუჟეტი, რომელსაც ერთსულოვნად გამოეხმაურა მაყურებელი და ამ გადაცემის გამეორების სურვილიც დაიბადა, მაგრამ გამოირკვა, რომ ფირი “შემთხვევით” წაუშლიათ. დარჩენილა მხოლოდ გივი ცქიტიშვილის სცენარი.

ასევე დაიკარგა ამ სტრიქონების ავტორის მონოგრაფია “უცნობი სფინქსი” 1987 წელს, ტ. გრანელის საიუბილეო კომისიაში. იგი ვერ დაიძებნა ვერც მწერალთა კავშირში, ვერც საიუბილეო კომიტეტის თავმჯდომარის ბინაში, მიუხედავად მწერალ ელიზბარ უბილავას გულწრფელი მცდელობისა. მხოლოდ მოგვიანებით აღვადგინეთ

იგი და დავბეჭდეთ სოხუმში, გამომცემლობა “ალაშარაში” 1992 წელს.

მშენიერების სამსხვერპლოსთან შეწირულ მგოსანს “საშინელ ეპოქალურ უზნეობასთან და კაციჭამიების დროში მოუხდა უთანასწორო ჭიდილი და სასტიკად ემსხვერპლა. მარქსისტული ფანატიზმით შეპყრობილმა ათეისტურმა ბრბომ გასრისა უმანკო სულის მგოსანი... მაგრამ მოხდა სასწაული, პოეზიის ანგელოზმა ტერენტი გრანელს უკვდავების პანთეონში უბოძა ღირსეული ადგილი. ისინი კი დააკმაყოფილა დროებითი განცხრომით და თავიანთი სატანისეული ზნეობიდან გამომდინარე, გადაშენების ბნელი მღვიმეებით არარაობისკენ გაატარა...

“...მინიერებმა, სატანისეულებმა... დედამინის შვილებმა იმსხვერპლეს უფალი, მოციქულები, წმინდანები და გენიები...”

“ტერენტი მთავარანგელოზთა ყველა თვისებით იყო აღჭურვილი და ამიტომაც გაუჭირდა ამ მოკლე დროითაც ცხოვრება ჩვენს ცოდვილიან მიწაზე” (რეზო ადამია, ტერენტი გრანელის ლექსად მოქცევა და ტკივილად წასვლა), ტერენტი გრანელი, სისხლიდან ცრემლი, თბ. 2008.

ტერენტი გრანელის “პრინციპულობამ ბრძოლაში და მამაცურმა პოზიციამ ჩემს ახალგაზრდობასაც დააჩნია კვალი, აღმაფრთოვანა და დიდწილად განაპირობა ჩემი არჩევანი — შემესწავლა ყველა დროის საქართველოს ყველაზე წარმოსაჩენი შემოქმედება”, წერს საფრანგეთში მოღვაწე ქართველი დათო თოთიბაძე, რომელიც ფრანგულად თარგმნის ტერენტი გრანელის ლექსებს (ხელნაწერი, მოგვანოდა მამანტი როგავამ).

დამარცხდნენ ტერენტის მომუშინენი, ჰეროსტატესებური დიდების მაძიებლნი, პოეტი კი ამაღლდა ცაში სამარადისოდ, ერის თანამდეგ, უკვდავ სულად იქცა. „ტერენტი გრანელი შურზე მაღლა დგას ნებისმიერ “პლანეტასავით” (მხატვარი რეზო ადამია).

ფაქტია, “მემენტო მორის” ავტორს არასოდეს უწერია პარტიული დიქტატიტ, არასოდეს შეუქია წარმავალი ღირებულებები, სოციალისტური ქვეყნის არარსებული წარმატებები. მას გამუდმებით ახსოვდა “საქართველოს ისტორიული მისია”, ენა, მამული, სარწმუნოება.

მიუხედავად იმისა, რომ იობივით წამებული, ქრისტესავით ჯვარცმული იყო, მაინც სიხლიანი ბოლშევიზმის ტერორითაც დაუმარცხებელი, მოუსყიდველი და მარადიული პოეტი ტერენტი გრანელი.

სხვაგვარ დუმილით ვუსმენ მუსიკას

ტერენტი გრანელის განსაკუთრებული ჰობი იყო მუსიკა. როცა ალით, გიტარით, სკრიპკით, არღნით (მაგრამ ებრძოდა “ყალბ არღნებს”) გატაცებული პოეტი თითქოს მუსიკით ცდილობდა სამყაროს გადასხვაფერებას, სიკვდილის გადავილებას: “სხვაგვარ დუმილით ვუსმენ მუსიკას და ასე სიკვდილი ახლა ადვილია”.

ტოტალურია მის პოეზიაში “მუსიკის გრიგალი”.

პოეტისთვის უცხო არც სინესთეზიური წარმოდგენები იყო: “და თვალეში გაისმის ლამეების ხმაური”, „ფიქრში უიმედო ხმები გადადიან, როცა სიშორეზე ტირის როიალი”.

მეგობრობდა აკაკი ანდრიაშვილთან, მასთან მიჰყავდა გალაკტიონი და სთხოვდნენ, რამე დაეკრა.

ტერენტის ახასიათებდა ლტოლვა სამგლოვიარო პროცესი-სადმი, ამის ერთ-ერთი მიზეზი ისიც იყო, რომ იმ დროს დამარხვა ხდებოდა სამხედრო ორკესტრის თანხლებით.

კვირაობით კათოლიკურ ეკლესიაში დადიოდა, რათა მოესმინა ორღანის შესანიშნავი ხმები. იმ დროს ორღანზე ზაქარია ფალიაშვილი უკრავდა. ხშირად ესწრებოდა კონცერტებს (აკაკი ანდრიაშვილი, ტერენტი გრანელი, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, თბ. 1984, გვ. 153-156).

პოეტის თანამედროვე თამაზ ბორელი ადასტურებს, რომ ტერენტის “უყვარს სამგლოვიარო მარში და საეკლესიო გალობა,... ხშირად იქ დადის, სადაც გალობა მოენონება, არანაკლებ იზიდავს კათოლიკეთა ეკლესიის ორღანი” (იქვე, გვ. 194).

როიალის ხმა მისთვის იყო “სიყვარულის სიმბოლო” (კორნელი სანაძე, იქვე, გვ. 80).

ალ. ჯაფარიძე იგონებდა: “ლამით ხშირად დავდიოდით სოლოლაკში. სოლოლაკი მყუდრო იყო და ხშირად ისმოდა როიალის ხმა. ტერენტი შეჩერდებოდა და დიდხანს უსმენდა ამ ხმას ქუჩიდან. მერე, უცებ აღეგზნებოდა და ჩქარი ნაბიჯით ტოვებდა ქუჩას. ტერენტი “როიალების სამეფოს” ეძახდა სოლოლაკს. რა თქმა უნდა, არ იცოდა, ვინ უკრავდა. მაგრამ დამკვრელი არ იყო მისთვის მთავარი. ტერენტისათვის მთავარი იყო როიალი, ხმის განცდა. ამ განცდის გამოძახილია მისი სტრიქონები: “ისევ სიშორეზე ტირის როიალი”, ანდა: “შორს სარკესთან უცნობი თითები დაუკრავს როიალს, როიალი ახმაურდა სადღაც” (გივი ცქიტიშვილი, “ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების”, თბ. 1990, გვ. 147).

“ნუხს როიალი ბალის მახლობლად”, “და ახლა როიალს გული მაღლა მიაქვს” — ასეთი საყვარელი იყო პოეტისთვის როიალის ხმები. ერთ-ერთი მოგონების მიხედვით, ტერენტი გრანელი დგებოდა იმ ოთახის ფანჯრის წინ, საიდანაც “მთავარის სონატის” მომაჯადო-

ებელი ჰანგები ისმოდა, ფანჯრებს შუა გაჩხერილ დაგრებილ ხეს ეფარებოდა, ზედ ეხვეოდა, თვალები კი ცაში აღეპყრო. ქრისტეს ჰგავდა, მლოცველსა თუ მოლაღადეს”... ეს მეორდებოდა ყოველდღე, იხსენებდა ინტელიგენტი ოთარ ეგაძე.

როცა მისი მუსიკოსი და მოულოდნელად გარდაიცვალა, იმ ტრაგიკულ დღეს “ქრისტეს მოციქული” პოეტი შავი ბაფთით გამოცხადებულა დამნუხრებულ ოჯახში, მწარედ დაღვრემილს მიუსამძიმრებია, ხოლო ჭირისუფლებს და მეზობლებს იგი მაშინვე უცვინიათ. სამარისებურ სიჩუმეში მუსიკოსი ქალიშვილის ცხედართან უხმოდ ატირებულა გულმოკლული პოეტი (იქვე, გვ. 198).

შემთხვევით როდი მიუთითებენ, რომ გრანელის ლექსები “თავიდან ბოლომდე სახეა და მუსიკა” (ირ. ხარჩილავა, იქვე, გვ. 42).

ჟურნალისტი თენგიზ გელაშვილი აღნიშნავს: “ტერენტი გრანელის პოეზია — ეს არის მუსიკა, მუსიკა და კიდევ მუსიკა!” (იქვე, გვ. 200).

“...ეს არ არის პოეზია !... ეს არის მუსიკა პროზად, ტერენტი გრანელის სევდიანი სულის საგალობელი!” განუცხადებია მისაღებ გამოცდებზე ტერენტის მინიატურის — “გულიდან სისხლის ნვეთების” გამო აბიტურიენტ დარეჯან მეტრეველს (იქვე, გვ. 231).

ტერენტი გრანელის პოეზიაში მუსიკის შესახებ საუბრობს საფრანგეთში მცხოვრები ქართველი, პოეტის ფრანგულად მთარგმნელი დავით თოთიბაძე, ტერენტის ლექსებში იგი ხედავს “ღვთაებრივ ნათელს” და ისმენს “ზეციურ მუსიკას, მიღმა სამყაროს ძახილს” (დავით თოთიბაძე, ტ. გრანელი, ხელნაწერი, მოგვანოდა ტერენტის დის შვილიშვილმა, ექიმმა მამანტი როგავამ).

პლანეტების მუსიკას, კოსმიურ ხმებს, მთავარანგელოზის ფრთათა რხევას ისმენს მისი ლექსებიდან მხატვარი რეზო ადამია (რეზო ადამია, ტერენტი გრანელი, სისხლიდან ცრემლი, თბ. 2008).

ტერენტი გრანელის პატარა მტრები

ხალხს უთქვამს, უმტრო კაცი არ ვარგაო. და თუ რატომ, ამას ვაჟა-ფშაველა განმარტავდა უცდომლად: “ცუდას რად უნდა მტერობა, კარგია მუდამ მტრიანი”.

კონსტანტინე გამსახურდია ბრძანებდა: “და თუ ვინმეს ჩემთვის უმართებულოდ უსვრია ქვა და ტალახი, მე მას ჩემი ტაძრისთვის ვიყენებდიო”.

მტერზე, მტრობაზე ყოველ გონებაგახსნილ ადამიანს უფიქრია. პოლ ვალერი ასეთ პარადოქსულ, მაგრამ მაინც ჭეშმარიტებასთან მიახლოებულ აზრს გვთავაზობს: “უნდა გიყვარდეს შენი მტრე-

ბი... ჩვენი მტრები ჩვენ გვასულდგმულებენ” (პოლ ვალერი, რჩეული პროზა, თბ. 1983, გვ. 137).

და თუ რატომ, ახსნილია ისე, როგორც ხალხურში, ვაჟასთან: “ჩვენი მტრების რიცხვი ჩვენი გავლენის ზრდასთან ერთად იზრდება. იგივე ითქმის ჩვენი მეგობრების შესახებ” (იქვე, გვ. 172).

პოლ ვალერი მოგვინოვებს: “ავუგოთ პატარა მონუმენტი ყოველ სიძნელეს; პატარა ტაძარი — თვითვე კითხვას.

თავისი სტელა — ყოველ ენიგმას” (იქვე, გვ. 83).

და ყველაზე დიდია საქრესტომათიო ჭეშმარიტება, ძე ღმერთის მიერ წარმოთქმული: “გიყვარდეთ თქვენი მტრები, დალოცეთ თქვენი მანყევრები, სიკეთე უყავით თქვენს მოძულეებს და ილოცეთ მათთვის, ვინც თქვენ გავინროვებთ და გდევნით” (მათე, 6,44).

მტრის შენდობის ქრისტიანული მოტივი ხომ საკაცობრიო ჰუმანიზმის გვირგვინია.

ტერენტი გრანელს, როგორც ერის სულის მზრდელი წიგნების ავტორს, მრავალი თაყვანისმცემელი, გულშემატკივარი და მეგობარი არგუნა განგებამ, ამასთან, მრავალი მოშურნე, ხელმოცარულ ბოროტგანმზრახველთა ისრები და უნებლიე მონინააღმდეგენიც, რომელნიც, საპირისპირო იდეოლოგიის გამო, სულ სხვა ნაპირზე აღმოჩნდნენ და თავიანთ უმნიფარ, უდღეური ხელისუფლების მიერ ჩაგონებულ მიეთ-მოეთს, გულისამრევ ხოტბას სახავდნენ ერთადერთ ჭეშმარიტებად. ისინი ტერენტის ნყობილების მტრად წარმოაჩენდნენ.

როგორც ყოველ ღირსეულს, ტერენტი გრანელსაც ბევრჯერ უწვნივია უღირსთა, ჩასაფრებულთა, მოშურნეთა ქირქილი, გაჭორვა, დაუნდობლობა, ბოროტი ხრიკები. ისინი მტრობდნენ “მემენტო მორის” ავტორის პოეზიას, პოეტის პიროვნებას, გაგების ნაცვლად არაკეთილმოსურნეობას, ღვარძლს, შხამს აგებებდნენ.

ტერენტი გრანელის უპირველესი მტერი მისი თანამედროვეობა, ბოლშევიკური, სატანისტური იდეოლოგია იყო, რომლის მოთხოვნებს ვერ მოერგო პოეტის წრეშეუწერელი სული. ამიტომ, უპირველესად, ათეისტური ეპოქა მისი ტკივილების წყარო: “გული წამებას მისდევს და უიმედო დღეა, ო, ეს დროა ჩემი მკვლელი, ვიყავი დროს წინ, ვიყავი მსხვერპლი, ცხოვრება ისევ წამება გახდა, რა ვქნა, დროა ამნაირი წვალების, თანამედროვე ცხოვრება მებრძვის, საშინელია ეს ატმოსფერო, ეს დრო სიკვდილს მავალებს, სანამღავია ჩემთვის ეს ხანა”.

“შავი დრო”, “ეკლის გზა”, “ქარის გზა”, არგუნა განგებამ.

დაუნდობელი მტრებით გარშემორტყმული, ნამდვილ სახელს არქმევდა მოვლენებს: “შუალამეა, მტერს ველოდები და ჩემს ოთახში შიშით ვკანკალებ, მტერია ახლო, მტერია უფრო, შურია და უფრო

მტრობა, გარშემო დგანან ურიცხვი მტრები, ალბათ, ხარობენ სად-
ღაც ჩემი პატარა მტრები”...

რეალური ვითარების ანარეკლია ეს სტრიქონები: “ვილაცას
უნდა დამასამაროს, მე ვილაც მებრძვის და ვილაც მჩაგრავს, მომ-
კლეს და მეტი არ შემიძლია, ალბათ დამეძებს ბოროტი ხელი, ეს დღე
არყოფნას უდრის, სული ვერ უძლებს ღამის ნაპრალებს, ო, სიბნე-
ლეთა და გულგრილობა”...

დალუპვის, მოკვლის, ტყვიის შიშს ვერ იცილებდა პოეტი: “ვე-
ლოდები მე დალუპვას მალე, ველი უცებ გამოსროლილ ტყვიას, და
შემეშინდა მოკვლის მე ნუხელ, შუალამეზე”.

მტერი, ლალატი, შური ასაზრდოებდა შიშს, ტანჯავდა შიში
ადამიანების, მარტოობის, სოფლის, დედამინის...

ბოროტი ჭორების სამიზნედ ქცეული, გარიყული პოეტი გა-
მართლებასაც კი უძებნიდა უკეთურთა საქციელს, როგორც ქრის-
ტიანი: “ახლა იქნებ ჭორებიც მომედება ტალახად, მე ხომ ბედმა გამ-
რიყა, თანაც მტანჯავს ციება, ახლა ჩემში ძნელია გენიოსის დანახ-
ვა, ახლა ჩემი გაკილვა ყველას ეპატიება”.

მაინც ვინ იყვნენ ტერენტი გრანელის დიდი და პატარა მტრე-
ბი, ხომ უნდა დაერქვას თავისი სახელი მოვლენებს, რომ ისევ არ გა-
დაბრუნდეს ურემი, ისევ არ გამეორდეს მსგავსი ტრაგედია.

ტერენტი გრანელი, უპირველესად, ნყობილების, ხელისუფ-
ლების სამიზნე იყო, რომელიც, მოჩვენებითად გულში იხუტებდა ნი-
ჭიერთ, რომ მერე თავის მეხოტბედ, ერთგულ მსახურად ექცია. ბე-
რიას ფამილარობაზე, მის სატანისეულ ხრიკებზე, შექებაზე ჩვენ
უკვე გვექონდა საუბარი (ქრისტიანი და პროტესტანტი). თუ როგორი
რისხვა დაიმსახურა ბერიასგან მოუთვინიერებელმა, პრინციპულმა
ტ. გრანელმა, ესეც ცნობილია, ... და როცა “ზევიდან” დავალებით
იგი გიჟად გამოაცხადეს, ძალად მკურნალობით იზოლირება გაუკე-
თეს ინტელიგენციისგან და ბოლოს, ნანამები პოეტი გოლგოთისა
და ჯვარცმის გზას გაუყენეს, პილატესავით “ხელდაბანილი” ბერია
წარმოჩნდა მისი ყველაზე დიდი “დამფასებელი”.

ტერენტი საკადრისს მიაგებდა ყველას, სტალინს, ბერიას, ორ-
ჯონიკიძეს, ლოლობერიძეს, მახარაძეს... ტერენტის პირველი მტერი
იყო ხელისუფლებისაგან დაგეშილი პროლეტარული მწერლობა და
კრიტიკა.

მიუხედავად იმისა, რომ ტ. გრანელს მთელი საქართველო იც-
ნობდა და მრავალი თაყვანისმცემელი ჰყავდა, პროლეტარული
მწერლობის წარმომადგენლები ცდილობდნენ მის დასამარებას.

ნიკა აგიაშვილი იგონებს: “ერთხელ, საუბარში, ქართველ პრო-
ლეტმწერალთა ერთ-ერთმა ხელმძღვანელმა განაცხადა: ტერენტი
გრანელის პოეზიას მტვერი უნდა წავაყაროთ, მისი ლექსები მოკლე-
ბულია ყოველგვარ ჯანსაღსა და საიმედო პერსპექტივას, ახალგაზ-

რდობას დაცემისაკენ მოუწოდებს და ამდენად ძირფესვიანად უნდა ამოვიძირკვოთ მისი ცრემლიანი ლექსებით” (ნიკა აგიაშვილი, ჩვენი ტერენტი, გივი ცქიტიშვილის წიგნიდან — ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, თბ. 1990, გვ. 99-100).

პროლეტარული მწერლობის ნაფიცი კრიტიკოსი შალვა რადიანი წერდა: “გრანელ-გამსახურდები წარმოადგენენ ქართული ლიტერატურის მკვდარ ადამიანებს, რომლებსაც ვერავითარი სული ვერ აღადგენს” (ჟურნალი “პროლემაფი”, 1925 წ. 1).

კოლაუ ნადირაძე ადასტურებს: “ტერენტი გრანელისადმი არსებობდა კრიტიკის თითქმის მტრული დამოკიდებულება. გრანელი დადიოდა როგორც განწირული და შერისხული. ტერენტის უდროო დალუპვა, რასაკვირველია, მისდამი ასეთი დამოკიდებულების შედეგიც იყო” (იქვე, გვ. 89).

მართალია, ალიო მირცხულავამ პოემაში “მე და ბარათაშვილი” ძლიერ გაკენწლა, ცრემლისა და სასაფლაოების პოეტად, მათხოვრად, ირონიით მეორედ მოსულ ქრისტედ მოიხსენია, მაგრამ იგი მაინც არ ჩაითვლება ტ. გრანელის მტრად, ეს იყო იდეურად სხვა პოზიციაზე მდგომი პოეტის კრიტიკა, ალიო მაინც კეთილისმყოფელი იყო ტერენტის და ამბობდა: “ტერენტის ჩემთან მეგობრობა არც ამის შემდეგ შეუნწყვეტიაო” (იქვე, გვ. 75). თუმცა ამ ლექსში ტერენტისადმი არაჯანსაღ, “უდიერ დამოკიდებულებას”, “უხეშ პოლემიკას” ხედავს გეგე იაკობის ძე შანავა (იქვე). ზოგიერთებს იგი კიცხავს შურის, ცილისწამების გამო.

სიმართლეს ამბობს ალიო მირცხულავა, რომ “ცხოვრებიდან გაქცევის ყოველგვარი ცდა პოლიტიკანობაა” (იქვე, გვ. 70).

თვითონ ტერენტის არ მოსწონდა პროლეტარული მწერლები, არც მათი ჟურნალი “პროლეტარული მწერლობა”. ჟურნალს უნდა ერქვას “მწერლობაო”, ამბობდა თურმე. მას ეუცნაურებოდა “პროლეტარული პოეტი”, ჩვენ კი, ჩვენის მხრივ, თვითონ პოეტი გვეუცნაურებოდა თავისი მსოფლმხედველობით და მოტივებით, წერს ელიზბარ ზედგენიძე (იქვე, გვ. 198).

არც მედროვე კომკავშირელები უყვარდა. გიორგი კაჭახიძეს უთხრა თურმე, “რაც კომკავშირელები გაჩნდით, ჩემი საქმე დაიღუპაო” (იქვე, გვ. 198).

რაკი ზემდგომი ორგანოები არ სწყალობდნენ, “ტერენტი გრანელს არ ჰქონია ბედნიერება ესარგებლა შემოქმედებითი მივლინებებით, ხელშეკრულებებითა და გამომცემლობების ავანსებით. მიუხედავად ამისა, ტერენტის პოეტური გენია ახერხებდა ქალაქის ნაგლეჯზე ეწერა შესანიშნავი სტრიქონები, ღამე ეთია სასაფლაოებსა და შემთხვევით ბინებში. მის ადგილას ბევრი ვერ შეძლებდა არ ელაღატა პოეტური მოწოდებისთვის და ბოლომდე მისი ერთგული დარჩენილიყო”, შენიშნავს გეგე იაკობის ძე შანავა (იქვე, გვ. 33-34).

ასეთივე სიმართლეა ტერენტის დის — ზოზიას განაცხადში: “მასაც შეეძლო მთავრობის საამებელი ლექსები ეწერა და კარგად ეცხოვრა, მაგრამ ეს არ გააკეთა... ვერ ურიგებოდა სიყალბეს, ჭირის დღესავით სძულდა სიცრუე” (იქვე, გვ. 21-22).

ტერენტი 20-იანი წლებიდანვე დაუპირისპირდა სატანისტურ ბოლშევიზმს, ტოტალიტარულ რეჟიმს, რის გამოც დევნა, შერისხვა, ჭორები, ცილისწამება და ფსიქიატრიულ სავადმყოფოში ძალად მკურნალობა იწვნია. ხელისუფლება, ახალი რეჟიმი ტერენტის მიიჩნევდა მტრად.

“მას მტრობდა არა მხოლოდ ტოტალიტარული რეჟიმი და იდეოლოგია, არამედ უნიჭო ობივატელთა მთელი პლეადა. ამისათვის მარტო ბესო ჟღენტის დასახელება იკმარებდა” (ლერი ალიმონაკი, გრანელის ლანდი, თბ. 1998, გვ. 49).

ტერენტის სიცოცხლეში მხოლოდ 120 ლექსი გამოქვეყნდა, დაიკარგა ნაწერების დიდი ნაწილი.

70-იან წლებშიც კი ჭირდა ტერენტის შესახებ თბილისში ბეჭდვა, ამიტომ ლერი ალიმონაკი ბეჭდავდა სოხუმის, ქუთაისის, ზუგდიდის, სენაკის, ნალენჯიხის გაზეთებში.

1968 წ. “მნათობში” (რედაქტორი ელ. მაღრაძე, პასუხისმგებელი მდივანი — ე. ყიფიანი) ლერი ალიმონაკის წერილზე ტერენტის შესახებ იმდროინდელი ლიტერატურული ცხოვრების იდეოლოგმა ბესარიონ ჟღენტმა უარყოფითი დასკვნა დაწერა, წერილის ნაკლად მიიჩნია ტერენტის პოეზიის “გადაჭარბებული და აბსოლუტური აპოლოგია”, ტერენტის შემოქმედება კი “უიდეო და აპოლიტიკური პოეზიის ნიმუშად” მოიხსენია, მითითებული იყო წერილის ავტორის “მცდარ იდეოლოგიურ პოზიციაზე” (გრანელის ლანდი, გვ. 75).

ტერენტი გრანელისადმი მიძღვნილი მურმან ლებანიძის ლექსის დასასრული ასეთია:

“რკინის ეპოქების იყო თქარათქური
და გველებს სისინი დამსმენი ცვედების.
მე “მნათობს” მოვპარე წერილი ჯალათური
ვთქვი” ხალხს ნაფუკითხავ, როცა გათენდების...
კაი დრო გავაო, პოეზიის უღრანში სანამ გათენდებო! —
— ქალბატონმა თქვა, ერთხელ, ანამ” (იქვე, გვ. 78).

გამომცემლობა “საბჭოთა საქართველოში” 1968 წ. წარდგენილი ტერენტის ლექსების წიგნი 1972 წ. გამოიცა და ამ “ანტისაბჭოურ გამოცემაზე” მრავალი საჩივარი დაიწერა, მაგრამ ვახტანგ ქელიძის ავტორიტეტის გამო ამ დასაბეზღებელ წერილებს მწვანე გზა არ მიეცა (იქვე, გვ. 80).

ჯ. ღვინჯილიამ ეს წიგნი აღიქვა, როგორც “კიდევ ერთი გაბედული ცდა ტოტალიტარული რუტინის მოჯადოებული წრის გარღვევის, ზნეობრივ კიბეზე კიდევ ერთი საფეხურით ამაღლებისა”.

ბესარიონ ჟღენტი იდეური პოზიციებიდან, მიზანმიმართულად მტრობდა ტერენტი გრანელს.

60-იანი წლების მეორე ნახევარში გივი ცქიტიშვილმა გადანყვიტა დისერტაცია დაენერა ტერენტი გრანელზე, მაგრამ ამ ამბის გამგონე ბესარიონ ჟღენტი აყვირდა, თურმე: “ — არა! არა!... ტერენტი გრანელი არ გინდა. ტერენტი გრანელზე არაფერი არ დაწერო! ის ხომ მაგნებელი იყო! ის ხომ ტროცკისტი იყო, მენშევიკი! სოციალ-ფედერალისტი იყო!...” (გივი ცქიტიშვილი, ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, თბ. 1990, გვ. 6-7).

პროფესორ სერგი ჭილაიას ნახალისებით, კონსულტაციებით ბრწყინვალე დისერტაცია დაწერა და წარმატებით დაიცვა გივი ცქიტიშვილმა.

თსუ უახლესი ქართული ლიტერატურის კათედრაზე მაძიებელმა დისერტაციის გაშლილი გეგმა და რეფერატი წარადგინა.

კათედრის გამგეს, პროფესორ სერგი ჭილაიას ძალიან ენადა თემა დამტკიცებულიყო, მაგრამ მოწინააღმდეგეები იქაც იყვნენ.

— ჯერ ტიცვიან ტაბიძეზე, არც სხვა “ცისფერყანწელზე” არ დაწერილა დისერტაციები. ტერენტი გრანელი რა გახდა ასეთი? — ეჭვი გამოთქვა ერთმა პროფესორმა, რომელიც სხვადასხვა თანამდებობებზე მოღვაწეობით უფრო იყო ცნობილი, ვიდრე მეცნიერული კვლევა-ძიებით (იქვე, გვ. 9).

ტიციანზე და სხვა “ცისფერყანწელებზე” ალბათ სხვები დაწერენ, — არ დაეთანხმა მას მწერალი და მკვლევარი თეიმურაზ მალაფერიძე.

— ტერენტი გრანელი სიცოცხლეშივე იყო რეპრესირებული, — გაიხსენა მესამემ (იქვე).

გამოსავალი გამონახა პროფესორმა აკაკი თოფურიამ, რომელმაც თემის სათაურად შეარჩია “ოციანი წლების ქართული საბჭოთა პოეზიის ტენდენციები და ტერენტი გრანელი”.

სერგი ჭილაიამ ისარგებლა ამ მომენტით და ხელმძღვანელად შეარჩია აკაკი თოფურია. ასე დაიდრა საკითხი.

ორ ფრონტზე ხდებოდა ტერენტის უკვდავყოფისთვის ბრძოლა, რომლის ფალავნები იყვნენ ლერი ალიმონაკი და გივი ცქიტიშვილი. მათ საკითხის ობიექტური ისტორია დაგვიტოვეს.

1968 წ. გადაწყდა გრანელის დაბადების 70 წლისთავის აღნიშვნა ჯერ გოგებაშვილის სახელობის ბიბლიოთეკაში, მერე მასწავლებელთა სახლში (დირექტორი ვასო გოგოლაძე), მაგრამ ჯაშის წერილმა ლიტერატურის, ხელოვნების პარტიულობაზე და ამ გადასახედიდან ტ. გრანელის ლანძღვა-გინებამ, პოეტის საღამოს გამარ-

თვაზე გადაკრულმა სიტყვამ ღონისძიება ჩაშალა. დიდი წყენა შეხვდა ვასო გოგოლაძეს (გრანელის ლანდი, გვ. 92). ამბობდნენ, რომ ეს ჯაში იყო ილიას მკვლელობის მონაწილე ჯაშის შთამომავალი.

ტერენტისადმი არაკეთილმოსურნეობით სახელი გაითქვა პოეტმა კარლო კალაძემ, რომელიც გამომცემლობა “მერანის” დირექტორი იყო. ლერი ალიმონაკმა განიზრახა “მერანში” წიგნის გამოცემა ტ. გრანელის შესახებ, მაგრამ წიგნი არ შეიტანეს გეგმაში (მთავარი რედაქტორი გრ. ჩიქოვანი).

“საქწიგნში” მუშაობის პერიოდში ლერი ალიმონაკს ნანახი ჰქონდა ალიო მირცხულავას, კარლო კალაძის ჩანოლილი წიგნები.

ლერი მიხვდა “ბოლშევიკური იდეოლოგიის” შირმას ამოფარებული კარლო კალაძის არაკეთილმოსურნეობას, მის “მტრულ განწყობილებას” ტერენტისადმი, რომელსაც “არათუ ტერენტის, გალაკტიონის სახელსაც ვერ გააგონებდი”... ათეული წლების შემდეგაც კი კალაძის სახით “საწყალ ტერენტის” ებრძოდა თითქმის ყავღასული ეპოქა” (იქვე, გვ. 104).

კარლოს უარით აღშფოთებულმა ლერი ალიმონაკმა ალიო მირცხულავაზე ახლად გამოსული წიგნი ახსენა. კარლომ პათეტიკურად შეჰყვირა: “მე და ალიო იმ ტანკში ვიჯექით, ტერენტის რომ გადაუარაო”.

კარლო კატეგორიულად იმეორებდა, ეგ წიგნი არ გამოვაო.

ლერი ალიმონაკი მუქარაზე გადავიდა: “საქწიგნში ვმუშაობ, შენი რუსულ-ქართული წიგნებით საწყობები გამოტენილია, მაღაზიებშიც ტევა არ არის... დავიქირავებ “გრუზავიკს”, დავტვირთავ იმ წიგნებით და აგერ, გამომცემლობაში მოგიყრიო” (იქვე, გვ. 109).

კარლომ კაბინეტში შეიყვანა ლერი: “ეგ არა, ეგ არ გამაგონო, სხვას რასაც გინდა, იმას გამოგიცემო” (იქვე, გვ. 105).

საქმეში მწერალთა კავშირის თავმჯდომარე გრიგოლ აბაშიძე ჩაერია, ლერი დაიბარა, კარლოც იქ იყო, როგორც გამომცემლობის დირექტორი. წერილების წიგნის გამოცემას დაჰპირდნენ, გრანელი გადავდოთო. ლერი დაეთანხმა.

ტ. გრანელის 1961 წ. ელიზბარ უბილავას რედაქტორობით გამოსული რჩეული იმთავითვე იშვიათობად იყო ქცეული და, სულო ცოდვილო, ცოცხალი პოეტები ტერენტი გრანელში იქნებ ისევ მეტოქეს ხედავდნენ? გვაპატიოს პატივცემული თანამედრობიანი პოეტების აჩრდილებმა, თუ ეს უსაფუძვლო ეჭვია...

ლერის სიჯიუტემ თითქოს უკან დაახევინა კარლო კალაძეს და ექსპრომპტით მიმართა: “გრანელის ლექსის ალით მონაკიდს, მე ვესალმები ალიმონაკის” (იქვე, გვ. 105).

ლერი ალიმონაკის 1974 წ. გამოსულ კრიტიკულ წიგნს “დანოსჩიკმა” “კონტრრევოლუციური” უწოდა, 1979 წ. წერილების მეორე წიგნსაც აედევნა “დანოსჩიკის” აჩრდილი.

ლერი ალიმონაკის წერილის აზრი ის იყო, რომ “პროლეტარულმა მწერლობამ, ბოლშევიკური იდეოლოგიის ნაშეიქმანმა 20-30-იან წლებში ქართული მწერლობა დეგრადაციის გზაზე დააყენა” (იქვე, გვ. 107).

მოგვიანებით, ბესო ჟღენტი თავს იმართლებდა: “ის წერილი მე არ დავუბეჭდე, იმ წერილის დაბეჭდვა არ შეიძლებოდა, ჟურნალსაც დახურავდნენ და ჩვენც დაგვიჭერდნენო”...

გვახსებდება მის. ჯავახიშვილის რეპრესირების ისტორია. მაშინ ბერიას შეკვეთით ბესომ მიხეილზე საშინელი ცილისნამებლური წერილი დანერა — “მოლალატური სიტყვა და საქმე”. როცა რეპრესიების გრიგალმა გადაიარა, ბესო თურმე თავს იმართლებდა, თუ არ დავნერდი, მეც დაჭერით მემუქრებოდაო ბერია...

ასე, რომ, ყოველთვის იყვნენ ხელისუფლების შიშით შეპყრობილნი, უფრო სწორად, ამა ქვეყნის ძლიერთათვის არასასურველი პირების წინააღმდეგ ბრძოლით სახელგანთქმული მედროვენი, რომლებიც ამით ზემდგომთა ხელშეუხებლობის გარანტიას ინაღებდნენ.

ტერენტი გრანელის მეგობრებად ვერ ჩაითვლებიან ის ადამიანები, რომლებიც 1978 წელს ორჯერ ჩაშალეს ტერენტის დაბადების 70 წლისთავი.

არავითარი გამართლება არა აქვს პოეტის გასვენების პროცესიაზე უარის თქმას, პოეტის გარდაცვალებაზე უბრალო ქრონიკის, ნეკროლოგის დამადლებას, მის დაკრძალვას პეტრე-პავლეს სასაფლაოზე, სადაც პოლიტიკურად არაკეთილსაიმედოებს ასაფლავებდნენ, საფლავი ისეთ ადგილზე შეიერჩა, რომ მისასვლელი ბილიკიც არ ყოფილიყო.

ტერენტის მოშურნე და მტერი იყო ის, ვინც წითელარმიელთა კლუბში პოეზიის საღამოზე შუქი გამორთო, მაგრამ სანთლის შუქზე უფრო დიდი იყო მისი გენიალური სტრიქონებით გამოწვეული ეფექტი.

იმ დროს მწერალთა კავშირში ორატორმა თურმე ტერენტი გრანელის წიგნი ააფრიალა და გამყივანი ხმით იყვირა: “აი, ამ წიგნს, ლექსების ამ შავ წიგნს თუ იცნობთ თქვენ?” დარბაზში რეპლიკა გაისმა: “ეს როგორ? შავი კი არა, თეთრი წიგნი გიჭირავთ ხელში, ქათქათა, თეთრყდიანი. — ჰო, თეთრი და არა წითელი” — უპასუხა მომხსენებელმა. დარბაზში ხარხარი ატყდა. ორატორი აგრძელებდა: “დიახ, თეთრი, ვიცით ჩვენ, რას ნიშნავს ეს თეთრი, თეთრი გიორგი, თეთრი რაში, თეთრი ანგელოზი. ეს წიგნი კი ამ თეთრ ანგელოზებზე ლოცვაა, მათხოვარი ქრისტეს ლოცვაა. ამიტომ ვუნოდებ მე ამ წიგნს შავ წიგნს, რეაქციულ წიგნს, რევოლუციის მიერ დამარცხებული კლასების ნაბოღვარსა და ნაცოდვილარს” (სერგი ჭილაია, იყო ერთი პოეტი, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 243).

ასე ებრძოდა ტოტალიტარული რეჟიმი რწმენას, სიკეთეს, ჭეშმარიტ პოეზიას.

პროლეტარული პოეზიის კარიკატურა ფრიდონ ნაროუშვილი ტერენტის მოძღვრავდა: “არა, ტერენტი, ბიჭო, რა დროს წმინდა გიორგი, ქალწული მარიამი და იესო ქრისტეა, შე კაცო... პოეტი ახლა ხარაჩოებზე უნდა იდგეს, გლესხ უნდა ამხნევებდეს ხვნასა და მკაში. შენ კი ისევ ეკლესიებში და სასაფლაოზე დაბორილობ, დედაბერივით ლოცულობ და მოთქვამ” (იქვე, გვ. 245).

ტერენტის კი თავისი პრინციპები ჰქონდა, თავისი შეუცვლელი მოსაზრება, რომლის სისწორე დღეს უფრო ნათელია. “თანამედროვეობას... მეც ვეხმაურები. აიღეთ ჩემი “ვანო სარაჯიშვილი”, “ექსპედიცია იტალია”, ოღონდ საკითხავია — ვის როგორ ესმის თანამედროვეობა. ზოგიერთისთვის ის მხოლოდ ვაშაა!... ვაშას უზომოდ მოტრფიალებმა უნდა იცოდნენ, რომ არსებობს ბოროტება, რომ არსებობს სიკვდილი. დიახ ! საქართველო, გლესხი, მუშა, ქარხანა — ამაზე წერა საჭიროა და მეც ვიტყვოდი, ზოგი იოლადაც ახერხებს ამას... ზოგს ლექსი მარტო ის ჰგონია, რაც ფიზიკურ არსებას გამოხატავს, ყოველდღიურობას აღწერს. არა, ნამდვილმა პოეტმა ამის იქით უნდა გადაიხედოს. მე პოეზიად ის მიმაჩნია, რაც მოულოდნელს, ჩვეულებრივი ადამიანის თვალისათვის აღმოუჩენელს აღმოაჩენს, სულის საიდუმლოებას ახსნის, მიუწვდომელს — მისაწვდომად დაგვისახავს. მუშას, გლესხს თუ ინტელიგენტს ერთი საიდუმლო აქვთ, ჯერაც ამოუცნობი და ამოუხსნელი. პოეზია უნდა დაეხმაროს ყველას, ამ საიდუმლოებისა და მარადიულობის ამოცნობის შეგნება უნდა გაუღვიძოს პოეზიამ ყველას... აბა, მუშამ და გლესხმა შენზე და ჩემზე უკეთ იცის, როგორ ურტყას ურო გრდემლს ან მიწას თოხი. ნამდვილი პოეზია ამ პროზაული ამბების შემდეგ იწყება” (იქვე, გვ. 248-249).

ფრიდონ ნაროუშვილს ეკუთვნის დიდი ილიას სალანძღავი პოემა, მისი ტერმინებია: “ჩვენი ეგნატე, თქვენი ილია!” იგი არ ეშვებოდა ტერენტი გრანელს, ლანძღავდა, ხელის გარტყმასაც არ ერიდებოდა (იქვე, გვ. 250).

არც ტერენტი ინდობდა იდეურ მტრებს. იგი ქილიკობდა ლენინის გარდაცვალებაზე დაწერილი ალიო მირცხულავას ლექსის გამო, ალიოს ცნობილ პოემაში “მე და ბარათაშვილი” კი, მისი ავტორი დასცინის მეორედ მოსულ ქრისტეს — ტერენტის, მათხოვარს, საფლავებზე მოხეტიალეს უწოდებს.

ტერენტის მტერი იყო ის, ვინც საფლავის ქვის ფილა გადატეხა, სურათი დაკარგა.

პოეტს არ ასვენებდნენ მოშურნენი, ცილისნამებით, ჭორებით სულს უწამლავდნენ: “ის მღვრიე წყალი, ტერენტი გრანელის ბიოგრაფიას რომ შეუდგა, პოეტის ახლო “მეგობრებისგან” მოდის. ეს

იმათი მოგონილია, ვისაც ტერენტი გრანელის მაღალი პოეტური ნიჭი და დიდი ერუდიცია ჩრდილავდა. ეს უბრალოდ შურის შედეგი იყო” (ირ. ხარჩილავა, დიოგენის სანთლით ხელში, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 40).

კრიტიკაც ტერენტი გრანელისადმი “მტრული დამოკიდებულებით” გამოირჩეოდა. გრანელი დადიოდა, როგორც განწირული და შერისხული (კოლაუ ნადირაძე, გვ. 89).

როცა ტ. გრანელის ნეშტის დიდუბის პანთეონში გადმოსვენების საკითხზე გივი ცქიტიშვილი მწერლების ხელმონერებს აგროვებდა, ირაკლი აბაშიძემ ხელი არ მოუწერა, მაგრამ დაჰპირდა, ქალაქის საბჭოში დავრეკავ და მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმში პირადი განცხადებით შევალო, მაგრამ საეჭვო იყო ეს თავგამოდება, რადგან საქმე დიდხანს გაჭიანურდა (იქვე, გვ. 108).

ტერენტის მოყვრად ვერ ჩაითვლება სერგო კლდიაშვილი, რომელმაც ამ შუამდგომლობას ხელი არ მოაწერა, მწერლის გადასვენებას მხარი არ დაუჭირა იმ მოსაზრებით, რომ, ჯერ ერთი საფლავის ადგილმდებარეობას აზრი არა აქვს და თანაც დიდუბის სასაფლაო დიდხანს არ შემორჩება, ალბათ მალე იმასაც გააუქმებენო.

უფრო მეტი: მას ცუდად ენიშნა გრანელით დაინტერესება: “...ერთი რამ მაინც არ მესმის: რატომ დაინტერესდით ტერენტი გრანელით. ჯერ ტიცთან ტაბიძეზე არ თქმულა საკადრისი სიტყვა, არც პაოლო იაშვილზე, არც ვალერიან გაფრინდაშვილზე. თქვენ კიდევ დაგიჩემებიათ გალაკტიონ ტაბიძე, ახლა აგერ ტერენტი გრანელი”.

საინტერესოა მისი აგრესია გალაკტიონ ტაბიძეზე: “რა პოეტური სახეა ეს — “ნანვიმარ სილაში ვარდი”... სილაში ვარდს რა უნდა? სიყალბეა სრული! მაგრამ ხალხს მოსწონს სიტყვების ეს უაზრო თამაში...” (იქვე, გვ. 140-141).

აშკარა იყო, ამ ორ დიდ პოეტს სერგო კლდიაშვილი არ სწყალობდა.

არც პროლეტარული პოეზიის ადეპტი — კონსტანტინე ლორთქიფანიძე იქნებოდა ტერენტის პატივისმცემელი, მან მწერალთა კავშირის მიმართვას ყასიდად, წითელი ფერის კალმით მოაწერა ხელი, რამაც ალაშფოთა ლევან გოთუა: — მაგას ბატონო, სისხლში აქვს ხელი გასვრილი! მასთან როგორ მიხვედი?! აი, ხედავ, წითელი მელნით მოუწერია სახელი და გვარი!... ის, რაც არის, სახეზე ეტყობა!” (იქვე, გვ. 155).

ტერენტის მოშურნენი არც შემდგომ თაობებში ჰკლებია.

1979 წ. 13 ივლისს ტერენტის შესახებ ბრწყინვალე გადაცემა მოაწყო საქართველოს ტელევიზიამ და როცა მისი გამეორება განიზრახეს მაყურებლის თხოვნით, აღმოჩნდა, რომ კინოფირი “შემთხვევით” წაუშლიათ.

ექვობდნენ, რომ მისი მოწინააღმდეგე მოშურნე საქართველოში კი არა, საბჭოთა კავშირში ცნობილი პირი იყო და არც კინოფირის “შემთხვევით” ნაშლის ვერსია სჯეროდათ (იქვე, გვ. 190).

ტერენტის მტრობდა ის, ვინც ის უცერემონოდ, უგვირგვინოდ, უნეკროლოგოდ დასაფლავებინა პეტრე-პავლეს სასაფლაოზე ისე, რომ საფლავთან მისასვლელიც არ დაუტოვა.

ტერენტის დაუძინებელი მტერი იყო ის, ვისი ბრძანებითაც პოეტის გარდაცვალების შემდეგ მისი ხელნაწერები ნაგვის შემგროვებელს გაატანა და ცეცხლში ჩაფერფლა, ვინც მისი ოთხი კრებული: “პოეზია პლანეტების”, “ცისფერი სიშორე”, “მარადისობის ლაქვარდები” და რჩეული დაკარგა ან სპეციალურად გაანადგურა. ვინც არაფერი გააკეთა იმისათვის, რომ პოეტის საფლავი დაკარგვისთვის გადაერჩინა, ვინც ფამილარულად ეთანხმებოდა დიდუბის პანთეონში პოეტის გადმოსვენებას, მაგრამ სინამდვილეში ბიუროკრატიულ ბარიერებს ქმნიდა, ინტრიგებს ხლართავდა და თავს ისულელებდა, თითქოს არ იცოდა, რომ ეს საქმე დასრულებული არ იყო.

შურიან-ბოლძიანთა პლეადის წარმომადგენლებმა, რაკი ნახეს, რომ ხალხის სურვილის შერეება შეუძლებელი იყო, ის მაინც მოახერხეს, რომ გადასვენება ჯერ გააჭიანურეს (ორ თავლია სამარეს აწვიმდა და ათოვდა), მერე კი სრულიად მოულოდნელად, დათქმულ 9 დეკემბერს კი არა, 20 დეკემბერს გააკეთეს, მწერლების, საიუბილეო კომისიის, ოჯახისგან მალულად, ტერენტის მშობლიური წალენჯიხიდან წამოღებული დედ-მამის საფლავის მიწის ჩაუტანებლად.

ტერენტის გულშემატკივრები იყვნენ კ. გაჩეჩილაძე (ვინც ტერენტის საფლავი გააკეთებინა პეტრე-პავლეს სასაფლაოზე), მღვდელი, რომელმაც ტერენტის საფლავის მიწა აკურთხა უანგაროდ, რადგან ტერენტი წმინდანად მიაჩნდა.

როცა წალენჯიხის სახლ-მუზეუმისთვის 1924 წ. გამოცემული ტერენტისადმი მიძღვნილი გაზეთის გამრავლება გადაწყვიტა გივი ცქიტიშვილმა, ეს პროვინციალიზმად მონათლა კომისიის თავმჯდომარემ, ვითომ თვითონ იკისრა ეს საქმე, მაგრამ მოიმიზეზა, გაზეთი ძველი ყოფილა, ვერ აღვადგინეთო და ასე “ჩაიშალა კარგად დანყებული, ფრიად საჭირო საქმე” (გ. ცქიტიშვილი).

ზოგ კეთილმოსურნეს საპირისპიროდ გამოუვიდა. ტერენტი რვა თვე ცხოვრობდა იოსებ იმედაშვილის სახლში და ბევრი პატივისცემაც მიუღია, მაგრამ გაიოზმა 1986 წ. აღმანახ “ლიახვი” მინასთან გაასწორა უიღბლო პოეტი.

საყოველთაოდ ცნობილია მეგობრობის ის კულტი, რაც “ცისფერყანწელებმა”, კერძოდ კი, პაოლო იაშვილმა დაამკვიდრა.

როცა ტერენტი ციხეში ხვდებოდა, პაოლოს ამცნობდა ამის შესახებ ტერენტი გრანელი და ისიც ყველაფერს აკეთებდა საპატიმროდან მისი გათავისუფლებისთვის.

დიდი თავგამოდების და კეთილმოსურნეობის დასტურია პაოლოს მიერ ერთ ყინვიან ზამთარში ხალვათად ჩაცმული ტერენტისთვის ფულის შოვნა საქალაქო საბჭოს აღმასკომიდან და მისი თბილი ტანისამოსით შემოსვა.

მაგრამ იყო ისეთი რაღაც ტერენტის ხასიათში, რაც პაოლოს აღიზიანებდა და ასეთ დროს პოეტს სასტიკად უპირისპირდებოდა.

1924 წ. ტერენტის თაყვანისმცემლებმა მისადმი მიძღვნილი გაზეთის სპეციალური ნომერი გამოსცეს. ეს იყო “მემენტო მორით” გამონვეული ალტაცების ოფიციალური დადასტურება.

ამ ფაქტს ტერენტის ბევრი მოშურნე გაუღიზიანებია. როგორც ჩანს, პაოლო იაშვილმაც დაინახა ამაში პოეტის გადაჭარბებული ამბიცია და საკმაოდ მკაცრი რეაქცია გამოხატა. თითქოს გაუნონასწორებელი იმპულსები და გაუაზრებელი ემოცია მართავდა პაოლოს იმ დროს. გენო ქელბაქიანი იგონებს: “რუსთაველის პროსპექტზე პაოლომ მარცხენა ხელი სწრაფად სტაცა ტერენტი გრანელს საყელოში, მარჯვენა ხელი მომუშტა და კედლისკენ უბძკა მოულოდნელობისგან გაოგნებულ ტერენტის.

— შენ უფრო დიდი პოეტი ხარ თუ მე? — ჰკითხა მან ტერენტის და მუშტი ცხვირთან მიუტანა.

ტერენტის მუშტით კი არა, ზარბაზნითაც ვერ ათქმევინებდი, ჩემზე დიდი პოეტი ხარო (მაშინ დავრწმუნდი, რომ პოეტთა შორის მარტო ტერენტის როდი ეგონა თავი ყველაზე დიდი პოეტი).

შეკითხვაზე ტერენტიმ პასუხი არ დაუგვიანა:

— შენ მუშტით მოდიხარ პოეზიაში, მე კი გულით, მე შენზე დიდი პოეტი ვარ.

და პაოლომ გაარტყა. მაგარი გარტყმა იცოდა, მაგრამ ტერენტიმ გარტყმითვე უპასუხა.

ჩხუბში მათი გულშემატკივრებიც ჩაერივნენ, პაოლოს შერცხვა ქუჩაში ხმაურის და წავიდა, მაგრამ მოწინააღმდეგე მხარეები აგრძელებდნენ ბრძოლას, ტერენტის ბევრი მოხვდა პაოლოს მომხრეებისგან, მაგრამ თვითონაც არ დარჩენილა ვალში. ხმაურზე მილიცია მოვიდა და ოთხი პოეტი დააკავეს, მათ შორის ტერენტი. ამჯერად მისი განთავისუფლება ზაქარია ჭიჭინაძემ იკისრა, რომელმაც ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის მაშინდელი თავმჯდომარე — მიხა ცხაკაია ჩარია საქმეში და 7-8 დღის შემდეგ ტერენტი გაათავისუფლეს (გენო ქელბაქიანი, ის მხოლოდ პოეზიით ცოცხლობდა, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, თბ. 1984, გვ. 43).

ამავე ფაქტს ოდნავ განსხვავებით იხსენებს ბონდო კეშელავა: “ტერენტი გრანელისადმი მიძღვნილი გაზეთის გამოცემის შემდეგ

პაოლომ თურმე ხუმრობით უთხრა ტერენტის: შენ თურმე ჩემზე დიდი პოეტი ყოფილხარო. ტერენტი ამან ძალიან გააბრაზა: როგორ თუ შენ, როგორც პოეტი, მე მედრებიო. არც პაოლომ დაუთმო და მაგარი ჩხუბი ატყდა” (ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, გვ. 165).

ალიო მირცხულავა ასე იგონებდა პაოლოს და ტერენტის დამოკიდებულებას: ტერენტის “ცხოვრებისეული არაფერი სწამდა. ამიტომ პაოლო იაშვილს არ უყვარდა ტერენტი. ერთხელ უთხრა, გცემო. ტერენტიმ კალოში გაიხადა და სახეში სთხლიშა/ ასეთი კინკლაობის გამო ზოგჯერ ციხეშიც ჩაუსვამთ. ეს იყო გვიან, როცა დაავადდა და ნერვებს ვერ იმორჩილებდა” (ალიო მირცხულავა, ის ძალიან ახალგაზრდა დაიღუპა, ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, თბ. 1990, გვ. 75).

ტერენტი გრანელის მეგობრები

სულთა სიახლოვე. გალაკტიონ ტაბიძე და ტერენტი გრანელი.

“ტერენტი ჩემი მეგობარია... სულიერი და უდიდესი მეგობარი. იგი ხალასი გენია და ნიჭია”...

გალაკტიონ ტაბიძე

“შემხვდა ჩემი მარადიული მეგობარი და ძვირფასი პოეტი გალაკტიონ ტაბიძე. უცბად ვიგრძენით ერთმანეთი”

ტერენტი გრანელი

ცნობილია, რომ გენია ცარიელ ნიადაგზე არ ყალიბდება. ნიჭთან, ერუდიციასთან, შრომისმოყვარეობასთან ერთად, წარსულის ტრადიციების გათავისება და თანამედროვეობის აქტუალური, თან მარადიული პრობლემების გაგება ხდება მომავალში გადახედვის საწინდარი.

ხელოვნების, პოეზიის სარბიელი დოღს ჰგავს და გამარჯვებას განსაკუთრებული ფასი მაშინ ედება, როცა მასში ღირსეულნი მონაწილეობენ.

ვფიქრობთ, გალაკტიონი და გრანელი თავიანთი სულიერი ინდივიდუალობით სულ განცალკევებით დგანან მეოცე საუკუნეში. მათი განსაკუთრებული სიახლოვე ღრმა შინაგან კანონზომიერებას ემყარებოდა. გრანელისთვის დიდი ბედნიერება და სტიმული იყო პოეტების მეფის შემოქმედება და პიროვნული სინმინდე. გალაკტიონი საუკუნის პოეტთაგან განსაკუთრებულ პატივს ტერენტის ადამიანო-

ბას და პოეზიას მიაგებდა. მათი სულიერი სიახლოვე ურთიერთმონატრებასა და განსაკუთრებულ მეგობრობაში ვლინდებოდა. ისინი გულშემატკივრობდნენ ერთმანეთს, ფრთებს ატოლებდნენ და ერთმანეთით ზომავდნენ თავიანთ სიმაღლეს, წინსვლის, ახალ-ახალი წარმატებების იმპულსებს გადასცემდნენ და უცდომელი ურთიერთარბიტრებიც იყვნენ.

ტერენტი გრანელს რამდენიმე ლექსი აქვს მიძღვნილი გალაკტიონისადმი, რომლებშიც ჩანს პოეტების მეფისადმი დიდი მონივნებაც, მასთან გაჯიბრება-გაპაექრებაც და პირველობის პრეტენზიაც. აშკარაა, გალაკტიონი ტერენტისთვის პოეზიის მეტრი იყო და მასთან მიმართებით ცდილობდა გაეზომა თავისი სიდიადე.

გრენელის ერთ ლექსში ისინი განსხვავებული დიდების პოეტებად წარმოგვიდგებიან, ხალხს ჭეშმარიტი პოეტის ტიტული უბოძებია გალაკტიონისთვის, ტერენტი გრანელი კი “უსახელოდ” დაუტოვებია: “ერთად ვხეციალობდით თბილისის ბულვარებში, რესტორნებში, ბაღებში, — მე არსად არ გტოვებდი. შენ პოეტად შეგიცნეს, როს ჩაგხედეს თვალებში, მე კი დავრჩი მტკვრის პირად — უსახელო პოეტი” (გალაკტიონს).

შედევრებით მდიდარი გალაკტიონისადმი მონივნებაა გრანელის მეორე ლექსშიც: “გალაკტიონი ხომ მდიდარია. ზარი სიონის კივის, დარია. გალაკტიონი ხომ პოეტია. ზარი სიონის გულზე მეტია. გალაკტიონი ხომ ძვირფასია. გალაკტიონი მუდამ ასეა”.

თუ როგორ განიცდიდა გრანელი გალაკტიონისგან ფიზიკურ სიმორეს, თუ როგორ ადევნებდა თვალს მისი ცხოვრების კოორდინატებს და რა მოუთმენლად მოელოდა მის გამოჩენას, კარგად ჩანს შემდეგი სტრიქონებიდან: “და სადმე წასვლა მეც მინდა ეხლა და ისევ კივის ზარი სიონის, დაიგვიანა, რატომ ამდენხანს არ ჩამოვიდა გალაკტიონი”.

ცნობილია, რომ ქართველმა მკითხველმა კარგად იცოდა ტერენტი გრანელის ფასი, მას გულწრფელ ოვაციებს უმართავდნენ, ანებივრებდნენ გემოვნებიანი კოლეგები და სპეციალისტები (კ. გამსახურდია, კ. კაპანელი, ტიცციან ტაბიძე, შ. ნუცუბიძე, მხატვარი მ. თოიძე, ლ. გუდიაშვილი) და ეს ფურორი, რომელსაც, პოეტის ნიჭიერებასთან ერთად, განაპირობებდა მისი ზემთაგონებული სახე, ლოცვისმიერი ინტონაცია, ტერენტის გალაკტიონთან გაჯიბრების გამბედაობას სძენდა, უფრო მეტი, მომენტებში ეჩვენებოდა, რომ “პოეტების მეფეს” ამეტებდა: “ახლა ერთია ლოცვა თუ ზარი, ფიქრი მკრთალია: რომ გალაკტიონს მე გავუსწარი, ეს მართალია”.

ეს რწმენა ფიქსირდება სხვა ლექსებშიც: “და შორს დავტოვე გალაკტიონი” (თუ ხარ წვიმისთვის).

ეს შეხედულება იმდენად გასჯდომია ტერენტი გრანელის მთელ არსებას, რომ პოეტების მეფის ტიტულსაც “ნაჰპოტინებია”: “არ უნდა ფიქრი, რომ გალაკტიონს მე ჩამოვართვი მეფის სახელი”.

პოეტში ამ მოსაზრების განმტკიცებას ხელს უწყობდა იმდროინდელი სალიტერატურო კრიტიკა, როცა “მემენტო მორის” ჩვენი პოეზიის უმაღლეს მიღწევად აღიარებდა: “მემენტო მორი”, საქართველოში პოეზია ჯერ არ გასცილებია ამაზე მეტს... “მემენტო მორი”, ეს არის მგლოვიარე სიმღერა სათუთი გულის” (ვანლერ დაისელი, “Memento mori”, გაზ. “ახალი ნაკადი”, 1920, 4).

აღსანიშნავია, რომ ტერენტი გრანელისადმი მკითხველ-სპეციალისტების თაყვანისცემის კიდევ ერთი გამოხატულება იყო 1924 წელს პოეტისადმი მიძღვნილი სპეციალური გაზეთის “ტერენტი გრანელის” (1924, 21, XII) გამოცემა.

ასეთი პატივი გალაკტიონს 1927 წელს ერგო, როცა მასზე გამოვიდა სპეციალური სალიტერატურო ბიულეტენი, რომელშიც ქართველი ერის მოაზროვნე ნაწილი ქედს იხრიდა პოეტების მეფის გენიის წინაშე.

ტერენტი გრანელის მეგობარი გენო ქელბაქიანი თავის მოგონებაში აფიქსირებს, როგორ წამოცდა გალაკტიონთან ტერენტის ის, რაც, როგორც ჩანს, მუდმივად აწვალებდა და რაც თავის ლექსებსაც გაანდო: “გალაკტიონ! — მე შენზე დიდი პოეტი ვარ!” და ამით ერთგვარი გამოცდა მოუწყო მეოცე საუკუნის ქართული პოეზიის მეტრს. “კი, ძამიკო, ხარ!” ირონიანარევი იყო გალაკტიონის პასუხი (გენო ქელბაქიანი, ის მხოლოდ პოეზიით ცოცხლობდა, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, თბ. 1984, გვ. 35).

გალაკტიონი, თბილისი, პოეზია ტ. გრანელის ფიქრის მუდმივი საგანი იყო. წერილში “პოეზია ქარისა და ღამეების”, რომელიც ძალზე საინტერესოა პოეტის ესთეტიკური მრწამსის გასარკვევად, გალაკტიონს მოიხსენებს ცისფერყანწელების, ბლოკის, სტეფან მალარმეს გვერდით, როგორც ქარის, ღამის, მთვარის ტრუბადურს და “პოეტების მეფეს” “ღამის მერცხალს” უწოდებს.

გაზეთ “ახალ ნაკადში” (1924 წ. 4) ტერენტი გრანელმა გამოაქვეყნა წერილი “გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიის გამო”, რომელსაც “არტისტული ყვავილები” შთაბეჭდილებები ასაზრდოებდა.

ტერენტი გრანელის განაცხადი: “საქართველოს პოეზიის რენესანსში გალაკტიონმა თავისი წვლილი შეიტანა”, მოწმობს მის ობიექტურობას.

ეს წერილი გალაკტიონის პოეზიის თავისებურებების ძალზე მიგნებული დახასიათების ნიმუშია: “გალაკტიონი სიმბოლისტია, გალაკტიონის შემოქმედებაში არის თავისებური სამყარო, რომელიც ხილული ქვეყნის ანარეკლია. იგი ყოველთვის საგნების გადაღმა ეძი-

ებს მსოფლიოში გაბნეულ ფერებს და აქ არის გალაკტიონის გამართლება”.

აქვე აღნიშნულია განცდის და მუსიკის სინთეზირება გალაკტიონის შედევრებში, “ლურჯა ცხენების” დინამიკა: “გ. ტაბიძეს უყვარს მუსიკის და განცდის ერთმანეთთან შეხამება, რომლის სინთეზში ადამიანს ძალუძს ემოციონალურ და ესთეტიკურ გრძნობის დაკმაყოფილება. გალაკტიონმა ნახა თავისი სახე, სახე მეტად ძლიერი და პოეტური ბუნებით აღჭურვილი. სხვა ლექსებს რომ თავი დავანებოთ, “ლურჯა ცხენები” შედევრია, რომლის ვრცელი დინამიკა უმაღლეს ნერტილს აღწევს. აგრეთვე ასონანსებს მის პოეზიაში თვალსაჩინო ადგილი უჭირავს, რომელსაც უმაღლესი პრეროგატივა ეძლევა ახალ პოეზიაში”.

გალაკტიონის შემოქმედებითი სიახლეების სერიოზული წვდომაა ნერილის შემდეგ სტრიქონებშიც: “გალაკტიონი ვინრო ყალიბებში არ თავსდება, იგი თავის შეუკავებელ სულით ლიცენციისკენ მიიწინააღმდეგის და აქ იშლება მისი პოეტური სახის უზენაესი ატრიბუტები”.

“უცნობი სფინქსი” წინასწარმეტყველებს მომავალში გალაკტიონის “აბსოლუტურ გამარჯვებას”: “გალაკტიონმა დაიმსახურა წმინდა პოეტის სახელი. მან იცის თავისი დანიშნულება და ჩვენ ვფიქრობთ, მომავალში იგი სავსებით დაიკავებს ამ ხაზს, რომლის წიაღში პოეზიის აბსოლუტური გამარჯვება აუცილებელი იქნება” (იქვე).

ძალზე პოპულარულია ტერენტი გრანელის “მე და გალაკტიონი”, რომელზედაც დავით კობიძე გვაუწყებს: “ამ ლექსის დანერა იმითაა გამოწვეული, რომ ზოგჯერ გალაკტიონისა და გრანელის პოეზიას ერთმანეთს უპირისპირებდნენ... გალაკტიონი და გრანელი სულ სხვადასხვა ტიპის, სხვადასხვა სიდიდისა და გაქანების პოეტები გახლავთ და მათი ერთმანეთთან დაპირისპირება უსაფუძვლოა. ტერენტი გრანელს სურდა ამ ლექსით მკითხველისათვის ეთქვა, რომ მისი პოეზია და განწყობილება სხვაა, ვიდრე გალაკტიონისა, რომ იგი გალაკტიონის გადამმღერი, მისი ეპიგონი კი არ არის, არამედ დამოუკიდებელი, საკუთარი ხმის მქონე პოეტია”(დავით კობიძე, როცა ახალი ცხოვრება იწყებოდა, თბ. 1977 წ. გვ. 55-56).

თუ რამდენს ნიშნავდა ტერენტი გრანელისთვის “მარადიული მეგობარი” და “ძვირფასი პოეტი” — გალაკტიონი, ამაზე “მემენტო მორის” ავტორის დღიურებიც ლაღადებენ: “დილით ვიყავი ბევრჯერ დანერილ, და ბევრჯერ ნახულ ადგილებში. საღამოს შემხვდა ჩემი მარადიული მეგობარი და ძვირფასი პოეტი გალაკტიონ ტაბიძე. ექვსი თვე არ მენახა. შემხვდა დღეს. უცებ ვიგრძენით ერთმანეთი. ბევრი ვისაუბრეთ ალექსანდროვის ბაღში. ბაღში ჩვენს გარდა სხვებიც იყვნენ. უცებ გავჩუმდით. მოვდივართ და ქვეყანას იპყრობს საღამოს ცისფერი ბინდი” (წიგნში “ცისფერი სიშორე”, თბ. 1998, გვ. 339).

მუსიკის მოსმენა და გალაკტიონთან შეხვედრა აფერადებდა მის მწუხარე დღეებს სიხარულით: “მთელი დღე ქუჩაში ვარ და მესმის მუსიკის ხმა, ვგრძნობ სიხარულს, მუსიკის ხმებიდან მოვარდნილს. ვხვდები გალაკტიონს”. (იქვე, გვ. 340).

20-30-იან წლებში ორთაჭალა-კრწანისის ბაღებში იმართებოდა ცხარე კამათი ცისფერყანწლებსა და პროლეტარულ მწერლებს შორის. ამ უკანასკნელთა ერთ-ერთ წარმომადგენელს აუგად უხსენებია ილია ჭავჭავაძე, რასაც გალაკტიონის განრისხება გამოუწვევია: “ძამიკო, შენ ჯერ შეუგნებელი ბავშვი ხარ და არ იცი, თუ ვინ იყო ილია ჭავჭავაძე, მემამულე, მებატონე თუ მშრომელი ხალხის დამცველი და ქომაგი. ჩვენ გვჯერა რევოლუციის, მაგრამ თქვენი არ გვჯერა. თქვენ ლალატობთ და აბუჩად იგდებთ რევოლუციას!” — იგონებს გალაკტიონის სიტყვებს ალექსანდრე სიგუა და ხაზს უსვამს, რომ “მაყურებლებმა, ყარაჩოღელებმა პოეტს ტაში დაუკრეს. ტერენტი გრანელი, რომელიც იქვე იდგა, გალაკტიონს გადაეხვია და გადაკოცნა. ამის შემდეგ გალაკტიონმა ყვავილების თაიგული აიღო და ორივე პოეტმა დატოვა დავა-კამათის ადგილი” (იქვე, გვ. 391).

“ორთაჭალაში, პოეტ გედეონ გუგუნიასთან თითქმის ყოველდღე მოდიოდნენ პოეტები: გალაკტიონ ტაბიძე, ტერენტი გრანელი, გიორგი ქუჩიშვილი, ლადო მაჭავარიანი, გობრონ ციციქიშვილი (მწერლობაში აგარელი), შალვა კარმელი და სხვები”, გვიყვება ალ. სიგუა (იქვე, გვ. 391).

ქ. თბილისში, მე-14 შრომის სკოლაში, სადაც სწავლობდა ალ. სიგუა, “ხშირად მოდიოდა ტერენტი გრანელი, რომელსაც ზოგჯერ გალაკტიონ ტაბიძეც მოჰყვებოდა ხოლმე”, ასე ერთმანეთის გვერდზე მყოფი დაამახსოვრდა ეს ორი პოეტი ხალხს (იქვე, გვ. 401).

გალაკტიონის მეუღლეს ოლია ოყუჯავას დიდი სურვილი ჰქონია ტერენტის გაცნობის და იგი მასთან წარუდგენია ალ. სიგუას.

ამ პოეტების ადამიანურ სიახლოვეს მოწმობს დავით კობიძის ნაამბობი. ტერენტი გრანელს ქუჩაში ამოურჩევია კეთილი შესახედაობის მდიდარი უცნობი და ფულს დასესხებია, სინამდვილეში უთხოვია. ორნი ელოდებოდნენ. მეორე თვითონ დავითი იყო, მესამე — გალაკტიონი. ასე უსადილიათ 1923 წ. ერთ მშვენიერ დღეს და, როგორც ჩანს, გალაკტიონის პოეტური მოღვაწეობის 15 წლისთავი აღუნიშნავთ, რადგან ასეთი საიუბილეო ტრაპეზის შემდეგ იუბილარს დაუკვენია: კიდევ 15 წელი და მთელი საქართველი ჩემი იქნებაო (ვ. ჯავახაძე, “უცნობი”, გვ. 246).

გალაკტიონს სხვათა მიერ მოძღვნილ ლექსებთან ერთად ტერენტი გრანელის სტროფებიც ამოუწერია — ერთი მოძღვნილი (იქვე, გვ. 100).

1943 წ. 3 აგვისტოს გალაკტიონს დღიურში აღუნიშნავს ორი მომენტი:

“აი ქვაფენილზე მიდის ფეხშიშველა ადამიანი. იგი გამოხვეულია ძონძებში და აგვისტოს მზე დაუნდობლად აჭერს შიშველ თავს. ეს ტიუტჩივის თემაა.

ის ადამიანი ფეხით დადის.

— ვინ არის ეს კაცი? — იკითხეს.

— გრანელია, პოეტი, — იყო პასუხი.

იმავე ქვაფენილზე მიდის იგივე ფეხშიშველა ადამიანი. ახლა კი იმას თბილი ძონძები არა აქვს. თოვს. ზამთარია. ის კი თეთრეულის ამარა მიდის.

— ვინ არის ეს კაცი? — იკითხეს.

— გრანელია, პოეტი, — იყო პასუხი” (“უცნობი”, გვ. 138-139).

ერთხელ “სახელგამის” რედაქციაში ტერენტის მოუთხოვია ქალღი და კალამი. იქვე დაუნერია: “ნისლია, სიცივე. იციან, ვიცი მე. იციან, ვიცი მე, ნისლია, სიცივე”. დაუტოვებია ლექსი და წასულა. ამ დროს გალაკტიონი შემოსულა და რომ წაუკითხავს ტერენტის სტრიქონები, უთქვამს: “დახეთ, რა მშვენიერი ლექსი დაუნერია ჩვენს ტერენტის !...” (გივი ცქიტიშვილი, ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, თბ. 1990, გვ. 50).

მათი ყველა ნაცნობი ადასტურებს, რომ ამ პოეტებს განსაკუთრებული ურთიერთობა ჰქონდათ, რომ ტერენტი ყოველთვის გამოარჩევდა გალაკტიონს: “ტერენტი თანამედროვე ქართველი პოეტებიდან მხოლოდ გალაკტიონს აფასებდა. ტკბილად საუბრობდნენ ხოლმე. გალაკტიონი ზოგჯერ უსიტყვოდ წამოხტებოდა და წავიდოდა.

— სატანაა, მაგრამ მაინც კარგიაო! — იტყოდა ტერენტი გრანელი”, იგონებდა ალექსი ჯაფარიძე (იქვე, გვ. 148).

თავის თანამედროვეთაგან გალაკტიონ ტაბიძე განსაკუთრებით გამოარჩევდა ტერენტი გრანელს. როცა პოეტების მეფეს ეკითხებოდნენ ამა თუ იმ პოეტზე, იგი თავს იკავებდა მათი შეფასებისაგან ან ირონიულად ქირქილებდა, ტერენტი გრანელზე კი არ იშურებდა საქებარ სიტყვებს.

გენო ქელბაქიანის გადმოცემით, გალაკტიონი აღიარებდა ტერენტი გრანელის ნიჭს: “გალაკტიონს ბევრჯერ უთქვამს, რომ მოსწონს ტ. გრანელის ლექსების სიტბო, მშვენიერი ქართული, მდიდარი რითმები. სად ისწავლა ტ. გრანელმა ასეთი საამო ქართული ?” (გენო ქელბაქიანი, ტერენტი გრანელი, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 35).

1924 წ. გამოცემულ ტ. გრანელის კრებულზე — “Memento mori” — გალაკტიონს ასეთი წარწერა გაუკეთებია: “გაუმარჯოს ტ. გრანელის პოეზიას! გალაკტიონი”.

როცა გალაკტიონს ტერენტი გრანელის და, ცისფერთვალემა მაშო უნახავს, მაშინვე, ტერენტის ასოციაცია გასჩენია და ვიდრე გააცნობდნენ, თვითონ მიმხვდარა, ვისთანაც ჰქონდა საქმე. ტერენტის

პოეზიით მოხიბლულს, მისი დისადმი თაყვანისცემა ვერ დაუფარავს. ასევე, მეორე ცისფერთვალემა ქალბატონი, კვირკველების ნათესავი, ზოზიასთვის მიუმსგავსებია: “ო, ამას ვის ვხედავ, ჩემი ტერენტის დაიკო, ტერენტის ცისფერი თვალემა, ამ ქალბატონს არ ვიცნობ, მაგრამ ვხედავ, რომ მოშოს და ქალბატონს ორივეს ერთნაირი, ცისფერი, ზღვისფერი თვალემა აქვთ და თავად გვანან ზღვას. ალბათ მოშოს დაა, ზოზია, ტერენტისგან ბევრჯერ გამიგია”.

მაშოს და უცნობი ქალბატონის ცისფერ თვალემა გალაკტიონისთვის ბარათაშვილის სტრიქონები გაუხსენებია: “ბარათაშვილს კი არა, მე უნდა დამეწერა: “ცისა ფერს, ლურჯსა ფერს, პირველად ქმნილსა ფერს და არამქვეყნიურს სიყრმიდან ვეტრფოდი”.

მერე ტერენტის თვალემა ხიბლი გაუხსენებია: “ტერენტისაც ნამდვილი მზით განათებული თვალემა ჰქონდა. ამ მზის თვალემათ უყურებდა დედამინას და მის ცოდვილ შვილებს და ამბობდა: “ო, დედამინავ, როგორ მაშინებ, როცა ოცნებით ზეცას მოვიარ, წმინდაო ღმერთო, რად გამაჩინე, მე ხომ სიცოცხლე არ მითხოვია”. ტერენტის პოეტური, პოეტის ქრისტესმიერი წმინდა, წმინდანის თვალემა ჰქონდა. ზეცა ხომ ცისფერია, ზეციური თვალემა ცოდვილი დედამინის შვილთა მაცქერალი; იმ ცისფერი ზეციდან, მარად წმინდა და მარად უკვდავი, — და ლექსი წარმოთქვა: “ახლა რა ვქნა, არ ვიცი, მე როდესაც ასე ვარ, როცა სულს ეპარება აჩრდილები სიბერის. მე, ძლიერი ტალანტი, ზეციური არსება, ჩემი ნაზი სამშობლო, ლაყვარდები ცისფერი”.

“ჩემო კარგებო, ასეთი სტრიქონების თქმა გენიოსს შეუძლია. ტერენტი საფლავიდან გაუნათებს კაცობრიობას, ყველას, ვინც კი დაბადებულა და საფლავში წავა, “სცდების და სცდების სიკვდილსა, ვინ არ მოელის წამისად”.

მერე თავისი “მერის” სტრიქონები წაუკითხავს გალაკტიონს და მასპინძლებს გამომშვიდობებია.

“— რა ეშველება ამ საოცარ, ნიჭიერ ადამიანებს ისეთ საქართველოში, როგორიც ამჟამად გვაქვს ?” წუხდა ტერენტის და მაშო (სერგო ყვანია, მოგონება ტერენტი გრანელზე, ხელნაწერი, მოგვანოდა ტერენტის დის შვილიშვილმა მამანტი როგავამ).

გენო ქელბაქიანი, რომელიც ორივე პოეტს ახლოს იცნობდა, ადასტურებს მათ უანგარო მეგობრობას: “გალაკტიონ ტაბიძეს უყვარდა ტერენტი გრანელი. ტკბილი საუბარი იცოდნენ. მათი საუბარი არასოდეს გასცილებია პოეზიის თემას.

გალაკტიონს მოსწყინდებოდა ხოლმე, როცა ტერენტის დიდხანს ვერ ნახავდა. ტერენტის ნახვა არც ისე ადვილი იყო, მისამართს მალ-მალე იცვლიდა.

გალაკტიონს ჰქონდა ბინა, მაგრამ მასთან ტერენტი არასოდეს ყოფილა. სამაგიეროდ გალაკტიონი ეძებდა, მიაგნებდა, ნახავდა, ესა-

უბრებოდა”. (გენო ქელბაქიანი, ის მხოლოდ პოეზიით ცოცხლობდა, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, თბ. 1984, გვ. 34).

1919 წ. ვასო გორგაძეს და ტერენტი გრანელი გამოუციათ აღმანახი “სმარაგდი”, რომელშიც დაუბეჭდავთ გალაკტიონის ლექსი “ხიდი რიალტო მთის მდინარეზე”. იქვე დაბეჭდილი იყო ტერენტის “მკრთალი სილუეტი” და ბიბლიოგრაფია გალაკტიონის ახალ ნიგნზე (იქვე, გვ. 109).

ერთხელ ერთმანეთს შეხვედრიან გალაკტიონი, მიხა ბოჭორიშვილი, ტერენტი გრანელი და ხარიტონ ვარდოშვილი. სურათი გადაუღლიათ კომუნარების ბაღში, შემდეგ წასულან მეტეხისკენ, სარდაფში, რომ ესადილათ იეთიმ გურჯთან ერთად. იეთიმ გურჯი აღარ მოსულა, გალაკტიონი და ტერენტი შემთვრალან (ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 144).

ივანე გომართელი მიუთითებდა ტერენტის “სულიერ კავშირზე” გალაკტიონთან, რაც განაპირობებდა მათ სიახლოვეს ცხოვრებაში.

არჩილ კორინთელი აღნიშნავს, რომ ტერენტის “ყველაზე მეტად უყვარს ნიკოლოზ ბარათაშვილი, გალაკტიონ ტაბიძე, ვალერიან გაფრინდაშვილი” (ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, თბ. 1984, გვ. 92).

ერთხელ ბაზარში არჩილ კორინთელი და ტერენტი გრანელი გალაკტიონ ტაბიძეს შეხვედრიან. მერე არჩილის ბინაზე პურობისას გალაკტიონს გაუგია, რომ ტერენტის და არჩილს საღამო-კონცერტის მონყობა ჩაშლიათ იმ მიზეზით, რომ ბილეთი არ გაყიდულა. გალაკტიონი დაუკავშირდა გიორგი ქუჩიშვილს და ზუბალაშვილის თეატრი დაიქირავეს საღამოსთვის. ბილეთები გაიყიდა. მსმენელი ოვაციებით შეხვდა გალაკტიონს, გიორგი ქუჩიშვილს. ტერენტიმ სამი ლექსი წაიკითხა. მისი ლექსნყოფა მოენონა დამსწრე საზოგადოებას, ისევე გამოიძახეს და ერთი ლექსი კიდევ ათქმევინეს (იქვე, გვ. 99).

ერთხელ გალაკტიონმა უთხრა ტერენტის: “არ ვიცი, დედას თუ მამას, კარგი სახელი დაურქმევია, ალბათ გვარიც კარგი გექნება, მაგრამ ფსევდონიმად წალენჯიხელზე უკეთესი ვერაფერი შეარჩიე?”

ტერენტიმ უპასუხა თურმე: გალაკტიონ, არც მე მომწონს, მაგრამ რა ვქნა, სადაურიც ვარ, ის დავირქვიო” (იქვე, გვ. 98).

მათი მეგობრობა “არტისტული ყვავილების” გამოსვლის შემდეგ დაიწყო და ბოლომდე გაგრძელდა.

1919 წელს გამოიცა “თავის ქალა არტისტული ყვავილებით”. ტერენტი დაინტერესდა ნიგნით, მაგრამ საყიდლად ვერ იშოვა, ამიტომ ვასო გორგაძისგან ითხოვა. ტერენტი მოიხიბლა. განსაკუთრებით მოსწონდა “როგორ ებრძოდნენ ზარებს ზარები”, “მამული”. მრავალი ლექსი ზეპირად ისწავლა. მალე გალაკტიონს პირადად გაეცნო და მათ შორის მეგობრული კავშირი დამყარდა. “ხშირად მინახავს ხოლმე ტ. გრანელი გალაკტიონთან და სეზმან ერთანმინდელთან მო-

სეირნე, ერთხელ სურათიც გადაიღეს ერთად”, იგონებს ვასო გორგაძე (იქვე, გვ. 108).

ტერენტი გრანელი გალაკტიონთან და გობრონ აგარელთან ერთად ხშირად მიდიოდა იმ სკოლაში, სადაც დავით კობიძე სწავლობდა (იქვე, გვ. 113).

დავით კობიძე გაუფრთხილებია ტ. გრანელს, გალაკტიონის პოეზიაში არსებულ სევდა-მწუხარების შესახებ არაფერი წამოგვცდეს პოეტთან, თორემ ძალიან აღელდება და ყვირილს დაიწყებსო (იქვე, გვ. 127).

გალაკტიონს ძალიან ჰყვარებია ტერენტი გრანელი, დიდ ანგარიშსაც უწევდა ხოლმე. 1923 წლის 17 ივნისს რუსთაველის თეატრში დიდი საზეიმო საღამო ჩატარდა გალაკტიონის ასპარეზზე გამოსვლის 15 წლისთავის შესრულების აღსანიშნავად. გალაკტიონს საღამოზე დაუპატიჟებია ტერენტი გრანელი და დავით კობიძე, პირველი რიგის ბილეთები მიუცია. შეთანხმებულან, რომ საღამოს დამთავრების შემდეგ ერთმანეთს შეხვდებოდნენ გარეთ, თეატრის მახლობლად მდგარ ჭადრის ძირას იმ განზრახვით, რომ სადმე წავიდოდნენ და პურ-მარილით აღნიშნავდნენ ამ დღეს, თან ერთმანეთს შთაბეჭდილებებს გაუზიარებდნენ.

საღამოს დამთავრების შემდეგ მეგობრები გალაკტიონს დათქმულ ადგილზე ელოდებოდნენ. დაინახეს, რომ თეატრიდან კმაცოფილი გამოვიდა გალაკტიონი ერთი ულამაზესი გოგონას თანხლებით, რომელსაც ხელში გალაკტიონის “არტისტული ყვავილები” ეჭირა და პოეტს გატაცებით ესაუბრებოდა. გალაკტიონი მას ყურადღებით უსმენდა და დინჯი ნაბიჯით მიაცილებდა. ტერენტი გრანელმა და დავით კობიძემ პირობა ჩაშლილად ჩათვალეს, წარმოუდგენლად მიიჩნიეს, რომ გალაკტიონს ის “ვარსკვლავივით მოელვარე და გაზაფხულივით აყვავებული გოგონა” მიეტოვებინა და თავისიანებთან მოსულიყო.

გალაკტიონმა შენიშნა მომლოდინე მეგობრები და ისევ გზა განაგრძო. ტერენტიმ დაასკვნა, ამაღამ ჩვენი საქმე გათავებულია, გალაკტიონი ევამ მოიტაცა, ჩვენც ჩვენს გზას ვეწიოთო. გალაკტიონი კი იქვე მახლობლად შედგა, გოგონას მოუბოდიშა, თავაზიანად დაემშვიდობა და შეპირებულ ახლობლებთან მოიჭრა. გახარებულები წავიდნენ რესტორანში, პურ-ღვინოს შეექცეოდნენ და ისე დიდხანს საუბრობდნენ, რომ დაათენდათ კიდევ (დავით კობიძე, მოგონებები ტერენტი გრანელზე, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 128-129).

მიუხედავად იმისა, რომ ტერენტისთან მეგობრობა ძალზე ძნელი იყო, მისი თავისებური ხასიათის გამო, გალაკტიონს კარგად ეწყობოდა. უყვარდა მუსიკა და როცა აკაკი ანდრიაშვილთან მიდიოდა მუსიკის მოსასმენად, გალაკტიონიც მიჰყავდა. ითხოვდნენ, რამე დაეკრა აკაკის, მაგრამ დაკვრის დროს სულ ლაპარაკობდნენ. “საერთოდ, კარგი სანახავი იყო გალაკტიონისა და ტერენტის ერთად ყოფნა, მა-

თი საუბარი, ერთადერთი პოეტი, ვისაც ტერენტი პატივს სცემდა საქართველოში, იყო გალაკტიონი. გალაკტიონიც ასე უყურებდა ტერენტის”, იგონებდა ა. ანდრიაშვილი (იქვე, გვ. 153).

ლ. კუპრაშვილი აღნიშნავს, რომ “ტერენტი დიდად აფასებდა და თავიანთს სცემდა გ. ტაბიძის პოეტურ ნიჭს. როცა მას ახსენებდა, თვალეზი სიხარულით აუკიაფდებოდა და მისი პოეზია ცამდე აჰყავდა” (იქვე, გვ. 161).

ტ. გრანელი და გალაკტიონი გამუდმებით ერთმანეთის მიმართ ყურადღებას იჩენდნენ, მუდამ იმას ცდილობდნენ, ხალხისაგან განმარტოებულიყვნენ და სული გადაეშალათ ერთმანეთისთვის.

ერთხელ რუსთაველზე თავის თანამემამულე იოსებ ბჟალავასთან ერთად მოსიერნე ტერენტი გრანელს ოპერის ბალის მარცხენა კუთხეში შეუმჩნევია მარტო მდგომი გალაკტიონი და მაშინვე მისკენ გაუნეგია. გულითადად მოუკითხავთ ერთმანეთი. ტერენტი გამომშვიდობებია თავის თანამგზავრს და გალაკტიონთან დარჩენილა (იოსებ ბჟალავა, ზოგიერთი ეპიზოდი ტ. გრანელის ცხოვრებიდან, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, თბ. 1984, გვ. 164).

“ტერენტი ხშირად ახსენებდა გალაკტიონს, გრძნობდა და აფასებდა მის სიდიადეს, მაგრამ დარწმუნებული იყო, რომ თვითონ უფრო უშუალო და გულწრფელი პოეტი იყო. თავის ლექსებს პოეზიის უმაღლეს ქმნილებად თვლიდა”, იხსენებს იოსებ ბჟალავა (იქვე).

ტერენტი ერთ დროს პლესხანოვის ქუჩასთან ახლოს, მთავარი ფოსტის პირდაპირ, ერთ პატარა დარბაზში ცხოვრობდა. მასთან მისულ გრიგოლ ორახელაშვილს შესჩივლა თურმე პოეტმა: “ჩემი ხის ტახტი კეკეტილებით არის სავსე, ამიტომაც დავშალე და ავაყუდე კედელზე, ნუხელ მთელი ღამე არ მძინებია, ავად ვარ, არავის იმედი არ მაქვს. სოფელში დებს წერილი მივწერე, არ ვიცი, მიიღეს თუ არა, გალაკტიონი ხშირად მნახულობს. ეს კასრული გალაკტიონის არის, გუშინ იმან სახლიდან კერძი მომიტანაო” (ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 206).

იურისტი იროდი ხარჩილავა იგონებს, ერთხელ უცნობი სტუდენტები როგორ გამოეკიდნენ, გამოეცნაურნენ და შეკითხვები დააყარეს გალაკტიონს. პოეტმა ისინი რესტორანში დაპატიჟა, ახალგაზრდებმა ნასვამი გალაკტიონი სახლში მიაცილეს. პოეტმა მეორე დღისთვის ისინი თავისთან დაიბარა. საუბარში იროდი ხარჩილავამ ტერენტის შესახებ წამოიწყო საუბარი: “როგორც კი ტერენტი ვახსენე, ნემსნაჩხვლეტივით წამოვარდა, თითქოს გადაენმინდა ნალვლიანი იერი, ნისლივით რომ გადაჰფენოდა სახეზე”, იგონებს იროდი ხარჩილავა.

— იცით ყმანვილებო! მოგვმართა ჩვენ, — ტერენტი ჩემი მეგობარია, მაგრამ არა უბრალო მეგობარი, არამედ სულიერი და უდიდესი მეგობარი. იგი ხალასი გენია და ნიჭია, ბუნებით პოეტი, ჭეშმარიტი

პოეტი. მე ვნანობ, მე ვდარდობ, რომ იგი განუკურნებლად ავადაა”. ეს იყო 1932 წელს (იქვე, გვ. 214).

ერთხელ ტერენტი გრანელი ალექსანდროვის ბაღში გალაკტიონს უცდიდა, ახალი ლექსი უნდა წავაკითხოო. მალე ისიც გამოჩნდა. ტერენტი გამოცოცხლდა, სახეზე სიამაყე აღებეჭდა. ტერენტიმ ლექსი წაუკითხა — “წუნს როიალი ბალის მახლობლად”, გალაკტიონმა უცნაურად გაიღიმა და სთხოვა მეორედაც წაეკითხა, ტერენტი გაჯავრდა და გაიქცა. “უყურე ახლა შენ ამას?” — წარმოთქვა გალაკტიონმა, თვითონაც ადგა და ბალიდან გავიდა” (სერგი ჭილაია, იყო ერთი პოეტი, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 234-235).

“რატომ მოექცა გალაკტიონი ასე სასტიკად თავის ძველ მეგობარს? — სვამს კითხვას სერგი ჭილაია.

მერე ტერენტი ათი დღე დაიკარგა. როცა გამოჩნდა, სერგიმ ჰკითხა, გალაკტიონი თუ ნახეო, როგორ არაო, გახალისდა გალაკტიონის ხსენებაზე და უამბო, სოფლიდან ჩამოტანილ პურ-მარილზე რომ დაპატიჟა გალაკტიონი და გენო ქელბაქიანი (მთანმინდის ქუჩაზე, ბესიკის აღმართზე, პატარა ეზოში, აივნის ქვეშ საქათმისხელა პატარა ფიცრული ოთახი ჰქონდა ერთი ხის ტახტით და ერთი სკამით). გალაკტიონს “მემენტო მორიდან” ერთი ლექსი წაუკითხავს: “ახლა უფრო ხშირია შეცდომების დაშვება”.

ტერენტიმ სერგის უთხრა: “იცი, გუშინ გალაკტიონმა თავიდან ბოლომდე წაიკითხა ეს წიგნი, მერე, როცა დავლიეთ, კიდევ გადაშალა წიგნი და ეს ლექსი ხმამაღლა წაიკითხა. წაიკითხა, ადგა და წავიდა, ისე წავიდა, რომ არაფერი მითხრა. დავიბენი, ვერაფერი გავიგე, მოეწონა თუ არა. გაეჯავრდი, კინალამ ვიტყრე. დღეს შემხვდა და სწორედ ეს ლექსი, გუშინ რომ მეორედ წაიკითხა, ზეპირად მითხრა. ზეპირად კი მითხრა, მაგრამ მოწონების სიტყვები ვერა და ვერ დავაცდევინე. მე კი მგონია, რომ ეს ლექსი გალაკტიონის ლექსებს არაფრით ჩამოუვარდება” (იქვე, გვ. 238).

აღიო მირცხულავა იგონებდა: “ხშირად შევსულვართ მე, ტერენტი და გალაკტიონი ღვინის დასალევად. მე არ ვსვამდი, უფრო მათი ხატრით შევდიოდი. ტერენტის განსაკუთრებით უყვარდა გალაკტიონიო” (იქვე, გვ. 251).

პოლიკარპე კაკაბაძე ადასტურებს, ტერენტი გალაკტიონის დიდი მეგობარი იყო (იქვე, გვ. 254).

ტერენტი და გალაკტიონი ხშირად იკრიბებოდნენ საქართველოს სახალხო მხატვარ კორნელი სანაძის ბინაში. ერთხელ მხატვარს თავისი ლექსები წაუკითხავს ამ გამოჩენილი პოეტებისთვის. ტერენტი აღშფოთებულა სასაფლაოს თემით და მხატვრისთვის შეუტევია: “ასეთი ლექსი შენ არ შეგფერის, ეყოფა საქართველოს ჩემი გოდება და გვემა, გინდა ჩემსავით გადაიჩეხო საშინელების მორევში? შენ

რომ აგონიაში დამხატვე, ისე ხომ არ გინდა შენი თავი გამოხატო? არა, არ გირჩევ ჩემი ბედის კვალზე სიარულს, არ მომყევო”.

გალაკტიონს მხატვრის ნაცვლად მიუცია პოეტისთვის პირობა, რომ იგი ასეთ ლექსს არ დანერდა, ტერენტი დანყნარებულა და კორნელის სადღეგრძელო დაუღვავია (იქვე, გვ. 262).

ლერი ალიმონაკი აღნიშნავს, რომ ამ პოეტების მეგობრობა “განსაკუთრებულ ელფერს ატარებდა. ტერენტიზე ყველაზე ძლიერ იმოქმედა გალაკტიონის პოეზიამ. “არტისტული ყვავილების” მრავალი ლექსი ზეპირად იცოდა. მერე პირადად გაეცნო გალაკტიონს.

მიუხედავად იმისა, რომ ტერენტის თავის ერთადერთ მეტოქედ გალაკტიონი მიაჩნდა, ეყო დიდსულოვნება, რომ იგი ახალი პოეზიის მამამთავრად ელიარებინა. გალაკტიონს არც ერთი სხვა ქართული პოეტისგან არ უგრძვნია ამოდენა სითბო და სიყვარული.

ტერენტიმ გალაკტიონის პოეზია განახლების გზად მიიჩნია და გაჰყვა მას... მან შექმნა ინდივიდუალური პოეტური სამყარო, რომელიც რადიკალურად განსხვავდება გ. ტაბიძის პოეტური სამყაროსგან.

ჯერ კიდევ ტერენტის სიცოცხლეში არსებობდა მეტად უსაფუძვლო, მცდარი აზრი, რომ თითქოს გრანელის პოეზია გალაკტიონის პოეზიის გადამღერება ყოფილიყო... ამ გარემოებამ დაანერინა “მე და გალაკტიონი”.

მონინალმდეგეებისგან განაპირებული ტერენტი გალაკტიონთან მეგობრობაში პოულობდა შვებას. გალაკტიონი ხომ მას თავის სულის მოზარედ თვლიდა. ტერენტის არ შეეძლო უგალაკტიონოდ...

რით შეეძლო გალაკტიონს ეპასუხნა მისდამი ტერენტის ასეთ უსაზღვრო სიყვარულზე, თუ არა სიყვარულით.

აი, ტერენტის დღიურის ერთი ჩანაწერი: “შემხვდა ჩემი მარადიული მეგობარი და ძვირფასი პოეტი გ. ტაბიძე. ექვსი თვე არ მენახა. შემხვდა დღეს, უცებ ვიგრძენით ერთმანეთი. ბევრი ვისაუბრეთ ალექსანდროვის ბაღში (ლერი ალიმონაკი, ორი პოეტის მეგობრობა, “ახალგაზრდა კომუნისტი”, 1971 წ. 9 ოქტომბერი).

გალაკტიონმა თურმე ტერენტის დაუძახა: “ტაბიძეების მეტობა არ თქვა, ჩვენს შემდეგ კი ყველაზე დიდი პოეტი შენა ხარო!”.

1920-25 წწ. თბილისში ტერენტის პოეზიის სადამოებს თავისი გამოსვლებით გალაკტიონი ამშვენებდა.

როცა ტერენტი უკურნებელმა სენმა შეიპყრო, გალაკტიონი ხშირად ნახულობდა, ხელს უმართავდა. როცა ტერენტი გარდაიცვალა, რამდენიმე კაცისგან შემდგარ პროცესიას, რომელმაც პოეტის ცხედარი პეტრე-პავლეს სასაფლაოს მიაბარა, ღრმად დამნუხრებულ გალაკტიონიც მიჰყვებოდა (ლერი ალიმონაკი, იქვე).

ერთ-ერთ სურათზე ერთად მოჩანან მიხეილ ბოჭორიშვილი, ტერენტი გრანელი, გალაკტიონი, ხარიტონ ვარდოშვილი.

ლიდია მეგრელიძე იგონებდა: ტერენტი ძალიან აფასებდა გალაკტიონს. ასევე, გალაკტიონიც. ისინი ახლო მეგობრები იყვნენ. ხშირად ნახავდით ერთად თბილისის ქუჩებსა და ბაღებში, დარია ახვლედიანთან ჩაიზე. ჩვენი საუბრები ძირითადად პოეზიას შეეხებოდა. ტერენტიმ კარგად იცოდა რუსული, ფრანგული სიმბოლიზმი, ქართული პოეზია, განსაკუთრებით ბარათაშვილი და გალაკტიონი.

ერთხელ ოთხივენი ერთად იყვნენ მუშტაიდის ბაღში, ერთ სკამზე ისხდნენ. მოულოდნელად ტერენტი და გალაკტიონი ადგნენ თურმე და მოშორებით ბალახებში ჩაჯდნენ. რაღაცას ესაუბრებოდნენ ერთმანეთს და თან ქალებისკენ იყურებოდნენ. ისინი მიხვდნენ, რომ მათ დაღვევა უნდოდათ. დაუძახეს, მისცა თურმე ლიდიამ ერთი მანეთიანი და გახარებულნი წავიდნენ (ლიდია მეგრელიძე, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, 256-257).

გალაკტიონს იროდი ხარჩილავასთან უთქვამს: “ო, ტერენტი! თქვენ იცით ვინ არის ტერენტი? — მე ძლიერ მიყვარს მისი ლექსები”, უპასუხნია იროდის. “სიყვარული ცოტას ნიშნავს, ტერენტი დიდი პოეტია, ძამიკო. ტერენტის ქურდავენ, ქურდავენ, ქურდავენ!” — სამჯერ წარმოუთქვამს გალაკტიონს და დაუყოლებია: დღევანდელი პოეზია მისი რითმებით სულდგმულობს” (ლერი ალიმონაკი, გრანელის ლანდი, თბ. 1998, გვ. 112).

როგორც ვხედავთ, გალაკტიონისა და ტერენტის მეგობრობა, ურთიერთსიყვარული და დაფასება გამონაგონი კი არა, რეალური ფაქტია.

ამ ორი გამორჩეული სახელის დანყვილება რომ შემთხვევითი არ არის, ამაზე პასუხს მათი შემოქმედებითი შეხვედრები გავცემს.

დაფასება, აღიარება

ტერენტი გრანელის პირველ გზამკვლევადა, მეგობრად ჩაითვლება ცნობილი მეცნიერი სიმონ ყაუხჩიშვილი, რომელმაც ტერენტის პირველი ლექსი დაუბეჭდა ნაციონალ-ფედერალისტების ორგანოში — “სახალხო გაზეთში”, სადაც იგი მდივნად მუშაობდა. იმ ხანებში ტერენტი გაზეთში კურიერად მუშაობდა, საქმიანი ქალაქები დაჰქონდა სტამბაში. ერთხელ ტერენტიმ სიმონს მაგიდაზე შუაზე გადაკეცილი ქალაქი დაუდო თურმე, თვითონ კი გარეთ გავარდა. ქალაქზე ლექსი აღმოჩნდა, რომელიც ძალიან მოეწონა სიმონს, თუმცა ტერენტის ლექსით გატაცებაზე არაფერი გაეგონა. გაბედა და სხვების უკითხავად დაბეჭდა. ლექსიც მოეწონათ და სიმონის სითამამეც, ორივე შეაქეს. ამის შემდეგ ტერენტიმ სხვა ჟურნალ-გაზეთებშიც დაიწყო ბეჭდვა. მერე სიმონი სწავლის გასაგრძელებლად საზღვარგარეთ წავიდა სამი წლით და როცა სამშობლოში დაბრუნდა, ტერენტი იმ გაზეთში აღარ მუშაობდა, მაგრამ პოპულარული პოეტის

სახელი ჰქონდა. სიმონს, როგორც პოეტის გზის პირველ დამლოცველს, ტერენტის წარმატებები ძალიან გაეხარდა.

სიმონი მერეც გატაცებით საუბრობდა ამ “დიდებულ პიროვნებაზე და ბრწყინვალე პოეტზე”, “მან სრულიად ახალი მიმართულება შექმნა ქართულ მწერლობაში”, ამტკიცებდა და იხსენებდა პროფესორ მიხეილ ზანდუკელის ლექციებს, რომელიც მას “ნეორომანტიზმის” წარმომადგენლად აცხადებდა (ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, გვ. 56).

ტერენტის ნიჭის უდიდესი თაყვანისმცემელი იყო პორფილე თოფურია, რომელიც იმ გაჭირვებულ დროში პოეტს “მემენტო მორის” გამოცემაში დაეხმარა.

ასევე თომა ჩიქვანაიამ ხელი შეუწყო ტერენტის “მემენტო მორის” გამოცემაში და საზოგადოებას მოუწოდა წიგნის შეძენისკენ. მან გააკიცხა ქართველი ინტელიგენცია იმ გულგრილობისათვის, რასაც ის იჩენდა სიტყვის ოსტატების მიმართ.

ტერენტის უპირველესი მეგობრები იყვნენ მამო და ზოზია, მათ შემოგვინახეს ფასდაუდებელი მოგონებები პოეტზე, მათ უპატრონეს ტერენტის მემკვიდრეობას, რაც მტარვალთა მიერ განადგურებას გადაურჩა.

ტერენტის მეგობარი იყო ზოზიას ქალიშვილის — უჩას მეუღლე ბოჩო როგავა, რომელიც წლობით პატრონობდა ტერენტის საფლავს.

ტერენტის დის შვილიშვილებმა — გაიოზ და მამანტი როგავებმა ღირსეულად დააფასეს თავიანთი გენიალური ბიძა.

გაიოზ როგავამ შეადგინა და საკუთარი ხარჯებით გამოსცა ტერენტისადმი მიძღვნილი ბრწყინვალე წიგნი — “ცისფერი სიმორე” (თბ. 1998 წ.), რომელშიც შევიდა გრანელის პოეზიის რუსული თარგმანები, შესრულებული ბექა ლაშხია-ხიბლელის მიერ. კრებულში დაიბეჭდა ტერენტის დღიურები, პუბლიცისტური და ლიტერატურული ნარკვევები, პირადი წერილები.

ფასდაუდებელია წიგნში შესული მოგონება, რომლის ავტორია ტერენტი მეგობარი, ყოფილი პოლიტკატორღელი ალ. სიგუა. მასში წარმოჩენილია ტერენტის მსოფლმხედველობის არსებითი მომენტები, ხაზგასმულია პროტესტანტული იდეები.

აქვეა მნიშვნელოვანი გამონათქვამები გრანელზე.

წიგნი პოლიგრაფიულად შესრულებულია მაღალ დონეზე. მასში დაბეჭდილია მხატვარ მანანა ბობოხიძის მიერ შექმნილი ტერენტის ფერწერული ტილო, ცნობილი პორტრეტები ქართველი მხატვრების: ლადო გუდიშვილის (ორი პორტრეტი), კორნელი სანაძის, ირაკლი თოიძის, აგრეთვე სხვა ცნობილი და ნაკლებად ცნობილი ფოტოები.

ნიგნი ბრწყინვალედ არის გაფორმებული ია და დიმა ღვინჯილიების მიერ.

ექიმმა მამანტი როგავამ მოიპოვა ბრწყინვალე მოგონება ტერენტი გრანელის შესახებ (კ. ბობოხიძის, ს. ჟვანიასი), ახლებური თვალით დანახული გამოკვლევები “მემენტო მორის” ავტორის შემოქმედებაზე (საფრანგეთში მოღვაწე ქართველის დათო თოთიბაძის, გამოჩენილი მხატვრისა და ესეისტის რეზო ადამიასი).

დათო თოთიბაძემ შეასრულა ფრანგული თარგმანები ტერენტის ლექსებისა.

მამანტი როგავას თაოსნობით მომზადდა გამოსაცემად კრებულები “მარადისობის ლაჟვარდები” და “ამობრწყინება”, რომლებშიც შევა პოეტის ფრანგული თარგმანების ნიმუშები, მეცნიერული გამოკვლევები, ახალი მოგონებები.

ისევ და ისევ იბადება კითხვა, ვინ იყვნენ ის ადამიანები, რომლებმაც შერისხულ და განწირულ პოეტს ბოლო დღეს პატივი მიაგეს, უკანასკნელ განსასვენებლამდე მიაცილეს?

სახელდებიან ი. გრიშაშვილი, გალაკტიონი, პაოლო იაშვილი, მ. ჯავახიშვილი, ლ. მეტრეველი, გ. ქიქოძე, ტიცციან ტაბიძე, ვ. გაფრინდაშვილი, კ. ჭიჭინაძე, ი. ქავჭავაძე, პ. კეშელავა, ალ. წერეთელი, ლ. ქიჩელი, ა. ონელი, ს. ერთანწმინდელი, ს. ცაიშვილი, ა. განერელია, ს. ჭილაია.

ნაცნობების, ამხანაგების, მეგობრების, ნათესავებისგან შედგება სრულფასოვანი საზოგადოება და ის ასულდგმულებს ადამიანს ბედნიერების თუ მწუხარების მომენტებში. სხვათათვის სიკეთის მიგების, თანადგომის, გაგების უნარი მხოლოდ მორწმუნე, სულით სპეტაკ ადამიანებს მიემადლებათ და განსაკუთრებული ნიჭია.

ამ გრძნობებისგან მოედინება სიკეთის ფლუიდები, რაც სულის მაცოცხლებელი ფერმენტია.

არსებობს მეტოქეობაში, ურთიერთშეჯიბრებაში გადაზრდილი გრძნობა ამხანაგებს და მეგობრებს შორისაც, რომელნიც, თუ სულიერად ახლობენ, მაღალი ზნეობრივი განვითარების არიან, არამც და არამც არ გადადის ეგოიზმსა და შურში, ბოროტებასა და დაუნდობლობაში. ასეთ დროს ჯანსაღი მეტოქეობა მხოლოდ და მხოლოდ სტუმურია წინსვლის, ზრდის და ორი მხარე არასოდეს კარგავს თვითკრიტიკულობის უნარს, უცდომელი არბიტრის ფუნქციას.

ასეთი იყო ილიასა და აკაკის, გალაკტიონისა და გრანელის ურთიერთობა.

სულით ამალელებულნი არათუ უცნობებთან, მტრებთანაც კი ავლენენ დიდსულოვნებას, ობიექტურობას, აღიარებენ მოწინააღმდეგის ღირსებებს.

მაგრამ უღირსნი, ხელმოცარულნი, სამწუხაროდ, ვერასოდეს დააფასებენ ღირსეულს და მათგან მოედინება შურის მდინარე, ქრის

სიავის ქარი, როგორც მოცარტის და სალიერის ურთიერთობაში, როცა მოცარტის ნიჭით გაბოროტებულმა სალიერმა, რაკი მიხვდა, რომ ვერასოდეს შესწვდებოდა გენიალური მუსიკოსის სიმაღლეს, მონამულა იგი, მაგრამ გვიან მიხვდა, რომ “გენიოსობა და ბოროტება თურმე ერთად ვერ თავსდება”...

ლიტერატურის ისტორიაში სანიმუშო დიდსულოვნების, უცნობებისა და მეტოქეებისადმი გამოვლენილი ობიექტურობის, კეთილმოსურნეობის დაუვინწყარი მაგალითებიც არის საბედნიეროდ. ხშირად ასეთებს აღმოუჩენიათ ხოლმე შეუცნობლობის ბურუსით მოსილნი, სულგაყიდულთა მიერ უგულვებელყოფილნი.

დიდი ილია ჭავჭავაძის ხელში იყო ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეტური ბედი და ერის სულიერმა მამამ პირველმა დიდსულოვნად აღიარა ნაადრევად, ტრაგიკულად გარდაცვლილი რომანტიკოსი პოეტის ტალანტი.

ილიამ გააკეთა გასაოცარი განაცხადი ჯერ კიდევ უსახელო ვაჟა-ფშაველას მისამართით, როცა ძველებს, თავისი თავის ჩათვლით, კალმის დადებისა და ვაჟასთვის გზის დათმობისკენ მოუწოდა. “ახლად გამონავარდებულ ლომის ბოკვერში იგი დიდ, ძლიერ ლომს ჭვრეტდა და არც ამჯერად შემცდარა. ილია თანაბრად ობიექტური და უცდომელი გამოდგა როგორც წინაპრის, ისე თანამედროვის შესახებაში.

ასეთივე დიდი პატივი მიაგო ილიამ თავის თანამებრძოლს — აკაკი წერეთელს და იგი სხვებისგან გამორჩეულად, “ერთადერთ აკაკიდ” მოიხსენია, როცა გაზეთ “ივერიის” თანამშრომლად მოიწვია, როგორც სახელმძღვანელო პოეტი და მოღვაწე.

“საქართველოს ბულბულიც” ვალში არ რჩებოდა ერის სულიერ მამას. საკადრის პატივს მიაგებდა და ქართველობის სულიერ წინამძღოლად მოიხსენებდა.

მათი ურთიერთობა მართლაც სამაგალითო, ერთ უღელში შებმული ღირსეული მეტოქეების მაღალხეობრივი შეჯიბრი იყო, რაც არასოდეს დაუკნინებია ღვარძლს, შურს, მტრობას.

“მართლა იყვნენ ისინი რაყიფნი?” — სვამს კითხვას ქართველი მწერლების დიდი მეგობარი, გერმანელი მწერალი არტურ ლაისტი და პასუხობს: “დიახ, ეს ასე იყო, აკაკი და ილია ახლო მეგობრები არ ყოფილან, მაგრამ წინააღმდეგობის მიზეზებს ამკარად როდი ამჟღავნებდნენ. ამიტომ არიან ერთავენი პატივსაცემნი. ერთავეს კარგად ვიცნობდი და ვიცი, რომ ისინი მაღავედნენ თავიანთ გრძნობებს. უნდა ითქვას, ორივე, როგორც ნამდვილი ფილოსოფოსები, ისე ეპყრობოდნენ ერთმანეთს” (არტურ ლაისტი, საქართველოს გული, თბ. 1963, გვ. 69).

მეოცე საუკუნეშიც გვხვდება ჭეშმარიტი დიდსულოვნების და რაინდობის მაგალითები. ტიცციან ტაბიძემ წერილში “მარტოობის ორ-

დენის კავალერი” გალაკტიონის ღირსებები მასშტაბურად წარმოაჩინა და მის შემოქმედებაში პოეტური განთიადის მიმანიშნებელი მომენტები დაინახა.

თვით გალაკტიონმა ტერენტი გრანელი გამოაცხადა როგორც “ხალასი გენია და ნიჭი, ბუნებით პოეტი, ჭეშმარიტი პოეტი”. პოეტების მეფესვე უკუთვნის წინასწარმეტყველური განაცხადი “მემენტო მორის” ავტორის მომავალ პოეტურ დიდებაზე: “ტერენტი გრანელი საფლავიდან გაუნათებს კაცობრიობას”.

თვით ტერენტი გრანელმა გალაკტიონის “არტისტული ყვაფილები” მოიხსენია, როგორც პოეზიის აბსოლუტური გამარჯვება, ქართული პოეზიის რენესანსის მაუნყებელი წიგნი. ასევე, უშურველად განაცხადა: “გალაკტიონი ყოველთვის დიდი, გალაკტიონი ზეცისკენ მიდის”.

გარდა გალაკტიონისა, ტერენტი გრანელს მრავალი გულშემამტკივარი, თანამგრძნობი და ხელისშემწყობი გამოუჩნდა როგორც ეკონომიურად, ისე სულიერად, რაც მისი შემოქმედებითი პოტენციის გამოვლენის სტიმული იყო. იმ ადამიანების სახელთა კიდევ ერთხელ გახმოვანება საჭიროა იმისათვის, რომ მომდევნო თაობებმა შეიმეცნონ თავიანთი მოქალაქეობრივი, ადამიანური ვალდებულება შემოქმედთა წინაშე.

ტერენტი გრანელი არამარტო ნიჭის, არამედ სულიერი სინმინდის და ადამიანობის გამოც იმსახურებდა პატივისცემას: “მეტისმეტად კეთილი იყო ტერენტი. თავდავინყებამდე უყვარდა ადამიანები, უყვარდა ყველა”, იგონებდა ზოზია (გ. ცქიტიშვილი, ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, თბ. 1990, გვ. 24).

სოფელში ტერენტის მეცენატები იყვნენ მნივნობარი იაკობ შანავა. მისი ოჯახის მდიდარ ბიბლიოთეკაში ენაფებოდა ტერენტი თვითგანვითარებას. იაკობის ძმა პავლე შანავა, შვიდწლიანი სკოლის გამგე, ტერენტის “მონაფეთა მეფეს” ეძახდა, ასევე განსაკუთრებულ ყურადღებას ავლენდა პოეტისადმი იაკობის შვილი გეგე შანავა (იქვე, გვ. 18).

იაკობის ოჯახში იმართებოდა ლიტერატურული საღამოები, მოხსენება-რეფერატების კითხვა, ცალკეულ ნაწარმოებთა განხილვა, ლიტერატურული გმირების გასამართლება. იაკობს ახლო ურთიერთობა ჰქონდა ილიასთან, აკაკისთან, ი. გოგებაშვილთან, იონა მეუნარგიასთან, ალექსანდრე და მიხაკო წერეთლებთან, შალვა ნუცუბიძესთან, ნინო და ილია ნაკაშიძეებთან, ივანე გომართელთან, მიხა ცხაკაიასთან, ფილიპე მახარაძესთან. იაკობი იყო ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების წევრი. მისი თანამებრძოლი იყო ეკატერინე გვასალია, რომელიც წაღწევილ ახალგაზრდებს უფასოდ ასწავლიდა წერა-კითხვას, მუსიკას, ჰქონდა პოლიტიკური, ლიტერატურული, საზოგადოებრივი ინტერესები. იაკობ-

მა მისცა ტერენტის სარეკომენდაციო წერილი ალექსანდრე წერეთლის სახელზე. ის თავის მოვალეობად თვლიდა ნიჭიერი ახალგაზრდებისთვის ხელი შეეწყო. იაკობის მეუღლე და შვილი გეგე თბილისში ყოფნისას ყოველთვის ნახულობდნენ ტერენტის.

1924 წ. როცა “მემენტო მორი” უკვე დაბეჭდილი იყო, ტერენტი შეხვედრია ეკატერინეს და მისთვის ეს წიგნი უჩუქებია წარწერით: “ძვირფას მეგობარს კატო შანავას. ტერენტი გრანელი. თბილისი. გლეხთა სასახლე, ივნისის 21”.

ტერენტი ხშირად იყო შანავებთან, ბევრჯერ უსადილია მათთან.

თბილისში ტერენტის მეცენატები იყვნენ ზაქარია ჭიჭინაძე, სოლომონ ცაიშვილი, დარია ახვლედიანი.

როცა ტერენტი ნაადრევად გარდაიცვალა, შანავების ოჯახში ეს მწარედ განუცდიათ და ეკატერინეს უთქვამს იაკობისთვის: “შეიძლება მართალი იყო ტერენტის მამა სამსონი, როცა ის საყვედურს გამოთქვამდა შენს მიმართ. შენ რომ არ გერჩია ტერენტისთვის და არ შეგეწყო ხელი მისთვის თბილისს წასვლაში, ვინ იცის, ტერენტი ახლა ცოცხალი იქნებოდა, გააგრძელებდა მამის გზას და კერას არ მოშლიდაო”.

იაკობი გაუბრაზებია მეუღლის აზრს: კატო, ნუთუ ძნელია შენთვის იმის მიხვედრა, რომ ცოცხალ ტერენტი კვირკველია-ხარაზს მკვდარი პოეტი ტერენტი გრანელი სჯობიაო.

კატო უსიტყვოდ დასთანხმდება იაკობს (ტერენტის პირველი მეცენატები, გივი ცქიტიშვილი, ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, თბ. 1990, გვ. 25-34).

ტერენტის დაფასების, სიყვარულის, თაყვანისცემის გამოხატულებაა 1924 წ. პოეტის საღამო და ოთხგვერდიანი გაზეთის — “ტერენტი გრანელის” გამოცემა, რაც უნიკალური მოვლენაა პრესის ისტორიაში (იქვე, გვ. 44-45). ეს არ იყო შემთხვევითი, ამაში საზოგადოების, მონინავე ინტელიგენციის ნება-სურვილი იყო ჩაქსოვილი.

ტერენტი გრანელის პოეზიას დღესაც მრავლად ჰყავს თაყვანისმცემელი. პოეტის სევდიანი სტრიქონები “სადღაც” და “ვიღაცის” გულებს დღესაც აყურებს, ტკივილს უშუშებს უეჭველად (იროდი ხარჩილავა, დიოგენის სინათლით ხელში) (იქვე, გვ. 38-45).

ტერენტი იოსებ იმედაშვილის ყურადღებით იყო გარემოსილი. იგი ჟურნალ “თეატრსა და ცხოვრებაში” უბეჭდავდა ლექსებს.

სოლომონ ცაიშვილის თაოსნობით პატარძელში ტერენტის ლიტერატურული საღამო გაუმართეს, ფულიც შეუგროვეს. ტერენტი კმაყოფილი იყო (მთვარე სულში, ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, გვ. 62).

1922 წელს ალიო მირცხულავამ გაიცნო ტერენტი გრანელი. ალიო კომკავშირის ცეკაში მუშაობდა და რუსთაველის პროსპექტზე

პატარა ოთახში ცხოვრობდა. ტერენტი ორი წელი ალიოს ბინაში იყო შეფარებული, მას ცუდად ეცვა, საჭირო ფული არასოდეს ჰქონია. ალიო ჰონორარებს უყოფდა.

1924 წელს ტერენტიმ ალიო ლენინის გარდაცვალებაზე დაწერილი ლექსის გამო გააქლიკა, ნეტავი, ასეთი ლექსი მეც დამანერინაო, ირონიულად უთქვამს (იქვე, გვ. 74-75).

ისინი მსოფლმხედველობრივად სხვადასხვა პოზიციებზე იყვნენ. 21 წლის ასაკში ალიომ დაწერა პოემა “მე და ბარათაშვილი”. ავტორის აზრით, ეს იყო ორი ეპოქის დაპირისპირება, ორგვარი შეხედულების, პესიმიზმის და ოპტიმიზმის დაპირისპირება.

ალიოს მიერ ტერენტი ასე იყო გაქილიკებული: “გულამოსკვნილი ტირის გრანელი, ჩვენში მეორედ მოსული ქრისტინე, უშნო, უღონო, დაუბანელი, მათხოვარივით საფლავებს მისდევს”.

მართალია, ეს ტერენტის ენყინა, მაგრამ ალიოსთან ურთიერთობა მაინც არ გაუწყვეტია, ისე კი უსაყვედურა, ასე რად გამწირეო. ალიო დაჰპირდა, რომ შემდეგ გამოცემაში ამოიღებდა ამ სტრიქონებს, მაგრამ ტერენტი არ დაეთანხმა. იქვე იყო გაკრიტიკებული გალაკტიონი, რის გამოც, სხვებთან ერთად ისიც გაებუტა.

ტერენტი იყო მზრუნველი პიროვნება. 1924 წ. ალიო ტიფით გამხდარა ავად. ტერენტის სასწრაფოდ ნაუყვანია საავადმყოფოში და გამოჯანმრთელებამდე თავზე ადგა. შემდეგაც ერთად ცხოვრობდნენ. მერე ერთი ინციდენტის გამო ალიო სხვაგან გადავიდა მარქსის მოედანზე. ტერენტისთან ურთიერთობას ისევ აგრძელებდა, ერთად დადიოდნენ რესტორნებში “ნად კუროი”, “ქოსების სარდაფი”, “წითელი ღვინო” (იქვე, გვ. 76).

ტერენტი გრანელი და კოტე მარჯანიშვილი

ერთხელ რუსთაველის პროსპექტზე მოსეირნე ალ. სიგუას და ტერენტი გრანელს შეხვედრია კოტე მარჯანიშვილი თავისი ამალით. კოტე თურმე საკმაოდ შორიდან მხურვალედ მიესალმა პოეტს, მოახლოებულმა კი შუბლზე აკოცა და ძმურად გადაეხვია.

კოტეს უთქვამს ტერენტისთვის: ტერენტი, მე გადავწყვიტე დავწერო სცენარი, რომლის ქვაკუთხედი შენი ლექსი იქნება. ჩვენს სიამაყეზე, ვანო სარაჯიშვილზე ასეთი ლექსი ჯერ არავის დაუწერია. შენ უნდა მენჭიო ბინაზე, ჩვენ ამის შესახებ უნდა ვიმსჯელოთ. მართალია, მე ხშირად მოსკოვში ვარ, ახლაც მივემგზავრები. რომ ჩამოვალ, უსათუოდ უნდა მნახო.

კოტეს მხლებლებმა პოეტს ოვაცია გაუმართეს.

დიდი რეჟისორი აგრძელებდა: ჩემო ტერენტი, მე შენს შემოქმედებას ვიცნობ, თვალს ვადევნებ შენს მიღწევებს და მხურვალედ ვესალმები. ტერენტი, აუცილებლად უნდა ვნახოთ ერთმანეთი. ეს დადგმა აუცილებლად უნდა განვახორციელოთ.

პოეტს აქებდნენ და ყოველგვარ სიკეთეს უსურვებდნენ სხვე-ბიც.

“ტერენტის სახე უბრწყინავდა, ფერი ხშირად ეცვლებოდა. სახეს მადლობის, სიყვარულის გამომხატველი მორცხვი ღიმილი უმშვენებდა. მოკლედ რომ ვთქვათ, სახეს მირონცხებული პოეტობის ნიშანსვეტი ეცხო. ამ დროს ტერენტი საუცხოო შესახედავი იყო... უცილოდ ბედნიერი ჩანდა.

მიუხედავად თავისი ახალგაზრდული ასაკისა, პოეტი დიდი ავტორიტეტით და პოპულარობით სარგებლობდა როგორც მოსწავლე ახალგაზრდობაში, ისე თავისი ქვეყნის უფროსი თაობის ინტელიგენტთა წრეებში”, წერს ალ. სიგუა (ცისფერი სიშორე, გვ. 419).

ტერენტი გრანელი და ქართველი მხატვრები

ალექსანდრე სიგუა იგონებს, რომ კრწანისის ბაღებში, უფრო მეტად შემოდგომით, ხშირად ხვდებოდნენ ტერენტი გრანელი და ლადო გუდიაშვილი. ისინი საუბრობდნენ, კამათობდნენ კიდეც, მათი ინტერესები იყო მრავალფეროვანი, ღრმა. მათ ირგვლივ გროვდებოდნენ დაინტერესებული მსმენელები, რომლებიც ვერ ფარავდნენ მოწონებას.

ლადო გუდიაშვილთან ერთ-ერთი კამათით იყო შთაგონებული ტერენტი გრანელის ასეთი სტროფი, რომელიც მეგობარ მხატვარს ნაუკითხა პოეტმა:

“ისევ სიცოცხლე, სიკვდილი არ მსურს
და წმინდა გული მე შენთან მომაქვს.
ეს დღე მაგონებს შორეულ წარსულს,
ეს დღე, რომელიც ჰგავს შემოდგომას”.

ლადოს მოეწონა ეს ოპტიმისტური სტრიქონები და ძმური სიყვარულით გადაეხვია ტერენტის (ცისფერი სიშორე, თბ. 1998, გვ. 393).

1924 წელა ტერენტი გრანელის “მემენტო მორის” გამოსვლამ გასაოცარი ფურორი გამოიწვია.

ამას მოჰყვა პოეტისადმი მიძღვნილი სპეციალური გაზეთის გამოცემა, რომელსაც ირაკლი თოიძის მიერ შესრულებული ტერენტი გრანელის პორტრეტი ამშვენებდა (ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 419).

კორნელი სანაძესთან დაახლოების ინიციატორი ტერენტი გრანელი იყო. პოეტი დაესწრო ამ მხატვრის გამოფენას, განსაკუთრებით მოეწონა მისი სურათი “სევდა”, რომელშიც საქართველოს სიმბოლოდ ჩაფიქრებული იყო ტანზე გველებშემოხვეული ქალი.

“ყოჩაღ, მხატვარო, შენ კარგი სურათი დაგხატავსო” — შეაქო კორნელი უცნობმა ახალგაზრდამ, ხელი ჩამოართვა და გაეცნო, როგორც პოეტი ტერენტი გრანელი. მანამდე კორნელი თურმე წიგნებით იცნობდა “მემენტო მორის” ავტორს.

საგამოფენო დარბაზი ნახანძრალი იყო, უკარო და უფანჯრო. ქარიშხალმა დარბაზში მიმოფანტა ნახატები და მას აგროვებდნენ მოსე და ირაკლი თოიძეები.

პოეტმა მხატვარს ახლოს აგრძნობინა ტერენტი გრანელი, როგორც ადამიანი, როგორც შემოქმედი, სხვისი შრომის დამფასებელი. იგი მიუახლოვდა კორნელის, მოგროვილი ნახატები გაუწოდა და უთხრა: ნუ გეშინია, კორნელი, ეს სურათები ისევ აღსდგება და შენ ამის გამო არ ენერვიულო (იქვე, გვ. 180, 184).

რამდენიმე ხნის შემდეგ კორნელის ბინაში მისულან გალაკტიონი, ტერენტი და გენო ქელბაქიანი. მასპინძელს გახარებია ძვირფასი ადამიანების სტუმრობა და გამასპინძლებია.

მერე დაუწყიათ პოეზიაზე კამათი, ლექსების კითხვა. კორნელის, რომელიც ლექსებს წერდა, ძალიან აინტერესებდა სხვათა მსჯავრი თავის პოეზიაზე. კორნელის ნაუკითხავს სევდიანი, სასაფლაოზე დაწერილი პესიმისტური ლექსი. ტერენტი კარებისკენ წასულა პროტესტის ნიშნად: “ეს რა საშინელება დაგინერია, ასეთი ლექსი შენ არ შეგფერის, ეყოფა საქართველოს ჩემი გოდება და გვემა, გინდა ჩემსავით გადაიჩეხო საშინელების მორევში? შენ ხომ აგონიაში დამხატე, ისე ხომ არ გინდა შენი თავი გამოხატო, არა, არ გირჩევ ჩემი ბედის კვალზე სიარულს, არ მომყევო” (იქვე, გვ. 262).

გენო ქელბაქიანს და გალაკტიონს გამოუბრუნებიათ ტერენტი. გალაკტიონს კორნელის მაგივრად მიუცია მისთვის პირობა, რომ ამის შემდეგ ასეთ სევდიან ლექსს არ დაწერდა.

სალამო კარგი განწყობით დამთავრებულა. პოეტის გულწრფელი მეგობრობა კორნელი სანაძესთან ტერენტის სიკვდილამდე გაგრძელებულა (იქვე, გვ. 181-182).

შემდეგ, როცა ერთმანეთს ხვდებოდნენ სადმე, ტერენტი კორნელის მიაძახებდა თურმე, კიდევ ხარ სიკვდილის პოეტიო?

კორნელის დაუწერია ხუთმოქმედებიანი ტრაგედია “ტერენტი გრანელი” და თვითვე დაუდგამს რომელიღაც კლუბის სცენაზე (იქვე).

მხატვრისთვის პოეტს უთხოვია, დაეხატა უჩვეულოდ, სასაფლაოს ფონზე, ჯვართან. თითქოს სიკვდილის ჩონჩხი უფსკრულისკენ

მიაქანებდა, ხოლო პოეტი უძლიანდებოდა. სურათს უნდა რქმეოდა “აგონია”. მხატვარმა პოეტს თხოვნა შეუსრულა.

კორნელიმ ტერენტის უძღვნა ლექსი: “სანთელი, რომელიც არ ჩამქრალა”. იგი ტერენტის სასაფლაოზე დადიოდა ვანლერ დაისეღ-თან ერთად.

„და საქართველო ასე მალმერთებს“

პოეტის სამუდამო განსასვენებელს ხშირად აკითხავდნენ გენო ქელბაქიანი, დავით კობიძე, მხატვარი ვლადიმერ ლემონჯავა. მის საფლავს ასუფთავებდნენ, მიხაკებს აწყობდნენ, ღვინოს მოასხურებდნენ და დაღონებული ბრუნდებოდნენ უკან.

ტერენტის მატერიალურად ეხმარებოდა სოლომონ ცაიშვილი (იქვე, გვ. 115).

სანდრო შანშიაშვილი თუმცა არ მეგობრობდა ტერენტი გრანელთან, როცა დადგა მისი მთანმინდაზე გადასვენების საკითხი, უთქვამს: “სადაც ბარათაშვილია, ვაჟაა, ილია და აკაკია, უნდა იყოს იქ ტერენტი გრანელი” (იქვე, გვ. 93).

ტერენტის სულიერ მეგობრად უნდა მივიჩნიოთ ლადო ასათიანი, რომელმაც პირველმა უძღვნა უნახავ პოეტს გულითადი ლექსი (იქვე, გვ. 100).

აკაკი განერელია მოიხიბლა ვანო სარაჯიშვილზე დაწერილი ტერენტის ლექსით. პოეტისგან ორი წიგნი მიიღო საჩუქრად. მონაფეობისას მასზე დაწერა პატარა წერილი, შემდეგ ხელით ატარა ტერენტის კუბო სასაფლაომდე (იქვე, გვ. 111).

სოლომონ ცაიშვილი ესწრებოდა ტერენტის გასვენებას. შემოდგომის ღრუბლიანი დღე იყო თურმე და განუწყვეტლივ სცრიდა. კუბო ისე ჩაუშვიათ მინაში, რომ ცხედარი სულმთლად დასველებულა. უპრეტენზიო ყოფილა პროცესიაც და ამხანაგების მცირე ჯგუფს უხმაუროდ, ჩუმად თავდახრილს წაუღია კუბო სასაფლაომდე (სოლომონის მეუღლის — ფატის მოგონება) (იქვე, გვ. 116).

ს. ცაიშვილის ოჯახმა შემოინახა ვაზ. “ტერენტი გრანელის” ერთადერთი ნომრის უნიკალური ეგზემპლარი და აჩუქა გივი ცქიტიშვილს, რომელმაც იგი 1987 წლის 11 დეკემბერს გადასცა ქ. წალენჯიხაში ტერენტის სახლმუზეუმს (იქვე, გვ. 117).

ბიძინა ბარათაშვილის მოგონებით, 1928 წელს ტ. გრანელი “ახალი სოფლის” რედაქციაში მიუღიათ ლიტმუშაკად, ხელის გამართვის მიზნით (იქვე, გვ. 118).

“უცნაური ადამიანი იყო ტ. გრანელი. მიუდგომელი, ზოგჯერ უკადრისი. არავის უღებდა ტოლს. თქვენ რა პოეტები ხართო, უებნებოდა ყველას. ან ვიღაცის ეპიგონები ხართ, ანდა უსუსურები, ორიგინალობის არაფერი გცხიათ, თავსაც იტყუებთ და სხვებსაცო.

თავის თავზე, საკუთარ შემოქმედებაზე დიდი წარმოდგენა ჰქონდა: პოეტური მსოფლმხედველობით, სტილით, თვითმყოფადობით მოვლენა ვარო, იძახდა”, იგონებს ბ. ბარათაშვილი (იქვე, გვ. 118-119).

ტერენტი გრანელის შესახებ დადებით ინფორმაციას ავრცელებდნენ სტუდენტურ აუდიტორიებში კ. კაპანელი (ქანტურია), შ. ნუცუბიძე, მიხ. ზანდუკელი, ი. აბულაძე, მიხეილ კვესელავა.

ჩვენს დროში ლექციებზე პატივისცემით ახსენებს და სტუდენტებს ტერენტი გრანელის პატივისცემას უნერგავს გამოჩენილი ენათმეცნიერი, პროფესორი ზურაბ ჭუმბურიძე.

საქართველოს სსრ სოციალური და კომუნალური უზრუნველყოფის სახალხო კომისარს — კონსტანტინე ხომერიკს თხოვნით მიმართა გიორგი მუშიშვილმა (ხოფერიამ) და წარუდგინა მას ტერენტი გრანელი, კარგი პოეტია, ბინა არა აქვს და დაეხმარეო. მან კი, თავის მხრივ გლახთა სახლის დირექტორს იოსებ ხარაბაძეს მიმართა და მართლაც მოუგვარეს პოეტს ბინის საკითხი (იქვე, გვ. 129).

1924 წ. როცა ტერენტი გრანელის პოეზიის დღე მოეწყო და მისი სახელობის გაზეთი გამოვიდა, ამაში მონაწილეობას ლეზულობდა დემნა შენგელაია. იგი მთელი გულით ეთანხმებოდა პოეტის გადმოსვენებას დიდუბის პანთეონში (იქვე, გვ. 142-143).

ტერენტისადმი დიდი სიყვარული გამოუხატავს სტუდენტ ალექსანდრე ჯაფარიძეს თავის ამხანაგებთან ერთად. ისინი პოეტის ლექსებს კითხულობდნენ. ეს გაიგონა ტერენტიმ და მათთან მივიდა. ახალგაზრდები გაუძასპინძლდნენ, ღამე იქ გაათევინეს და დიდ პოეტთან შეხვედრები სხვა დროსაც გაგრძელდა (იქვე, გვ. 146-147).

ტერენტის პოეზიის თაყვანისმცემელი იყო კლავდია დევდარიანი, ასევე მისი ბიძა — სეიდ დევდარიანი (იქვე, გვ. 150-151).

დიდი ქართველი მწერალი ლევან გოთუა იყო ტერენტის კეთილმოსურნე, მისი პოეზიით გატაცებული (იქვე, გვ. 155).

ტერენტის დიდუბის პანთეონში გადასვენების შუამდგომლობას ხელს აწერდნენ ალიო მირცხულავა, კარლო კალაძე. კ. ლორთქიფანიძე (იქვე, გვ. 155).

პოეტი ბონდო კეშელავა იყო კეთილგანწყობილი და გულისხმიერი ტერენტის პიროვნებისა და პოეზიისადმი.

ტერენტის პოეზიის გულწრფელი დამფასებელი პეტრე შამათავა წერს: “პირნათელი დგას ტერენტი გრანელი ქართველი კლასიკოსების თანავარსკვლავედში და სრულიად დამსახურებულად, ღირსეული ადგილი უჭირავს ქართულ ლიტერატურაში... იქნებ დადგა დრო, რომ მშობლიური ლიტერატურის სახელმძღვანელოში ვიხილოთ მისი შედეგები: “გაზაფხულის საღამო”, “დაბრუნება ცხოვრებასთან”, “მე და გალაკტიონი”, “ვანო სარაჯიშვილი” და სხვები (იქვე, გვ. 172).

ტერენტის შემოქმედების მკვლევარმა გივი ცქიტიშვილმა დაცვა დისერტაცია თემაზე: “ოციანი წლების ლირიკა და ტერენტი გრანელი” ასევე, მან შექმნა შეუდარებელი წიგნი “ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების” (თბ. 1990).

გივი ცქიტიშვილმა მიზნად დაისახა ტერენტი გრანელის პოპულარიზაცია და დაწერა სცენარი პოეტის შესახებ.

ფილმის ეკრანიზაციას დიდი ღვაწლი დასდეს საქართველოს ტელევიზიისა და რადიომაუწყებლობის მაშინდელი ხელმძღვანელობის წარმომადგენლებმა: ივლიტა მესხმა, პეტრე შამათავამ, მთავარმა რედაქტორმა სოსო პაიჭაძემ.

ტელეგადაცემის რეჟისორი იყო ნინო ბუგინაშვილი, ასისტენტი — თემურ კვიციანი, ოპერატორი — გენადი შენირული, რედაქტორი ჟანეტა ქორიძე.

გადაღებები ხდებოდა წალენჯიხაში. ფილმში ჩართული იყო ეკატერინე შანავას მოგონება.

ტელეგადაცემაში მონაწილეობდნენ მსახიობები: ნანა ჩიქვინიძე, მურმან ჯინორია, თამილა ლასხიშვილი, გურამ ხურცილავა.

გადაცემაში მონაწილეობდნენ ტერენტი გრანელზე შექმნილი წიგნის — “იყო ერთი პოეტი” — ავტორი სერგი ჭილაია, დავით კობიძე, კორნელი სანაძე, მიხეილ კვესელავა, როდიონ ქორქია, ანა ღვინიაშვილი. მიხეილ კვესელავამ გრანელი გოეთეს გაუტოლა, გახსნა მისი მსოფლმხედველობის თავისებურებები.

პოეტს გულწრფელი მეგობრობა აკავშირებდა დავით კობიძესთან, მას უძღვნა ლექსი, რომელშიც არის ასეთი სტრიქონები: “...ისევ სდუმს დილა, ისევ სდუმს გრძნობა და ჩემთან არის დავით კობიძე” (იქვე, გვ. 180).

მას დღიურებში სიყვარულით ახსენებდა: “...მივდივარ ქუჩაში, ვხვდები მეტად მგრძნობიარე მეგობარს დავით კობიძეს (ცისფერი სიმორე, გვ. 337).

აღდგომის წინა ღამეს ჩაუწერია პოეტს: “ველი დათიკო კობიძეს და ვაპირებ ეკლესიაში წასვლას” (იქვე, გვ. 338).

დავით კობიძე დანვრილებით საუბრობს ტერენტის პოეტურ ღირსებებზე, გალაკტიონთან ურთიერთობებზე, უცნაურობებზე, მის რომანზე თამარ ჯაფარიძესთან. ტერენტი კვირაობით რჩებოდა დავითთან, ალ. შანიძესთან, კ. სანაძესთან.

დავით კობიძე ძალზე განიცდიდა ტერენტის ავადმყოფობას, დარდობდა, რომ ვერაფრით შველოდა.

მწერალი როდიონ ქორქია ერთ დროს თბილისის საქალაქო საბჭოს აღმასკომში მუშაობდა, ცალკე კაბინეტი ჰქონდა. იქ იყო პაოლო იაშვილიც. ერთ ზამთარს ტერენტი როდიონთან შესულა, მცირა, შენთან უნდა გავთბო.

როდღონ ქორქია ადასტურებს: “ტერენტი გრანელს კარგად ვიცნობდი, ხალასი ნიჭის პოეტი იყო, რატომღაც ცხოვრებაზე გულგატეხილი. მე და პაოლოს ხშირად გვითქვამს მისთვის: გახალისდი, გაიღიმე, რა ცხვირ-პირი ჩამოგტირისო. გაიღიმებდა და განავარძობდა თავისასო.

ტერენტის ძლიერი ნიჭი გვწამდა მის მეგობრებს, მწერლებს და ვეხმარებოდით, რითაც შეგვეძლო, ანიკო ღვინიაშვილს, პაოლო იაშვილს, გრიგოლ ცეცხლაძეს, რაჟდენ გვეტაძეს და მე ხშირად გაგვიმართავს მისთვის ხელიო (ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, გვ. 186).

პაოლო იაშვილი აღმასკომის თავმჯდომარესთან, ლადო სუხიშვილთან შესულა, აუხსნია ტერენტის მდგომარეობა და უთხოვია დახმარება. თხოვნა გულთან მიუტანია ლადო სუხიშვილს, დამხმარე ფონდიდან გამოუწერია ათასი მანეთი. გახარებულ პაოლოს უთქვამს ტერენტისთვის, მთავრობა, სუხიშვილი დაგეხმარაო და მაღაზიაში წაუყვანია, თბილი პალტო უყიდია, რამაც ტერენტი ზამთარში გაცივებისაგან გადაარჩინა (იქვე, გვ. 187).

გვახსენდება ვაჟა-ფშაველას მაგალითი, რომელსაც პალტო არ ჰქონდა, რომ ქუთაისში ილია ჭავჭავაძის სალამოზე გამოცხადებულ იყო, მაგრამ ქველმოქმედმა ადამიანებმა იზრუნეს, რომ გენიოსი პოეტი დაფლეთილი ჩოხით კი არა, ნორმალურად შემოსილი წამდგარიყო საზოგადოების წინაშე.

ტერენტი გრანელს კარგად იცნობდა ანა ღვინიაშვილი, რომელსაც პოეტი ხშირად უტოვებდა ლექსებს. ანა აცხადებდა, რომ მასთან იყო ტერენტის რამდენიმე ლექსი, მაგრამ სანამ მონახავდა მათ, იგი გარდაიცვალა, მისი წიგნები და არქივი სხვადასხვა პირების ხელში მიმოიფანტა და ის ნაწარმოებები დღემდე არაა მიკვლეული.

ლავრენტი ჭიჭინაზე იგონებს, ტერენტის ახლოს ვიცნობდი, ხშირად ფული არ ჰქონდა და ბევრჯერ გავვიყვიაო ლუკმა.

ერთხელ ტერენტიმ ლავრენტის შეკვეთით საბავშვო ლექსი “ცხენი” დაწერა, მაგრამ მაშინ ამის დაბეჭდვა ვერ მოხერხდებოდა, რადგან ტერენტი ფსიქიურად ძლიერ დაავადებული იყო. ეს ლექსი ძალიან მოეწონა პოეტ სანდრო ჟღენტს, ჟურნალ “ოქტომბრის” თანამშრომელს და დასაბეჭდად წაიღო, მაგრამ სანდრო ფრონტზე დაიღუპა და ლექსიც დაიკარგა (იქვე, გვ. 195).

ტერენტის პოეზიის მოყვარული ყოფილა გიგა მარტაშვილი, რომელმაც ლექსი უძღვნა (იქვე, გვ. 191).

ტერენტი გრანელის შემოქმედება მსოფლიო პოეტების კონტექსტში შეისწავლა მიხეილ კვესელავამ. იგი ერთ-ერთი პირველი ჩასწავდა პოეტის ორიგინალობას, მისი ლექსების ფილოსოფიურ სიღრმეს (იქვე, გვ. 182).

“ფაუსტური პარადიგმებისა” და “ას ერვასის დღის” ავტორი თაყვანს სცემდა ტერენტის, ქუჩაში გამოეკიდებოდა ხოლმე, ყურად-

ლებით უსმენდა პოეტის საუბარს შემხვედრებთან. ზეპირად იცოდა მისი ლექსები.

მიხილ კვესელავას ეკუთვნის ძალზე ფასეული მოგონება ტერენტის ხელნაწერებზე, რომელიც მას საკუთარი თვალით უნახავს. იგი იყო კომისიაში, რომელიც შექმნა განათლების მაშინდელმა მინისტრმა თათარაშვილმა და დაავალა, გაერჩია პოეტის არქივი, დაწვრილებით აენერა ყველაფერი. ტერენტის ბინა ყოფილა პატარა, საშინლად ნესტიანი, ბნელი. მაშინ ტერენტის ერთი და ცხოვრობდა იქ. მიხილს უნახავს სიგრძით მეტრნახევარი, სიგანით ერთი მეტრი ტომარა, ხელნაწერი ლექსებით სავსე. ლექსებს უდიდესი შთაბეჭდილება დაუტოვებია (იქვე, გვ. 182, 183, 184).

ტერენტი გრანელი სკოლებშიც დადიოდა, ბავშვებთან, რადგან გულით უყვარდა ისინი, ბავშვებიც ხარობდნენ მისი ნახვით (იქვე, გვ. 204-205).

უთუოდ ტერენტის კეთილმოსურნე იყო ექიმი თამარ აბულაძე, რომელმაც ზეპირად იცოდა ტერენტის ლექსები, მის საფლავს აკითხავდა და ამბობდა: შენს საფლავს შემოვევლე, ერის საამაყო შვილო, ჩვენო მასახელებლო პოეტო!... იგი ცხარე ცრემლებით ტიროდა და კიდეც რაღაც სიტყვებს ლოცვასავით წარმოთქვამდა.

სწორედ ამ ქალბატონს უთქვამს გივი ცქიტიშვილისთვის პოეტის მანამდე უცნობი სტრიქონები: “ჩუმი ლანდივით დავდივარ, პერანგად დარდი მაცვია, სიცოცხლე ჩვენი სცენაა, ცხოვრება — დეკორაცია” (იქვე, გვ. 206).

სკოლაში, სადაც თამარი სწავლობდა, პოეტს ბავშვებმა რაღაც მიანოდეს. თამარს უნდოდა პოეტისთვის რამე საჩუქარი მიეტანა.

ტერენტის თაყვანისმცემლებს რომ გაუგიათ მისი გარდაცვალება, გადაუნყვეტიათ, დაკრძალვას დასწრებოდნენ, მაგრამ გაოცებული დარჩენილან, რომ არავითარი პროცესია არ შემდგარა (იქვე, გვ. 208-209).

თამარ აბულაძემ თავისი ბედი ასევე ტერენტის პოეზიით გატაცებულ ფილოლოგს — ნიკო ეგნატაშვილს დაუკავშირა.

ტერენტის მეგობარი იყო ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელი, პოეტი ილია სიხარულიძე. მან ბავშვები რომ დაინახა ტერენტისთან, დაუცაცხანა, ახლავე წადით სახლში, რატომ აგვიანებთო, ტერენტის კი ხელი გამოსდო, განზე გაიყვანა და უთხრა: შენი ვალის დაბრუნება შემაგვიანდა, დღეს ხელფასი ავიღე, აჰა, გამომართვიო და ფული გაუნოდა.

ამის მთხრობელი თამარ აბულაძე ასკვნის, ილია მასწავლებელი იმიტომ გვერეკებოდა იქიდან, რომ ეშინოდა, რომელიმე მოსწავლეს სანყენი სიტყვა არ ეკადრებინა ბედისგან განწირული პოეტისთვის. ისიც ვიცი, მას ტერენტი გრანელის ვალი არ ემართა, უბრალოდ ხელის გამართვა სურდაო (იქვე, გვ. 210).

ტერენტი გრანელის მეგობრად ჩათვლება მისი პოეზიის თაყვანისმცემელი ალ. გაბისკირია, რომელთან ერთად იბრძოდა პოეტი 1918 წ. თურქი ასკერების წინააღმდეგ (იქვე, გვ. 212).

ტერენტი 1924 წ. ალექსანდრე უყვებოდა, როგორ დაუსხლტა დაცვა და მოინახულა წყაროს ქუჩა, სადაც 1924 წ. გამოსვლების მონაწილეთა დიდი ჯგუფი ჩახოცეს. იმ ადგილებს მაშინ გაძლიერებული დაცვა იცავდა (იქვე, გვ. 213-214).

ტერენტი ალექსანდრეს მიწვევით ყოფილა ქუთაისის მშრომელებთან 1922 წელს, ოთხი დღე გაუტარებია მის სახლში. საღამოზე შემოსული ფულით ტერენტისთვის ტანსაცმელი უყიდიათ, გაუხარებიათ და კმაყოფილი გაუსტუმრებიათ თბილისში.

ამ შთაბეჭდილებით დაუნერია ტერენტის ლექსი “აღსარება ქუთაისს” (იქვე, გვ. 215).

ტერენტის გულშემატკივარი და პოეზიის თაყვანისმცემელი იყო დარეჯან მეტრეველი, რომელმაც ზეპირად იცოდა “მემენტო მორის” ავტორის პოეზია და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მისაღებ გამოცდაზე როგორც მასალის ცოდნით, ისე ორიგინალური მსჯელობით გააოცა გამომცდელები (იქვე).

ტერენტის სულიერი მეგობრები არიან ისინი, რომლებმაც 1987 წლის 13 ნოემბერს წალენჯიხაში პოეტის სახლმუზეუმის გახსნისთვის იღვანეს: ლევან მილორავა, ნელი ბენაშვილი, ნინო ხოფერია, აივენგო ჭელიძე, ელიზბარ უბილავა, ბადრი ქუთათელაძე, ლერი ალიმონაკი, გივი ცქიტიშვილი (იქვე, გვ. 200).

დაფასების ღირსნი არიან, ვინც გამოკვლევები, წიგნები დაწერეს, დისერტაციები დაიცვეს პოეტზე: გ. ცქიტიშვილი, ლ. ალიმონაკი, რ. მიშველაძე, გ. მამფორია, თ. ფიფია, დ. ფიფია, დ. ივარდავა, მ. გვეტაძე, ა. სიგუა, პოეტის და ზოზია, დისშვილი უჩა კვარაცხელია, პოეტის რუსულად მთარგმნელი ბექა ლაშხია-ხიბლელი.

ტ. გრანელს პატივს სცემდნენ ს. ყაუხჩიშვილი, კ. კაპანელი, შ. ნუცუბიძე, შ. დადიანი.

პოეტის თაყვანისმცემლები იყვნენ გ. ნადირაძე, ვ. ბარნოვი, ვლ. ნორაკიძე.

ვასო გორგაძე გრანელს “პოეზიის ნამდვილ ქურუმს” უწოდებდა.

აკაკი ნემსაძე საუბრობდა პოეტის “ნათელმოსილ შინაგან ბუნებაზე” და ადარებდა მას “ფრთებდაღწილ ანგელოზს”.

ტერენტის განსაკუთრებით ჰყვარებია ვ. გაფრინდაშვილი, რომელმაც ბრწყინვალე რეცენზია უძღვნა კრებულს “სული და საფლავები” და მრავალი ორიგინალური მომენტი დაინახა მასში.

“მემენტო მორის” ავტორის დამფასებლნი იყვნენ მოსე კვარაცხელია, ვლადიმერ სალია, ლეო ჭელია, შოთა ფიფია, ზაურ მოლაშხია, გივი მოლაშხია.

ტერენტის შემოქმედებას მიესალმებოდა პაატა ორბელიანი და მის პოეზიაში მრავალ საგულისხმო მხარეზე აკეთებდა აქცენტს.

ტერენტის მეგობარი იყო ივანე გომართელი, რომელიც ერთ-ერთი ინიციატორი იყო პოეტისადმი მიძღვნილი გაზეთის გამოცემის და კარგი წერილიც დაწერა მასზე.

ტერენტის ჭეშმარიტი მეგობრები იყვნენ მისი დები — მაშო და ზოზია, რომლებიც ყურადღებას არ აკლებდნენ ძმას, მათ შემოგვინახეს პოეტის ხელნაწერების დიდი ნაწილი.

ტერენტისთვის განსაკუთრებული სტიმული იყო შეფასება კეთილმოსურნე მწერლის — დიდი კონსტანტინე გამსახურდიასი, რომელმაც მაღალი გადმოსახედიდან შეაქო მისი კრებული “სული და საფლავები”, “ცოდვილი ქერუბიმების ფრთების შრიალი” და “მიმანქრის სტრიქონები” დაინახა ამ ჭეშმარიტი ლირიკოსის პოეტურ ნააზრევში.

ცალკე განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია მეგობრობა ტერენტი გრანელისა და დრამატურგ გენო ქელბაქიანისა, რომელმაც ძალზე ღირებული მოგონებები დაგვიტოვა პოეტზე, მის უცნაურობებზე, პოპულარობაზე, პირდაპირობაზე, გულკეთილობაზე, გალაკტიონისა და ტერენტის ურთიერთობაზე. მოგვითხრო ტერენტის ლექსის “ვანო სარაჯიშვილის” შექმნის ისტორიაზე, ლექსის გახმიანებით გამოწვეულ ფურორზე, გალაკტიონთან ინციდენტზე, როცა პირდაპირ მიახალა: “მე შენზე დიდი პოეტი ვარო”, რასაც გალაკტიონი დიდსულოვნად შეხვდა და პოლემიკა არ გაუმართავს.

საინტერესოდ არის გადმოცემული ტერენტის რომანი თამარ ჯაფარიძესთან, რომელიც პოეტს არ ენახა და მიწერ-მონერა არსებობდა მათ შორის. ქალი კიევში ცხოვრობდა მეუღლესთან. ტერენტის პოეზიაზე შეყვარებულმა, ოჯახი დაანგრია და თბილისში ჩამოსვლის შესახებ აცნობა ტერენტის. იგი გენოს თანხლებით წავიდა სადგურზე უცნობი მიჯნურის შესახვედრად, მაგრამ პირველი ნახვისთანავე არ მოეწონა ეს ჩემოდნიანი ქალი, სადგურზევე მიატოვა იგი და მისი უყურადღებობის გამოსწორება მოუწია გენო ქელბაქიანს, რომელმაც ტაქსით გააცილა შეურაცხყოფილი ადამიანი.

გენო ქელბაქიანი იყო გაზეთ “ტერენტი გრანელის” გამოცემის ერთ-ერთი ინიციატორი. ამ გაზეთმა მოშურნენი მოუმრავლა პოეტს.

მოგონებაში მოთხრობილა იმ ფურორზე, რაც ტერენტიმ მოახდინა ნითელარმიელთა კლუბში, სადაც მოშურნეებმა სპეციალურად ჩაუბნელეს დარბაზი, გადაჭრეს ელექტროსადენები, მაგრამ პოეტმა სანთლის შუქზე შესძლო მსმენელთა დაელექტრონება თავისი გამორჩეული ლირიკით, გულშიჩამწვდომი ინტონაციით.

გენო ქელბაქიანი გვიყვება დიდ რუს პოეტთან — ესენინთან შემთხვევით შეხვედრაზე, რუსი პოეტის უტყუარ ინტუიციაზე, რომ-

ლითაც მან ტერენტის მირონცხებულ სახეში უცბად შეიგრძნო დიდი შემოქმედი.

დრამატურგი იგონებს ქუთაისში ტერენტის მიწვევას, სილოვან ხუნდაძესთან პოეტის მიერ გამოჩენილ პირდაპირობას, როცა არ მოენონა მასპინძლის მიერ ბაირონის ლექსების თარგმნა. აღნიშნულია ჭიათურაში მოწყობილი საღამოს ოვაციების შესახებ, ბათუმში დანიშნულ ლიტერატურულ საღამოზე, მომხსენებლის განზრახვაზე, გაეკილა პოეტის პესიმოზმი, ტერენტის მუქარაზე და ინციდენტის თავიდან აცილების მიზნით, გენოს რჩევით, საღამოს დატოვებაზე, კორნელი სანაძესთან გალაკტიონის თანხლებით გამოცხადებაზე და მხატვრის ლექსების გაკილვაზე, რითაც შეურაცხყოფილი და გულნატკენი დარჩა მხატვარი.

პოეტს აფასებდა და მის კოსმიურ იდეალებზე ამახვილებდა ყურადღებას გრიგოლ შავიშვილი.

აკაკი ანდრიაშვილი საუბრობდა ტერენტის ცხოვრების სტილზე, მუსიკის სიყვარულზე, სასაფლაოზე ხეტიალის შესახებ, ესენინთან შეხვედრაზე, მათ ურთიერთმზრუნველობაზე, პოეტის სკანდალებზე, “ციხის ელეგის” შექმნის ისტორიაზე, ავადმყოფობაზე და ასკენიდა: ტერენტისთან მეგობრობა ძალზე ძნელი იყო, ამიტომ მას თითქმის არ ჰყავდა მეგობარი.

ვანლერ დაისელმა ტერენტის “მნუხარებით სავსე პოეზიის ყანის მფლობელი” უწოდა.

ალ. კუპრაშვილი, იოსებ ბუალავა, ანა ღვინიაშვილი, ნიკოლოზ ნერეთელი, ნიკოლოზ კველიშვილი, ვლადიმერ სალომეშვილი საუბრობენ ტერენტის გამორჩეულ ნიჭზე, მის უცნაურობებზე, საღამოებზე, ავადმყოფობაზე. ნიკოლოზ კველიშვილი იგონებს, როგორ იცინოდა პოეტი უნიჭო, თეთრხელთათმნიან პოეტებზე.

გუგული გვათუა ყურადღებას ამახვილებს ტერენტის პორტრეტზე, მის თვალებში ზეცის სხივის არსებობაზე.

ნინო დადიანმა (შალვა დადიანის ძმისშვილმა) არ თანაუგრძნო პოეტის სიყვარულს, თუმცა მისი პოეზიის სიდიადეს აღიარებდა. ამ ადამიანს უძღვნა გამიჯნურებულმა პოეტმა ლექსი “ქალი, რომელიც ცხოვრობს ეკლესიის ეზოში”.

თამაზ ბორელი ცდილობს მოგვცეს წარმოდგენა პოეტის შემოქმედებით და პიროვნულ თავისებურებებზე.

ელიზბარ ზედგენიძე ხაზს უსვამს ტერენტის ნიჭს, პოპულარობას, წინასწარმეტყველურ განჭვრეტას, რითაც მან წინასწარ იხილა თავისი აღსასრული.

გრიგოლ ორახელაშვილი იხსენებს ზესტაფონის თეატრში გამართულ ტერენტის საღამოს, გულისტკივილით აღნიშნავს მის უმწეობას ცხოვრებაში, ყვება, რომ პოეტს ხშირად ნახულობდნენ ახალ-

გაზრდა პოეტები: ლევან ანანიაშვილი, შალვა კაშმაძე, გიორგი შატ-ბერაშვილი, ვანლერ დაისელი.

გიორგი კალანდაძე წერს, რომ პოეტს მრავლად ჰყავდა თაყვა-ნისმცემელი.

აპოლონ ქელბაქიანი მომსწრე ყოფილა “მემენტო მორით” გა-მონვეული ფურორის. იგი დარწმუნებული იყო ტერენტის პოეზიის მსოფლიო მნიშვნელობაში.

ნალენჯიხელმა იროდი ხარჩილავამ დაგვიტოვა საინტერესო მოგონებები ტერენტის შესახებ. განსაკუთრებით ღირებულია მის მი-ერ ხაზგასმა გალაკტიონის მიმართებაზე ტერენტის პოეზიასთან, პო-ეტების მეფის განაცხადი, რომელშიც ის აღნიშნავდა, “ტერენტი ხა-ლასი გენია და ნიჭია”, რომ იგი “საფლავიდანაც გაუნათებს კაცობრი-ობას”.

გიორგი კაჭახიძის ძალზე მნიშვნელოვან მოგონებაში იხატება ტერენტის პრინციპულობა, განსაკუთრებული პოპულარობა, მოთ-ხრობილია, თუ როგორ გამოჩნდა ერთ-ერთ პოეზიის სალამოზე ტე-რენტი გრანელი, რამაც აჟიოტაჟი გამოიწვია, მისგან ითხოვდა დარ-ბაზი ლექსის კითხვას და კონფერანსიემ იმით მოინდომა აუდიტორი-ის დამშვიდება, რომ მას შესთავაზა იოსებ გრიშაშვილის გამოსვლა, მაგრამ ხალხი დაჟინებით მხოლოდ ტერენტის გამოჩენაზე აპირებდა გაჩუმებას. მაგრამ ტერენტის მიერ “სასიკვდილო მწუხარების” წა-კითხვით არ დაკმაყოფილდა მსმენელი და ისევ და ისევ შეძახილებით, ფეხების ბრახუნით მოელოდა ტერენტისგან სხვა ლექსებსაც, მაგრამ პოეტი კ. გამსახურდიას თხოვნის მიუხედავად, უცბად გაუჩინარდა.

ნიკა აგიაშვილი იხსენებდა, ტერენტის შესახებ მისი ნაამბობის მიხედვით როგორ დაწერა ლადო ასათიანმა უნახავ პოეტზე ლექსი.

მოსე გვასალია გულისტკივილით საუბროდა ტერენტის ავად-მყოფობაზე. სერგი ჭილაია იყო ერთ-ერთი იმ პროცესიიდან, რომელ-მაც სასაფლაომდე მიაცილა ტერენტის ცხედარი. მეცნიერი და მწე-რალი საუბროდა ტერენტის დაბადებისას არაჩვეულებრივ ამინდზე, კაპანელის ლექციებზე, სადაც გამუდმებით პოზიტიურ ჭრილში იხსე-ნებოდა პოეტი. ბ-ნი სერგი მომსწრე ყოფილა გალაკტიონისა და ტე-რენტის განსაკუთრებული ურთიერთობის. ხაზი ესმება ტერენტის მიერ პოეზიის დანიშნულების განსხვავებულ გაგებას, აბსოლუტის ძიებას, ინტერესს მარადიულისა და შორეულისადმი, აღმოუჩენელის აღმოჩენის, ამოუხსნელის ამოხსნის აუცილებლობას.

აქვე მოიხსენება კარიკატურა, მედროვე, მჯღაბნელი, ოდიო-ზური ფრიდონ წაროუშვილი, რომელიც ტერენტის დასცინოდა რე-ლიგიურობის გამო და სილაც გააწნა დიდ პოეტს, იმდენად გათავჯედ-და, რომ ისიც კი იკადრა ეთქვა “მემენტო მორის” ავტორისათვის, გვარცხვენს პოეტებსო.

გრიგოლ ცეცხლაძის მოგონებაში ხაზგასმულია ტერენტის დიდი ეროვნულობა, მისი მონაწილეობა თურქი ასკერების წინააღმდეგომში 1918 წელს. საუბარია ტერენტის საღამოებზე, ეტლით გატაცებაზე, ტანსაცმლის ჩუქებაზე, რომელიც მერე სხვას მისცა, ფრიდონ ნაროშვილის მიერ ტერენტის მიმართ გამოჩენილ თავხედობაზე.

დავით გაჩეჩილაძე იხსენებდა პოეტის ერთ რომანს.

დიდი ლადო გუდიაშვილი ყურადღებას ამახვილებდა ტერენტის პიროვნების და პოეზიის განსაკუთრებულობაზე, ფიროსმანს ადარებდა მას. მხატვარი განსაკუთრებულ ყურადღებას იჩენდა პოეტის საფლავისადმი.

ლადო გუდიაშვილმა შექმნა სურათების სერია ტერენტი გრანელის შესახებ.

პოლიკარპე კაკაბაძე ხაზს უსვამდა პოეტის დიდ ინტუიციას, ანალიტიკური აზროვნების უნარს.

გუგული გვათუა მოხიბლული იყო ტერენტის ზემთაგონებული სახით.

ანა ნიკოლაძე აღნიშნავდა ტერენტის განსაკუთრებულ პოპულარობას, ქუთაისის თეატრში ლიტერატურულ საღამოზე გამართულ სიყვარულის ოვაციებს.

ტერენტი გრანელი უყვარდა ბონდო კეშელავას.

ლიდია მეგრელიძესთან მეგობრობა ცხოვრების სატკივრებს უმსუბუქებდა განამებულ პოეტს. მან ერთხელ დასალევი ფული მისცა ტერენტის და გალაკტიონს.

მოქანდაკე ვალერიან მიზანდარი ნუხდა პოეტის განუკურნებელ ავადმყოფობაზე.

ნიკოლოზ ჩაჩავა ერთ-ერთი მონაწილე იყო ტერენტის უცრემლო და უცერემონიო გასვენების.

თინა როინიშვილმა, (რომელსაც პოეტმა უძღვნა “ქალის აგონია”) “მემენტო მორი” გაუყიდა, ფულს უგროვებდა, მაგრამ ტერენტის ნაწილ-ნაწილ მიჰქონდა და უაზროდ გაფლანგა.

თომა ჩიქვანაია კიცხავდა საზოგადოებას გულგრილობის გამო და მოუწოდებდა შეეძინათ ტერენტის წიგნი, მოჰქონდა ეგ. ნინოშვილის, ალ. ყაზბეგის მაგალითები და აფრთხილებდა პოეტის ნაცნობ-უცნობებს მოსალოდნელი უბედურების შესახებ.

ტერენტი გრანელს განსაკუთრებული ურთიერთობა ჰქონდა კონსტანტინე გაჩეჩილაძესთან, რომელიც კონნე სპერელის ფსევდონიმით წერდა. მათ ერთად დაუარსებიათ ჟურნალი “კრონოსის სარკე”, გაზეთი “ია”.

კონსტანტინე იყო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის სტუდენტი. იქ გაეცნენ ერთმანეთს ეს პოეტები და ხუთი წელი მეგობრობდნენ.

“მასთან დაახლოება არ იყო ძნელი, თუ გულს უჩვენებდა ადამიანი, მაგრამ ნამეტანი მწყინარიც იყო, მქირდავი ენის პატრონს ვერ ითმენდა”, წერდა კ. გაჩეჩილაძე (სპეტაკი გულის მესაიდუმლე, “მნათობი”, 1991 წ. 9-10, გვ. 190). იგი აქებდა ტერენტის “გრძნობის ემბაზში ამოვლებულ” სტრიქონებს.

“არაა საკვირველი, რომ პოეტმა იცოდა რიონივით მოულოდნელი გახელება და აზვირთება გრძნობების, მაგრამ თუ გულს გადაუშლიდი, ალორთქილ ყანასავით დამშვიდდებოდა, დარბილდებოდა”, წერდა კ. გაჩეჩილაძე.

ისინი დაახლოვა ჟურნალმა “კრონოსის სარკემ”. სახელწოდება გრანელს აუღია კ. გაჩეჩილაძის ლექსიდან “თეთრი გვირგვინოსანი”, რომლის ქვესათაური იყო “კრონოსის სარკე”, რაც გრანელს მოსწონებია და შეთანხმებია ავტორს. ჟურნალის წინათქმა დაწერილი იყო ტერენტის მიერ და ერთგვარ “მანიფესტად” აღიქმებოდა.

ჟურნალის მომდევნო ნომერში მიძღვნილი ლექსის ბოლო ტაეპი — “მიხვალ, გიცნობენ შორეულნი დანმენდილ ხმაზე”, წინასწარმეტყველება გამოდგა ტ. გრანელზე.

ამავე ნომერში კ. გაჩეჩილაძისადმი მიძღვნილი ტერენტის ლექსში რითმად გამოყენებულია კონნე სპერელი: “თავის ლექსებში იხედება კონნე სპერელი” (ფანტასტიკური ღამე).

“ჩვენ დიდხანს, დიდხანს ვოცნებობდით ერთად უკეთეს მერმისზე. ხშირად უსიტყვოდაც ვმასლაათობდით და გამოთხოვებისას ისე ენერგიულად ვართმევდით ერთმანეთს ხელს, თითქოს დაშორებისათვის საყვედურს ვუთვლიდით შუალამეს”, წერდა კ. გაჩეჩილაძე.

ტერენტის რჩევა უკითხავს მეგობრისთვის, ორი ფსევდონიმიდან — ნალენჯიხელი და გრანელი — რომელი აერჩია. კონსტანტინეს ურჩევია გრანელი, ბგერათა კომპლექსის სასიამოვნო ჟღერადობის გამო.

კ. გაჩეჩილაძის არქივში მოიპოვება ფურცლები სათაურით “გრანელის ფიზიონომია”, რომელშიც საუბარია პოეტის პორტრეტზე, დარბაისლობაზე, თითების მოძრაობაზე, თმაზე.

ჩანაწერებში ნათქვამია: “გრანელის ერთ თავისებურებას შეადგენს წრეგადასული გულწრფელობა. ენდე ნამდვილად, რასაც გეუბნება, მართალია. ის არ ტყუის. მაგრამ თუ შეგატყო, რომ მის გულწრფელობაში ეჭვი შეიტანე, მყისვე გაგშორდებოდა, უცებ დაეკარგებოდა ღიმი მის სახეს, წყენინების ნისლში გაეხვეოდა და რაც არ უნდა გეთქვა,... გრანელის გულს ვერ მოიგებდი. იგი საშინლად შეურაცხყოფილი გაგცილდებოდა”.

“გრანელთან უხილავი კონტაქტის დამყარება შეუძლია მხოლოდ იმას, ვისაც პოეზიისთვის კოსმიური წვა განუტყდა.

“იგი პოეტი იყო არა მარტო შინაგანი ხილვით, ქცევითაც”.

“ფიქრნაცემი თვალები”.

“დასიცხული სახე”.

“ნახევრად გაპოზილი ბაგის სევდიანი ღიმილი და დაუდევრად ახვეტილი ნაბლისფერი თმა”

“...აი, ნაბიჯი ნელა შეანელა. მახვილმა მამნამ მოხეტიალე მუ-სიკოსის ვიოლინოს ხმა დაიჭირა, კვნესის ქუჩის მელოდია. ახლა მისი ყურადღება ცის უჩვეულო სილურჯემ მოიტაცა”

“ადამიანში ღვთიურ სანყისებს დაეძებდა მუდამ”.

კონსტანტინე გაჩეჩილაძე მოუწოდებდა საზოგადოებას ტერენტი გრანელისადმი ყურადღების გამორჩენას. იგი თვლიდა, რომ ტერენტის გაგებას სჭირდებოდა “შინაგანი ჭვრეტა”.

ტერენტის დაკრძალვას 1934 წლის 10 ოქტომბერს კ. გაჩეჩილაძეც ესწრებოდა. იგი აღნიშნავდა, რომ საძირკველი და რკინის მოაჯირი ადგილობრივი ეკლესიის მრევლმა გაუკეთა მივინყებულ პოეტს ჩვენი მითითებით და კითხულობდა: “ნუთუ ქართველ მოღვაწეთა პანთეონში მისთვის ადგილი არ მოინახა?”

1961 წელს ტერენტის “რჩეულზე” დაწერა წერილი: “ტერენტი გრანელს ჰქონდა სული ენძელასავით ნაზი და მიმოზასავით უკარებელი. მას აწვალებდა არსის აზრის ამოხსნის სურვილი.

ჯვარზე გაკრულის განცდებით გვევლინებოდა... არავის უცდია პოეტის იქიდან ჩამოხსნა და ეჭვის ეკლის გულიდან ამოღება. იგი თავისი ტკივილებით უყურადღებოდ დარჩა მიტოვებული” (მარინე ქადაგიძე, სივრცეში დარჩენილი ფრაზები,... გვ. 23-24).

“მემენტო მორი” — ეს მთელი ფილოსოფიაა, რომელსაც ორი ათასი წლის ისტორია აქვს და არ დაბადებულა ადამიანი, რომ მწუხარებით არ გაცეცილებინოს ცხედარი.

“ტერენტი გრანელმა გაიზიარა ბედი იმ პოეტების, რომელთაც ძებნას დაუნყებენ ხოლმე მას შემდეგ, რაც ისინი თვალს მიეფარებიან” (იქვე, გვ. 25).

1959 წლის ჩანაწერში კონსტანტინე გაჩეჩილაძე წუხდა, რომ ტერენტი გრანელის საფლავი დაიკარგებოდა. პოეტის 70 წლისთავზე დაწერა წერილი “ძიების მოუსვენარი სული” და მისი ლექსების დიდ ნაწილში ჰამლეტისებური განწყობილება დაინახა.

“ის ებრძვის არა ხილულეთს, არამედ მის ხილულ მანკიერებას. წამების ემბაზშია ამოვლებული” (იქვე, გვ. 32).

კონსტანტინემ შეადარა გალაკტიონი და გრანელი: “საქართველოში მხოლოდ შენ ერთს თუ გაგონდება” და “საქართველოში შენ ერთი მაინც” (იქვე, გვ. 36).

1922 წელს გამოცემულ ტერენტის წიგნს “სული და საფლავები” აქვს წარწერა: “ჩემს ძვირფას მეგობარსა და პოეტს კონნე სპერელს ავტორისაგან”.

კონსტანტინე გაჩეჩილაძემ შეისწავლა ტერენტი გრანელის არქივი, დაწერა მისი ბიოგრაფია, განიხილა პოეტის შემოქმედება, მაგ-

რამ არსად უბეჭდავდნენ. გამუდმებით თვალყურს ადევნებდა მეგობრის საფლავს, რომ არ დაკარგულიყო (იქვე, გვ. 37).

იგი წერდა, რომ “პეტრე-პავლეს სასაფლაოს გაუქმება ემუქრება და აუცილებელია მისი გადასვენება ქართველ მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში”.

ნალენჯიხის ადგილობრივ მმართველობას აცნობებდა, რომ რომელიმე ქუჩისთვის მაინც დაერქმიათ ტერენტის სახელი.

ითხოვდა, დაეყენებინათ საკითხი პოეტის ნეშტის გადასვენების შესახებ.

კონსტანტინე გაჩეჩილაძე წუხდა, ასეთი პოეტი ისე მიაბარეს სამარეს, რომ საფლავთან მისასვლელი გზაც კი არ დაუტოვებიათო (იქვე, გვ. 39).

ასე დაიკარგა უყურადღებობით ნიკო ფიროსმანის საფლავი და დღეს ცრემლებით დავეძებთო მას.

“ჩვენმა გულგრილობამ ეს შესანიშნავი შემოქმედი ფსიქიატრიულ საავადმყოფომდე მიიყვანა.

ჩვენმა დაუდევრობამ ამ უნიჭიერესი პოეტის ხელნაწერთა დიდი ნაწილი სამუდამოდ დაუკარგა შთამომავლობასო” (იქვე, გვ. 41).

როდესაც შიო თურქაძემ ლერი ალიმონაკს მივიწყებული საფლავი უჩვენა, უთქვამს, მხოლოდ კოტე გაჩეჩილაძე დადის გრანელის საფლავზეო (ლერი ალიმონაკი, გრანელის ლანდი, თბ. 1998, გვ. 23,33).

როცა ტერენტის პირველი საიუბილეო სადამო ჩატარდა 1987 წლის 21 დეკემბერს, კონსტანტინე გაჩეჩილაძე ცოცხალი აღარ იყო.

1987 წლის 12 დეკემბერს ნალენჯიხაში ტერენტის სახლ-მუზეუმში გაიხსნა. ერთ ქუჩას პოეტის სახელი ეწოდა, რაც კონსტანტინე გაჩეჩილაძის ოცნების ახდენა იყო.

“ღია სამარეს ჰგავს ჩემი საკანი” — წერდა პოეტი და მართლაც, იგი ხომ სარდაფში ცხოვრობდა მერკვილაძის ქუჩაზე, ორსართულიანი სახლის კიბის ქვეშ, აღშფოთებით აღნიშნავდა კ. გაჩეჩილაძე (მარინე ქადაგიძე, სივრცეში დარჩენილი ფრაზები, გვ. 44).

ტერენტი გრანელი და შალვა დადიანი

ალექსანდრე სიგუამ შემოგვინახა მოგონება ტერენტი გრანელისა და შალვა დადიანის ურთიერთობის შესახებ. შალვა დადიანი მთანმინდაზე, კოტე მესხის ქუჩაზე ცხოვრობდა. მისი ხშირი სტუმარი იყო ტერენტი გრანელი.

შალვა დადიანი ტერენტის არწმუნებდა, ხელოვანი, მწერალი თავის სამშობლოს, ხალხს უნდა ემსახურებოდესო და პოეტის დანიშნულებას ილია ჭავჭავაძის “პოეტზე” დაყრდნობით განუმარტავ-

და: “დიდის ღმერთის საკურთხეველის მისთვის ღვივის ცეცხლი გულში, რომ ერისა მოძმედ ვიყო ჭმუნვასა და სიხარულში”.

ასევე, იმონებდა ილიას სხვა სტრიქონებსაც: “მაშინ ვიმღერ, მხოლოდ მაშინ, მოვწმენდ ერსა ტანჯვის ცრემლსა”.

ამის საპასუხოდ ტერენტის სიჩუმეში საგალობელივით წარმოუთქვამს: “ამ ხატის ცრემლი და მიწა ჩემი ცრემლია მხოლოდ და ჩემი ბოლო”.

შალვა დადიანი აგრძელებდა საუბარს: “ჩვენი გენიოსი პოეტის ნიკოლოზ ბარათაშვილის ცხოვრება არ ყოფილა ვარდ-ყვავილებით მოფენილი, ჭაბუკო!... ის ყაჩაღებს დასდევდა ნახიჩევანში... მაგრამ ხომ გახსოვთ მისი ლექსის სტრიქონები: “არც კაცი ვარგა, რომ ცოცხალი მკვდარსა ემსგავსოს, იყოს სოფელში და სოფლისთვის არა იბრუნოს”. ვაჟა!... ვაჟა ხომ ჩარგალში ჭრაქის ქვეშ წერდა სტრიქონებს: “ჩემს ტურფა მხარეს მკერდს დავაკერე სიტყვა საგმირო, სიტყვა ლამაზი”.

ტერენტიმ მშვიდად უპასუხა თურმე: “მე თქვენ სავსებით გეთანხმებით... პოეტი უნდა ემსახურებოდეს სამშობლოს, ხალხს”...

ბატონი შალვა დარწმუნდა, რომ თავისი შეგონებით მიზანს მიაღწია და ხარობდა, მან დაიმონმა ტერენტის შემდეგი სტრიქონები: “შრომის სამეფო და ქარხნების ნელი გრიალი, ქალაქის ცეცხლი, დაისრული დროშა წითელი, ბნელ შუალამეს აკრთობს შუქი მოხეტიალე, ო, საუკუნე წითელია და მიმზიდველი”.

შალვამ მხარზე ხელი დაადო თურმე ტერენტის და უთხრა: “აი, ასე უნდა წეროთ! და თქვენ, ჭაბუკო, ერის ნამდვილი შვილი გახდებით, ცხოვრების მსვლელობას გაჰყევით, ჭაბუკო, ცხოვრების მიმდინარეობას და გამოჩენილი პოეტი გახდებით”.

ტერენტიმ სევდანარევი ღიმილით, უცხო ხმით მიმართა შალვას: “ბატონო შალვა, “სულის ცეცხლი” ხომ შემდეგი ორი სტროფით გრძელდება: “სისხლის მდინარე, დაბინდული მთები და შარა, დამწვარ ტყვიების სურნელება და განსაცდელი. ო, განახლების ქარიშხალმა ფრთები გაშალა, კრთის ნანგრევებზე აღმაფრენა, როგორც სანთელი. ქალაქის კვამლი, მღელვარება, ღამის ალები და შორეული რაინდების უმწეო შფოთი. სამარადისო მწუხარება მოკლულ თვალების და ჩემი სული ამართული, ვით ეშაფოტი”.

ტერენტიმ ლექსის კითხვა დაამთავრა და წავიდა თურმე.

შალვა დადიანი ხშირად საუბრობდა ტერენტის შემოქმედებაზე და სიყვარულით, პატივით ეპყრობოდა მას.

აღ. სიგუა შალვას უმტკიცებდა, რომ გრანელი ორიგინალური და თავისებური პოეტია, შალვა კი პასუხობდა: მაგრამ ორიგინალობა ხომ არ ნიშნავს, ცრემლი ვღვაროთ და ვიტყვი. პოეზია ხელოვნებაა, ბრძოლა უკეთესი ცხოვრებისათვის, უკეთესი მომავლისათ-

ვის. ამას უნდა ემსახურებოდეს ყველა პოეტი, ყველა ხელოვანი” (ცისფერი სიმორე, გვ. 409-410).

ერთხელ ბერიასთვის დაუსვამს შეკითხვა შალვა დადიანს, პოეტ ტერენტი გრანელს თუ იცნობდით, ან თუ გსმენიათ მის შესახებ რამეო. ბერია ფეხზე წამომდგარა და რიხით უთქვამს: “ტერენტი დიდებული პოეტი გახლდათ, ბატონო შალვა. “კი, დიდებული პოეტი იყო ის ცხოვრებული, მაგრამ... ცხოვრებას მან ვერ გაუგო და დამარცხდა, თავი დაიღუპაო”. ბერიას პათეტიკურად უთქვამს: “ცხოვრებას კი არა, ბატონო შალვა, თვით ცხოვრებამ ვერ გაუგო მას”.

“ეს ისე იყო ნათქვამი, ტანში გამცრა, დავიბენი, ამისთანა პასუხს არ ველოდი და ვერც წარმოვიდგენდი. გულმა ბაგა-ბუგი დამინყო, თვალწინ ტერენტი წარმომიდგა თავისი განუქმეორებელი ღიმილით: “ქართველმა ხალხმა გიჟი მიწოდა, მზე მიდის გაღმა, ცის ხმა ისმოდა” (ცისფერი სიმორე, გვ. 441).

ტერენტი გრანელი და ესენინი

სერგეი ესენინი 1925 წელს ექვსი თვით იმყოფებოდა თბილისში. მისი მასპინძლები იყვნენ ცისფერყანწელები, კერძოდ, პაოლო და ტიცციანი. ამ შეხვედრებმა გამოხატულება ჰპოვა გიორგი ლეონიძის მოგონებებში, ნინო მაყაშვილის წიგნში — “ტიციანი და მისი მეგობრები”.

თავისი თანამედროვე პოეტებისგან განაპირებული ტერენტი გრანელი არც ამ შემთხვევაში მოუნვევიათ ოფიციალურად. არც ვალაკტიონი იყო მათ ვაკხანალიაში ჩართული, ესენინმა ვერ მოასწრო მისი ნახვა.

მოხდა ისე, რომ ტერენტი შემთხვევით გადაეყარა ესენინს ვერის ხიდთან და ქართველმა პოეტმა შემთხვევა ხელიდან არ გაუშვა, თვითონ გამოეცნაურა სტუმარს ისე, როგორც საერთოდ ჩვეოდა, მე ვარ ტერენტი გრანელიო. ესენინმა სალამს საღმით უპასუხა. ტერენტიმ დააზუსტა: მე ვარ პოეტი ტერენტი გრანელიო. ო, ეს ორმაგად სასიამოვნოა, თქვენ ისეთი სახე გაქვთ, შეიძლება გაუცნობლადაც მეფიქრა, რომ თქვენ პოეტი ხართ.

ესენინმა გაოცება გამოთქვა, რომ იმ დღემდე არ ენახა ეს ჭეშმარიტი პოეტური გარეგნობის ადამიანი. ტერენტიმ უთხრა, თქვენ უფრო დიდი პოეტების გარემოცვაში იყავითო, რასაც არ დაეთანხმა სტუმარი, პოეტის ცნება თავისთავად დიდიაო.

ესენინი ეკითხებოდა ტერენტის, რუსულად ხომ არ არის შენი ლექსები თარგმნილიო. ტერენტის მაგივრად გენო ქელბაქიანმა გასცა პასუხი (რომელიც შორიახლოს მიჰყვებოდა მათ), შალვა კამბა-

ძეს ჰქონდა 2-3- ლექსი რუსულად ნათარგმნიო და “უმიზნო ხეტიალი” წაიკითხა.

ამჟამად რაზე მუშაობთო, ეკითხებოდა ესენინი, რაზედაც ტერენტიმ უპასუხა, მე არასოდეს არ ვიცი, რას დაენერო ერთი საათის შემდეგ. სტუმარს მოენონა ეს განაცხადი, რაც ლექსის ირაციონალურ-ინტუიციურ სანყისს უსვამს ხაზს (გენო ქელბაქიანი, ის მხოლოდ პოეზიით ცხოვრობდა, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 58).

ამ ორი პოეტის შეხვედრა ამით არ დამთავრებულა. ისინი დაუახლოვდნენ ერთმანეთს და საინტერესო თავგადასავლებიც ჰქონდათ.

“ტერენტი თავისი პოეზიით, სულით, სევდით ჰგავდა ესენინს” (გ. ქელბაქიანი).

“მემენტო მორის” ავტორმა ზეპირად იცოდა რუსი პოეტის ლექსები.

სერგეი ესენინს “ზარია ვოსტოკაში” დაბეჭდილი ლექსების ჰონორარი არ მისცეს. ტერენტი გრანელმა და ესენინმა თავისებურად გამოხატეს პროტესტი. ისინი რედაქციის წინ ხელში შლიაპებით იდგნენ და შემწეობას თხოულობდნენ გამვლელებისგან. თურმე ესენინმა ათი მანეთით მეტი მოაგროვა, ვიდრე გრანელმა. სერგეის უნდოდა ძმურად გაეყო ეს ფული, მაგრამ ტერენტი უარზე იყო. ესენინი დაემუქრა ტერენტის, თუ არ დამთანხმდები, შენს ლექსებს რუსულ ენაზე არ გადავთარგმნიო და ამ არგუმენტით დაიყოლია ტერენტი.

ამ ფულით პოეტები შესულან რესტორანში და მოხვედრილან ჩხუბში, რისთვისაც მილიციას ორივე დაუპატიმრებია. ესენინი, როგორც ჩამოსული სტუმარი, იმ დღესვე გაუთავისუფლებიათ, ტერენტი კი დამნაშავედ უცვნიათ და ციხეში მიუბრძანებიათ. ასე დაისაჯა სტუმრისადმი სოლიდარობის და თანაგრძნობის გამო ქართველი პოეტი.

ამ შემთხვევას, რომელიც გამონვეული იყო მატერიალური გაჭირვებით, გამოხატულება უპოვია მათ შემოქმედებაში.

ლექსში “Заря Востока” ესენინმა ირონიულად ასახა ეს ამბავი: “ირონია! გამაქანე — ქვეყნად ბევრი გზებია, რიაზანელ გლეხივით მოჭუტული თვალებით, სადაც არ უნდ მოუხვიო, გზები შეიყრებიან და “ზარია ვოსტოკას” კედელს დაეტაკები... ეს ფულები, მგოსანო, სთქვი, გჭირდება რისთვის? შლიაპა გაცვეთილია, ტუფლიც სკდება ხშირ-ხშირად, ცოტა ფული, თუნდ ათასი, რომ მოეცათ ნიგნისთვის, მაგრამ განა ათას მანეთს ვინმე წაგლეჯს ვირაპს?”

ტერენტი გრანელი იგივე ფაქტს შეეხო თავის ერთ ლექსში და აჩვენა უკიდურესი გაჭირვება, რაც აიძულებდა მათხოვრულად ეცხოვრა: “არ ვესალმები ამგვარ დროებას, გრიგალი არხევს სულის

მიმოიხეივს, ახლაც ვგრძნობ ცისფერ უსაზღვროებას და თანაც ვფიქრობ ნითელ ღვინოზე. ეს ხმა, ეს ბედი ისევ ჩემია, სადღაც შორს ღმერთის აჩრდილი ცხოვრობს და მხოლოდ ერთი გზა დამრჩენია, დავდგე ქუჩაში და ვიმათხოვრო” (ბექა ლაშხია-ხიბლელის მოგონებების მიხედვით, წიგნი — “ცისფერი სიმორე”, გვ. 381).

ისიც ცნობილია, რომ ესენინი ფულით ეხმარებოდა თავისზე უფრო უპოვარ ტერენტის.

ჯერ ესენინმა მოიკლა თავი, მერე მიააკოვსკიმ. ეს საკითხი საზოგადოებაში განსჯის თემად იქცა, ზოგი ამართლებდა მიააკოვსკის თვითმკვლელობას, ზოგი კიცხავდა. ეს ხდებოდა ტრამვაის მგზავრებს შორის. ტერენტი ჩარეულა კამათში და უთქვამს: “ესენინმა თავი რომ მოიკლა, ეს შეიძლება გაამართლოს კაცმა, მაგრამ მიააკოვსკის თვითმკვლელობას არავითარი გამართლება არა აქვს” (ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, გვ. 131).

ამ ტრაგედიამ ტერენტის პოეზიაშიც გამოჟონა. მუდმივად სიკვდილზე, თვითმკვლელობაზე მოფიქრალ პოეტს კიდევ უფრო გაუძაფრდა ამქვეყნიურობიდან ნასვლის სურვილი, შექსპირული ყოფნა-არყოფნის პრობლემის ჭიდილი: “მოდის ცისფერი და რაღაც შავი და სადღაც გაღმა გაისმის სროლა. ესენინივით მოვიკლა თავი, თუ სიცოცხლისთვის განვაგრძო ბრძოლა?”

კონსტანტინე გაჩეჩილაძემ ტ. გრანელს “ჩვენი ესენინი” უწოდა (მარინე ქადაგიძე, სივრცეში დარჩენილი ფრაზები, კონნე სპერელი, კონსტანტინე გაჩეჩილაძე ტერენტი გრანელის შესახებ, თბ. 2003, გვ. 45).

ბევრი მკვლევარი მიუთითებს ამ ორი პოეტის სულიერ ნათესაობაზე, შემოქმედებით კავშირებზე. ეს პრობლემა სერიოზულ კვლევას მოითხოვს.

მთავარია ის, რომ შემთხვევითი არ არის მათი ერთად ხსენება.

ტერენტი გრანელი და ვლადიმერ მიააკოვსკი

ტერენტი გრანელმა კარგად იცოდა, რომ ათეისტურ ეპოქაში მისი პოეზია არ დაფასდებოდა, მაგრამ მას არ უცდია დროს მორგებოდა, საბჭოთა პოეტის მანტია მოესხა და ხელისუფლებას შერიგებოდა. ამ პრინციპულობის გამო გახდა ის დევნილი, შერისხული და პოპულარული, ამავე დროს.

სიცოცხლეშივე ლეგენდადქცეული პოეტის დიდების ამბავი ვლადიმერ მიააკოვსკისაც მისწვდა და რუსმა პოეტმა გადანყვიტა, თავის ენაზე აემეტყველებინა “მგლოვიარე სერაფიმის” ლექსები. უცხოელი მკითხველის აღიარებას ტერენტი გრანელი სიმშვიდით, ღირსების გრძნობით შეხვდა.

მათ შორის ასეთი დიალოგი გამართულა:

— მე თქვენს პოეზიაზე, — უთხრა ტერენტის ვლადიმერ მაიაკოვსკიმ, — ბევრი საინტერესო მიაჩნდა ქართველმა პოეტებმა: ტიცინი ტაბიძემ, პაოლო იაშვილმა, ვალერიან გაფრინდაშვილმა, კოლაუ ნადირაძემ და სხვებმა. ამიტომ გადავწყვიტე თქვენი ნახვა, როგორც პოეტის. ხომ არ მომცემთ ლექსებს, რომ გადავთარგმნო და დავბეჭდო რუსულ პრესაში.

— ლექსებს კი მოგცემთ, ბატონო ვლადიმერ, მაგრამ ჩემს ლექსებში არ ჩანს ნითელი აგიტაცია-პროპაგანდა, ანუ უკაცრავად, ცხოველური აღტყინება, ბიოლოგიური პათოსი, არც და ვერც იქნება, გამორიცხულია. ჩემს ლექსებში სულიწმინდის მადლია განფენილი, სტრიქონებში ღვთისმშობლისა და მაცხოვრის ხატებია ჩანწული, მისტიკური ხედვითაა გაცნობიერებული ღვთისმშობლის წილხვედრი ქვეყნის წარსული და მომავალი, ღვთიური სულის განკაცებისა და ადამიანის უკვდავი სულის განდმრთობის საფეხურები... არამცთუ მთარგმნელი, არამედ ქართველი წამკითხველიც (შემგძნობი, გამგები) მისტი უნდა იყოს; უფრო მეტიც, განდობილი... ასე რომ... მარადისობას — პოეზიას არ ეჩქარება... პოეტებიც ნუ ავჩქარდები. ოდესღაც, როცა ჩემს საფლავს დაადგება მზე შორეულ რიცხვის და სულიერება აღორძინდება, “ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების”.

“ეს სიტყვები ისეთი ხმით წარმოთქვა, გეგონებოდათ, საკურთხეველთან იდგა და ლოცულობდა. როცა მონოლოგი დაამთავრა, გაელიმა: ასე რომ, შენუხებად არ ღირს, მადლობას მოგახსენებთ...”

“მაიაკოვსკი ააფორიაქა ასეთმა პასუხმა. ეტყობა, არ ელოდა ასეთ ფინალს. უცებ უხერხული სიჩუმე ჩამოვარდა. ისევ მაიაკოვსკიმ მოხსნა ეს დაძაბულობა:”

— პოეტო, არც მე მოვსულვარ სააგიტაციოდ” (ალ სიგუა, მოგონება ტერენტი გრანელზე, “ცისფერი სიშორე”, თბ. 1998, გვ. 412).

“პოეტის სახელს ბრბო არ ითმენდა”

ტერენტი გრანელი კარგად ხედავდა, რომ საზოგადოების უმრავლესობა მასად, ბრბოდ იყო გადაქცეული. ამიტომაც უპირისპირდებოდა მათ სიმდაბლეს, სიჩლუნგეს, სიბეცეს, ურწმუნობას.

“მე-20 საუკუნის კაცობრიობის მასის ტოტალური გადაგვარება და განურჩევლობა ერთი მხარეა სასწორისა, რომელსაც უპირისპირდება მაღალი მორალური შეგნება დღევანდელი კაცობრიობის რჩეულთა” (ზვიად გამსახურდია, დილემა კაცობრიობის წინაშე, თბ. 1995, გვ. 30).

“ისტორიაში მუდამ მცირენი იყვნენ უმაღლესი სიკეთისა და ჭეშმარიტებისათვის თავდადებულნი, მაგრამ მათი სულიერი ძალა და შემართება მარად სძლედა ბნელეთის მოციქულთა მრავალრიცხოვან ლეგიონებს, მრავალრიცხოვნების წყვილადს” (იქვე, გვ. 32-33).

“სოციალისტურმა ტოტალიტარიზმმა კირქვეული ჯადოქრობით ღორებად აქცია მასა, მაგრამ მან ვერ შეძლო გამორჩეულ, ერთგულ პიროვნებათა ამგვარი ტრანსფორმაცია” (იქვე, გვ. 61-62), წერს ზ. გამსახურდია.

ასეთი გამორჩეული პიროვნება იყო ტერენტი გრანელი, რომელმაც, ზ. გამსახურდიას რომ დავესესხოთ, “აირჩია გზა მარტვილობის, თვითდათმობისა, უთანასწორო ბრძოლისა ციხეებსა და ფსიქიატრიული საავადმყოფოების ქანგებით აღჭურვილ ურჩხულთან” (იქვე, გვ. 65).

მასის, ბრბოსა და პიროვნებების ურთიერთობა ყოველთვის მწვავე იყო. მასას ხშირად არა ჭეშმარიტი, არამედ კრიმინალური ინტელიგენცია მართავდა და უფსკრულსკენ მიჰყავდა საზოგადოება.

დიდი ბერძენი ფილოსოფოსი სოკრატე “ლამიას უწოდებდა ბრბოს აზრს, ლამიას, ანუ ყრმათ საფრთხობელას” (მარკუს ავრელიუსის, ფიქრები, თბ. 1972, გვ. 270).

მარკუს ავრელიუსი იმონებს პლატონის სიტყვებს: “მას, ვინც თავისი კვლევის საგნად კაცს სახავს, მართებს თითქოსდა მაღალი მთის მწვერვალიდან მოიხილოს ყოველივე მიწიური: ბრბოთა სიმრავლე, რა ზმთა წყობანი, მინდვრის სამუშაონი, ქორწინებანი, განქორწინებანი, გარდაცვალებანი, მოყაყანი სამსჯავრონი, უდაბნონი, ბარბაროსთა სხვადასხვა ტომნი, დღე-ღამენი, გლოვის მგოსანთა გალობანი, თავყრილობანი, ერთმანეთში უთავბოლოდ აღუფხულ საგანთა ნაზავნი თუ დაპირისპირებულთა ჰარმონიული მთლიანობანი” (იქვე, გვ. 181).

მარკუს ავრელიუსი თვით ბრბოსა და მონებშიც ხედავდა სხვაობას: “საგანთა უმრავლესობა, რომელიც სასურველად უჩანს ბრბოს, უსულო თუ მცენარეულ სამყაროს განეკუთვნება, როგორც მაგალითად, ქვები, ხეები, ლეღვი, ვაზი ან ზეთისხილი.

ასეთი ბრბოსგან ოდნავ განსხვავებულნიც არსებობენ და მათი ოცნების საგნებიც ცოტა სხვაგვარია: “ბრბოსგან მცირედ გამორჩეულნი სულდგმულ არსებათა სიმრავლეს არჩევენ, როგორც მაგალითად, ცხვრის ფარას თუ ცხენების რემას”.

არის სხვა რამით დაინტერესებული კატეგორია ადამიანებისა: “განვითარების უფრო მაღალ საფეხურზე მდგარნი-გონიერნი, თუმცა არა ყოვლად სულთან წილუყრელნი, მაგრამ მაინც ქმედითნი, მონების სიმრავლეზე” არიან ორიენტირებულნი.

სრულყოფილებასთან ახლის მყოფნი კი სიყვარულს და სიკეთეს ემსახურებიან: “ხოლო კაცი, რომელიც აღმერთებს და თავყვანს

სცემს ყოვლად გონიერსა და მოქალაქეობრივ სულს, სხვას არაფერს ისახავს მიზნად, თუა არა სიყვარულს და ერთგულებას სამოქალაქო სიკეთის მიმართ, იგი მოყვასსაც ეხმარება ამავე მიზნის მიღწევასა და მისკენ სწრაფვაში” (მარკუს ავრელიუსი, ფიქრები, თბ. 1972, გვ. 151-152).

“მონონების ნიშნად ბრბო ბლავის მხოლოდ” (გვ. 151).

სულიერად ამაღლებულნი პატივს სცემენ კაცთ და თაყვანს სცემენ ღმერთებს, ამიტომ მიზანი ისაა, “კეთილმოსურნეობით ემსჭვალვოდე კაცთ და თაყვანს სცემდე ღმერთებს” (იქვე, გვ. 152).

“გიყვარდეს კაცთა მოდგმა. მისდღე ღმერთს” (იქვე, გვ. 177), ასეთია მარკუს ავრელიუსის მრწამსი.

მონებს არა აქვთ სულის სიდიადე, სიმაღლე, ამიტომ ისინი ხდებიან არა შემოქმედნი, არამედ მხოლოდ “დიდი ქვემეთრევი, დიდი პირმოთნე” (ფსევდო-ლონგინე, ამაღლებულისათვის, თბ. 1975, გვ. 201).

“მონა ვერასოდეს ვერ გახდება ორატორი ან მწერალი. თავისუფალი სიტყვის შიში, როგორც დილეგის მარად ფზიზელი მცველი — თავის უმნეო ტყვეს ხელად შეიპყრობს, ხელ-ფეხს შეუკრავს და ფრთებს შეაჭრის მას, მონობის მძიმე კირთების ქვეშ გამუდმებულ გვემასა და გოდებას ნაჩვენებს” (იქვე).

“...ჯუჯების, პიგმეების... თვით ყველაზე მსუბუქი მონობაც კი შეიძლება შევადართო მხოლოდ იმ კუბოსავით ვინრო კიდობნებს, რომლებშიც სიყრმითგან წვანან ისინი, რათა მეტად აღარ იზარდონ... არტახები ბოჭავენ და ყყლეტენ ამ ჯუჯების სხეულს, ამახინჯებენ და ასახინჩრებენ მათ. ნებისმიერი მონობაც კაცისთვის ის კიდობანია, რომელშიც, როგორც დილეგში, გამომწყვდეულია მისი სული, ხოლო დილეგში ყოფნა ამახინჯებს, ამდაბლებს და ასაპყრებს სულს” (ფსევდო-ლონგინე, ამაღლებულთათვის, თბ. 1975, გვ. 202).

პოლ ვალერი საუბრობდა პროგრესის სახელით მომავლებზე, როგორც ცხოველებზე, ჭიანჭველებზე, ძალაუფლების მპყრობელთა მიერ დამონებულ ჯოგზე, ნახირზე, ბრბოზე, სახელმწიფო-ურჩხულზე (რჩეული პროზა).

გასეტი განასხვავებს არა მარტო სულიერი ინდივიდუალობის მქონე ინტელიგენციას და ბრბოს, არამედ მასასაც ბრბოსგან: “საზოგადოება ყოველთვის ორი ფაქტორის — უმცირესობისა და მასების დინამიური ერთობაა. უმცირესობა ინდივიდუალობაა ჯგუფია, თვისებრივად რომ განსხვავდება ბრბოსაგან. მასა კი ადამიანების ბრბოა, ადამიანებისა, რომლებსაც არავითარი სპეციფიკურად განსხვავებული თვისებები არ გააჩნიათ. მასა ადამიანთა თავმოყრაა. მასას არსებობის მონოტონური ნიადაგი განსაცდელში არ აგდება, ის, შეიძლება ითქვას, არც კი განსხვავდება (გამონაკლისის გარდა)

ბრბოსაგან, რომლის ნება მხოლოდ ინსტინქტებზეა დამყარებული” (ხოსე ორტეგო ი გასეტი, მასეების ამბოხი, თბ. 1993, გვ. 8).

ნიცმეს ზიზლი ბრბოსადმი განპირობებული იყო იმით, რომ მასში ვერ პოულობდა სისპეტაკეს: “სიცოცხლე წყაროა სიხარული-სა, ხოლო სად ბრბო სვამს, მომხამულია იქ ყოველი წყარო.

“ხშირად მემძიმებოდა ჩემი სული, ოდეს ბრბოს შორისაც სულს აღმოვაჩენდი!

“ავი სუნი ასდის მყრალი ბრბოს ყოველ გუშინსა და დღესა! და ბრძანებულთ ვაქციე ზურგი, ოდეს ვიხილე ან რასაც ბრძანებლობას უწოდებენ: ბრბოსთან ვაჭრობა და ჩარჩობა ხელმწიფობისათვის” (ფრიდრიხ ნიცმე, ესე იტყოდა ზარატუსტრა, თბ. 1993, გვ. 75-76).

ტიერენტი გრანელის ტკივილებს ამძაფრებდა ციხე, როგორც “საშინელება, დამძიმებული და კეთროვანი”. აქ იგი ხედავდა ორიენტირებდაკარგულ ადამიანებს: “გულის ტკივილი უფრო ღრმავდება, როდესაც ვუმზერ ჯიბგირს და ბანდიტს” (ისმის ხმაური, არის ცხელება).

ქალაქშიც გაუსახურებული ბრბოს ცქერა გამხდარიყო უსათუთესი სული ადამიანის ხვედრი: “ო, ჩემს გარშემო მკვლელებია და გამცემლები”...

“პატარა მტრებისგან” ციხეში გამომწყვდეული პოეტი შფოთავდა, წუხდა, იტანჯებოდა: “დამწვა საკუთარ აღმა, ვატყობ, თანდათან ვქრები, ალბათ ხარობენ სადღაც ჩემი პატარა მტრები” (დამწვა საკუთარ აღმა).

პოეტი მაღლა გაფრენაზე ოცნებობდა, მაგრამ ცოდვილ მიწიერთა მზერით იტანჯებოდა, სისხლს უშრობდა მათხოვრების, “პროსტიტუტების” ხვედრი: “შრება სისხლისგან გული — აუზი! და მიპყრობს ქუჩა, ვით თაფლი ფუტკარს, თითქმის ყოველდღე სასაფლაოზე ვხვდები მათხოვარს და პროსტიტუტკას” (უმიზნო ხეტიალი).

“ქუჩაში მცხოვრებს და სახლიდან გაქცეულს” დიდი შანსი ჰქონდა, რომ ენახა მასები, ბრბო, მაგრამ ვერც მოღალატე ინტელიგენცია და ვერც ბრბო მის სულს წამლად ვერ მოეცებოდა.

არისტოკრატის პოზით მოვლენილი ავაზაკები სულს უმღვრევდნენ, პროლეტარული მწერლები ხომ დაბადებითვე “სულიერი საჭურისები” (მ. ჯავახიშვილი) იყვნენ, ამიტომ ქუჩებს, ბალებს, სასაფლაოებს, მთებს ეტანებოდა.

მეორდებოდა მრავალსაუკუნოვანი ისტორია, ვერც მასა, ბრბო ითმენდა თავის არამსგავსს, სულიერი სიბეცის გამო: “პოეტის სახელს ბრბო არ ითმენდა”...

იტანჯებოდა “უღირსი თვალის” ცქერით (სადღაც და ვიღაც) და ენატრებოდა “ამ სანამლავი ხანისგან” გარიდება, უადამიანო სივრცე...

ინტელიგენცია არასოდეს ისე ჭრელი არ იყო, როგორც ათეისტურ ეპოქაში. ხელმწიფის კარისინტელიგენცია, კრიმინალური, პუტჩისტები, ორსახოვანნი ხელისუფლებაში მოკალათებულიყვნენ და ებრძოდნენ მართალ სიტყვას, სიკეთეს, სამართლიანობას, ასპარეზს ართმევდნენ ჭეშმარიტებას, დასცინოდნენ “ხალხოსნურ ქველმოქმედებას” (რ. მიშველაძე). ხელისუფლების წარმომადგენლები ცხოვრებიდან აძევებდნენ ჟურნალებს, წიგნებს, კეტავდნენ მუზეუმებს, ასპარეზს უხშობდნენ ხელოვნებას, მუსიკას. ცენზურას უწესებდნენ ტელევიზიას, პრესას სიყალბის, სიცრუის აპოლოგეტები. ხელისუფლების მიზანი იყო ნამდვილი ინტელიგენციის გამათხოვრება. დედამიწა თითქოს დაყრუებულიყო უზენაესი ჰანგებისადმი, უფლის ხმისადმი, ცოდვილი ქვეყანა თითქოს დაბრმავებულიყო და ვერ გაერჩია ბნელი და ნათელი...

უფრო სწორად, ხელისუფლება განგებ იყრუებდა თავს, ხელოვნურად იბრმავებდა თავს, რომ გულგრილობით, დანაშაულებრივი დუმილით საბოლოოდ გაენადგურებინა ინტელიგენცია სულიერადაც, ფიზიკურადაც, რათა შეექმნა უსახო, გონებაბრჯგუ ბრბო, რომ უფრო ეფექტურად, უპრობლემოდ ემართა.

ასპარეზი მხოლოდ ისეთ ინტელიგენციას ეძლეოდა, ვინც ურწმუნოებით, ბოროტებით, დაუნდობლობა-დასმენით სათავეში მოსული აპოკალიფსური მხეცების პოლიტიკის უსიტყვო გამტარებლად იქცეოდა, ვინც “ფსიქიატრიულ რეპრესიებს” გაატარებდა და ამაში პროფესიონობის, აკადემიკოსობის განადღებასაც აღწევდნენ.

სწორედ ასეთებს არ აწყობდათ ტერენტი გრანელის უნაზესი ხმის ზემი, სიკეთის ფლუიდების გავრცელება.

ვაჟა-ფშაველას “ბუნების მგოსნებში” არწივმა ბულბული სულიწმინდისგან ბოძებული საღვთო სიკეთის მთესველი გალობის გამო ამოიჩემა, რადგან მტაცებელს, სისხლისმღვრელს აღიზიანებდა ის, რაც ბულბულის სათნო ხმით მსმენელთა გულზე იწერებოდა: “ნუ მოკლავ, სისხლს ნუ დაღვრი”. ბულბულის დანაშაულად ის გამოცხადდა, რომ ის არ იყო მეომარი, სისხლისმღვრელი.

მეოცე საუკუნეშიც საღვთო გალობის ნიჭით მომადლებული პოეტები სისხლმონყურებული მტაცებლების (აპოკალიფსური მხეცების) ტერორისა და საფრთხის ქვეშ იღვწოდნენ...

“მარქსისტული ფანატიზმით შეპყრობილმა ბრბომ გასრისა უმანკო სულის მგოსანი... მაგრამ... პოეზიის ანგელოზმა ტერენტი გრანელს უკვდავების პანთეონში უბოძა ღირსეული ადგილი” (რეზო ადამია, ტერენტი გრანელის ლექსად მოქცევა და ტკივილად წასვლა, ტერენტი გრანელი, სისხლიდან ცრემლი, თბ. 2008).

“მე ვადიდებდი ქუჩას, ხეტიალს”

პოეზია, მწერლობა მოგზაურობაა, დაუსრულებელი მოხილვა სულის, გულის, დაფარული სიხარულისა თუ ტკივილების, ცნობიერ თუ ქვეცნობიერ სივრცეთა საიდუმლოებებში დაუსრულებელი ხეტიალი.

ამიტომაც პოეტი არის მოგზაური, მეზღაური, მარადი მგზავრი, ბედუინი.

ბოდლერის “მიპატიჟება სამოგზაუროდ” იდუმალი ოცნების სამყაროს შესაცნობად გამიზნული სვლაა სულის უხილავ ლაბირინთებში.

გალაკტიონის ბედისწერაა “უგზო ხეტიალი”, მოგზაურობა ადამიანის სულსა, წარმოსახვასა და ოცნებებში: “გული კი გზაა და მეზღვაური”.

პოეტი მყუდრო ღამეში მოხეტიალე ბედუინია და მის ხილვებშია მარადიული სილამაზე: “მყუდრო ღამეში მოხეტიალე ბედუინს სიზმრად მინახავს მხარე, სადაც მუდმივი, დაუჭნობელი სილამაზეა და სინარნარე” (ცად აზიდული, ვით მარმარილო).

გალაკტიონის პოეზიაში მთელი ციკლია რეალური თუ ფანტასტიკური გემების, ნავების, ხომალდების, კრეისერების, ჩვენთვის საინტერესო ქრილში კი ფანტასტიკური გემი, ზღაპრული ნავი, გასაოცარი და იდუმალი კრეისერები, ფეერიული ნავი, აგასფერის ხომალდი, სწრაფვათა ნავი, ოცნების ნავი, ფიქრთა ნავი, ცეცხლის ნავი, ნიავთა ნავი, ლაჟვარდის სიმთა ოქროს ნავები, ოცნებათა ლურჯი იალქნები, ოცნების აფრა, ოქროს ნავები, თვალებდალურჯებული იალქნები მიგვანიშნებს, რომ რწმენით, სულით მოგზაურობს პოეტი ისეთ სფეროებში, სადაც გაღწევა მხოლოდ ერთეულთ ხელეწიფებათ.

პოეტთა შეჯიბრზე გალაქტიონი “ლურჯა ცხენებით” ცხადდება, პარნასზე — მერნით: “არ დაქანცულა ჩემი მერანი, პარნასისაკენ წავა ტივტივით”, “უკვდავებისკენ ნავით მივქრივარ ისე, ვით წინათ მივქროდი მერნით” — ასე ენაცვლება ერთმანეთს სულის სხვადასხვა “ტრანსპორტი”.

ეს ფეერიული ნავები მოგზაურობენ ოცნების ზღვაში, განახლების ზღვაში, ახალ ღელვათა ზღვაში, ვედრების ზღვაში, ალტაცების ზღვაში, სხვა ზღვაში, სიბრძნის ზღვაში, ფიქრთა ოკენეში ანუ საკუთარ უკიდევანო სულში ჩამალულ ოქრო-მარგალიტთა მოსახელთებლად.

გალაკტიონის სული უსახლოა: “სულს არ სჩვევია ნავთსაყუდარი”, მისი გზა არსთაგანმრიგეს განუსაზღვრავს: “მოვიარე მინის კალთა, თანა მსდევდა ბედისწერა ჩემთა უგზო ხეტიალთა”.

პოეტის სული დაჭერის აგასფერის ხომალდით, კიდობნის (კიდობანი მარიამის სიმბოლოა) თანხლებით, უამინდობაში, ქარში (მეოცნებე აფრებით).

ტერენტი გრანელი და გალაკტიონი ხეტიალითაც ჰგავდნენ ერთმანეთს. "ერთად ვხეტილობდით თბილისის ბულვარებში, რესტორნებში, ბაღებში" — ხაზს უსვამდა "მემენტო მორის" ავტორი ამ ერთნაირ თვისებას.

გალაკტიონი იყო "სხვა საუკუნის მგზავრი გვიანი", ტერენტი გრანელი კი — "მოღლილი მგზავრი". მას თავისებური "ტრანსპორტი" ჰქონდა: "მსურს გაქანება და მინდა ეტლი", "გლოვის ზარებით გამაქანებს თეთრი კარეტა".

ხშირად კი "ხომალდით" მოგზაურობდა, გრიგალის თანხლებით: "გრიგალი მისდევს ოცნების ხომალდს" (ეს დღე), ხან ფიქრის ნავეები მიაფრენდა ცაში: "ისევ გამოჩნდნენ ფიქრის ნავეები"... ხან ცას უვლიდა მისი სული "ცრემლიან რაშით", რომელიც ვერ იგუებდა ნალებს: "წითელი რაში ანიავებს მენამულ ნალებს" (სონეტი).

ტერენტი გრანელის ბედისწერა იყო ხეტიალი: "მე ვადიდებდი ქუჩას, ხეტიალს, მიყვარს მე ხეტიალი შეშლილივით ქალაქში, ეს შემოდგომა და ეს მინდორი მიხმობს უმიზნო ხეტიალისთვის, მაღლა გაფრენა მე მოვიწოდო, რადგან მიწაზე სული არ იცდის, შენ, დედამიწავ, უფრო მაშინებ, როცა ოცნებით ზეცას მოვიარ, ახლა ბინა მაქვს საუკეთესო და მაინც მინდა მე ხეტიალი, ღმერთო, მაპატიე უქმად ხეტიალი".

პოეტის სული მიწაზე მაღლდებოდა, შორ და წმინდა გზას უახლოვდებოდა, ღმერთის ხილვის სურვილით: "ეს წმინდა შარა, ეს წმინდა ქვები, ეს ცრემლი კმარა, — რისთვის არ ვქრები" (შარა).

მისი გზა დაიწყო პროვინციიდან, მერე კი შორ გზებს, შორ პლანეტებს გასცქროდა და ეს იყო პოეტის სულის გზა, სწორი და წმინდა გზა: "ნახევარია ორის, მიდის ჩემი გზა სწორი, ნახევარია ორის, მიპყრობს პლანეტა შორი, ნახევარია ორის, მიდის ჩემი გზა სწორი".

"სხვებიც ფიქრობდნენ შორეულ გზაზე", ტ. გრანელი კი შორეულ გზას, სწორ გზას სულის თვალთ ხედავდა.

მის პოეზიაში გვხვდება აგრეთვე "სამზადისი" შორეული მგზავრობისთვის, როგორც გალაკტიონთან "მზადება გასამგზავრებლად", მათ, როგორც პოეტმა ფილოსოფოსებმა, კარგად იცოდნენ, რომ ცხოვრება მზადებაა იმ სამყაროში გასამგზავრებლად და უწყოდნენ ისიც, თუ როგორ უნდა მომზადებულყვნენ იმ მარადიულ, მიღმურ სამყაროში დამკვიდრებისთვის. "სხვა ზარები" "მიუსავლეთში" გამგზავრების სამზადისის გარდაუვალობას ამცნობდნენ ტ. გრანელს.

გალაკტიონს ამ მგზავრობაში მფარველი ანგელოზი ჰყავდა (მფარველი იალქნები), ტერენტი გრანელს — ქერუბიმები, სერაფიმები.

„გრანელი მოხეტიალე პოეტია. ის მოივლის მთელ საქართველოს, არც დედაქალაქს სტოვებს. ხეტიალისას ხვდება ადამიანებს. მოხეტიალე პოეტი მუდმივ ჭიდილშია ადამიანებთან ...დადის მოხეტიალე პოეტი ქალაქის ქუჩებში, მოინახულებს ეკლესიებს, კულტურულ წრეებს, სასაფლაოებს...

...აგროვებს ამ უსასრულო ხეტიალში ხატებს, შეგრძნებებს, ემოციებს და ხეტიალში გამუდმებით თავის პოეტურ მოწოდებაზე ფიქრობს.

მაშინაც, როცა ღამის გასათევს სთავაზობენ, მას მაინც ხეტიალი უნდა.

გამოცდილი აქვს უფულობა, მეგობრის განდგომა, საკუთარი თავის განირვა ყინვასა და სიცივეში.

მიჰყვება სამგლოვიარო პროცესიებს და ალბათ რამდენჯერ უნატრია ხორციელი საბურველისგან გათავისუფლება“ (დავით თოთიბაძე, ტერენტი გრანელი, ხელნაწერი, გვ. 11,14,15,18).

ანტიკურ ეპოქაში, შუასაუკუნეებში ხეტიალი აუცილებელი იყო ინიციაციის მისაღწევად: “მოგზაურობა, ხეტიალი ანტიურ და შუასაუკუნეობრივ პოემებში ერთ-ერთი მთავარი კომპონენტია ინიციაციისა, ასე მაგალითად, მოგზაურობა იაზონისა, ოდისევსისა, ენეასისა, შუა საუკუნეთა საგებისა და რაინდული რომანების პერსონაჟებისა”, წერს ზვიად გამსახურდია (“ვეფხისტყაოსნის” სახის-მეტყველება, თბ. 1991, გვ. 304).

“ჰაერით მოგზაურობა” იწვევს აზრის შეცვლას, გონებისმიერი განწყობის შეცვლას, პროგრესირებას მენტალურ უნართა განვითარების გზით” (იქვე).

ტ. გრანელი და გალაკტიონი ცაში ფრენდნენ სულით, ჰაერით მოგზაურობდნენ, მათი ასტრალური ორეული ცის სივრცეებს, დედამიწის კიდეებს, პოლუსებს, პლანეტებს ზვერავდა...

მხატვარ რეზო ადამიას აზრით, ტ. გრანელს ახასიათებდა “საოცარი და ჩვენთვის ჩაუნვდომელი კოსმიური წრიალი და სივრცეში ურთულესი მოგზაურობა. მგოსანმა თავისი შემოქმედებითი ცხოვრება საკუთარ აბოპოქრებულ სულში კოსმიური მოგზაურობით განვლო... ცეცხლმოკიდებული მეტეორივით გადაუქროლა სიკვდილ-სიცოცხლის პლანეტას და სივრცის და დროის უსასრულობას გაუმთლიანდა, ძალიან მოკლე იყო პოეტის მწარე და ტანჯული სტუმრიანობა დედამიწაზე” (რეზო ადამია, ტერენტი გრანელის ლექსად მოქცევა და ტკივილად წასვლა).

რეზო ადამიას რწმენით, პოეტის საფლავზეც მისი სულის “უსასრულო ძიებითი ხეტიალია, და თუ იგი, დამსახურებისამებრ,

ამაღლდა მთანმინდაზე, უფრო დიდ კავშირს დაამყარებს თავის მამა კოსმოსთან და დაიწყება კოსმიურ სივრცეში დიდი მგოსნის ვარსკვლავებში, განონასწორებული თანამგზავრობა და ლექსთ მოფენა” (რეზო ადამია, ტერენტი გრანელი, სისხლიდან ცრემლი, თბ. 2008, გვ. 8,9).

“რა ძვირფასია თავისუფლება”

თავისუფლება უმაღლესი იდეალი იყო ტერენტი გრანელისთვის. ამ ცნებას პოეტი გაიაზრებდა ეროვნულ და პოეტურ ასპექტებში.

პიროვნულ თავისუფლებაზე ნათქვამი: “ეს ფიქრი მიპყრობს, მე შენ მღუპავდი, დღეს მინდა ვიყო თავისუფალი”.

როცა “თავისუფლების შუქი” ქრება, ირგვლივ სიბნელე და ღრუბლები ისადგურებს: “და ჩაქრა შუქი თავისუფლების, სიბნელე ირგვლივ დაფენილია, ნელა მიდიან ღრუბლები ცისკენ, გარეთ ვიღაცას უყეფს ფინია”.

პოეტს ენატრებოდა “ღია კარები”, მაგრამ “დაკეტილ კარებს” უმზერდა: “კარები ირგვლივ დაკეტილია და ვურიგდები მდგომარეობას”.

მინასაც, ცასაც საპყრობილედ აღიქვამდა პოეტი: “დგას ისე, როგორც ლურჯი გალია, ეს მოლი, ცა და დედამინა”.

ტ. გრანელის პოეზიის ლირიკული გმირისთვის ქვეყანა “აბოს გული” იყო და, მარტოსული, მხოლოდ ღმერთზე ამყარებდა თავისუფლების იმედებს: “ანდა ვინ მოვა, არა მყავს კაცი, მე თუ დამიხსნის, მხოლოდ უფალი, როდის იქნება ის დღე ძვირფასი, როცა ვიქნები თავისუფალი. ჩემთვის ქვეყანა აბოს გულია და მენატრება ღია კარები”.

ჭეშმარიტ თავისუფლებას ისევ პოეზიას უკავშირებდა ტ. გრანელი. მისი მიზანი იყო შემეცნების ახალი საფეხურის მიღწევა, ახალი ესთეტიკური კულტურის შექმნა და ახალ, უვალ გზებზე ხედავდა თავისუფლების ასპარეზს: “თითქოს მესმოდა ყორნის ჩხავილი, წინ იშლებოდა გზები უვალი, ხელში მეკავა თეთრი ყვავილი და მივდიოდი თავისუფალი”.

თავისუფლება კი მიიღწევა სულიერი სიმდიდრით, ზნეობრივი სინმინდით, “მეშჩანობისა” და ცხოვრებისეული “კორიანტილისაგან” განრიდებით. ტ. გრანელის ხანმოკლე სიცოცხლე თავისუფლებისკენ, ეროვნული სულის ნვდომისკენ სწრაფვავა, რასაც აღწევს კიდევაც ჭეშმარიტი პოეზიით, თანაც მისთვის პოეტური თავისუფლება ვერ მოიაზრება ეროვნულთან კავშირის გარეშე: “ქარის სუფევა იყო ისეთი, თავისუფლებას არ ვაფასებდი. გული ღონდება, დგება

ივნისი და მაგონდება ახლა თბილისი. ბედმა ასწია შენი სუფევა, რა ძვირფასია თავისუფლება”.

“უცნობი სფინქსი”

ტერენტი გრანელის პოეზიის ლირიკული გმირის სულიერი პორტრეტი გაუნელებელ ინტერესს აღძრავს ფსიქოლოგიურ-სოციოლოგიური ასპექტით, ყოფიერების თავისებურებით, არსისა და არსებობის დაცვილებით, გაუცხოებით.

გაუცხოების გრძნობა ჯერ კიდევ ბიბლიაში ვლინდება: “უცხო ვექმენ მე ძმათა ჩემთა და სტუმარ-ძეთა დედისა ჩემისა”.

“მყავ სამოსლად ჩემდა ძაძა და ვექმენი მე მათ იგავ” (დავითი, 204,9,12). ბიბლიაშივე მშობლიური ქალაქი განცდილია უდაბნოდ: “რამეთუ ქალაქი იგი და სახლი მამათა ჩუენთა უდაბნო არს” (II ნემტა, 5-6,375-3).

იერემია წინასწარმეტყველი ჰგოდებდა: “სამკვიდრებელი ჩუენი გარდაიქვა სხუათად, სახლი ჩუენი უცხოთად” (ლოცვა წმინდისა იერემიასი, 270-2).

უცხოურ თუ ქართულ ლიტერატურაში მრავალი მაგალითია სოციალურ-პოლიტიკური ვითარებით, თუ ურბანიზმით გამოწვეული გაუცხოებისა, ეგზისტენციალური მარტოობისა.

გაუცხოების პრობლემა ჯერ კიდევ მეცხრამეტე საუკუნის მწერლობაში (დიკენსი, ჰიუგო, ბალზაკი, დოსტოვესკი) შეიმჩნეოდა, თანამედროვე ლიტერატურაში კი ტოტალური მასშტაბი შეიძინა ადამიანის ეგზისტენციალური გაუცხოების ტკივილმა.

ქართულ ლიტერატურაში საკმაოდ დიდი ადგილი ეთმობა მარტოსული დეკადენტების, გაუცხოებული ადამიანების ჩვენებას.

კ. გამსახურდიას, დ. შენგელიას შემოქმედებაში გაუცხოებული ადამიანების არსებობა ახსნილია გარდატეხის ეპოქის რთული სოციალურ-პოლიტიკური ვითარებით, ძველისა და ახლის ბრძოლით.

თანამედროვე ქართულ მწერლობაში გაუცხოების პრობლემა დასმულია მთელ რიგ მწერლებთან. ამის მაგალითებია ნოდარ დუმბაძის “მზიანი ღამე”, გურამ გეგეშიძის “ცოდვილი”, ოთარ ჭილაძის “ყოველმან ჩემმან მპოვნელმან”, მისი ლირიკა კი ურბანიზმით გამოწვეულ გაუცხოებას უღრმავდება.

ადამიანის გაუცხოებას განაპირობებს სოციალური თუ ფსიქოლოგიური ფაქტორი, ცოდვის განცდა, ურბანიზმი, ტექნიკის ფექტიზმი, ადამიანის ცალმხრივი, არაჰარმონიული განვითარება.

ტერენტი გრანელის ლირიკაში გაუცხოება აშკარად მალაღებელია. მისი მარტოსული “არა მე” გაუცხოებულ პიროვნებათა ძალზე თავისებური სახეა.

პოეტი იტანჯება, რომ მისი ნამდვილი არსი და ხალხის შეხედულება არ ემთხვევა ერთმანეთს: “მე სხვა ვარ, ხალხი სხვაგვარად მიცნობს და ჩუმად ვიტან ნამებას ამდენს. სხვა ვინ მიხვდება, მხოლოდ მე ვიგრძნობ ჩემს დაფიქრებას გაქვავებამდე”.

აქ შესამჩნევია გაუცხოების მრავალგვარი ასპექტი. ადამიანური გაუცხოება: “ახლა მარტო ვარ, არავინ არ მყავს”, “ეს უდაბნოა და მარტო მე ვარ”, “უფსკრულია და შენ მარტო ჰკივი”, უსიყვარულობით გაუცხოება: “არა მყავს ტოლი”, “ვარ ყოველთვის ერთი”, “ვარ ყოველთვის კენტი”, შემოქმედებითი გაუცხოება: “რატომ მე არ მაფასებს თარსი პერიფერია”, გარემოს გაუცხოება: “უცხოა ეზო, უცხოა ბინა”.

ბუნების, ქარისა და ნისლის სამეფოში, უადამიანო სივრცეშია თითქოს პოეტი დაბინადრებული: “ადამიანი არ ჩანს სრულიად, გარშემო სუფევს ქარი და ნისლი”, “სხვა მეგობარი მე არ მყოლია, მხოლოდ ქარია ჩემი მხლებელი”, “მხოლოდ მარტოობის დღეებს ვეგებები, მხოლოდ სიჩუმეა ჩემი კავალერი”, და ამ უმეგობრო და უნათესავო ადამიანის სევდა მზის სიდიდის ცეცხლად ანთია: “დღეს ჩემი სევდა ელავს მზესავით, დიდი ხანია, რომ ვცხოვრობ ქარში. არც მეგობარი, არც ნათესავი, არავინ არის, სულ მარტო დავრჩი”.

გაუცხოების გრძნობას ამძაფრებს ამ კონტექსტში ქვის შემოტანა. “კაცი არა ჩანს, ხეების გარდა” იტყვის პოეტი და მერე კი არაორგანული ბუნების სამყაროში გადასახლებს თავის ლირიკულ გმირს: “ჩანს სამიოდე ჯირკი”, “თითქოს ვარ სიზმარში და ირგვლივ ქვებია”, “და ისევ მარტო ვზივარ ლოდებთან”, “ფიქრი და შავი დღეთა კრებული და ვარ ქვასავით გარინდებული”.

უადამიანო სივრცეში ქვების უაზრო სიჩუმეა მხოლოდ: “ირგვლივ ქვებია და ჩუმი მხარე, ირგვლივ ქვებია და მდუმარება”. და გულიც ქვავდება: “გულო... გაქვავდი, როგორც მუშია”.

თოვლი, სასაფლაოს ლოდები და გვირგვინებია პოეტის წინ: “თოვლია ირგვლივ და ლოდებია და გვირგვინები აწყვია საფლავს”.

ლოდი თავისთავადაა ტკივილი, მაგრამ მივიწყებული საფლავის ლოდი უფრო ამძაფრებს სევდას: “ლოდი ადევს მივიწყებულ საფლავს”.

განშორების თანმხლებიც თოვლიანი ლოდებია: “მძიმეა განშორების თოვლიანი ლოდები”.

ლამის დადგომაც ქვის დაცემას ჰგავს: “და ვარსკვლავების მზიდველი ღამე მძიმე ქვასავით ეცემა ქალაქს”.

ღამე საერთოდ არის ლოდივით მძიმე: “ყოველი ღამე ეს ხომ ჩემი ლოდია”.

თბილისის მძიმე ღამეებიც ლოდით აწვეს თვალებს: “გაქრა თვალები, რომელზედაც ესვენა თბილისის ღამეები მძიმე ლოდებით” (სიკვდილის შემდეგ).

დროც ლოდა: “და ეს დროა უმძიმესი ლოდი”.

მოგონებაც ლოდით ამძიმებს გულს: “მოგონება-ჩემი მძიმე ლოდი”.

სიკვდილის ლოდი, კუბოს ლოდი — ასე ექცა პოეტს მარტოობა განუშორებელი ლოდის ასოციაციად...

პოეტი გაუცხოებულია თვით მახლობლებისთვისაც: “სულს მეგობარი ხშირად არ იცნობს !!!... და იქმნება ობობას სევდა, სიბნელებე, მელანქოლია: “ბნელია სივრცე, ქსელავს ობობა და ირგვლივ ვიგრძენ უმეგობრობა. სუფევს ფოთლები, მელანქოლია და მეგობრები მე არ მყოლია”.

აქ სიახლოვე არ უდრის გაგებას, არაა მარტოობის წამალი: “შენ ხარ ჩემს სულთან ახლო და სული მუდამ მარტოა”.

პოეტი ეძებს მეგობრულ თანაგრძნობას, მაგრამ ვერ პოულობს და კომუნიკაციის სურვილს ოთახთან და სიბნელესთან საუბრით იოკებს: “ვეძებ თანამგრძნობ მეგობრის ხელებს, ჩემს გულისწყრომას, ჩემს აღსარებას მე ვეუბნები ოთახს, სიბნელეს”.

ხოლო ლექსი “მიმართვა ხისადმი” უფსკრულის პირისპირ მყოფი ადამიანის მონოლოგია, რომელიც თავისთავად გამორიცხავს პასუხს და მხოლოდ და მხოლოდ აღსარებით ტკივილების გაქარვების გზაა.

ტოტალურ ხასიათს იღებს ობლობა, მარტოობა: “მე ვერ ვიპოვი ნამდვილ მეგობარს”, “მარტოობით მე ვიფერფლები”, “ობოლი ვარ მიწაზე” და ჩნდება გაუნელებელი დარდი: “ფიქრების გროვა და დარდი ახლო, არავინ მოვა, არავინ მნახავს”.

მარტოობიდან ჩნდება ეჭვები, ღალატის და მტრების მოლანდება: “ვიცი, ეს კაცი მე შემეჩვია და ეჭვის თვალთ მიმზერს”, “მე ახლა ვამჩნევ, მღალატობს ყველა”, “გარშემო დგანან ურიცხვი მტრები”, “ო, ჩემს გარშემო მკვლევებია და გამცემლები”.

პოეტი “თვრება ჯავრით”, (შდრ. “განმადლო მე სიმწარითა, დამათრო მე ნაღვლითა”, გოდება იერემიასი, 263,15).

“ანდა ვინ მოვა, არა მყავს კაცი, მე თუ დამიხსნის მხოლოდ უფალი”, ამბობს ტ. გრანელი და ეს განცდა ეხმაურება დ. გურამიშვილის სტრიქონებს: “მარტო ვიყავ, არვინ მყავდა მე ღვთის მეტი სხვა პატრონი”.

და მარტოობა გაუცხოების დაუძლეველ შიშად წარმოგვიდგება ტ. გრანელის პოეზიაში: “ტყეა, მარტო ვარ და მეშინია”, “და შიშმა ისევ ამაკანკალა”, “სოფლის მეშინია”.

მერე ეს შიში უზარმაზარ მასშტაბებს იძენს: “შენ, დედამიწავ, უფრო მაშინებ, როცა ოცნებით ზეცას მოვიარ”.

კონკრეტულიდან აბსტრაქტულისკენ მიმსრაფი პოეტის აზროვნება პირად გაუცხოებას ტოტალურ ხასიათს აძლევს: “ცას აბარია სულის ობლობა, ხომ ზღაპარია დღეს მეგობრობა”.

ადამიანთა გულგრილობამ ყველგან მოსპო შუქის ნასახი და ღამე გააბატონა: “სული ვერ უძლებს ღამის ნაპრალებს, ო, სიბნელეა და გულგრილობა”.

თითქოს ადამიანებს არ ყოფნით ინტერესი, სიკეთე, რომ სიბნელისა და უფსკრულის საუფლოში მოხვედრილებით დაინტერესდნენ: “სადაც მე ვდგევარ, იქ სიბნელეა, იქეთ არავინ არ იხედება...”

და პოეტის ხედვის არეალში ექცევა “მფარველი ძალი”, ყვავი, რომელიც “კაცივით დადის”, ხეები, “კაცივით” რომ დგანან, ოთახის კედლები, “გაბზარული ჭერი”. სანაგვე ყუთში, ბალებში, სასაფლაოებზე ღამის თავშესაფრის ძიება თავისთავად მეტყველებს გაუცხოებულ, არაბუნებრივ ყოფიერებაზე.

“ვიყო ასე დარჩენილი გარეთ, ქუჩა იყოს სამუდამო ბინა”, — ასე გაიზიარა ქუჩის ადამიანის ხვედრი ფიროსმანივით განწირულმა პოეტმა.

და გაოცებული შესძახებს: “რატომ ჩემი ცხოვრება დღეს არავის არ უკვირს”.

რაკი ადამიანებისგან ყოველგვარი ნუგეში მოისპო, რაკი მისთვის ქვეყანა “აბოს გულს” დაემსგავსა, პოეტს მხოლოდ ღმერთი ეიმედება, “ღია კარებისა” და თავისუფლების ნატვრას მხოლოდ მისკენ მიმართავს.

უნებურად გიჩნდება ნიკოლოზ ბარათაშვილის ასოციაცია სათქმელის აქტუალობის, ტრაგიზმის თუ განუმეორებელი სისადავის გამო და თითქოს ჩვენს თანამედროვეობაში გადმოსახლებული დიდი რომანტიკოსის ღაღადისი გესმის: “ის ილუპება, მას არ უვლიან, ქვეყნის სიმძიმე მის გულს მოება და სიჩუმეში დაფარულია ჩემი სიმართლე და სათნობა” (ციხის ელეგია).

აქ უმეტესად სევდის ძაფებისაგან იქსოვება ესთეტიკური ფენომენი და აშკარად იკვეთება მარადიული თემა: პიროვნება და საზოგადოება, რომელსაც პოეტი ბრალს სდებს გულგრილობაში: “მე ცას მივმართავ, როგორც ღრუბელი და ვიცი, მართლა რომ ვილუპები. მეუცხოება, რომ ვნახავ ქუჩებს და მე ცხოვრება სახელს მიფუჭებს. მენ ქარს დანებდი, მტკვარია ახლოს, ნუთუ გრანელი არავის ახსოვს?”

და პოეტს ებადება გაუგებარი ადამიანებისაგან, მშობლიურისაგან გაქცევის სურვილი: “ხალხს მოვშორდე და ვიცხოვრო მარტომ”, “ვნატრობ სხვა სივრცეს და უცხო ქალაქს, სანამლავია ჩემთვის ეს ხანა”.

აშკარად უპირისპირდება საზოგადოება პიროვნების ინტერესებს და პიროვნების მეობა დამდაბლებული და აბუჩად აგდებულია:

“ეს ხალხი ჩემს სულს როგორ ექცევა ? ჩემი ცხოვრება ქარიშხალია და ჩემი გული მინას ეცემა... და მე ამნაირ ცხოვრებისაგან თითქმის ყოველდღე ვგრძნობ დამცირებას”.

და იცვლება მისი ცხოვრების სტილი, იგი თავისი ტკივილებით ემალება ხალხს: “დღესაც ბაღში ვიმალები, როგორც თეთრი მღვმარება”, “წვიმის ლანდებში ვიმალები ღამის ოცნებით”, “და ყაჩაღივით სადმე დავიმალები ტყეში”, “რამდენ წვალეებას მაღავეს ეს ოთახი”.

გაუგებრობა გამხდარა პოეტის თანამდევი სიყვარულშიაც: “ვნანობ, ამდენ ხანს რომ ვერ გამიგე, რომ შენ ამდენ ხანს ვერ გამიცანი”.

და ტ. გრანელის შემოქმედებაში საერთოდ ჩნდება დაფარულის, გაუგებრობის, დაუნახაობის, შეუცნობლობის სევდა: “ეს ჩემი სევდა და მწუხარება დარჩება მარად შეუცნობელი”, “მარტო მივდივარ, ჩუმი ღამეა, მივდივარ ასე შეუცნობელი”.

ანალოგიური განცდა წინაპარ კლასიკოსებსაც ჰქონიათ, რადგან გენიალობა არ არსებობს შემოქმედებითი მარტოობის, ტანჯვის გარეშე: “მარტო მივცურავ ცხოვრების ზღვაში” (ილია ჭავჭავაძე), “ჩემო ჩანგო, ობოლ-მწირო” (აკაკი წერეთელი).

გალაკტიონსაც ხომ ასე აწამებდა თავისი “გენია... გაუგებარი”.

ვერგაგების შიში ფატალურ ხასიათს იღებს და სევდის მეუფეებზეც ვრცელდება: “რომ იყოს ახლა, ჩემს სევდას, ვიცი, ბარათაშვილიც ვერ გაიგებდა”.

მერე ეს შიში კოსმიური ხდება: “მე ახლა ისეთ რამეზე ვფიქრობ, რაზედაც არვის არ უფიქრია”.

აქედან მოდის “ფარულის” გადაქცევა შეუცვლელ ეპითეტად: “ფარული ტკივილი”, “ფარული გამწარება”, “ფარული ფიქრი”.

ძნელია მოიძებნოს გაუცხოებული ადამიანის ასეთი შთამბეჭდავი პორტრეტი: “ცხოვრობდა იგი მთრთოლვარე, ცივი და ბედისაგან შეწუხებული, თითქოს საეჭვო ქურდი კაცივით უყვარდა ღამის შავი ხვეული, ის დადიოდა უცნობი სფინქსი და მწუხარების სწული ლანდი. უნდოდა შველა და სწუხდა დღისით, სწამდა თბილისი-უდაბნო დარდის, ასეთი იყო იღბალი მისი, დღესაც ასეთი მოკლული დადის”... (უცნობი ლანდი).

საყურადღებოა გაუცხოების მიზეზების პოეტისეული ახსნა სპეციფიკური მდგომარეობით (ავადმყოფობა, ჭორები, ლეგენდები): “იქნებ ახლა ჭორებიც მომეძება ტალახად: მე ხომ ბედმა გამრიცა, თანაც მტანჯავს ციება, ახლა ჩემში ძნელია გენიოსის დანახვა, ახლა ჩემი გაკილვა ყველას ეპატიება”, “და ჩემზე ბევრი ლეგენდა ითქვა”.

გაუცხოებას, საზოგადოების გულგრილობას უკავშირდება დაღუპვის შიში. გაუცხოებულ პიროვნებას წართმეული აქვს გამართლების უფლება: “ეს წამი გამართლების ასე დაფარულია, ეს წამი გამართლების — ასე დაუნახავი”.

ასე იქცა ეს ლირიკული გმირი უდანაშაულო დამნაშავედ, ასე დაიფარა მისი “სიმართლე და სათნოება” სიჩუმით.

გაუცხოების ძირების ძიებას ბუნებრივად მიყვავართ ცოდვის განცდასთან, “სინანულის, შეცოდების, შეცდომების” ცნებებთან: “ცოდვილი პოეტი”, “ცოდვილი ქვეყანა”, “ცოდვილი ქალაქი”, “ცოდვილი ბედი”, “ცოდვილი ტაძარი”.

ცოდვის მოჭარბებული განცდა ქრისტიანული მსოფლშეგრძნებით აიხსნება, რომლის მიხედვით, ყველა ადამიანი ცოდვილია. ცოდვის შეგრძნება კი ზნეობრივი განწმენდის, თვითსრულყოფის საწინდარია, რამაც სრულყოფილების განსახიერებას — დავით აღმაშენებელსაც კი ამოაკვნესა შეუდარებელი აღსარება “გალობანი სინანულისანი”.

ტ. გრანელის ლირიკულ გმირს გათავისებულები აქვს ბიბლიური ძმისმკვლელი კაენის მდგომარეობა: “სისხლი აბელის, ქვითინი დებთან”, კაენის ხვედრი: “და ვარ კაენივით გმობილი”, ამასთან, იობის წამება: “არ თავდება ვარამი და იობის წამება”, რაც გვაფიქრებინებს, რომ ეს მხოლოდ ორგანული ნიღბებია, ისევე, როგორც ანგელოზის, ქრისტეს, საერთოდ ღმერთის ნიღაბი (“შავი ნიღაბი”, “ანგელოზის ნიღაბი”, გრიგალებგადატანილი ნიღაბი) სინამდვილის ორივე მხარის წარმოსახვისათვის. ამის გამო ტერენტი გრანელი და მისი პოეზიის ლირიკული გმირი არ გაიგივდება ერთმანეთთან. იქნებ ეს მრავალნაირი ნიღბები იყო ყოველგვარი გაუგებრობის სათავე. და, საერთოდ, იდუმალება ტ. გრანელის შინაგანი სამყაროს თავისებურება იყო, ცხოვრების წესი, მისი პოეზიისა თუ პიროვნების ამოუცნობლობის მიზეზი. მის პოეზიაში სიმარტოვე სიღიადესთან, ხილული უხილავთანაა შერწყმული, გასაგები გასაიდუმლოებულია, ყველაფერში “იდუმალების ქარია”, მაგრამ ესაა არა გაორება, არამედ ეს “კონფლიქტურობა მისი ერთიანი მსოფლმხედველობის შინაგანი თვისებაა” (ლერი ალიმონაკი).

ტ. გრანელის განდგომა-გაუცხოებას კიდევ ჰქონდა სხვა ასპექტები.

ზოგჯერ იგი თავისი თავისაგან განმდგარი იმიტომ იყო, რომ შორიდან შეეცნო საკუთარი პიროვნება სხვისი თავლით: “გაიუცხოვა და გაიხსვისა საკუთარი თავი, გაიხადა იგი ამოხსნის და შეცნობის საგნად” (ლ. ალიმონაკი).

ტ. გრანელს დავით წინასწარმეტყველივით შეეძლო ეთქვა: “მოვიძულე კრებული უკეთურთა და უღმრთოთა თანა მე არა დაე-

ჯდე” (ფს, 169,5) “...ხოლო მე უმანკოებითა ჩემითა ვიდოდე” (ფს, 169,11).

პოეტის განდგომა მეშჩანობისაგან გაქცევა იყო, სინმინდის შენარჩუნებაც, თვითშეცნობის, შემეცნების გზაც და მისი “სხვათაგან გამორჩეული” ცხოვრება, განდგომა “ქრისტიანის განდგონა იყო, განდგომა სათნოებისა და სიკეთის სახსნელად და არა გაქცევა უძღურისა” (ლერი ალიმონაკი, კვირის წირვები, თბ. 1984, გვ. 78).

პოეტს ხომ იმის შიშიც ჰქონდა, არ გათქვეფილიყო უსახო მასში, არ დაეკარგა სულიერი ინდივიდუალობა: “ო, ჩემი სული უერთდება ქალაქს მტვრიანს, დავიკარგები, როგორც მამის ძველი ნისია, როცა იელვებს კვირეები და ისტერია”.

ტერენტი გრანელი შორიდან ხედავდა “საკუთარ აჩრდილს”, ხედავდა “უსაზღვროებას”, “სიცოცხლის ბოლოს”, “ბედის მწვერვალს” და ამ ნათელმხილველობის წყალობით შეიცნობდა თავის დიდ აღიარებას. საკუთარი ნიჭის რწმენა აძლევდა ძალას, დაეძლია გაუცხოების გრძნობა: “ჩემი დუმილი გრძელდება დღემდე, ახლა ვიგონებ ისევ იმ ყვავილს. და გაიგებენ დიდი ხნის მერე, რა ცეცხლი მწვავდა და რა ვიყავი. და უეჭველი ბედია დღემდე, უეჭველია ახლა ნილაბი და გაიგებენ დიდი ხნის შემდეგ, რა ცეცხლი მწვავდა და რა ვიყავი”.

პოეტმა თანდათან იგემა “ნუგეში, გაგება”, საზოგადოებასთან კომუნიკაბელურობის, მასთან სიახლოვის განცდა პოეზიის ძალით: “შენც ქარიშხალს დანებდი, ჩემთან იქნები ალბათ. სთქვა: ტერენტი გრანელი და ჩაიარა ქალმა, მე სიცოცხლეზე ვდარდობ, აპრილის თვეა, ცხელა, მივალ ქუჩაში მარტო და ნაცნობია ყველა”.

შეცნობის, აღიარების სიხარულიც ერგო, რადგან სხვათა გაბედნიერების უნარი აღმოაჩნდა მის პოეზიას: “და ჩუმი დღეა, ახლა მღერიათ, ვინც მიცნობს, ყველა ბედნიერია”.

პიროვნული უკომპრომისობის, პოეტური მარტოობის, შემოქმედებითი ტკივილების საფასურში ღღვებოდა გაუცხოების ყინული და მოდიოდა პოეტური დიდება, “ნუგეში, გაგება”: “და საქართველო ასე მალმერთებს პოეტს, წამოსულს მაღალ ზეციდან”.

ტ. გრანელის პოეზია შეუცნობლობის ბურუსს ფანტავს და თითქოსდა მახლობელი, გაუანალიზებელი ლექსები ისევ რჩება ახალ-ახალ დაგიქრებისა და განსჯის საგნად.

ტ. გრანელი “არის და დარჩება სფინქსად პოეზიაში” (ვანლერ დაისელი).

თუ ედგარ პოს “სფინქსი” ერთი შეხედვით უჩვეული, მაგრამ ბოლოს მაინც ჩვეულებრივი, რეალური და გასაგები აღმოჩნდება (ედგარ პო, “სფინქსი”, 17 მოთხრობა”, თბილისი, 1982 წ. ზაურ კილაძის თარგმანი და მისსივე ბოლოსიტყვა, გვ. 65-70), ა. ბლოკის ფა-

რული, შეუცნობელი ოცნებები იძენს სფინქსის შემადრწუნებელ თვისებებს, მისთვის “რუსეთი სფინქსია”.

ა. ბლოკისათვის საოცარი და ბოლომდე გაუხსნელი პოეტური სულია, გ. გრანელისათვის — სულიც და ამ სულის მატარებელი პიროვნების ცხოვრების წესიც.

შ. ბოდლერიც “სფინქსია შეუცნობელი”: “ვმეფობ ლაჟვარდში, როგორც სფინქსი შეუცნობელი, ჩემში შერწყმია თოვლის გული გედის სითეთრეს” (მშვენიერება).

გალაკტიონისთვის ქალაქია “იდუმალი სფინქსი” (ქალაქი წყალქვეშ). ამასთან, პოეტს უჩნდება სფინქსის “გამკლავების” სურვილი (ცაზე ლეგიონი ცურავს ვარსკვლავების).

და თუ სფინქსი მარადიული, ამოუხსნელი, უცნაური, იდუმალი გამოცანაა, ტერენტი გრანელი უთუოდ სფინქსია პიროვნული თუ პოეტური იდუმალების გამო, აკი ჭეშმარიტი პოეტი გამოუცნობი უნდა იყოსო, ამბობენ სხვებიც: “მაგრამ რადგან პოეტი ხარ, უნდა იყო გამოცანა” (აკაკი წერეთელი).

“აუხსნელად მშვენიერი ქმნილებები” ხიბლავდა პოლ ვალერს.

გალაკტიონის ნიგნი არის “ჩუმი, გრძნეული, ფარული”.

თვით ტერენტი გრანელი არის “გრძნეული ლანდი”.

“ახლა სიგიჟე გრძნობის ბრალაა”

ტერენტი გრანელი, როგორც ჭეშმარიტი პოეტი, დაინტერესებული იყო ხილული თუ მიღმური სამყაროთი, მიწით თუ ზეცით, სულით და ხორციით, სიკეთით და ბოროტებით. ის ეძებდა არა ეფემერულ, არამედ მარადიულ სიბრძნეს, აღწევდა ჩვეულებრივ მოკვდავთათვის დაწესებული საზღვრის გადალახვას, გადიოდა საგნის მიღმა, ოცნების მიღმა, ბედს იქით. წარუვალი სიბრძნის და მხატვრული ინდივიდუალობის მიგნება განსაკუთრებულ ძალისხმევას მოითხოვდა, გულისა და გონების შესაძლებლობათა გამძაფრებას, “გულის სისხლს”, მსხვერპლს. ამიტომაც შემოქმედებითი ტანჯვა, ჯვარცმის ტოლფარდი ტკივილი და ცრემლი იღვრებოდა მისი სტრიქონებიდან.

“პიროვნების განვითარებაში დათქმული და დაწესებული ერთგვარი სამანის” გადალახვას კონსტანტინე გამსახურდია “ზეკაცობას, ღმერთკაცობას” უწოდებდა.

არის სხვა ცნებებიც, ანალოგიური პრობლემებისთვის მისადაგებული.

კონსტანტინე გამსახურდია აღნიშნავს, რომ ინგლისში ბაირონს დემონად აღიქვამდნენ, გალაკტიონი გოეთეს სატანასთან აი-

გივებს (დადებით ჭრილში, რა თქმა უნდა) და პოეტობას დემონური, გენიალური ნიჭის გამოვლინებად აცხადებს.

სატანა “მშვენიერი ეშმაკი” აღმატებული ნიჭის სინონიმია შარლ ბოდლერისათვის, ამიტომაც საუბრობს მასთან წილნაყარობასა და გაღმერთებაზე “ბოროტების ყვავილებს” წინასიტყვაობაში.

ასეთ შემთხვევაში დემონურობა გაიაზრება გენიალობის იდენტურად.

ანალოგიურ კონტექსტში ახსენებენ ცნებებს: გიჟი, შეშლილი, გადარეული, ზოგჯერ აწყვილებენ კიდევ დემონს და შეშლილს.

გოეთე გენიალობასთან აკავშირებდა შეშლილობის ცნებას და შეშლილ დემონს უწოდებდა ბეთხოვენს: “საჭიროა მოკრძალება იმის წინაშე, რასაც გამოთქვამს ასეთი შეშლილი დემონი, რადგან მას გენია უნათებს გზას და ხშირად იქ უსხვივოსნებს, სადაც ჩვენ უკუნეთით ვართ მოცული და ვერც კი მივმხვდარვართ, საიდან ამობრწყინდება მზე” (ალ. ალშვანგი, ბეთხოვენი, ა. გელოვანის თარგმანი, თბ. 1958, გვ. 102).

ხელოვნების ფსიქოლოგიაში არსებობს მიმართულება, რომელიც გენიალობასა და სიგიჟეს შორის შეხვედრას პოულობს და სიგიჟეს ნიჭიერების აუცილებელ პირობად გაიაზრებს. ამ კუთხით ძალზე გახმაურებულია ჩეზარ ლომბროზოს წიგნი “გენიალობა და შეშლილობა” (მოსკოვი, 1895 წ. რუსულ ენაზე).. მასში სპეციალურად არის მოძიებული გენიალურ მოაზროვნეთა გადახრები, რაც დევნის მანიაში, შიშში, მტრების მოლანდებაში, არყოფილის ნამდვილივით განცდაში, ჰალუცინაციების მოჭარბებაში გამოიხატება. ამ კუთხით „არანორმალურად“ მიიჩნევიან კაცობრიულ აზრთა საჭეთმპყრობელები: დიკენსი, დოსტოევსკი, რუსო, ნიცშე, გოგოლი, ტოლსტოი...

ლომბროზოს გარდა, არსებობენ სხვა მოაზროვნეები, რომლებიც ჩხრეკენ ნიჭიერთა “ავადმყოფობის”, პათოლოგიური გამოვლინებების ფაქტებს და კატეგორიულ ტონს ანიჭებენ თავიანთ ნააზრევს, თითქოს შეშლილობის გარეშე არ არსებობს გენიალობა (ბლევ პასკალი, ერნსტ კრეჩმერი, მაქს ნორდუ).

გამოჩენილ ადამიანთა დებრესიების, თვითმკვლევლობისკენ მიდრეკილების, თვითმკვლევობების, შიზოფრენიკობის მაგალითები მართლაც მრავლად არსებობს...

შემოქმედება ზიგმუნდ ფროიდის, კარლ გუსტავ იუნგის, მიხაილ ზომჩენკოს და სხვა ანალოგიურად მოაზროვნეთა მიერ გაგებულია, როგორც ფსიქოთერაპია, სუბლიმირება, შინაგანი ნუხილის, ტკივილების, ნევროზების გადატანა და განმუხტვა მხატვრულ სახეებში, სიმბოლურ ხილვებში.

შეშლილს, გიჟს, გადარეულს, მთელ რიგ შემთხვევებში, აღმატებული გრძნობების სინონიმად გაიაზრებდნენ გალაკტიონ ტაბიძე და ტერენტი გრანელი, რალაც უჩვეულოს, დიადის, აუცილებლის ალევგორიად სახავდნენ.

გალაკტიონის აცხადებდა, რომ მის წიგნში “მარხია მოჩვენება სიზმარეული, სული შეშლილი და ბედნიერი”. როგორც ვხედავთ, დაწყობილია კონტრასტული ცნებები. ასეთივეა: “ტიროდა მისი მუსიკალური და გადარევის ეფემერები”.

ეპითეტი “შეშლილი” დადებითი ენერჯის მატარებელ ცნებად მიუსადაგა გალაკტიონმა თავის საყვარელ მხატვრებს, პოეტებს: შეშლილი ვერლენი, შეშლილი ბეთხოვენი, შეშლილი ყაზბეგი, შეშლილი ფიროსმანი, ხალხური შემოქმედების გიჟი — ფიროსმანი, ძეგლი... შეშლილი თუ წინასწარის მთქმელი?

“ოცნებასაც” გიჟის რიდეს მოარგებს გალაკტიონი: “...გაჰქრა გიჟი ოცნება, წყარო ხევეში ვალალებს, გაჰქრა გიჟი ოცნება...”

პოზიტიური გაგებისაა შემდეგი ფრაზებიც: “მუსიკალური და გადარევის ეფემერები”, პოეტი... გრიგალი, შერყევა, მოგონების შეშლილი ბოძვა”.

უსაზღვრო გრძნობების, შემოქმედებითი ფანტაზიის, ძიების, მოუსვენრობის გამომხატველია ფრაზა: “მშვენიერია ზღვა მთვარეული, ზღვაზე ზვირთები მიდის ლივლივით, მე კი რისთვის ვარ გადარეული, რად ვიყურები შორს შეშლილივით?”

გალაკტიონის პოეზიაში შეშლილი ჰქვია ყოველივე აღმატებული, უჩვეულოს: “შეშლილი სახით ჰკიოდა ქუჩა, ბაღში შეშლილივით კვდება თებერვალი, სიგაჟემორეული ზღვა, შეშლილი ფერი”.

დაუძლეველი ტკივილიც შეშლილივით აფორიაქებს ლექსს: “მე სიმღერას შევჩივლებ დარდებს შებორკილივით, ჩემი არდაფარული მწუხარების საგანი, შეშლილივით დაალებს კარებს წივილ-კივილით, რომ უგულოდ ჩააქროს რამე გრძნობათაგანი” (შეშლილივით დაალებს კარებს).

უნაპირო, გულში დაუტეველი სიყვარულის გამოვლენაც შეშლილობად ინათლება: “საყვარელ ხელებს შეშლილივით დავენაფებ!” (“ხელები”). “კიდებიც შეშლილია” (“ეფემერა”).

სხვაგან სიყვარული (ღმერთი) გვალვისა და გაგიჟების წამალი: “ეს სიყვარული დააცხრობს გოლვას და გაგიჟებას უფრო უარესს” (დადგა აგვისტო).

გალაკტიონის “სიგიჟე” რეალურად იმაში გამოიხატებოდა, რომ ფანჯრიდან შემოსულ სხივს კოცნიდა, ერთდროულად ესმოდა რამდენიმე მუსიკოსის, რამდენიმე მუსიკალური ინსტრუმენტის და კოლოს წივილის ხმა: “ყურებში ხმაურობა მესმოდა: შუმანი, ბეთხოვენი, ჭიანჭური, როიალი — სულ ერთად იყვნენ არეული! ხან კი თითქოს კოლო დამწივოდა ყურთან. როდესაც ყოველივე ეს ვუთხარი

ექიმ პონდოევს, მან თვალები ფართოდ გააღო გაოცებისაგან, მის სახეზე წავიკითხე: “შემოიღაო სანყალი გალაკტიონი” (გალაკტიონის ხუთტომეული, ტ. 5, გვ. 338).

პოეტი ყოველთვის ფხიზლად აკონტროლებდა თავის თავს, კარგად ავლენდა ზღვარს სიგიჟეს, როგორც კლინიკურ ავადმყოფობასა და შემოქმედისთვის აუცილებელ “სიგიჟეს” შორის და ნიშნისმოგებით მიმართავდა სხვისი ნიჭით, წარმატებით გაგიჟებულებს: “სხვა გიჟებს სხვისი სისპეტაკუ ეფრო აგიჟებს”...

მაგრამ გალაკტიონმა ასევე კარგად იცოდა, რომ ბოლშევიკური იდეოლოგიის მოწინააღმდეგეთა ხვედრი იყო ციხე, გადასახლება, სახრჩობელა, საგიჟეთი.

მართალია, გალაკტიონი ხშირად ირგებდა შეგუებულის, მოთვინიერებულის ნიღაბს, მაგრამ პოემა “მოგონებების” ავტორს, საუკუნის მეფისტოფელად მომნათვლელს, დემონ-ლუციფერთა თარეშის მხილების დიდოსტატს, ხელისუფლების ნდობა ვერ ექნებოდა.

თავისუფალ მოაზროვნეთა იდეური დამუშავების, “ექიმობის” შიში გასჩენია გალაკტიონს 1949 წელს კარდიოლოგიის ინსტიტუტში გატარებული მკურნალობისას, როცა იქიდან გამოსვლისას ხელი მოაწერინეს “შრომისუნარიანობის დაკარგვაზე”; პოეტი ასკვნის: “აღბათ, ასე აწერინებენ ხელს ყველას, ვისაც ექიმობენ... ეს დოკუმენტი სჭირდება მას, ვინც ჩემი ლიტერატურული მტერია, არ სურს, რომ მე მწერალთა კავშირში ვმუშაობდე. აი, სად იხელთეს დრო! აი, სად დამიგეს ხაფანგი!!!” (ვ, ჯავახაძის წიგნიდან — უცნობი, გვ. 566-567).

პოეტს გამუდმებით აწვალებდა მის წინააღმდეგ შეთქმულების მოწყობის, გიჟის იარაღიყის მიკერების და ამით სულიერი განიარაღების შიში. ეს აპრობირებული მეთოდი იყო ტოტალიტარულ სახელმწიფოში.

ბოროტების იმპერიის ამ ხერხს ასეთ კვალიფიკაციას აძლევდა ამერიკის რადიო “თავისუფლება”: “საბჭოთა კავშირში საღად მოაზროვნეებს გიჟებად აცხადებენ და ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ათავსებენ”.

დისიდენტ მოაზროვნეთა ძალად მკურნალობისთვის განსაკუთრებულ ძალისხმევას იჩენდნენ საბჭოთა აკადემიკოსები, ამასთან დაკავშირებით, სიმართლისთვის მებრძოლი ჟურნალისტის — ნაზი შამანაურის მაგალითიც კმარა.

გალაკტიონის თვალწინ იყო შემამოფოთებელი მაგალითები, პეტრე სამსონაძის მიერ ბერიას აუგად მოხსენიება, ამის შედეგად მისი ფსიქიატრიულში მოთავსება, ცემით სიკვდილამდე მიყვანა და საბედისწერო აღსასრული (კალე ბობოხიძე, ტერენტი გრანელი, ხელნაწერი, გაგვაცნო ტერენტის დის — ზოზიას შვილიშვილმა მამანტი როგავამ).

იქნებ შემთხვევით არ უთარგმნია პოეტების მეფეს ედგარ პოს “გული მამხილებელი”, სადაც არის ასეთი ადგილი: “დიახ! მე ძალიან ნერვებაშლილი ვარ, მაგრამ რად გინდათ თქვენ დაამტკიცოთ, რომ მე შეშლილი ვარ? ავადმყოფობამ გაამწვავა ჩემი გრძნობები, მაგრამ სრულიადაც არ დაუსუსტებია იგი, სრულიადაც არ დაუჩლუნგებია, უპირველეს ყოვლისა, გრძნობა სმენისა” (ვ. ჯავახიძის წიგნიდან — უცნობი, გვ. 502).

იცოდა რა ხელისუფალთა, ბოროტეულთა ერთი მთავარი მეთოდი, თავისუფლებისათვის მებრძოლთა წინააღმდეგ გამოყენებული, გალაკტიონს ბუნებრივად გასჩენია შიში, რომ მისთვისაც არ მოედოთ საგიჟეთში შესატყუებელი ქამანდი: “რაც თვით არ სჯერათ, მე იმაში სურთ დამაჯერონ... არა, მე მდგმური არ მსურს ვიყო ამ საგიჟეთის” (უცნობიდან, გვ. 459).

გალაკტიონს ანამებდა თავისი მეგობრის — ტერენტი გრანელის ხვედრი და გულწრფელ წუხილს გამოსატავდა: “მე ვნანობ, მე ვდარდობ, რომ ის (ტერენტი გრანელი — ლ.ს.) განუკურნებლად ავადა” (იროდი ხარჩილავა, ტერენტი გრანელი, კრებული — ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, თბ. 1984, გვ. 214).

ალბათ, ამიტომ ფრთხილობდა, გაურბოდა ხელისუფლების ჭანგებს, ნებაყოფლობით განდევნილად იქცა, რომ მის სენაკში არ შემოეღწია უცნობ-ნაცნობს და არ “დაეავადებინა” საუკუნის ქირით: “ჰმ... ავად გაგხდიან, თუ მაგრად არ დაიჭირე თავი”, აღნიშნავდა დლიურში.

ამიტომ ჰქონდა 1928, 1929, 1939 წლების შიში...

ამიტომ საუბრობდა გადარჩენაზე, ვინ იცის, რა ქვეტექსტების მატარებელია მის ენიგმურ პოეზიაში “ალვის ხის გადარჩენა”, “გადარჩენის ბედნიერება”, “გადარჩენის ჰიმნი”.

გიჟის იარღიყით მონათვლა არ გამოუვიდათ, მაგრამ ლოთად მონათვლისთვის თვითონ იძლეოდა საბაზს, თუმცა მის სულს “ცისფერი ღვინო” (საღვთო სახელია) უფრო სწყუროდა, ვიდრე ლოთების სათაყვანო ჭკუისამრევი სითხე: “სტიროდა სული ცისფერ ღვინოებს, ღვინო ეძებდა სულ სხვას პირიქით”...

ძნელია ითქვას, იყო თუ არა გადარჩენა მის მდგომერობაში ყოფნა, იქნებ გადარჩენის ალიბი იყო ლოთის ნილაბი, რათა “მხეცის” ბრჭყალებში არ აღმოჩენილიყო?

ტერენტი გრანელის ცხოვრება და პოეზია შეშლილის, გიჟის, გადარეულის ცნებებით დაიდალა.

მაგრამ პოეტისთვის, უპირველესად, ეს ტერმინები ისეთი გაგებისაა, როგორც გალაკტიონთან, ანუ იგი აღმატებული გრძნობის, ქვეცნობიერსა თუ ზეცნობიერში მოარული სულის მდგომარეობაა, არაჩვეულებრიობის (კარგი გაგებით) ხაზგასასმელი ეპითეტია, ვინაიდან თვით შემოქმედება, პოეტური პროცესია ჩვეულებრივი

მდგომარეობისგან განსხვავებული, მიწიდან მოწყვეტის განცდა რომ ახლავს: “ეს გაგიჟება უცნაურია, ქარიშხალივით მოდის ოცნება, შეშლილ ხელებით ვითამაშებ ბოქსის საპირებს, ეს გრძნობა ისევ საზღვარს გასცილდა, იმ პლანეტაზე ფიქრი მიმძიმდა და გაგიჟებას ველოდი ისევ, მიყვარს მე ხეტიალი შეშლილივით ქალაქში, ღმერთო, ნუ შეშლი, ძალა მომეცი, ღმერთო, მე უკვე გავცილდი საზღვარს, ღამე, ვნებით შეშლილი, ყელზე გადამეხვია, შეშლილი ცრემლი, შეშლილივით სიცილი”...

“უცნობი სფინქსი” თვითვე განმარტავს ამ უჩვეულო მდგომარეობის მიზეზს: “თუ ვტოვებ გიჟის შთაბეჭდილებას, დაო, ეს მხოლოდ გრძნობის ბრალია”.

ეს “სიგიჟე” პოეტური განცდის და ხილვის უმაღლესი ხარისხი იყო, წამიერი და სავალდებულო თითქოს: “თეთრი ოცნება იდუმალია, ქარიშხალივით მოდის ოცნება, ახლა სიგიჟე უფრო ვალია, ახლა მწყურია გამოცოცხლება”.

ერთგან ღმერთს ევედრება, დაიცვას ადამის ცოდვისა და გაგიჟებისგან: “ხელს მაღლა აგიშვებს ცოდვა ადამისა, ღმერთო, გამაგიჟე და შენვე დამიცავ” (“ლოცვა გაფრენისთვის”).

პროფესორი სოსო სიგუა წერს: “თითქოს ტერენტი გრანელზე ეთქვას გალაკტიონს: “მჯერა მე შენი ძმობა, შენი შეშლილი ფერი” (სოსო სიგუა, “ქართული მოდერნიზმი”, თბ. 2002, გვ. 177).

ალბათ, ეს შეშლილად მონათლული ტ. გრანელთან დამეგობრების წინათგრძნობაა. გალაკტიონს თავისი რჩეული პოეტის განსაკუთრებულობის მახასიათებლად “შეშლილი” ესახებოდა, თუმცა, მთავარია არა ლექსის ადრესატი, არამედ შეშლილობის გაგება დადებით კონტექსტში.

მაგრამ ეს არის შემოქმედთა გადასახედიდან გაგებული “შეშლილობა”.

გიჟი, შეშლილი თავის ოდიოზურ შინაარსს იძენდა ტოტალიტარულ საბჭოთა სახელმწიფოში და ამ სახელით ინათლებოდნენ თავისუფლად მოაზროვნენი, სიმართლის მსახურნი, ამ ავადმყოფობით “ავადდებოდნენ” ხელისუფლებისათვის საშიში პიროვნებები და ამისთვის გამოიყენებოდნენ უპრინციპო მეცნიერები, ხშირად, ამა ქვეყნის ძლიერთა ბოროტი სურვილების მსახურთ, პროფესიონობა და აკადემიკოსობაც ებოძებოდათ ხოლმე.

ტერენტი გრანელი იმთავითვე გამოკვეთილ ოპოზიციონერად მოეწვინა ჭრელ დედაქალაქს, იგი სახალხოდ გამოხატავდა თავის პროტესტს მედროვე-ჯალათებისადმი მომაკვდინებელი სიტყვით, მუშტით, ჯოხით, არ ეპუებოდა უმაღლესი ინსტანციის წარმომადგენლებსაც.

არა მარტო ლიტერატურულ წრეებში მოიხვეჭა სახელი, მისი შემოქმედებითა და პიროვნებით დაინტერესდა ლავრენტი ბერია,

რომელმაც პოეტს მოწონებით დაჰკრა მხარზე ხელი, მაგრამ ტერენტი “ქანდაკებასავით” იდგა “ლამესთან”, გული არ ატოკებია, მიხვდა, რომ ხელისუფლება მის მოშინაურებას, თავისი პოლიტიკის მხარდამჭერად ქცევას ცდილობდა. გულგრილობა ბოროტეულთადმი, სატანისატების მხილვას პოეტისთვის საბედისწეროდ დასრულდა.

რატომღაც ზოგიერთებს ჰგონიათ, რომ ტერენტი გრანელის ლექსებში გამოვლენილი ეჭვები, მტრის შიში, სიკვდილისკენ მოწოდება, შავი აჩრდილის მოლანდება ჰალუცინაციებია და მეტი არაფერი. სამწუხაროდ, მის ნეგატიურ სახეებს (უღირსი თვალი, ყორანი, გველი, ყვავი, ფინია) თავისი ადრესატები ჰყავდათ, რომლებიც საშინელ ხვედრს უმზადებდნენ მოუთვინიერებელ პოეტს.

მსხვერპლზე საუბარიც არ არის შემთხვევითი, გარდა იმისა, რომ იგი პოეზიის, რწმენის მსხვერპლიც იყო, ავბედითი დროის ზვარაკადაც იქნა ქცეული: “ვიყავი დროს წინ, ვიყავი მსხვერპლი”...

ჯერ ჭორები მოედო “ტალახად”, ბედმა გარიყა, შერისხეს, პროვოკაციები მოუწყვეს, არ უბეჭდავდნენ, მისი ლიტერატურული საღამოების ჩაშლას ცდილობდნენ, პოეტის გენიალურ წიგნებს “შავ წიგნებად” მოიხსენიებდნენ...

ციხე, დევნა, შევიწროება, სახელის გატეხა ერთ მიზანს ისახავდა: შენელებულიყო მის მიმართ ხალხის თაყვანისცემა, ყურადღება. ბოლოს “მემენტო მორის” ავტორი ურჩებისათვის აპრობირებული მეთოდის სამიზნე გახდა, ეს იყო ყველაზე საშინელი რამ, რაც კი შეეძლოთ მოეფიქრებინათ ანტიქრისტიანებს: “ქართველმა ხალხმა გიჟი მინოდა, მზე მიდის გაღმა, ცის ხმა ისმოდა”...

პოეტი ხშირად საუბრობდა იმაზე, რომ მისთვის “გამართლების წამი დაფარული” იყო, რომ მისი სევდა-მწუხარება მუდამ შეუცნობელი დარჩებოდა.

სამწუხაროდ, ამ და სხვა მსგავსი ეპითეტებით (გიჟი, ავადმყოფი, ფსიქიურად დაავადებული, ფსიქიკაშერყეული, შემოლილი, გადარეული) მოიხსენებოდა ხოლმე გენიოსი პოეტი, ათეული წლებით ხდებოდა ასეთი “დიაგნოზის” გამეორება.

აუცილებელი იყო ამ საკითხის გადახედვა და ეს პროცესიც დაიწყო.

ბოლო ხანს გაჩნდა სრულიად მართებული და ანგარიშგასაწევი მოსაზრება, რომ “ტერენტი გრანელი დაკარგავს მძლავრი წინააღმდეგობის უნარს (საბჭოთა, “სამკურნალო” დაწესებულებებში ხელოვნურად გამოწვეული სენის მიერ), ის ნავა... ცხოვრებიდან... ფიზიკურად”.

ბედისწერამ არ დაინდო ინტელექტუალური მეგობრობით დაკავშირებული ორი დიდი პოეტი — სერგეი ესენინი და ტერენტი გრანელი. ერთმა თავი მოიკლა, მეორე დანებდა ხელოვნურად გაღ-

რმავებულ ავადმყოფობას” (ბექა ლაშხია-ხიბლელი, “ცისფერი სი-
შორე”, თბ. 1998, გვ. 10).

ამ პრობლემას სიღრმისეულად, დამაჯერებლობით აშუქებს
მწერალი და მეცნიერი რევაზ მიშველაძე: “მოყურადეთ” ტერენტი
გრანელის “ანტობა” არ გამოჩინიათ და ხშირად უქმნიდნენ უსაგ-
ნო წინააღმდეგობებს. ერთხელ რუსთაველის თეატრში პოეზიის საღამო
ჩაუშალეს, ცენზურა ყველა მის სტრიქონს გაფაციცებული სიმკაც-
რით კითხულობდა.

...ოფიციალური კრიტიკა ხშირად თავს ესხმოდა, “უიდეო”,
“ბნელეთის პოეტს” უწოდებდა.

...1928 წელს... ჩეკამ დაამთავრა ურჩი პოეტის “ნელ ცეცხლზე
დანვის” ოპერაცია და სულით ავადმყოფის დიაგნოზიც დაუსვა.

“ასე აჯილდოებდნენ” ხშირად ძნელად აღსაზრდელ შემოქ-
მედთ ბოლშევიკური იდეოლოგიური სამსახურის მუშაკები.

განა თბილისში არ იყო სულით დავრდომილთა საავადმყოფო
(სადაც ალექსანდრე ყაზბეგი გარდაიცვალა), მაგრამ ტერენტი გრა-
ნელს სურამის სიგიჟის საგზური გამოუწერეს.

ჩანს, ჩეკას ჯურღმულებში მიიჩნიეს, რომ მეამბოხე სულის
პოეტი დედაქალაქიდან რაც შეიძლება შორს უნდა ყოფილიყო.

მაინც ვერ დააოკეს. ექვსი წელი “მკურნალობდნენ” სურამში
და თითქმის ყოველ სამ-ოთხ თვეში გამოიპარებოდა. რედაქციებში
ლექსებს ჩამოარიგებდა, მეგობრებს ინახულებდა, მამადავითზე
ავარდებოდა. თავის სულიერ სავანეს — სასაფლაოებს მოივლი-
და, ამასობაში “აღმოაჩენდნენ” და მკაცრ სანიტართა ეტაპით უკან,
სურამში აბრუნებდნენ.

შერისხული კალმოსნისგან თავმოებზრებული ზოგი რედაქ-
ტორი ემალებოდა, ხელნაწერს უკარგავდნენ, ყალბი დაპირებით ის-
ტუმრებდნენ. მთავრობას არ სამოვნებს მისი გვარის ხსენებაო და
თანამედროვე პოეტთა ყველაზე გრძელ სიაშიც კი გამოტოვებდნენ
ხოლმე “იდეური კრიტიკოსები” (რევაზ მიშველაძე, ტერენტი გრანე-
ლი, თბ. 2004, გვ. 11-12).

სხვაგვარ მოაზროვნეთა “მკურნალობისათვის” საბჭოთა კავ-
შირში ხელისუფლების დავალებით აკადემიკოსებიც ირჯებოდნენ,
რასაც გვამცნობს რევაზ მიშველაძის ნოველები: “მკურნალი”, “მე
ვარ”, “როდემდე?”.

უსამართლო სოციალურ საზოგადოებაში “თავისუფლებისკენ
სწრაფვა, უკეთეს შემთხვევაში უცნაურობად, სიგიჟედ ითვლებოდა.
ფსიქიატრიული რეპრესიები საქმით განამტკიცებდა მასაში მოა-
რულ ვერსიას იმის შესახებ, რომ ვინც აღიმაღლებს ხმას სამართლი-
ანობისა და თავისუფლებისათვის, სულით ავადმყოფია” (ზვიად გამ-
სახურდია, “დილემა კაცობრიობის წინაშე”, თბ. 1995, გვ. 49).

ტერენტი გრანელის ამოჩემებისა და გიჟად გამოცხადებისათვის მისი რელიგიურობა და პატრიოტიზმი იკმარებდა, რომ არაფერი თქვათ პოეტის პროტესტანტულ ბუნებაზე.

მოვეით ერთ ძალზე დამახასიათებელ მაგალითს.

20-იან წლებში წალენჯიხის რაიკომს და ჩეკას დაუფგენია სოფელ ჯვარის წმინდა გიორგის ეკლესიის დანგრევა, რაც გაუგონარი, ბარბაროსული მეთოდებით მოუყვანიათ კიდეც სისრულეში. ამ ვანდალიზმის მაცურებელი, ხალხთან ერთად, ყოფილა ტერენტი გრანელი, რომელიც ეკლესიის ეზოში, დიდი ცაცხვის ქვეშ მდგარი, ამბობდა: “რას შერებთან ცოდვის შვილები, ღმერთო, შეუნდე, ღმერთო უშველე ამ ცოდვილებს. ეს ტაძარი ჩვენ მამაპაპათა ოფლით ნაგები სინმინდია, ეს ხომ ჩვენი მამაპაპათა ძვლებით გაპოხილი მინაა. ღმერთო, შეუნდე, ღმერთო, უშველე ამ ცოდვილებს”.

ერთ მაუზერიანს უცვნია ტერენტი და მისკენ წასულა მუქარით, მაგრამ პოეტს სასწრაფოდ დაუტოვებია ეკლესიის ეზო, ხოლო ვილაც ჩეკისტს უთქვამს იქ მყოფთათვის: “გოგოებო, მაგ გიჟ პოეტს ნუ უყურებთ, ეგ კაპიტალისტური გადმონაშთია და არანორმალურია, გიჟს ხომ არაფერი მოეთხოვებაო”.

ამაზე ტერენტის დას — მაშოს უპასუხნია “სალახანა ჩეკისტისთვის”: “ვინაა გიჟი, ტერენტი გრანელი თუ თქვენ, რომლებმაც, თუ იცით, დღეს რა ჩაიდინეთ? ამ საქმეს ნორმალური ადამიანები ჩაიდენდნენ?”

ჩეკისტი პარტიის, ლენინის, სტალინის მოთხოვნით ამართლებდა ამ ვანდალიზმს.

მაშო აკრიტიკებდა ლენინის, სტალინის პოლიტიკას, ჩვენი ქვეყნის გადათელვას, ოკუპირებას მათი ნებართვით და ადგილობრივი მედროვეების მხარდაჭერით, ბოლოს ისევ ტერენტის სახელის გატეხვის მცდელობა ვერ მოითმინა და ვიგინდარებს შეუტია: “ტერენტია გიჟი და თქვენ ნორმალურები ხართ?”

პოეტი ეკლესიის გალავანთან, წმინდა ნინოს ჯვართან იდგა და ხელაპყრობილი ლოცულობდა: “ღმერთო, შენ შეუნდე ცოდვილებს, ღმერთო შენ უშველე ამ ცოდვილებს, ღმერთო, მოაშორე მათ სატანა და დაუბრუნე სიკეთე!”.

როცა მაშოსთვის ერთ მეგობარ ქალს უკითხავს, ტერენტის ლექსები თუ გამოიცაო, მას უპასუხნია: “გამოიცა კი არა, როგორც პოეტს, ტერენტის კრძალავს დღევანდელი საქართველოს მთავრობა, პესიმისტია, ფუტურისტია, ანტისაბჭოთა პოეტიაო, გიჟია და სულელიაო და რა ვიცი, რას არ აბრალებენ” (სერგო ჟვანია, წითელი სატანა, მოგონება ტერენტი გრანელზე, ხელნაწერი გავაცნო ტერენტის დის — ზოზიას შვილიშვილმა, ექიმმა მამანტი როგავამ).

ტერენტი გრანელის პოეზიის ერთ-ერთი გამოჩენილი მკვლევარი, შესანიშნავი დოკუმენტური მოთხრობების — “ვიცი,

დრო მოვა ჩემი გაგების” — ავტორი გივი ცქიტიშვილი ერთ-ერთი პირველი საუბრობდა ტერენტის “იძულებით მკურნალობაზე, რომელსაც საქართველოს საბჭოთა მწერლობის ფედერაციის თხოვნით თბილისის პოლიციის სამმართველო პერმანენტულად, თანაც მთელი სიმკაცრით ახორციელებდა” (გივი ცქიტიშვილი, ტერენტი გრანელმა საკუთარი სიკვდილი თითქმის ზუსტად იწინასწარმეტყველა, გაზ. “ვერსია”, 5-11 ნოემბერი, 2001 წ.).

ტერენტი გრანელისთვის შეჩენილი “დამსმენთა კოჰორტა... ჭორების გავრცელებით, ყოველდღიური დაცინვითა და ქილიკობით, აყალ-მაყალითა და ჩხუბით, ყოველმხრივ ავიწროებდნენ და გასაქანს არ აძლევდნენ ყველასგან მიუსაფარ, სიცოცხლეგამწარებულ, უნაზესი სულის პოეტს...

მწერალთა კავშირიდან ქალაქში გავრცელდა ხმა, ტერენტი გაგიჟდა და ის სამკურნალოდ ფსიქიატრიულში გაამწესესო... ყველაფერი ნათელი იყო. ამ ცნობამ ჩემზე ძლიერ იმოქმედა... დიდხანს, დიდხანს დავდიოდი აფორიაქებული, საკუთარ თავში ჩაკეტილი”, ნათქვამია კალე ბობოხიძის მოგონებაში ტერენტი გრანელზე (ხელნაწერი, მოგვანოდა მამანტი როგავამ).

ტერენტი გრანელის მისამართით “შეშლილის” ხსენება მხოლოდ გენიოსის გვერდით არის მართებული”. “გენიოსი და შეშლილი გრანელი”, წერს პოეტი მურმან ჯგუბურია (“მომავალი კოსმოდრომების პოეტი”, „ლიტერატურული გაზეთი“, 10-23 ივნისი, 2004 წ.).

ტერენტი გრანელის უდიდესი მოამაგე, პოეტი, მკვლევარი, მთარგმნელი და ტერენტის რამდენიმე კრებულის რედაქტორ-გამომცემელი ლერი ალიმონაკი ამხელს ამ ცრუ ეპითეტის ავტორების უდიდეს უკულმართობას: “იმ კაცს, ვინც მთელი განამებული წუთისოფელი სულის ხსნასა და სინმინდეს შესწირა, სულის სნეულება დასწამეს” (ჟურნალი “სარკე”, 2003, 26.III-I.V).

ლერი ალიმონაკი სხვა დროსაც ნილაბს ხდიდა ტ. გრანელის მთავარ მტერს — ბოლშევიკურ ტირანიას: “ბოლშევიკური რუტინა შანთითა და მახვილით დევნიდა ყოველივე სულიერს... ტ. გრანელს საზარელი განაჩენი გამოუტანა: მას გიჟის ხალათი ჩააცვა! სურამში იძულებით გადასახლებულმა სასტიკი შეჩვენებისა და ამაოების 4 წელი განვლო” (ლერი ალიმონაკი, გრანელის ლანდი, თბ. 1998, გვ. 119).

(ჟურნალ “სარკეში”; 2003, 26. III-I.V) ირინე მჭედლიძე საუბრობს იმაზე, რომ ტერენტი გრანელს, რომელსაც ღამის გასათევიც არ ჰქონდა, “მწერალთა კავშირში მოკალათებული პროლეტარი მწერლები სიცოცხლეს უმწარებდნენ, ცილს სწამებდნენ, დასცინოდნენ, შეშლილს უწოდებდნენ და ყველაფერს აკეთებდნენ, რომ მართლაც შეშლილისთვის დაემსგავსებინათ”.

ანალოგიურ მოსაზრებას ავითარებს პოეტი თამაზ ფიფია: “ო, მოძალადე, ტლანქი, უხეში, მიბნელებს დიდი ცხოვრების რიჟრაჟს,

ამრიგად, ჩავრჩი ბედის კუთხეში და გენიოსი მომნათლეს გიჟად” (თამაზ ფიფია, არც სიცოცხლე მსურს და არც სიკვდილი, “მწერლის გაზეთი”, 10-16 სექტემბერი, 2002 წ.).

ტერენტი გრანელისადმი უდიდეს მონინებას გამოხატავდნენ თავიანთ ლექსებში ზვიად გამსახურდია (“მარტოობა”), მერაბ კოსტავა (“გალაკტიონი”).

თითქოს წინასწარმეტყველური გამოდგა “ცისფერყანწელი” ვალერიან გაფრინდაშვილის მიერ მართალი პოეტის კარიერად სიგიჟის, ჭლექის, ალკოჰოლის და თვითმკვლელობის გამოცხადება: “მე მეჯავრება პოეტისთვის რამე ხელობა. მისთვის ვინამე სამუდამოდ ეს კარიერა: სიგიჟე, ჭლექი, ალკოგოლი და თვითმკვლელობა! სიკვდილი იყოს ამ დუელში შავ ბარიერად!” (“ბოჰემის მონოლოგი”, ერთტომეული, 1990, გვ. 117-118).

საოცარი, წინასწარმეტყველური სიტყვები დაწერა ტერენტის მეგობარმა კონნე სპერელმა (კონსტანტინე გაჩეჩილაძემ): “პარადოქსები ამოგინვავს განანამებ ტვინს, — კითხვა კითხვაზე დაგირჩება და მოქანცული ბოლოს დაიდგამ მედიდურად გიჟის თეთრ გვირგვინს” (“თეთრი გვირგვინოსანი”, მარინე ქადაგიძის წიგნიდან “სივრცეში დარჩენილი ფრაზები”, თბ. 2003, გვ. 57).

სამწუხაროდ, ბევრს წერენ ნაძალადევი მკურნალობით გაუსახურებული პოეტის პორტრეტზე, ჩაცმულობაზე, მაგრამ ნაკლები ყურადღება ექცევა მისი ზემოთაგონებული სახის მოგონებას. აი, როგორ დამახსოვრებია ტერენტი გრანელი მის მეგობარს ალექსანდრე სიგუას: “მხატვრების ყურადღება მინდა წამიერად ისევე მივაპყრო ღვთისმშობლის აღერსიანი მზერით განსპეტაკებული პოეტის ნათელ სახეს, სადაც ფარული სიმშვიდის ფონზე აღბეჭდილია ჭეშმარიტი პოეტისა და ძლევამოსილი მუზის ერთიანობა და უსასრულო ჭიდილი. პოეტის სახეს და მის სპეტაკ სულს მუდამ თან სდევს სამშობლოს ბედუკულმართობით გამონვეული სევდა”... (“ცისფერი სიმორე”, თბ. 1998, გვ.).

ან რა საოცრად მიგნებულია თვით ტერენტის მიერ საკუთარი სახის გაბრწყინებულ ეკლესიასთან, მისი გუმბათის ელვარებასთან შედარება: “საქართველოში მხოლოდ შენ ერთს თუ გაგონდება გაბრწყინებული ჩემი სახე, ვით ეკლესია”, “მე მივიღვიარ და მიცქერის ხალხი, ჩემი სახე გუმბათივით ელავს”.

ყურადღებას ამახვილებენ მის “საოცარ, ზეციურ ემბაზით განელელებულ ღიმბილზე” (ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების, გვ. 204).

ან რად ღირს ლერი ალიმონაკის მიერ წარმოსახული ტერენტი გრანელის — არამინიერი წმინდანის პორტრეტი: “ეკლესიაში ღმერთის, ანგელოზების, წმინდა გიორგის ფრესკებს მიჩერებული ტერენტი თავადაც ფრესკას მოჰგავს, ოქროსფერი კულულებითა და ცისფერი თვალებით, საიდანაც შეფარული სევდა გამოკრთის. ან-

თებულ სახეს სანთლებიდან დაფრქვეული სინათლე უცისკროვნებს, აკვირდება ჩაფერფლილ სანთლებს... და ფითრდება, ფითრდება... ეკლესიიდან მობრუნებულს, თოვლის სითეთრე უფრო უცისფერებს თვალებს და ეს თვალეები მეტყველებენ, მათ პატრონს ცისმილმიერი სამყაროს ხილვა რომ სწადია” (ლერი ალიმონაკი, “კვირის ნირვები”, თბ. 1984, გვ. 33).

ეს სახე, მის არსებაში ჩაბუდებული ამაყი და მართალი სული უკარგავდა მოსვენებას ჯალათებს და ყველაფერი გააკეთეს მისი გაუსახურებისათვის, მაგრამ გადაიარეს ეპოქის ღრუბელ-ქარებმა და მაინც გადარჩა მთავარი, მაინც განათდა ნისლითა და დარდით დაბინდული ღვთაებრივი მზერა, ღვთაებრივი სული.

“გადარჩება?” — ექიმებს ეკითხება ზოზია...” ტერენტის ამ სიკვდილისწინა განცდების გამომხატველი ლექსის მთავარი კითხვის პასუხი დადებითია.

დიახ! გადარჩა უნიჭიერესი პოეტის სული, მისი პირველხარისხოვანი ლირიკა: “სული გაფრინდა ცისკენ, სხეული დარჩა მიწას”...

თავი II

ესთეტიკის ზოგიერთი საკითხი

“პოეტი არის ყოველთვის ერთი”

ტერენტი გრანელი ჩვენი დროის ერთ-ერთი ურთულესი პოეტია აზრთა წყობითაც და მხატვრულ-ესთეტიკური თავისებურებებითაც. მის შემოქმედებაში უბრალოება სიდიადეს, გასაგები შეუცნობელს ერწყმის და ისიც კი, რაც ერთი შეხედვით ადვილად მოსახელთებელი ჩანს, შემეცნებისა და ფსიქიკის ჯურღმულებიდან არის ამოტანილი და ზედაპირზე ვერ მოიძიება. ამიტომ არის ძნელი იდუმალების ესთეტიკასთან წილნაყარი პოეტის ლექსების გადატანა ლოგიკის ენაზე, “ფარული” აზრის მიგნება, ის უფრო “საგრძნობელია”, ვიდრე “საცნობელი”. ასეთივეა მისი პოეტური კრედიტ, სიმბოლურ-მეტაფორულ სახეებში გახვეული, რელიგიურობით შეფერილი, საიდუმლოების ქარდაკრული, რაც მისი ჭეშმარიტი სიღრმის გამოვლინებაა და არა საეჭვო ეფექტის მოხდენის სურვილი.

ტ. გრანელის პოეტური კრედიტ თავისთავად, ორიგინალურ სახეებშია გამჟღავნებული და რომანტიზმის, სიმბოლიზმისა და იმპრესიონიზმისგან უფროა დავალებული, ვიდრე რეალიზმისგან.

ტ. გრანელის მიმართება სიტყვისადმი უტოლდებოდა მორ-
ნმუნის გრძნობას უზენაესისადმი: “ჩემთვის ერთია ზეცა და ლექ-
სი”, “პოეზია ფიცია”, “პოეზია ლოცვა”.

პოეზიის განუსაზღვრელი სიყვარული, ლიტერატურული
ცხოვრების გაიდება, მის საკურთხეველთან ადამიანური ბედნი-
ერების უგულვებელყოფის უნარი ათქმევინებდა ტ. გრანელს: “მე პო-
ეზიის უმანკო მსხვერპლი”.

ცხოვრების “უარყოფაც” პოეზიას უკავშირდებოდა: “გაზაფ-
ხულია, მივდივარ ნელა და მიკავია ხელში ეს ია, მე უარვყავი მთელი
ცხოვრება, ვინამე ზეცა და პოეზია”.

ცხადია, გაზაფხულისა და იის სიყვარული ცხოვრების უარყო-
ფა კი არა, მშვენიერებასთან, სიცოცხლესთან წილნაყარობაა.

ამ კონტექსტის ფარული აზრი სხვა სტრიქონებში იხსნება:
“ყოფნა არ მინდა, რაღაც მსურს მეტი” — იმეორებდა პოეტი და
ცხოვრების უარყოფაში ამქვეყნიურ სიკეთეთა, მინიერი, წარმავალი
ბედნიერების უგულვებელყოფა, ზეციური სინმინდისა და ამაღლე-
ბულობის ძიება იგულისხმება.

“რაღაც მინდა სიცოცხლეზე მეტი” — არსებულით დაუკმაყო-
ფილებლობაა, ჩვეულებრივ ყოფიერებაზე ამაღლება და უკიდევანო
ძიების სურვილი.

ზემოხსენებულ ცნებებთან არის ახლოს დევიზი: “სიცოცხლე
სხეულის გარეშე”, რაც რელიგიური აზრის საფარველში გახვეული
პოეტური სულის უკვდავების რწმენის გამოხატულებაა: “მე პოეზი-
ამ მაგრძნობინა, რომ სადღაც შორს არსებობს უკვდავების ცისფე-
რი მხარე, სადაც დაფრინავს ჩემი მწუხარე სული” (“გულიდან სის-
ხლის წვეთები”).

“არა სიცოცხლე, არა სიკვდილი, არამედ სხვა”, “რაღაც სხვა”,
“მესამე გზა”, “იდუმალების გზა”, ღმერთად ყოფნის სურვილი პოე-
ტურ მარადიულობაზე ოცნებაა, დროის უღმობელობასთან პოეზი-
ით დაპირისპირება. ფიზიკური სიცოცხლე თავისთავად უარიყოფა,
რასაც ურიგდება პოეტი — “არა სიცოცხლე”... მაგრამ არც სიკვდი-
ლი სურს, “რაღაც სხვა” კი მარადიულობის სურვილია, “მესამე გზა”
— “იდუმალების გზა” — პოეზიაა, პოეზია კი ცხოვრების გარეშე არ
არსებობს და ტ. გრანელს წარმავლობის დამარცხება ისევე აზრიანი
სიცოცხლით, არსებობის უზენაესი ღირებულებით — პოეზიით ესა-
ხება შესაძლებლად.

თუ გალაკტიონი “არტისტული ყვაილებით” (პოეზიით) უპი-
რისპირდება “თავის ქალას” (სიკვდილს), ტ. გრანელის ფილოსოფი-
ური სევდით აღბეჭდილი “გახსოვდეს სიკვდილი” სიკვდილისთვის
თვალის გასწორებასთან ერთად, მონოდებაა ძიებისკენ, შემოქმედე-
ბითი სიფხიზლისკენ, სევდა კათარსისის წყაროა და რწმენა, იმედის

შუქი საფლავთან დაპირისპირებული სულით მიიკვლევა (“სული და საფლავები”).

ეს პრობლემა ყველა მოკვდავს თუ შემოქმედს აწვალებს.

გოეთეს ერთი ლექსი სწორედ სიკვდილის შესხენებით იწყება: “მემენტო მორი!” მაგრამ სიცოცხლეს სიკვდილის ზღვარი არა აქვს დადებული, რადგან მათ შორის არსებული დრო ცხოველმყოფელი აღმაფრენით არის შევსებული: “მემენტო მორი! საკმაოდ თქმულა, არაფერს გვარგებს კვლავ მისი გაბმა, განა რად მინდა შენს ცხოველმყოფელ აღმაფრენაში გტანჯო საზღვრებით... ძვირფასო ჩემო, სულ შენებურად და მარტოოდენ ვივერ მემენტო!”.

ტ. გრანელი კი სიკვდილზე ხაზგასმით გვაფიქრებინებს სიცოცხლის ხანმოკლეობაზე. საბოლოოდ ორივე პოეტს ერთი სათქმელი აქვს, ოღონდ ტ. გრანელის აზრი პესიმიზმითაა შეფერილი. მაგრამ იმავე ლექსში ავლენს ტ. გრანელი თავისი პოეზიის მარადიულობის რწმენას: “ჩემი გვარი — გრანელი პოეზიას დარჩება, ჩემი გული და სისხლი ეს მემენტო მორია”.

სიკვდილზე გამუდმებული ფიქრის მიუხედავად (ტ. გრანელის ოთხსავე კრებულს სიკვდილის აჩრდილი დასტრიალებდა თავზე), იგი არ არის სიკვდილის აპოლოგეტი.

ტ. გრანელს პოეზიის დანიშნულებად სულის საიდუმლოების ძიება, სხვათაგან დაუნახავის აღმოჩენა, უხილავის გამოვლინება მიაჩნია: “მე პოეზიად ის მიმაჩნია, რაც მოულოდნელს, ჩვეულებრივი თვალისათვის აღმოუჩინელს აღმოაჩენს, სულის საიდუმლოებებს ახსნის, მიუწვდომელს მისაწვდომად დასახავს”.

ტ. გრანელში უთუოდ მეტია “ხილვა ხელშეუხებისა და შეუცნობის” (ს. ჭილაიას წერილიდან “იყო ერთი პოეტი”, კრებული “ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია”, თბ. 1984 წ. გვ. 23).

ტ. გრანელის პოეზიასაც და წერილებსაც გასდევს უხილავის ძიების მოტივი, ამ ასპექტშია მისი “უხილავი მხარე”, “უნახავი ბაღების წყურვილი”.

პოეზიის მისიის ასეთი გაგებიდან მოდის ტ. გრანელის მეტაფორული “სხვა პლანეტა”, “სხვა ზეცა”, “სხვა მხარე”.

პოეზია ტ. გრანელისათვის არის “უსაზღვროება, იდუმალება, მარადისობა”.

“და ის ყოველთვის იდუმალია, რაც ჩემში ინვევს აღფრთოვანებას”, “იდუმალია ის გზა მესამე”, “სული ტყვეა იდუმალ ძალის”, “სადღაც სუფევს იდუმალი ძალა”, “მესმის შრიალი იდუმალ ძალთა” “და იდუმალი წამები ქრიან”, “იდუმალ მხარეების გრიგალი” — ამბობს პოეტი და ყველა ეს თქმა უზენაესს მიემართება.

ტ. გრანელის პოეზიაში დიდია დაინტერესება საიდუმლოთი: მის ლექსებში გვხვდება “საიდუმლო ოცნება”, “საიდუმლო ქნარი”,

“საიდუმლო მისალმება”, “საიდუმლო ფიქრი”, “საოცრება”, “შეუცნობელი”, “ფარული”.

ჩვეულებრივი მზერისათვის მიუწვდომელის ძიება აქცევს მის პოეზიას საიდუმლოებად.

ღმერთთა საოცრების ადრესატი, და ეს ინტერესეი რომანტიკულ-სიმბოლისტური არსენალიდან მომდინარეობს: “ვდგევარ საოცრების კარებთან”, “ჩუმად გენვია საოცრების რუხი ხაზები”, “და ვუცდი ისევ სხვა საოცრებას”, “საოცრების ლანდები შენს წინ გლოვას ანთებენ”, “წამებულ სულში საოცრებას სძინავს” (შდრ. ა. ბლოკის “საიდუმლო განძი”).

“შორი მირაჟების სერია” პოეტური ხილვებია. ასევეა ლანდებიც: “მისდევ ქარიშხალს და უფრო ლანდებს და სული ტყვეა იდუმალ ძალის”, “ბრილიანტებით შემოსული ლანდები”, “ლამის ლანდები”.

უხილავი სივრცე ხან პოეზიაა, ხან არყოფნის მხარე.

პოეტურ ხილვებს ზოგჯერ ჰალუცინაციები ცვლის: “რალაც მოდის ფარდებით, რალაც მოდის კივილით”, “სადლაც იმალება უცნობი სიმკრთაღე”...

ტ. გრანელისათვის პოეზია სულის ისტორიაა: “მემენტო მორი” — ჩემი დაფერფილი სულის ისტორია” (“სიკვდილის შემდეგ”), “ჩემი ტანჯული სულის ტკივილი”, “გლოვა ჩემი და სხვისი” და სულის საიდუმლოებების ძიების გზაზე მას განსაკუთრებული მიგნებები აქვს.

ტ. გრანელი პოეზიას განიცდიდა, როგორც ბედისწერას, გარდუვალობას, საკუთარ გზას, როგორც კანონზომიერს და წინასწარგანსაზღვრულს: “იდუმალ მხარეების მოდიოდა გრიგალი და მკლავდნენ ღამეები ბედის მძიმე გრიალით”.

ტ. გრანელი ხაზს უსვამს პოეტის ზეციურობას, თავის თავს ზეცის ბინადარს, ლაჟვარდების მკვიდრს უწოდებს. ზეცას, გაფრენას მრავალი ქვეტექსტი აქვს მის პოეზიაში. ერთ-ერთი გაგების მიხედვით კი, ზეცა ზეშთაგონებულობის, მარადიულობის, სინმინდის იდენტურია.

პოეტური შთაგონებით გამსჭვალვა უჩვეულო მდგომარეობაა, განსაკუთრებული რიტუალის მსგავსი, მოვლენათა გამოხმობა, სიტყვასთან ჭიდილი, “ლექსი მისტერია და სასიკვდილო განცდა”. ხელოვნება ტ. გრანელისთვის საერთოდ არის მისტერია. ვ. სარაჯიშვილისადმი მიძღვნილ ლექსში ამბობს: “შენყდა შრიალი და მისტერია”.

ტ. გრანელი პოეზიას განიცდიდა, როგორც ლოცვას, ვედრებას: “ლოცვის ფარული სფერო, ლოცვა გაფრენისთვის”, “ლოცვა მთვარესთან”, “ფარული ვედრება”.

ტ. გრანელის შემოქმედებაში “შეიგრძნობა მლოცველი ადამიანის აღსარება, აღვლენილი სინათლისა და სინმინდისათვის” (ლერი ალიმონაკი, “ტერენტი გრანელის პოეზია”, “ცისკარი”, 1971 წ. 7, გვ. 105).

ლოცვას უკავშირდება ბოძვა, რადგან შთაგონების მოვლინება ანგელოზის ფრთის შეხებას ჰგავს: “ო, ლოცვით მელის ბოძეები”. ასეთივე გაგებისაა ალ. ბლოკის ბოძვა «*бред великого ума*».

შთაგონებული მდგომარეობა ცხადი არსებობა კი არა, ექსტაზურია, ზემინიერი: “რა ვქნა, მე განცდა მიმაფრენს ქარში, ვწყვეტ ცხოვრებასთან ყოველგვარ კავშირს”.

აღმაფრენას, ემოციურ და ინტელექტუალურ დატვირთვას, კოლოსალურ სტიქიონურ მუხას უკავშირდება მის შემოქმედებაში ცნებები: სიგიჟე, უცნაური გაგიჟება, საზღვარს გადაცდენა: “თეთრი ოცნება იდუმალთა, ქარიშხალივით მოდის ოცნება, ახლა სიგიჟე უფრო ვალია, ახლა მწყურია გამოცოცხლება” (შდრ. ა. ბლოკი: «*Я безумец, безумная большая душа*»).

“საზღვარს გადაცდენა” ცნობიერი და არაცნობიერი ძალების უკიდურეს გამძაფრებას ნიშნავს, რასაც ბუნებრივად მოსდევს შთაგონების განსხეულება, მისგან დაცლა. ზეშთაგონების უკანასკნელ სტადიაზე აქვს პოეტს ნათქვამი: “შეირხა სიმწარის ფარდა, გაიხსნა ვედრების რკალი”.

“აღმაფრენა სანთელია”, მისი მოვლინება კი — ბნელის გასხივოსნება.

ჭეშმარიტების მოხელთებას, მის ინტუიციურ და ინტელექტუალურ წვდომას ტ. გრანელი “ანთების წამს” უწოდებს: “ესწამი ჩემთვის უდრის ანთებას”, “ახლა ანთების მძიმე წამია”, “ავენტები, როგორც კანდელი”, “იგი, რაც მწამდა, ჩემთან ციმციმებს”. მერე ეს ანთება პლანეტების ნათებას უტოლდება: “ავენტები, როგორც სიმორე და პლანეტები”.

შთაგონება, პოეტური ნიჭი ღვთიურია, თანდაყოლილი, მაგრამ იგი შემოქმედებითი შრომის, “გულის სისხლის” გარეშე ვერ აღწევს სრულყოფილებას: “და ზეციდან ეს ლექსი და გულიდან — ეს სისხლი და ვარ თითქმის ყოველთვის განწყობილი ლექსისთვის”. ლექსი “ნიჭია, თანაც ცოდნა”.

შთაგონების წყარო კი მიწაც არის და ცააც: “მიწა, ცა უმაღლესი, ხომ პოეტის გულია და მგონია მე ლექსი ყველგან გაბნეულია”. ტ. გრანელი თავის თავს უწოდებს “პოეტს, წამოსულს მაღალ ზეციდან”. მის შემოქმედებაში ცის პრიმატია, რაც ოცნებისადმი, მარადიული პრობლემებისადმი მოჭარბებული ინტერესის გამოხატულებაა (“მე და გალაკტიონი”).

პოეტი მიისწრაფვის ცისკენ შთაგონების ფრთით, “სხვა პლანეტას” მისდევს და ეს “სხვა პლანეტა” მისი თვითმყოფი პოეტური სამყაროს მეტაფორული სახელია. საკუთარი ძალების რწმენა ხდება საფუძველი, თავისი პოეზიის ბრწყინვალე პლანეტების ნათებას გაუთანაბროს: “სული ჩქარია მრავალ სიბილით და ვიცი, ისევ ავენთები, როგორც სიცოცხლე, როგორც სიკვდილი, როგორც სიმორე და პლანეტები”.

პოეტური ნიჭით შობილი სითამამიდან მოდის ტ. გრანელის სურვილი, ერთ-ერთი კრებულისთვის დაერქმია “პოეზია პლანეტების”. ამ ცნებაში კი უთუოდ მარადიულობის რწმენაა ჩაქსოვილი, რაც საერთოდ თვალშისაცემია მის შემოქმედებაში.

ფიქრების, სევდის, სათქმელის გაუკვდავების სურვილით ამბობდა პოეტი: “ნისლივით მიმაქვს ცისკენ გლოვა ჩემი და სხვისი”, “და ცის ლაჟვარდში ჰაერს ვაპობ ცრემლიან რაშით”. საერთოდ, ტ. გრანელის პოეზიაში გრძნობის, ინტუიციის პრიმატია, რაც არ ნიშნავს ინტელექტის, გონების კონტროლის გამოორიცხვას: “შენ, ჩემო თავო, გრძნობ გულის ანთებას” (“წვიმიანი დღე”).

ტ. გრანელის პოეზიაში ამკარაა ანტიციპაციის უნარი, რაც დამახასიათებელია გოეთესთვის, გალაკტიონისთვის, გამსახურდიასთვის, ბლოკის და ყველა დიდი პოეტისათვის. ტ. გრანელი ხედავდა “სიცოცხლის ბოლოს”, “ბედის მწვერვალს”, “საკუთარ აჩრდილს”, “უსაზღვროებას”, ცხოვრების ბოლოს, “განწმენდილ სულს”.

მის ლექსებში “გრძნობისმიერი ფიქრი და გონებისმიერი გრძნობაა, გრძნობათა ფიქრიანი მოძრაობაა” (ლერი ალიმონაკი, “კვირის ნირვები”, თბილისი, 1984 წ. გვ. 106).

პოეზია გულია უპირველესად, გულწრფელი გრძნობების სამყარო და ეს გულწრფელობაა მისი მარადიულობის გარანტი: “მხოლოდ პოეტის ჩემი და სხვათა დარჩება ლექსი გულით ნაწერი”, “და ლექსი გულია და ლექსი სისხლია”, “გრძნობას ვეყრდნობი, როგორც პოეტი”, “ჩემი ყოველი ლექსი მხოლოდ გული და სისხლია”. გრძნობები ანიჭებს სათქმელს შთამბეჭდაობას: “ანთებული გრძნობით ავაკვილებ ცრემლებს თვალებში”, “ფარულ კომმარებს ატირებდი სევდის მიწაში”.

ტ. გრანელის უსაზღვრო გრძნობები კოსმიურ ასპარეზს ეძებს, მისთვის გული “მსოფლიო ღერძია”, მსოფლიო ცენტრი, რადიუსი.

ემოციების, გრძნობების გაუკვდავების სურვილით ნაკარნახევი თქმებია: “არ მინდა გული სამარეს მივცე”, “მე ისევ ვეძებ გულისთვის საფლავს, მე ისევ ვეძებ მარადისობას”.

მაგრამ გამუდმებული წინააღმდეგობა გრძნობა-გონებას შორის პოეტს ტრაგიკულ პიროვნებად აქცევს: “ეს გრძნობა ისევ ებრძვის გონებას”, “გონება ისევ გრძნობას დანებდა”.

“მჭირდება სიტყვა, ვით ნყალი თევზებს” ამბობდა პოეტი და იმ სიძნელეზეც მიუთითებდა, რაც ჭეშმარიტ შემოქმედებას სჭირდება: “ცრემლია სიტყვის იქით”.

პოეტი ცხოვრობდა სიტყვით, ფიქრით, (“ჩემი სიცოცხლე მხოლოდ ლექსია, “ჩემი სიცოცხლე მხოლოდ ფიქრია”) და ზოგჯერ შიში იპყრობდა უშინაარსო ყოფნის, პოეზიის გამო: “მაშინებს ყოფნა ყრუ ფიქრებში გამოხვეული” (“სონეტი”).

ტ. გრანელისთვის პოეზია სინამდვილის ნატურალისტური გადაღება, რეალობის გამეორება კი არაა, მისი გადასხვანაირება, ახალი სინამდვილე იყო, ფანტაზიით რეალურისმაგვარის გამოგონება, რის გამოც სიმბოლოურად, პოეზიას სიზმარს, ზღაპარს უწოდებდა, წარმოსახვას კი — ზმანებას: “ჩემი შემოქმედება — დედამიწის სიზმარი”, “თქვი: “პოეზია ეს ზღაპარია, თქვი: პოეზია, ეს სიზმრის ახსნა”.

“შემოქმედება — დედამიწის სიზმარი — ეს განცდა, გააზრება და გაანალიზებაა მთელი ადამიანური სიცოცხლისა” (ა. ჟორდანია, “დრო და შემოქმედება”, თ. 1985, გვ. 120).

პოეტური გამონაგონის დაკავშირება სიზმართან, ზღაპართან ახასიათებთ ალ. ბლოკს, ბოდლერს, გალაკტიონს. ბლოკისათვის შემოქმედება “არამიწიერი სიზმარია”, გალაკტიონისათვის “ოცნება-სიზმარი”.

პოეზიას მიემართება ტ. გრანელის “მოგონებების ცისფერი ქსელი”, “მოგონების მალლობი”, “მოგონების ლანდები”, “მოგონების თარეში”, “მოგონების ქარები”.

მხატვრული წარმოსახვის სახელია “ცისფერი ზმანება”, “საოცრების ლანდები”, “ლანდები ლურჯი სიზმარის”.

შთაგონება, პოეზია ეროსთან ნილნაყარია: “შენ თვით ეროსი აგამლერებს ფერადი ჰანგებით”.

პოეზია დროის წარმავლობასთან დაპირისპირებაა, წამიერის გამარადიულება, უკვდავების გარანტია.

ტ. გრანელი პოეზიაში ეძებდა იდეალს, “უკვდავების ცისფერ მხარეში” ეგულებოდა თავისი ოცნება, “სხვა იმედები” აცოცხლებდა: “იქ მივალ, სადაც მუსიკა უკრავს, სადაც ცხოვრობენ სხვა იმედები” (შდრ. ბლოკის «Иная жизнь», «Надежды неземные»).

პოეტის ოცნების სიღიადე სიცოცხლეს მოითხოვს მსხვერპლად, მაგრამ ასეთი სიკვდილი მისთვის დასანანიც არაა: “მე ეს ოცნება ყოველთვის მსდევდა, არ ვეძებ სიკვდილს ასეთ ფიქრებთან”.

ტ. გრანელმა ასახა დროის წინააღმდეგობები, საერთოდ ცხოვრებისა და პოეზიის საბედისწერო გათიშულობა გვიჩვენა (“არ იქნება შველა ცხოვრების და პოეზიის შუა”, “ეს ცხოვრება ტალახია უფრო და ცხოვრება პოეზიას ებრძვის”).

ტ. გრანელის ლექსებში გამოხატულია გენიალობის სევდა, შემოქმედებითი სიხარული და ტანჯვა, ხელოვანის მარტოობა: “რიცხვი პოეტის წყნარი კენთია, ფიცი პოეტის — ცის ტრაგედია. დიდი პოეტი — ბედის მსურველი, ვარდი ყოველთვის — ბალის სურნელი”.

ხშირადაა მის ლექსებში მითითებული შემოქმედებითი წვის სიძნელე: “არის წამება და რალაც მეტი”.

ტ. გრანელმა თვით მიგვიყვანა თავისი სევდის სოციალურ მიზეზებთან, როცა თქვა: “ახლა პოეტი თუ სანყალია, ბრალია ასეთ საშინელ დროის”.

ტ. გრანელი არ ეკუთვნის ლექსის მკეთებელთა, მხოლოდ ლექსის ტექნიკას დაუფლებულ პოეტთა კატეგორიას. მისი ლექსი “სისხლით და ცრემლით” ინერება, მისი წიგნი “სისხლის რვეულია”, ჭეშმარიტი შემოქმედება ხომ “სისხლის წვეთით ნაფერია” (გალაკტიონი), იგი ხომ “გულის სისხლს მოითხოვს საფასად” (კ. გამსახურდია).

ტ. გრანელის ინტერესი ნიცშესადმი ამ ასპექტში იხსნება. ნიცშე ამბობდა: “ყველა ნაწერებიდან მომწონს ის, რომელიც არის სისხლით დაწერილი. და სწერე სისხლით, მაშინ გაიგებ, თუ რა არის სული” («Так говорил Заратустра», М. 1990 г. стр. 34).

ამიტომ ამბობს გრანელი: “ვკითხულობ ნიცშეს, სისხლით დაწერილს”.

ტ. გრანელის პოეზია “გულიდან სისხლის წვეთებით” ეხმაურება ნიცშეს, გალაკტიონს თუ კ. გამსახურდიას, საერთოდ, ყველა დროის დიდ პოეტს.

ტ. გრანელისათვის ჭეშმარიტი პოეტობა ნიშნავს ახლის დამკვიდრებას, “უვალი გზების” გაკვალვას, ახალი სიტყვის მიგნებას: “წინ მიდის გზები უვალი” (“მწუხარე შუქი”), “ჩემი სიტყვა ძვირფასი, ჩემი სიტყვა ახალი”.

სიახლის შემოტანა კი სხვათაგან განმსგავსებაა: “გული სხვაგვარად უნდა ამღერდეს”, სხვებზე მეტის განცდა და დანახვაა: “ეს იყო მხოლოდ მეტის მოცემა, კორიანტელი ახალ დარდების”.

პოეტი ისწრაფოდა “ოცნების იქით”, “სულის გადაღმა”, “ლოცვის გადაღმა”, “საგნის გადაღმა” ანუ ჩვეულებრივ შესაძლებლობაზე ამაღლებისათვის, რასაც გოეთე “საკუთარ თავზე აღმატებას” უწოდებს, გალაკტიონი კი “ბედს იქით” გაღწევას.

ამიტომ არის გოეთეს, გალაკტიონის, კ. გამსახურდიასა და ტ. გრანელისათვის პოეტობა დემონურობა. “გალაკტიონში არის დემონი” — ამბობს ტ. გრანელი.

პოეტი მისთვის მისანიცაა: “ეს ფიქრი წავა ოცნების იქით და შენ გაჩნდები, როგორც მისანი”. (კ. გამსახურდიასთან კი გვხვდება “მენცარი”).

პოეტი მალარმეს, აკაკი წერეთლის, გალაკტიონისა და გრანელისათვის არის უნაზესი გედი.

გოეთესათვის პოეტი იყო “უზაკველ ბალღის მორთლოვარე გულით”, გალაკტიონისათვის — “ზამბახივით უღრუბლო ბავშვი”, ა. ბლოკისათვის — «ДИТЯ ДОБРА И СВЕТА», ტ. გრანელისათვის — “ბავშვი უფალი”.

ნიცშეს მიხედვით, ადამიანმა ჭეშმარიტ არსებობას რომ მიაღწიოს, უნდა იქცეს ბავშვად. ბავშვი ნიცშესთვის სიმბოლოა ახლის დასაწყისის, მოძრაობის, შემოქმედების, აღმშენებლობის, ყოფის დასაბამია. ბავშვი თამაშია, იგივე შემოქმედება. ღმერთის შემდეგ ადამიანი უნდა გახდეს შემოქმედი. მხოლოდ ასე მიიღწევა ჭეშმარიტი არსებობა. შემოქმედი აძლევს სამყაროს სახეს, შემოქმედება მარადიული ბრძოლაა, ომი სხვასთან და თავისთავთან. საბოლოოდ, ზეკაცნი სძლევს ფათერაკებს და იღებს სიცოცხლეს (XX საუკუნის ბურჟუაზიული ფილოსოფია, თბ. 1970. გვ. 36-37).

ნიცშე ინტელექტთან ერთად ცნობს სხეულის სასიცოცხლო ძალებს, დიონისურ მსოფლგანცდას.

ტ. გრანელის იდეალია ბოლომდე იყოს ბავშვივით უმანკო, წმინდა: “ანდა ცუდია განა — დავრჩე ბოლომდე ბავშვი?”

და, მართლაც, ბავშვია იგი, “უდროოდ მოკლული ბავშვი”, ბავშვივით უმწეოდ დარჩენილი ცოდვილი ქვეყნის პირისპირ: “ჩარჩენილი ვარ ბავშვივით ამ ცოდვილ ქვეყანაზე” (“გულიდან სისხლის წვეთები”); ქართან, ცხოვრებისეულ წინააღმდეგობებთან დაპირისპირებული ბავშვი: “ყოველთვის ბავშვი წამილო ქარმა”.

ტ. გრანელი “ბავშვი უფალია”, ანუ იგივე შემოქმედი ბავშვი: “თითქოს ვიყავი ათი წლის ბავშვი, თითქოს ვიყავი ბავშვი უფალი, არ ქროდა ქარი და უცხო ბაღში მე მივდიოდი თავისუფალი” (“სიზმარი”).

ქრისტე შთააგონებდა მოწაფეებს, რომ ცათა სასუფეველში შესვლა მხოლოდ ბავშვის უბინო სულით იქნებოდა შესაძლებელი (მათე, 315,2).

ტ. გრანელისათვის ბავშვი შემოქმედებაც არის და თავისუფლებაც.

ამასთან, ტ. გრანელი ბავშვია ზნეობრივი სინმინდის, გულუბრყვილობის, არაპრაქტიკულობის, სათნოების, სულიერი სინათლისა და შეურყენელი ბუნების გამო: “სული ნაზია და სული წმინდა, როგორც ქალღმერთი დაუნერელი”. იგი ამავე დროს არის “ადამის ძეც”: “შეიძლება მე ადამის ძე ვარ, ვგრძნობ საშინელ და უცნაურ ძალას”.

პოეტი მზეა, სიბნელეში ანთებული: “მე მაშინ მოველ — მზე ანთებული, როცა მოჰქროდნენ ხმები სხვა ზარის, როცა საღამო დამშვიდებული იდგა სივრცეში ლურჯი ზღვასავით”.

პოეტი ანგელოზია სწორედ პოეზიის, მშვენიერების, სინმინდის ძალით: “და ანგელოზი ჩემს სულში ცხოვრობს”.

პოეტი ერთადერთია უზენაესივით: “პოეტი არის ყოველთვის ერთი, პოეტი არის ყოველთვის ღმერთი”, ამბობდა ტ. გრანელი და მთელი მისი ცხოვრება იყო გამუდმებული ძიება ღმერთის, პოეზიის ღმერთის, მიახლოება ღვთაებასთან.

ტ. გრანელთან პოეტური თეოზისი უკავშირდება სიყვარულსაც: “შენ თვით ეროსი აგამღერებს მზიურ ჰანგებით”, მისი ძალისხმევა ღმერთამდე ამაღლებისათვის ისეთი შეუპოვარია, როგორც დანტეს, რუსთაველის, გოეთეს, გამსახურდიას, გალაკტიონის შემოქმედებაში.

სიმბოლურ-მეტაფორულია ტ. გრანელისეული პოეზიის გააზრების გზა.

პოეზიის სიმბოლოა მისი “სიმბოლიზმის მწვანე ყვავილები”, “სიჩუმის ყვავილები”.

“სევდის ბაღში” აყვავებული ია, ვარდი და მიმოზებიც პოეზიის მშვენიერებაა: “და სევდის ბაღში ისევ აყვავდა იები, ვარდი და მიმოზები”.

პოეზიის მშვენიერებასთან კავშირზე მიუთითებს ფრაზა: “მიმაქვს ეს ჩემი ძვირფასი ნიგნი, მიმაქვს ეს გული და ხრიზანთემა”.

პოეზიის სიმბოლოა გემი: (“ზღვიდან იძახის გემი”), ნავი (“ფიქრის ნავი”), “ცრემლის რაში” — “და ცის სივრცეში ლაჟვარდს ვაპობ ცრემლიან რაშით” (“სონეტი”), “წითელი რაში”, “ჩქარი რენესანსი ხელოვნებისა და წითელი რაშების თეთრი ზმანება” (“ჩვენი მიზანი”).

ღვთაებრივი მშვენიერების ძიებაზე მიგვანიშნებს: “ცისფერი ქვეყანა, ცისფერი ბალი, ცისფერი სივრცე, ცისფერი სევდა, ცისფერი თოვლი, ცისფერი ყინვა”.

“უცხო ნაპირი” ახლებური პოეზიის ნავთსაყუდელია, საითკენაც ისწრაფვის მისი ოცნება: “ლურჯი ოცნება თვალწინ მიშლის უცხო ნაპირებს” (“სონეტი”), “ფიქრი ჩადგა ქარივით შემოდგომის ნაპირთან”.

სხვაგან ხელოვნება “ბროლის არმაზია”: “სისხლიან მკერდით აიტანე ბროლის არმაზი” (“ფიროსმანაშვილს”), ან: “აკანკალდა არმაზი უნაზესი გამმაზე”.

პოეტის სიდიადე პირამიდის სიმალესთანაა ასოცირებული: “პოეტს გარინდებულს, როგორც პირამიდა, ზარების ტირილში გრიგალი გამაფრენს”.

ტ. გრანელის პოეზია ვერ წარმოიდგინება შორეული მხარის, სხვა მხარის, გამოუცნობის, დაუკმაყოფილებლობის, უსაზღვროების, ოცნების, თავისუფლების, ბედისწერის, ადამიანის შინაგანი არსებობისადმი მომეტებული ინტერესის გარეშე.

ტ. გრანელი ბოლომდე რჩება პოეზიაში რომანტიკის ერთგული, თანაც მისთვის უცხო არაა ფილოსოფიური მისტიციზმი, ასე რომ გვაქვს რომანტიზმის ნიშნებიც (იხ. ლ. ალიმონაკი, “ტ. გრანელის პოეზია”, “ცისკარი”, 1971 წ. 7, გვ. 105).

ტ. გრანელს იზიდავს შორეული ნიუანსები, შორეული იღბალი, შორეული მიზანი, სიმორის ცეცხლი; შორეული წერტილი, შორეული ვარსკვლავი, შორეული სამყარო, ცისფერი სიმორე, შორეული ალები, შორეული ფიქრი, ახლო და შორი.

“ისევ შორეულ საგანს ვითვისებ, შორს დაჰქრის სული დაუცხრომელი”, “შორეულ და მარადიულ სამყაროსთან ახლობელი კავშირი” — ასე იახლოვებს და ითავისებს შორეულ საგნებს ტ. გრანელი.

ტ. გრანელს ახასიათებს ცხოვრების კონტრასტების ხილვა: მინა და ცა, ცისფერი და შავი, შავი და თეთრი, ვარდისფერი და შავი, უდაბნო და ლაჟვარდები. ამასთან უცხო არაა მათი შეთავსება: სიჩუმის ქარი, სიჩუმის გრიგალი, უხილავი ქარი, მწუხარე შუქი, ელვარე სევდა, უდაბნოს ყვავილები.

მისი ლირიკის ნიშანდობლივია აბსტრაქტულობა, “რალაც, სადლაც, ვილაც”, იდეალისა და სინამდვილის დაცილება, ოცნება უხილავზე, მიუწვდომელზე, “გაფიქრება შეუძლებელის”.

“მე მინდა ყველგან ვიყო, როგორც ღმერთი”, “მინდა ვარსებობდე ყველგან”, “მსურს სამყარო მეკავოს”, “და მინდა ყოფნა იქაც და აქაც” — ასეთი უკიდველანოა მისი სურვილები.

ტ. გრანელი მალალი ეთიკის, ჭეშმარიტი ალტრუიზმის, “წმინდა წამების” მატარებელი პოეტი იყო, რომელიც ბოდლერივით, გალაკტიონივით მთვრალი იყო მარტოობით, მწუხარებით, “ჯავრით”, პოეზიით, ცრემლებით.

ტ. გრანელის სიმბოლიზმთან კავშირს ნათელყოფს მისი წერილები და მხატვრული სამყარო.

სიმბოლიზმი მისთვის, უპირველესად, ევროპული მოდერნიზმია, ახალი ხელოვნების გზები. ამასთან, არ წყვეტს პოზიტიურ ტრადიციებთან კავშირს და ყოველთვის რჩება “სილამაზის, სიმშვენიერისა და ჭეშმარიტების” მსახურად, მის უპირველეს მისიად რჩება “ბოროტების მორევში გადავარდნილი ადამიანების” გაკეთილშობილება.

თეორიულად ტ. გრანელი “წმინდა პოეზიას” ემხრობა, მაგრამ არასოდეს უგულვებლყოფს რეალობას, მისი ლექსები “დროს მისდევენ”.

პოეზიაში ახალი გზების ძიების, ცხოვრების წვრილმანებით დაკნინებული ადამიანების ამაღლების სურვილმა, პოლიტიკური ცხოვრებით უკიდურესი გატაცების გამო მშვენიერების უგულვებლყოფამ აქცია ტ. გრანელი “წმინდა ხელოვნების” მიმდევრად: “ამ ახლად დაარსებულ წრის უახლოესი მიზანია ძიება ახალი გზის და ახა-

ლი მიმართულებებისა ხელოვნებაში, რომ ხელი შეუწყოს საქართველოში წმინდა ხელოვნების აღორძინებას. დღეს, როცა პოლიტიკური ცხოვრების მაჯისცემა ეგრე მაგრათ სცემს და ყოველდღიურ წვრილმან საკითხებში ჩაფლულია ადამიანის გონება, სწორედ დღეს არის საჭირო, რომ ხელოვნების ცხოველმა შუქმა გაანათოს ჩვენი ცხოვრების ბნელი კუნჭულები, ამოძრავოს ადამიანების შემოქმედება და თვალწინ გადაუშალოს საუცხოო სურათები სილამაზისა, სიმშვენიერისა და ჭეშმარიტებისა. უნდა მძლავრად ამეტყველდეს ჭეშმარიტი ხელოვნება, თორემ ლამის ადამიანი მხეცად იქცეს უმალღეს განცდათ მოკლებული და ბოროტების მორევში სავსებით გადავარდნილი” (ტ. გრანელი, “ჩვენი მიზანი”, გაზეთი “ია”, 1919 წ. 1).

“წმინდა ხელოვნება” უფრო დააკონკრეტა შემდეგ ტ. გრანელმა და სიმბოლიზმი მიიჩნია შაბლონთან ბრძოლად, ქართული პოეზიის რენესანსის გზად, წითელ რაშების გაქანების ასპარეზად, უხილავი სახეების, ახალი ფერების ძიებად, მზისკენ, ცისკენ სავალ გზად, მარადისობასთან შერწყმად: “სიმბოლიზმის ჯადოსნური ცეცხლის ალი მოედო ძველ შაბლონურ პოეზიას. დაიწყო ჩქარი რენესანსი ხელოვნებისა, რომლის სწრაფი გაქანებით იბნევა ბრილიანტებით შემოსილი ლანდები და წითელი რაშების თეთრი ზმანება. ამიერიდან ჩვენ არ შეგვანუხებს ძველი დახავსებული პოეზიის მკრთალი ფერები. დღეს ალურ ფრთებით ვეშვებით ახალ სამყაროში, სადაც უხილავი სახეების ჩუმი თამაშია გამეფებული...”

ჩვენ არ გვაშინებს სივრცის უსაზღვროება, არც პატარა კაცუნების პრიმიტიული იერიშები. ჩვენ უკვე თეთრი სამოსით დავიწყეთ ჯირითი იქ, სადაც იზრდება სიმბოლიზმის მწვანე ყვავილები. ჩვენ დავტოვეთ სინამდვილე, დავგმეთ შავი წარსული და ახალ ფერებთან დავიწყეთ ვრცელი საუბარი. დღეს ჩვენს წინაშე იშლება ახალი ქვეყნის მუქი სურათები, რომლის მშვენიერი სანახაობა მეტად გვაბრმავეს.

ფერად კრიალოსნებით და მზის ნათელ ელვარებით იმოსება ჩვენი სავალი გზა. ოცნება ამაყია და ციურ ბგერებში იფერფლება ყვითელი აღმურით. არ გვანუხებს სიკვდილის შიში. ჩვენი უახლოესი მიზანია შეექმნათ მარადისობა და უტეხი სხეულით მივეგებოთ ყოველგვარ საშინელებას.

სული ჩვენი ჩქარია და შეუკავებელი.

გვიყვარს ქანაობა უმალღეს ლიცენციამი” (ტ. გრანელი, “ჩვენი მიზანი”, გაზეთი “ია”, 1919 წ. 1).

წერილში “დაისები” ტ. გრანელი ხაზს უსვამს ვ. გაფრინდაშვილის ორიგინალობას, განსხვავებულ ტალანტს, სიახლეს. წერილის ავტორი გულისტკივილით ლაპარაკობს იმის შესახებ, რომ “ბევრს არ ესმის სიმბოლისტური ლექსების მნიშვნელობა. დიდი გაუგებრობა და ყალბი წარმოდგენაა ჩვენში სიმბოლიზმზე. ორიგინალობა ახ-

ლა სიცილს იწვევს საქართველოში, მაგრამ ამას მომავალი გაამართლებს” (იქვე, გვ. 399).

გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიისადმი მიძღვნილ წერილში ტ. გრანელი ემხრობა სახის სინთეტიზმის პრინციპს, მოსწონს “ლურჯა ცხენების” დინამიკა, ასონანები: “გ. ტაბიძეს უყვარს მუსიკის და განცდის ერთმანეთთან შეხამება, რომლის სინთეზში ადამიანს ძალუძს ემოციონალურ და ესთეტიკურ გრძნობის დაკმაყოფილება. გალაკტიონმა ნახა თავისი სახე, სახე მეტად ძლიერი და პოეტური ბუნებით აღჭურვილი. სხვა ლექსებს თავი რომ დავანებოთ, “ლურჯა ცხენები” შედეგია, რომლის ვრცელი დინამიკა უმაღლეს წერტილს აღწევს. აგრეთვე, ასონანსებს მის პოეზიაში თვალსაჩინო ადგილი უჭირავს, რომელსაც უმაღლესი პრეროგატივა ეძლევა ახალ პოეზიაში”.

“გალაკტიონი ვინრო ყალიბებში არ თავსდება, იგი თავის შეუკავებელ სულით ლიცენციისკენ მიისწრაფვის და აქ იშლება მისი პოეტური სახის უზენაესი ატრიბუტები.

...გალაკტიონმა დაიმსახურა წმინდა პოეტის სახელი. მან იცის თავისი დანიშნულება და ჩვენ ვფიქრობთ, მომავალში იგი სავსებით დაიკავებს იმ ხაზს, რომლის წიაღში პოეზიის აბსოლუტური გამარჯვება აუცილებელი იქნება” (ტ. გრანელი, გაზეთი “ახალი ნაკადი”, 1920 წ. 4).

ტ. გრანელს სიმბოლიზმთან აახლოებდა ყოფნის სიზმარეულობის განცდა: “ეს ცა, ეს ყოფნა ხომ სიზმარია”, “ყველამ თქვა, ყოფნა რომ სიზმარია”, “ეს ქვეყანა — სიზმარეთი”.

ნიღბების, ცისფერი პარიკების სიყვარულიც სიმბოლიზმის გავლენას მონიშნავს: “უეჭველია ახლა ნიღაბი”, “მე ვატარებ ანგელოზის ნიღაბს”, “თითქოს მქონდა შავი ნიღაბი”, “როგორც ცისფერ პარიკებს, ღამე ფიქრებს არიგებს”.

სათქმელის ბოლომდე გაუმჟღავნებლობის, ბუნდოვანების პრინციპიც სიმბოლისტიკებთან სიახლოვეში გვარწმუნებს: “...ჩემს დანისლულ ლექსებიდან სტრიქონები” (“სიკვდილის შემდეგ”).

სიმბოლიზმის კეთილისმყოფელი გავლენის შედეგია “სიჩუმის ყვავილები”, “უდაბნოს ყვავილები”, “სიჩუმის ქარი”, სიმბოლისტური ფერები.

მუსიკისადმი განსაკუთრებული სიყვარულიც არ ყოფილა შემთხვევითი. როიალით, გიტარით, სკრიპკით, არღნით (მაგრამ ებრძოდა “ყალბ არღნებს”) გატაცებული პოეტი თითქოს მუსიკით ცდილობდა სამყაროს გადასხაფერებას, სიკვდილის გაადვილებას: “სხვაგვარ დუმდით ვუსმენ მუსიკას და ასე სიკვდილი ახლა ადვილია”. ტოტალურია მის პოეზიაში “მუსიკის გრიგალი”.

ტ. გრანელისათვის უცხო არც სინთესთეზიური წარმოდგენები იყო: “და თვალეებში გაისმის ღამეების ხმაური”, “ფიქრში უიმედო ხმები გადადიან, როცა სიმორეზე ტირის როიალი”.

განსაკუთრებით საინტერესოა მის პოეზიაში სახე-სიტყვათა მრავალმნიშვნელოვნების პრინციპის გამოვლენა. ამ მხრივ, ძალზე დიდ მასალას მოგვცემს ქარის, ვარდის, ნისლის, ღამის, ყორნის სიმბოლიკა. ასევე თავისებურად გამოვლინდა მის პოეზიაში დუმილის პრინციპი, რომელსაც მრავალგვარი ქვეტექსტი აქვს და ამ ცნების შემოქმედებითი გაგების ნიმუშია.

“უვალი გზების” გაკვალვა პოეტური თავისუფლების გარეშე წარმოდგენელია, ამიტომ ელტვის ტ. გრანელი ადამიანურ და პოეტურ თავისუფლებას, უკუაგდებს ტრაფარეტს, შაბლონს, ეძებს “ახალ ფერებს”, “ახალი ქვეყნის სურათებს”, ანიავებს დაკანონებულს: “ნითელი რაში ანიავებს მენამულ ნალებს”.

ტ. გრანელი თითქოს გამუდმებულად უფლის თვალის წინაშე იმყოფება, ღმერთთან აღავლენს ლოცვებს, მართავს მასთან “ღიალოგს” და მისტიკური ექსტაზის გზით მის ხილვას ღამობს: “...ეს ცა მაშინ სხვა იყო, ამ მაღლობზე ველოდი ქრისტეს გამოცხადებას, შემდეგ თეთრმა სიჩუმემ ის იმედი წაიღო”.

ღვთაებრივი ექსტაზით “საღმრთო ნისლში” შეღწევის, გამოცხადების სიმბოლის რწმენა დიონისე არეოპაგელის მიხედვით, მიწიერი სურვილებისაგან განძარცვით, ზნეობრივი სინმინდით მიიღწევა.

ტ. გრანელის მისტიკური ექსტაზი სხვა არაფერია, თუ არ მხატვრული სიტყვის, მშვენიერების საუფლოში შეღწევა საკუთარი ძალისხმევით, რაც მისი პოეტური თეოზისის პირობაა.

“ფარულის, საიდუმლოების, იდუმალის” ცნებების მომძლავრება სიმბოლიზმთან კავშირს მოწმობს, რასაც პოეზიის განდობილთა საქმედ, ეზოტერულობად გამოცხადებისკენ მივყავართ (შდრ. ბლოკი — «во мне потаенное знание»).

სიმბოლიზმისადმი ინტერესის გამოხატულებაა ამ მიმდინარეობის წარმომადგენელთა სახელები ტ. გრანელის პოეზიაში: “სტეფან მალარმეს მაგონდება თეთრი წიგნები”, “ვინყებ ლექსის წერას და ვხურავ ბლოკის წიგნს”, ბლოკის სტრიქონების ეპიგრაფებად გამოიყენება.

ტ. გრანელს ახასიათებდა “სიახლისკენ სწრაფვა”, არ ასვენებდა “კორიანტელი ახალ დარდების” და მისთვის დიდი სტიმიული იყო ედგარ პოს იდუმალი პოეზია, მისი ყორანი: “თითქოს მესმოდა ყორნის ჩხავილი, წინ იშლებოდა გზები უვალი, ხელში მეჭირა თეთრი ყვავილი და მივდიოდი თავისუფალი”. ასევე ქართველი პოეტისთვის მახლობელი იყო სიკვდილსა და სილამაზესთან დაკავშირებული ქალის — ლენორას სახე ედგარ პოს პოეზიიდან.

ასეთივე გატაცების საგანი იყო მისთვის შარლ ბოდლერის პოეზია, მისი “ალბატროსი”, რომელშიც ზეცაში მონავარდე პოეტისა და სინამდვილის შეუთავსებლობაა. გრანელის “უდაბნოს ყვავილები” ბოდლერის “ბოროტების ყვავილების” თავისებური ნერვაია.

ბოდლერი თავის “ბოროტების ყვავილებს” სატანასთან, ცოდვებთან წილნაყარი წერდა, ტ. გრანელი კი ტკივილით, ცრემლით განამებულებს მიმართავდა: “და ვესალმები იმ ადამიანს, ვისაც ცრემლები ლოყას უსველებს” (შდრ. სტეფან მალარმე: “და დავითვრები სამუდამოდ სევდის სურნელით” (სტეფან მალარმე, “მოჩვენება”, ლექსები და პროზა, თბ. 1979 წ. გვ 21).

შემოქმედებით მარტოობაზე, გენიალობის სევდაზე ყველა დიდ პოეტს უწერია, ტ. გრანელთან პირდაპირ მლალადებელია ბედისწერით განჩინებული მარტოობა: “რიცხვი პოეტის წყნარი კენტიანა. ფიცი პოეტის — ცის ტრაგედია. ბედი ყოველთვის არის სპექტაკლი, დიდი პოეტი გრიგალს ეძახის”.

ამკარაა ტ. გრანელის პოეზიაში სიმბოლიზმის წინამორბედებთან შეხმიანებაც და გამოთხოვებაც. როცა ქართველმა პოეტმა საკუთარი გზები იპოვა, მასწავლებლებს განუდგა: “ერთ დროს მიყვარდა მხოლოდ ბოდლერი და მე ვეძებდი მაშინ სხვა ოთახს”, “მაგრამ ედგარი არ ჩერდება, მიდის ლანდებით”.

მაგრამ ტ. გრანელი მაშინ უკვე “შემოღამებას” ჰგავდა, მის იმეოთ ნიჭს არ ეწერა სრულყოფილი გაშლა.

უნდა აღინიშნოს, რომ სიახლის მაძიებელი პოეტი გადაჭარბებულად აფასებდა ქართული ეპიგონური სიმბოლიზმის ესთეტიკურ მიღწევებს.

ამასთან, ტ. გრანელისთვის უცხო იყო ნიჰილიზმი ტრადიციებისადმი. პირიქით, ილიას, აკაკის, ბარათაშვილის, ვაჟას, გალაკტიონის პატივისცემით ხსენება, დიდი სულიერი სიახლოვე “დ. გურამიშვილის დაძენილ სულთან” (ა. ჟორდანიან) ნათელს ხდის, რა ძვირფასი იყო მისთვის ქართველ კლასიკოსთა სახელები.

წერილში “მაშვრალი მგოსანი” ნათლად ჩანს მისი პოლიტიკური მრწამსი, სიყვარული მშობელი ხალხისადმი, დემოკრატიული პოეზიის მხარეზე დგომა (გაზ. “ახალი ნაკადი”, 1919 წ. 15).

ტ. გრანელისათვის მახლობელი იყო იმპრესიონისტული მსოფლგანცდაც, რაც გამოიხატება ფერებისადმი, შუქრდილები-სადმი, მინიშნებებისადმი ინტერესში. იმპრესიონისტული ხილვის სილამაზე, ნუთიერების კულტი, არსებითი დეტალების აქცენტირება, თემის ვარიაციული დამუშავება, ფერწერული ტონის წინ წამოწევა, ნისლოვანება ტ. გრანელის მრავალ ლექსს იმპრესიონიზმთან აკავშირებს 9იხ. ამაზე ლაურა სორდია, „უცნობი სფინქსი“, სოხუი, 1992, გვ. 209-218).

მაგრამ რა პრინციპიც არ უნდა გამოვლენილიყო მის შემოქმედებაში, ყველაფერი გლოვით, სევდით იყო შეფერილი: “ნისლივით მიმაქვს ცისკენ გლოვა ჩემი და სხვისი”, “და ჩემი მწუხარე სული მსგავსია დათოვლილ სანთლის”, “დროა გრიგალმა მალლა აგნიოს, როგორც ოცნება დიდი ნალველის”, “ჩემი ოცნება შეირხვევა, როგორც ლერწამი და ცის კალთაში დაისვენებს სევდიან ძილით”, “ჩუმიად სძინავს გულს ტყეში სევდის ლურჯი ოდებით”, “და ჩემი სული თეთრ ლოცვებში დატეხილი გლოვის ხაზებად”.

ტ. გრანელი მექანიკურად კი არ ითვისებდა რომანტიზმის, სიმბოლიზმის თუ იმპრესიონიზმის დოგმებს, არამედ მის არსებაში იმანენტურად არსებული შემოქმედებითი პოტენცია ბუნებრივად თანხვედბოდა ამა თუ იმ მიმდინარეობის მოთხოვნებს და მისი მიმართება ამ პრინციპებისადმი ყოველთვის შემოქმედებითი იყო, მისი სახეები ყოველთვის განუმეორებელი, ნიჭითა და ტკივილებით დაღდასმული და დაუვინყარი.

ეკლესიასტე შეგვაგონებს: “ბრძენთა ფიქრები გლოვის სახლშია, უგუნურთა ფიქრები — მხიარულების სახლში” (7,4).

რანიერ მარია რილკე ამბობს: “არასოდეს დაივიწყოთ, რომ მე სიმარტოვეს ვეკუთვნი. მთელი ჩემი ძალაც ამ განდგომილებიდან იბადება. ვემუდარები ყველას, ვისაც უყვარვარ — უყვარდეს ჩემი მარტოობა” (“წერილები”).

ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში ტირის ადამიანი, ტირის ირემი, შვლის ნუკრი, ტყე, ქუჩი, “ფიქრი მგლოვიარეა”, უშრეტ ღვარად დის ცრემლი სინანულის, განწმენდის და სწორედ ეს ღვთიური ტირილია ანგელოზად ქცევის საწინდარი: “ვისაც არ მოგწონთ ტირილი, ის ნუ დაჯდებით ჩემთანა. მტირალის სტვირის პატრონი ფეხს როგორ გავნვდი თქვენთანა, მაგრამ გავიგებთ ერთხელაც, ვინ ახლოს ვდგავართ ღმერთთანა” (“სიმღერა”).

ამ კონტექსტში უნდა გავიგოთ ტ. გრანელის გლოვა და ცრემლი.

ბიბლიური სიმბოლიზმის გზა

ტერენტი გრანელის ურთულესი შინაგანი მე დაკნინებულ რელიზმს კი არა, “ზერეალიზმს”, “შეფარვით ნათქვამ სიტყვას”, ენიგმურ სახეებს, სიმბოლოს, მეტაფოტას, პარაბოლას, იდუმალს, საიდუმლოს, მრავალნიშნადობას მოითხოვდა.

მისი სულიერი ინდივიდუალობისათვის ორგანული იდუმალი მეტაფორების, სიმბოლოების, იგავების წყაროების ძიებას არა მხოლოდ რუსულ და ევროპულ სიმბოლიზმთან, არამედ ბიბლიასთან, ანტიკურ და ადრექრისტიან მოაზროვნეებთან, აპოლოგეტების სიმ-

ბოლიზმთან, ეგვიპტელ ქურუმებთან მივყავართ, რადგან ეს პოეტი ყოველთვის მოვლენათა გულისგულს, ძირისძირს ეძებდა, ყოველ სიმბოლოს პირველწყაროში იცნობდა და, ამასთან, ყველა სახეს ახლებურ, თავისებურ ჭრილში გაიაზრებდა.

“მრავალსახედ დაბეჭდილი”, “ფარდის მიღმა განჭვრეტილი ჭეშმარიტება”, “შეფარვით ნათქვამი სიტყვა” ჯერ კიდევ ალეგორიზმისა (ფილონ ალექსანდრიელი) და ქრისტიანული სიმბოლიზმის წარმომადგენლებს (კლიმენტი ალექსანდრიელი, ნეტარი ავგუსტინე, გრიგოლ ნოსელი) იზიდავდათ, რადგან იგი მისაწვდომია მხოლოდ ხელდასხმულთათვის და არა ბრბოსთვის.

ქართველი პოეტები — გალაკტიონი და ტერენტი გრანელი ამოდიდოდნენ მითოლოგიიდან, ბიბლიიდან და ბიბლიის შემქმნელე-ბივით, სულიწმინდასთან ნაზიარებ სულს აუკვდავებდნენ.

გასათვალისწინებელია კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი მომენტი.

ეგვიპტური, ებრაული (ნინასწარმეტყველთა) და პითაგორეული სიმბოლიზმი კლიმენტი ალექსანდრიელის მიერ აღიქმებოდა, როგორც შეგნებული გნოსეოლოგიური მიზანდასახულობა.

დიონისე არეოპაგელისათვის სიმბოლო იყო ზოგადფილოსოფიური, რელიგიურ-გნოსეოლოგიური კატეგორია.

არეოპაგელი გამოყოფდა ჭეშმარიტების მიწოდების ორ საშუალებას: ერთი გამოუთქმელი და საიდუმლო, მეორე — ცხადი და ადვილად შესამეცნებელი. პირველი სიმბოლური და მისტიკურია, მეორე — ფილოსოფიური და საყოველთაოდ ხელმისაწვდომი... ძველი დროის ბერძენი “იდუმალ და თამამ მარაგით — ზრახვას” მიმართავდნენ, ამ “მარაგით-ზრახვაში” ერთმანეთში მჭიდროდ იყო გადახლართული გამოუთქმელი და გამოსათქმელი...

სიმბოლო “ზეშთაარსობრივი სულიერი სინათლის” წვდომის გზა იყო, მას ახასიათებდა არაცნებითი ინფორმაცია, “სილამაზისა და სინათლის ფორმით” ჭეშმარიტების ძიება.

სიმბოლოსადმი, სიტყვისადმი ასეთი დამოკიდებულება (რომელიც შეივსო სხვა პრინციპებითაც) თავიანთ ესთეტიკას საფუძვლად დაუდეს მე-19 საუკუნის დასასრულსა და მე-20 საუკუნის დასაწყისში ევროპელმა და რუსმა სიმბოლისტებმა.

ბიბლიური ტექსტის კომენტატორები მასში სხვადასხვა აზრობრივ მნიშვნელობას გამოყოფდნენ (ორიგენი — სამს, ავგუსტინე — ოთხს, ტერტიულიანე — მეტს).

ორიგენი ბიბლიაში სამგვარ მნიშვნელობას პოულობდა: “ზედაპირულს, პირდაპირი მნიშვნელობის, “სხეულებრივი” აღქმისათვის მისაწვდომს, “სამშვინველისათვის” (სულისთვის) გათვალისწინებულს და ყველაზე ღრმა სულისთვის განკუთვნილს. ტექსტების მეორე და მესამე ჯგუფის დამახასიათებლად მიჩნეულია სიბნელე, იდუმალება და მოჩვენებითი უაზრობა. ორიგენის აზრით, ტექსტში

საჭირო იყო “უცნაურობანი”, “დაბრკოლებათა ქვები,” რომ მკითხველი მათ ფარულ აზრზე დაფიქრებულყო.

სახისა და სიმბოლოს ახალ გაგებას ავითარებს გრიგოლ ნოსელი, რომელიც აგრძელებს კლიმენტი ალექსანდრიელისა და ორიგენის ტრადიციებს.

IV-V საუკუნეებში ძლიერდება ნეოპლატონიკოსებისა და ქრისტიანების ინტერესი სიმბოლოსადმი.

ასეთი შორეულია რუსულ-ევროპული სიმბოლიზმის წყარო და უეჭველია, ტერენტი გრანელი ამ წყაროს რომელიმე უცხოელი წინამორბედის ან თანამედროვის გზით კი არ ეცნობა, არამედ მისი უშუალო მამამთავრებისგან.

“სიმბოლიკური ფორმა ოსტატურად ფარავს ჭეშმარიტებას, რომ ამ დაფარვით საჩინო ჰყოს და იღუმალებით გაამჟღავნოს იგი” (გრამატიკოსი დიდიმი).

ბუნების, სიტყვის იღუმალების გაფეტიშება იმპერატორ იულიანეს ჰიმიში “ღმერთების დედოფალს”: “ბუნებას უყვარს იღუმალყოფა. იგი არ გამოაჩინებს თავის არსებას უწმინდურ ყურთათვის გადაგებული პირდაპირი სიტყვით. შეუცნობელი და იღუმალი ბუნება იმისთვის შეიქმნა, რომ იგი სიმბოლოთა მეშვეობით გამჟღავნდეს. რაც უფრო პარადოქსული და უცნაურია ენიგმა, მით უფრო გვიდასტურებს იმის აუცილებლობას, რომ ვირწმუნოთ არა ის, რაც სიტყვით არის გაცხადებული, არმედ ის, რაც იღუმალყოფილია”.

“სიტყვის განზრახ დაბნელებას”, რაც ვალერი ბრიუსოვს სიმბოლისტური პოეტიკის არსებით ნიშნად მიაჩნია, გალაკტიონი და გრანელი სრულიად შეგნებულად მიმართავდნენ.

ისინი თავიანთი ლექსებიდან ყოველთვის უკუაგებდნენ რიტორიკას, მჭევრმეტყველებას, უსაგნო პათეტიკას და სიმბოლურ-მეტაფორულ სახეებს ანდობდნენ ღრმავაზროვანი ჩანაფიქრის გამოხატვას.

უეჭველია, მათი სიმბოლოებისა და მეტაფორების გნოსეოლოგიური ფუნქცია.

ტერენტის ყველა სახე მის მსოფლმხედველობას უკავშირდება. მისთვის პოეზია არის — “იღუმალება, უსაზღვროება, მარადისობა”.

მისი უმთავრესი ეპითეტებია “ჩუმი, ფარული, იღუმალი”. ზოგჯერ ბოლომდე გაიდუმალებული და გასაიდუმლოებულია მთელი რიგი ხილვები. სიმბოლო და საიდუმლოება მისი “იღუმალი ქვეყნის” უპირველესი ემბლემაა.

ნებისნიერი მკითხველი პოულობს მის პოეზიაში “მრავალნიშნად ადგილებს”, “დაბრკოლებათა ქვებს”.

აშკარაა, ბიბლია, მითოლოგია, ძველი და ახალი ქართული კლასიკური პოეზია იყო, უცხოურ მოდერნიზმთან ერთად, მისი “სულის მზრდელი”.

როგორც სულიწმინდისგან ხელდასხმული პოეტი, ის ორიენტირებული იყო ზეციურ, მარადიულ სიბრძნეზე.

მისი სიმბოლოების, იგავების, მეტაფორების პირველწყაროების ძიება სარწმუნოს ხდის, რომ ის ბიბლიურ წინასწარმეტყველებს უახლოვდება.

ქართული პოეზიის რენესანსი სიმბოლისტიკაში იწინასწარმეტყველეს და მომავალი დიდი ხელოვნება რუსთაველისა და მაღარმეს (ზოგადად ტრადიციებისა და მოდერნიზმის) სინთეზად დასახეს.

ამ იდეას ხორცი პრაქტიკულად გალაკტიონმა და გრანელმა შეასხეს, ამასთან, ეს სინთეზი კლასიკური უნივერსალიზმის მიღწევაა უმაღლეს დონეზე.

სიმბოლიზმის პრინციპებიდან გრანელმა გაიზიარა სახე-სიტყვათა მრავალმნიშვნელობის, სიტყვის მუსიკალობის, სახეთა სინთეზურობის, დუმილის პრინციპები. მისი სიმბოლიზმი “შაბლონის” უკუგდებას, სიტყვის მაღალი კულტურის მიღწევას ემსახურებოდა და შორს იყო დეკადენტობისაგან.

პოეტი ახსენებდა “წმინდა პოეზიას”, მაგრამ ეს არ ნიშნავდა ხალხის ინტერესების იგნორირებას, რაზედაც მიგვანიშნებს მისი ლექსების დემოკრატიული ხასიათი, რეალისტური ტენდენციები.

ტ. გრანელის პოეტური ბუნების შესაფერი აღმოჩნდა სახის სინთეზურობის პრინციპი და იგი მრავალ საოცარ ფერს წვდა: ვარდისფერი ოცნება, ცისფერი ოცნება, ცისფერი სიკვდილი, ცისფერი სინათლე, ცისფერი თოვლი, თეთრი სული, თეთრი იმედი, თეთრი ლოცვა, თეთრი საათი, ფერადი ცრემლი, ლურჯი სიზმარი, მწუხარების ლურჯი რკალები, ლურჯი სურნელი.

ტ. გრანელის ჯადოსნური თვალი თითქოს სულსაც ხედავდა: “მე თითქოს ვუმზერ და თითქოს ვხედავ შენს სულს, ტანჯვისგან გასპეტაკებულს” (მდრ. მარკუს ავრელიუსი: “მიიქეც შენივე სულის ჭვრეტად” — მარკუს ავრელიუსი, “ფიქრები”, თბ. 1972. თავი VII, გვ. 185).

ტ. გრანელისთვის ძალზე მახლობელი იყო სიტყვის მუსიკალობის პრინციპი. ტოტალურია მის პოეზიაში როიალის ხმები, ბეთხოვენის გრძობა, “მუსიკის გრიგალი”. მუსიკით სიკვდილის გადავილებას ცდილობდა პოეტი: “სხვაგვარ დუმილით ვუსმენ მუსიკას და ასე სიკვდილი ახლა ადვილია”.

პოეტს ესმოდა ცრემლის შრიალი, ფიქრის შრიალი, ფიქრის რხევა, ფიქრის კივილი, გულის ტირილი.

შემოქმედებითი იყო ტ. გრანელის დამოკიდებულება ეროვნულ-ევროპული სიმბოლიზმისადმი, ოღონდ, იგი უფრო არაკრიტიკულად ეკიდებოდა ქართულ სიმბოლიზმს, აფასებდა და შემოქმედებითად იყენებდა კლასიკური ლიტერატურის ტრადიციებს.

ის სიზმარს, ზღაპარს უკავშირებდა პოეტურ გამონაგონს, ამასთან მას ახასიათებდა ყოფნის სიზმარეულობის განცდა.

მისი ძიების მიზანია შემეცნების ახალი საფეხურის მიღწევა, ახალი ესთეტიკური კულტურის შექმნა.

არსებობს სიახლის სამგვარი გაგება: სიახლის სუბიექტური განცდა ანუ ფსიქოლოგიური სიახლე, სიახლე რომელიმე კულტურული რეგიონის მასშტაბით და ობიექტური სიახლე, მსოფლიო პოეტური კულტურის პირველმინაღწევარი (ოთარ ტაბიძე, “შემოქმედების არსი”, თბ. 1981, გვ. 33).

სიახლისკენ სწრაფვაში დაუცხრომელია ტ. გრანელი: “ახალი გზები”, “ქვეყანა ახალ მზეს ელოდება”. მისთვის ორგანულია საკუთარი პოეტური ძლიერების ასეთი განცდა: “მე მაშინ მოველ, მზე ანთებულს, როცა მოჰქროდნენ ხმები სხვა ზარის”.

ტ. გრანელი მიელტვის პოეზიის შემოდგომას, მის მდიდარ ნაპირებს: “ფიქრი ჩადგა ქარივით შემოდგომის ნაპირთან”.

შტ. ცვაიგი ლაპარაკობს “სულიერი ცხოვრების ჯერაც მიუგნებელ ნაპირებზე”, პ. ვალერი — “საგნის ნაპირზე, ლანდების ნაპირზე”, ტ. ჭანტურია “გალმა ნაპირზე”, მ. ლებანიძე ამბობს: “შორს რიბირაბოდ მოჩანს ნაპირი”...

ყველა ეს ცნება ისეთი ღირებულებების შექმნას გულისხმობს, რაც მომავალში გაღწევის გარანტიას მისცემს შემოქმედს.

ტ. გრანელი გვარცხებს ანტიციპაციის უნარით. წინაგრძნობას, წინასწარმეტყველებას ყოველთვის ხაზი ესმება.

სულიერი ცხოვრებისადმი, გრძნობებისადმი განსაკუთრებული ინტერესი განაპირობებს გულის, ფიქრის, ოცნების, სულის მრავალნაირი, ახლებური ნიუანსებით გააზრებას.

რ. თვარაძე წერს: “დ. გურამიშვილის მსოფლმხედველობაში ფაქტიურად წერტილი დაესვა აზროვნების იმ მიმართულებას, რომელიც ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის (პეტრე იბერის) მოძღვრებაში იღებდა სათავეს. ამ მიმართულებასთან ცოტად თუ ბევრად მიახლოებული მერმინდელი მოაზროვნენი (ნ. ბარათაშვილი, ვაჟა-ფშაველა) სხვა წყაროებით საზრდოობდნენ და აღნიშნულ ნაკადს უფრო ინტუიციურად ესწრაფვოდნენ, ვიდრე ცნობიერად” (რ, თვარაძე, “გურამიშვილთან მიახლოება”, ნიგნში “თხუთმეტსაუკუნოვანი მთლიანობა”, 1985, გვ. 287).

ვფიქრობთ, პირვანდელი შინაარსის გამომხატველი “არეოპაგელი” ცნებები და ნათლის ესთეტიკა არსებობას აგრძელებს გ. ტაბიძისა და ტ. გრანელის პოეზიაში და მათ შემოქმედებას განსაკუთ-

რებულ მიმზიდველობას ანიჭებს. შემდეგ ეს ტრადიციები ახლებურად ვლინდება ანა კალანდაძის პოეზიაში.

დ. გურამიშვილის, ნ. ბარათაშვილის და ვაჟა-ფშაველას იდუმალების ესთეტიკასთან არ წყდება ნეოპლატონიზმისა და არეოპაგელთან დაკავშირებული ხაზი, იგი გრძელდება გ. ტაბიძისა და ტ. გრანელის შემოქმედებაში.

ტ. გრანელსაც აქვს “ნმინდა ნისლი”, “ნმინდა კვირა”, ამ “ნისლს იქით” გაღწევის და “ღვთაებრივი ნისლის” საიდუმლოების გაგების სურვილი.

ამ საიდუმლოების ვერჩანვდომის სიმბოლოა მიწიდან ცამდე განფენილი ღამე: “მიწიდან ცამდე სივრცეა ირგვლივ, მიწიდან ცამდე შავი ღამეა”.

“სიჩუმის ყვავილები”

“და მგონია ყველაფერი
სიჩუმე და სიმარტოვე”

ტერენტი გრანელი

უხილავის, ფარულის, ჩვეულებრივი მზერისათვის მიუწვდომელის, სულის საიდუმლოების ძიება ტ. გრანელის ესთეტიკის ქვაკუთხედაა. საკუთარ სულში ჩაღრმავება, განსაკუთრებულის ხილვისათვის შინაგანი მზაობა დუმილს მოითხოვს და პოეტი შესანიშნავად ფლობდა დუმილისა და მეტყველების საიდუმლოებას.

ტ. გრანელი უპირისპირდებოდა რეალიზმის ეპიგონთა “პრიმიტივიზმს, შაბლონურ პოეზიას”, მიესალმებოდა სიმბოლიზმის ზოგ ესთეტიკურ პრინციპს და, მათ შორის, დუმილის მოთხოვნასაც: “სიმბოლიზმის ჯადოსნური ცეცხლის ალი მოედო შაბლონურ პოეზიას. დაიწყო ჩქარი რენესანსი ხელოვნებისა. ამიერიდან ჩვენ აღარ შეგვანუხებს ძველი, დახავსებული პოეზიის მკრთალი ფერები. დღეს ალურ ფრთებით ვეშვებით ახალ სამყაროში, სადაც უხილავი სახეების ჩუმი თამაშია გამეფებული”.

ამ ასპექტით ტ. გრანელს მრავალი უცხოელი თუ ქართველი წინაპარი და თანამედროვე ჰყავდა რელიგიაში, ფილოსოფიასა და მწერლობაში. მაგრამ პოეტი თავისებური გზით მიდის და განუმეორებელ მხატვრულ სახეებში უკვდავყოფს დუმილის ცნების შინაარსს.

ტ. გრანელი დუმილს გაიზიარებს სამყაროსთან, ადამიანებთან, პოეზიასთან მიმართებაში და სინონიმურ დუმილს განასხვავებს მკვდარი სიჩუმისაგან.

“ეს ჩუმი ზეცა და სიცისფრე იყოს მარადის ჩემი მსლებელი” — ინატრა პოეზიის მალმერთებელმა ტ. გრანელმა, რადგან ზეცის ბინადარი მუზა “ჩუმ და ცისფერ ღამეში” ევლინებოდა...

მინა ცხოვრებაა, ზეცა — იდეალი, ზემთაგონებულობა: “ისევ სდუმს მინა, ცა სუფევს დღემდე” — ჩვეულებრივი ადამიანური ინტერესების უგულვებელყოფა და პოეტური ცხოვრებაა.

სხვა დროს კი თითქოს სდუმს პოეტის ნილხვედრი ზეცა და იდეალის ნაცვლად ქარიშხალს უგზავნის: “ახლა უფრო მდუმარეა ზეცა, ვინ მიხვდება ჩემს ამნაირ გლოვას, ისევ ციდან ველოდები მერცხალს, მაგრამ ციდან ქარიშხალი მოვა” (“შემოდგომის მოლოდინში”), ან: “სდუმს როგორც ლექსი, ცა უცნაური”, “სდუმდა ცისფერი მხარე”.

“ჩუმ წამებში” ხდება ლექსით “ცაზე გაფრენა”; “მე ვარ სოფელში, ჩუმი წამია და ცაზე მალე გამაფრენს ლექსი”.

“ოცნება-საოცრებაც” — პოეზია — დუმილის არმურითაა გარემოცული: “დუმილი არის თეთრი ოცნების, ღამეა ქარის და საოცრების”.

“უხმო საათმა ფიქრი მოთოვა” — იტყვის პოეტი მრავალმნიშვნელოვნად. დუმილში მშვენიერების ხილვაზეა ნათქვამი: “მე ვარ და დუმილია და ცისფერი ქვეყანა”.

თუ სალექსო განწყობა ნათლისა და შუქისკენ ლტოლვაა, აღტაცება და აღმაფრენა, ნაღველი განყვდიადება, დაბინდება ნათლის: “ჩემი სახელი უფრო დიდია, ჩუმი ნალველის წამი ბინდია”. “ციფერი იმედის” გაუჩინარება ინვევს სიბნელეს, ბინდს და არა შთაგონებულობის სიჩუმეს: “ეს მხარე ღამდება, რადგან ცისფერი იმედი მიდის, როგორი სიბნელე დადგა, ო, როგორ ჩამოწვა ბინდი”.

“ჩუმი და გრძნეული ლანდიც” პოეტი: “დაბურულ ტყეში ჩუმად ივლის ლანდი გრძნეული”.

“წამი სხვა სიჩუმეთა” — ზემთაგონებულობის წამია.

სიჩუმეში ფიქსირებული განცდა ასპარეზს მოითხოვს: “კმარა სიჩუმე, ქარიშხალს ველი, დღეს გულში ლექსი დავაბინავე. ღამეა ჩუმი, ღამეა ვრცელი და ვარსკვლავები ცაზე ბრწყინავენ”.

ანგელოზთან შეწყვილებულ ვარდისფერ ოცნებას მოაქვს შთაგონებულობის დუმილი და ნეტარება: “და ვარდისფერი ჩემი ოცნება ანგელოზივით კვლავ მოფრინდება, ანდა ვინ იცის, რას ვგრძნობდი გუშინ, თმა ამოწვენეს წუხელ ქარებმა. ახლა თოვლია, ახლა ჩემს სულში კვლავ დუმილია და ნეტარება”.

მზესა და მდუმარებაში მალალი სურვილები ილვიძებენ: “მზიანი დღეა და სურვილები, მზიანი დღეა და მდუმარება”.

პოეტს გამუდმებით ეძახის თავისი ოცნება, პოეზია, ცა, სიჩუმეში უახლოვდება იგი ღვთაებას და სიდიადის კარიბჭესთან მის სულში უფერულდება ადამიანური სიხარული და მწუხარება: “ნელა მივდივარ და წინ ბალია, როგორც აქ, ისე ღამდება იქაც. სადღაც მიხმობენ და მეძახიან, მგონია, ციდან მეძახის ვიღაც. დღეს ჩემი სული მართლაც ღმერთია და სიჩუმეა ასე ფარული. და ახლა ვატყობ, ჩემთვის ერთია ეს მწუხარება და სიხარული”.

ხელოვნება საერთოდ “საოცრების” (ღმერთის) მადლია ტ. გრანელთან, ჩუმის, გაუმხელების, ფარულის გაუკვდავება: “ჩუმიად გენვია საოცრების რუხი ხაზები, ფარულ კოშმარებს ატირებდი სევდის მინაში” (“ნიკო ფიროსმამვილს”).

წარმოსახვის ლანდებსაც სიჩუმეში გაიცნობიერებს პოეტი: “მე ჩუმიად მივყვები ლანდების ასეულს”.

პოეზიის ღმერთი, უზენაესი ჭეშმარიტება, “ანთების წამი” დუმილში ევლინება პოეტს. შემოქმედებითი პროცესი “სიჩუმის გრიგალია”, “სიჩუმის ქარი”, პოეტი — “სიჩუმის კარავს”, “სიჩუმის ფარდას” შეფარებულ.

ტ. გრანელისთვის “სიჩუმე თეთრი და უწმინდესია”, წვა და წვალება, “სულის დაღალვა” კი ქრისტეს სისხლიანი ბედის ტოლფასი.

“ჩუმი ღამის” დუმილში ხდება “გრძნობის კოცონის” გაძლიერება, პოეტური ექსტაზისა და ჯადოსნური წარმოსახვის ძალით. სიჩუმე, დუმილი ცნობიერების მიძინება კი არა, უხილავ გრიგალთან წილნაყარობაა, “თარეში მოგონების და ნისლის”, ცნობიერების მარადიული სიფხიზლე, ნათელმხილველობა. სიჩუმე ქარს, დინამიურობას უწყვილდება: “გულში ცეცხლი ინთება და სიჩუმის ქარია. ეს ბედია მსლებელი და სიჩუმე მძინარე, ფიქრი დაუღვეველი მოდის, როგორც მდივარე” (“სიჩუმე და სიმარტოვე”).

სიჩუმეში ჩნდება “მოგონება”, “ცისფერი მოჩვენება”, “ცისფერი ყვავილები”, “ოცნება ხშირი”. ასეთ დროს სულში “დუმილია და ნეტარება”: “სიჩუმეა სულის და ოცნება ხშირი”.

შემოქმედებითი პროცესი არის “წამი სხვა სიჩუმეთა”, “წამი სხვა გარინდების”, “სხვაგვარი მდუმარება”, ხოლო სიჩუმეში შექმნილ სულიერ ფასეულობას “სიჩუმის ყვავილებს” უწოდებს.

ალმაფრენის წუთებში ფიქრი მდუმარეა, ღამე — ცისფერი: “ჩემი მდუმარე ფიქრი ტყვეა ცისფერი ღამის”.

ზოგჯერ ჩუმი ძილის მდგომარეობაშია პოეტის სევდიანი ფიქრები, მწუხარების პოეზია: “ჩუმიად სძინავს გულს ტყეში სევდის ლურჯი ოდეზით”.

ტ. გრანელს სწამს თავისი პოეზიის უკვდავება, მაგრამ მაინც ეწვევა ეჭვები, ენატრება გაგება, აწამებს მარადისობის დუმილი: “სხვამ რა იცოდა და შენ იწოდი, ისევ სდუმს ზეცა მარადისობის”.

ჭემპარიტების პოვნა, მშვენიერების მიგნება ტანჯვა-წვალებით, მძიმე მდუმარებაში ხდება: “და მძიმეა მდუმარება ღამის, ეს ოცნება ასეთია დღემდე და მოვიდა სიხარულის წამი დიდი ტანჯვის და წვალების შემდეგ”. ამიტომ პოეტის დევიზია: “დუმილი და მოთმინება”.

ტ. გრანელი სიჩუმეში აღავლენს ლოცვებს პოეზიის ღმერთისადმი, სიჩუმეში ეძლევა ამსოფლურ ჭმუნვას, აშფოთებს ფილოსოფიური პრობლემები, აწამებს შეუცნობის შეცნობის სურვილი, იპყრობს ფიქრი “ქვეყნის გაჩენაზე”: “როგორც საღამოს ლოცვა, დადება მთაზე ნისლი, მიყვარს ღამეში როცა ფოთლის შრიალი ისმის, მაშინ ვეძლევი დუმილს, ქვეყნის გაჩენა მიკვირს”.

ტ. გრანელის შემოქმედებაში სიკეთისა და ცოდვის მოტივები უკავშირდება წარმართულ და ქრისტიანულ მითოლოგიას, კაენის, აბელის, იობის, ქრისტეს სახეებს. მდუმარებაში, ყრუ სასაფლაოს გარემოცვაში არ ასვენებს პოეტს კაენის ცოდვა, აბელის სისხლი, სინანული, მწუხარების დუმილი, ავი სახე: “თეთრი შუადღე ბრინჯაოს ჯვრებით, ყრუ სასაფლაო და მდუმარება, უცნობი თვალი, ო, ჯავრით ვთვრები, ირღვევა ფიქრი, სდუმს მწუხარება. კვირის წირვები ქრებიან შხამით, დღის ზიარება ხატებს დანებდა, მამის საფლავი, ტირილი ღამის, სისხლი აბელის, ქვითინი დებთან”.

პიროვნების ზნეობრივი განწმენდის, განღმრთობის გზაც დუმილია: “დღეს ჩემი სული მართლაც ღმერთია და სიჩუმეა ასე ფარული”.

დუმილით ხდება მუსიკის მოსმენა და სიკვდილთან შეგუება: “სხვაგვარ დუმილით ვუსმენ მუსიკას და ახლა სიკვდილი ასე ადვილია”.

ზოგჯერ პარალელს ავლებს მთის დუმილთან: “სდუმან ეს მთები, მეც ვდუმვარ აგრე”.

ტ. გრანელს უყვარს მსოფლიო მნიშვნელობის სახეები: ბაბილონი, პირამიდა, მუმია.

თუ უდაბნოდ ქცეული ბაბილონი, სადაც სიჩუმეა და ყორნები რეკავენ, პოეტის დაღუპულ ოცნებებს ეხმაურება შორეული ასოციაციით, (“მონოლოგი უდაბნოს ყვავილებზე”), მუმია აძლიერებს წარმავლობის ტკივილს: “მე ვსდუმ, როგორც მუმია”.

ტ. გრანელი ანალოგიებს ეძებს წარსულის საოცრებებთან. იგი თავის უსიტყვო გარინდებას პირამიდების მრავლისმთქმელ გარინდებას ადარებს და, ამაე დროს, ხაზს უსვამს დაუმარცხებელ სტიქიონთან, გრიგალთან წილნაყარობას: “პოეტს გარინდებულს, როგორც პირამიდა, ზარების ტირილში გრიგალი გამაფრენს”.

ეს საოცარი პოეტური სითამამეა, რაც საერთოდ დამახასიათებელია მისი პოეზიისათვის. ერთგან აზიის მდუმარე ოცნებაზე შე-

აჩერებს ყურადღებას: “წითელ ოცნებას მდუმარებით ფანტავს აზია”.

ტ. გრანელის პოეზიას ბოლომდე გასდევს საიდუმლოების, სა-ოცრების, დაფარულის მოტივი, შეუცნობლობის სევდა, სიჩუმის, დაუნახაობის ტკივილი, თავის სულიერ პორტრეტს იგი სიჩუმის გამოყენებითაც ანიჭებს შთამბეჭდაობას: “ის ილუპება, მას არ უვლი-ან, ქვეყნის სიმძიმე მის გულს მოება და სიჩუმეში დაფარულია ჩემი სიმართლე და სათნოება”.

საიდუმლოების დუმილი, ამოუხსნელობა მის პოეზიას იცავს ნატურალისტური პრიმიტიულობისაგან და სახეთა მოუბეზრებლობის, მიმზიდველობის პირობაა.

პოეტის რომანტიკული ოცნებებიც სიჩუმეში ფხიზლობენ: “რა ვქნა, ისევ სიცოცხლეზე ვდარდობ, ირგვლივ ისევ მდუმარება დად-გა, იმ ოთახში კვლავ საათი რეკავს და ეს გული უცნაურად ინვის. ახლა მინდა ვარსებობდე ყველგან, მთელ მსოფლიოს რომ დავიპ-ყრობ, ვიცი” (“ღამის სტრიქონები”).

“საგნების ჩუმი ძილი” კი ბოჭავს პოეტის შემართებას, ფრთას აკვეცავს მის ოცნებებს, თავისუფლებას: “სადღაც ქანაობს გემის აფრები, ირგვლივ საგნების ჩუმი ძილია, სხვას უკავია ფრთა გასაფ-რენი და ჩემი ფრთები შეკვეცილია” (“რა ვქნა”).

იმედის ნაპერწკალი, მოლოდინის გრძნობა მდუმარე დღეში ილვიძებს: “არ მომასვენეს ცივმა ქარებმა და შენ ცხოვრების იმედს მაძლევდი, იყო ღრუბლიან დღის მდუმარება და მოლოდინი მაღალ ნაძვების” (“ფიქრები წალვერში”).

პოეტი სასწაულის გამოცხადებას ელოდა ქრისტეს სახით, მაგრამ სიჩუმემ გაუცამტვერა იმედები: “ამ მაღლობზე ველოდი ქრისტეს გამოცხადებას, შემდეგ თეთრმა სიჩუმემ ის იმედი წაიღო” (“დაბრუნება სოფელში”).

მაშინაც, როცა ახალი ცხოვრებისთვის მზადყოფნა ახარებს, ჩუმი და მარტოა: “თითქოს სხვანაირ ცხოვრებას ვინყებ, ვარ ჩუმი და მარტო და მიხარია”.

პოეტმა ორიგინალურ ესთეტიკურ სახეში მოახდინა დუმილის პერსონიფიკაცია: “ოთახში თეთრი სიჩუმე დადის, სიჩუმე დადის, როგორც პრინცესა”.

პოეტიც “თეთრი მდუმარებაა”, ფარულ გრიგალებთან შეფი-ცული: “დღესაც ბაღში ვიმალები, როგორც თეთრი მდუმარება და მიზიდავს გრიგალივით სიჩუმე და მწუხარება”.

სიჩუმე ზოგჯერ “ქალწულის მძიმე გოდებაა”, სიკვდილის სი-ახლოვის, გლოვის გამო: “ახლაც გარშემო სიჩუმე რეკავს, როგორც ქალწულის მძიმე გოდება, ო, სიყვითლეა, სიყვითლე ყველგან და მეც სიკვდილი მიახლოვდება” (“შემოდგომა მინდვრებში”). სიკვდი-ლის მრეკავი სიჩუმისა და ქალწულის გოდების დაწყვილება განუმე-

ორებელი ძალის მხატვრული სახეა. ასეთივეა “ჩემი უნაზესი და — სიჩუმე”.

სხვაგანაც დუმილი სიკვდილის, არყოფნის შინაარსს იძენს იდეალის გაუჩინარებით: “ხომ ვდუმვარ ახლა, მე როგორც მკვდარი, კიდევ რამდენ ხანს იქნება ქარი?”

ტკივილებით წელმოხრილი პოეტი ჩუმად, უხმაუროდ დაატარებს თავის გამოუთქმელ ტკივილებს: “ჩუმად გავივლი სადმე ქუჩაზე მე მგლოვიარე და წელმოხრილი” (“ზამთრის მოახლოება”).

სასაფლაოზე წარმოშობილი მწუხარებაც მხოლოდ დუმილით შეიძლება გამოიხატოს: “თეთრი შუადღე ბრინჯაოს ჯვრებით, ყრუ სასაფლაო და მდუმარება, უცნობი თვალი, ო, ჯავრით ვთვრები, ირღვევა ფიქრი, სდუმს მწუხარება” (“კვირის შუადღე”).

ქაოსის ბინადარი პოეტი სიჩუმესაა შეფარებული: “სულს ნისლიანი ქაოსი ფარავს, დგება სიჩუმე, როგორც კარავი” (“თეთრი ფიქრებიდან”).

“უხმო საათმა ფიქრი მოთოვა”, იტყვის პოეტი და უტრიალებს სამარის თემას, შეუცნობელ სიჩუმესა და ბინდს. იგი სულს განასახიერებს განუმეორებელ სახეში: “და ირგვლივ სამარეს უვლის ფარული სურვილის ლანდი და ჩემი მწუხარე სული მსგავსია დათოვლილ სანთლის. ეს მხარე ღამდება, რადგან ცისფერი იმედი მიდის, როგორი სიჩუმე დადგა, ო, როგორ ჩამოწვა ბინდი”, “დათოვლილ სანთლის” მსგავსი სული საოცარი მიგნებაა, ხოლო დაპირისპირებული სახეები (სამარე და სული) კონტრასტების ჯადოქრად წარმოგვიდგენს ტ. გრანელს.

სიჩუმე ზოგჯერ ავისმომასწავებელია, უძრაობის, უპერსპექტივობის მაცნეა და პოეტს უჩნდება წინააღმდეგობათა დაძლევის, ბედისგან, სიკვდილისგან გაქცევის სურვილი: “გული ქარს უნდა მივცე, რა სიჩუმეა ირგვლივ, მსურს გადავლახო სივრცე, მინდა გავექცე სიკვდილს” (“მიდის წამება ჩემი”).

მარტოობას და სიჩუმეს განიცდის, როგორც მარადიულ მსლებელს: “მხოლოდ მარტოობის დღეებს ვეგებები”: “ჩემი ცხოვრების საგანი გახდა გლოვა, დუმილი და განვალება”.

არავის გამოუხატავს ასე ძლიერად სიჩუმისა და მარტოობის ტკივილი, არაკომუნიკაბელურობის საშინელება: “სიჩუმეა და ვსაუბრობ ჩემთვის, მე ვსაუბრობ და კედლები მისმენს”. ასეთივეა “მომართვა ხისადმი”.

უადამიანო სივრცეში, მხოლოდ ქვების შეურყეველ მდუმარებაში ცხოვრობს თითქოს პოეტი: “ირგვლივ ქვებია და ჩუმი მხარე, ირგვლივ ქვებია და მდუმარება”.

უმეგობრო, ჩუმ პოეტს ქარი ჩასაფრებია: “მივდივარ ნელა გაჩუმებული და ქარი მიწვეს წინააღმდეგობას” (“მოდის ახალი ფიქრთა კრებული”).

დუმილით და მოთმინებით ებრძვის პოეტი გრიგალს, ნვიმებს, უმზეობას: “და ის იმედი ისევ იქ არი და უმზეობა იგრძნეს მინებმა, იყოს ნვიმები, იყოს გრიგალი, იყოს დუმილი და მოთმინება”.

მდუმარებაც ქარის სიმძიმეს იძენს: “ველიდან მოვლენ მძიმე ქარები, ახლა ველიდან ქრის მდუმარება”.

ტ. გრანელის პოეზიაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს სასაფლაოს თემას, სასიკვდილო დუმილს: “ვგრძნობ მგლოვიარე საფლავს, ვგრძნობ სასიკვდილო დუმილს”.

სიკვდილის შემდეგაც სიჩუმე იქნება მისი თანამგზავრი: “მე და სიჩუმე დავრჩებით მართო”... “ნათელივით დამადგება თავზე ჩემი განუყრელი და — სიჩუმე” (“სიკვდილის შემდეგ”).

სიკვდილის შემდეგ “ჩუმი ძილი”, “ჩუმი პროცესიის” ხილვები განუშორებელია პოეტისაგან.

წარსულის მოგონებებიც დუმილს და ნუხილს აღძრავენ: “მე ახლა ვდუმვარ, ვიგონებ წარსულს, მე ახლა ვდუმვარ და ვნუხვარ ასე”.

განცდის სიდიდე ტკივილებს გამოუთქმელობის ბურუსში ხვევს: “და შენს კალთებში ჩუმად იწვის კორიანტელი” (“სონეტი დე-დინაცვალს”).

პოეტი გარინდებულია, დადუმებულია ფიქრთა და ემოციათა მრვალაგვარობით: “და უდიდესი გრძნობის ნიშანი არის დუმილი და გარინდება”, “არ არიან სიტყვები გრძნობისათვის”.

თითქოს სასიყვარულო გრძნობებსაც გამოუთქმელობა დაანათლა განგებამ: “გრძნობის კოცონზე ჩუმად ვიფერფლები”.

მოზღვაებული გრძნობებიც გარინდებას იწვევს: “ჩვენ შეგვეძლო საუბარი უნინ, დღეს მოვიდა გარინდების წამი”.

სიყვარულის ძახილიც ჩუმია, სინმინდის, დალილობის გამომხატველი: “მე დავდიოდი შენთან მარადის, მე დავდიოდი შენთან დალილი. შენთან მომქონდა წმინდა ბარათი, შენთან მომქონდა ჩუმი ძახილი”.

მოლოდინის გრძნობაც დუმილით და განცვიფრებით უნდა დაგვირგვინდეს: “ალბათ შენ მელი დალილი ფიქრებით, მოვალ დუმილით და განცვიფრებით”.

დუმილით უფრო მეტი ითქმის, ვიდრე სიტყვებით: “და საუბარზე უფრო დიდია ეს დაფიქრება და ეს დუმილი”. წრფელი გრძნობებიც დუმილით გახდება საცნაური: “ალბათ, ეს გრძნობა მალე დამახრჩობს, ვიგრძნობ ყველაფერს და გავჩუმდები”.

სულიერი გაგების, უმაღლესი ურთიერთწვდომის გამომხატველი დუმილია: “დუმილი და ერთმანეთის სწორი გაგება”.

მრავლისმეტყველი სახეა: “შენ სდუმხარ ახლა, როგორც სანთელი” — ამ დუმილს შუქის ელფერი აქვს გაგების გამო.

სხვაგან პოეტის უცნობი, ანგელოსური სული სხეულის ჩუმი ტყვეა: “სული სხეულის ჩუმი ტუსალია, სული უცნობი, სული ანგელოზი”.

ზოგჯერ სიჩუმე და შეუცნობლობა ერთია: “მარტო მივდივარ, ჩუმი ღამეა, მივდივარ ასე შეუცნობელი” (“ძვირფას დებს”).

პოეტი დაიარება “შავი ნიღბით”, “ანგელოზის ნიღბით”, რაც ინვესს შეუცნობლობის ჩუმ ტკივილს: “მე სხვა ვარ, ხალხი სხვაგვარად მიცნობს და ჩუმი ვიციან ნამებებს ამდენს”.

დალუპვის კარამდე მისული პოეტი თავის დაფარულ სიმართლეს და სათნოებას იფარებს ფარად და პირად ტრაგედიას საზოგადოებისა და პიროვნების გათიშულობამდე განაზოგადებს, მსჯავრს სდებს ხალხს გულცივობისთვის, სიკეთისა და სიმართლის დაუნახაობისათვის: “ის ილუპება, მას არ უფლიან, ქვეყნის სიმძიმე მის გულს მოება და სიჩუმეში დაფარულია ჩემი სიმართლე და სათნოება” (“ციხის ელეგია”).

გაგებაზე ხელჩაქნეულ პოეტს დუმილთან დაკავშირებული გულწრფელი გამხელები აქვს. ტკივილი იმის გამო, რომ უიღბლო ცხოვრებამ, ავადმყოფობამ უდროოდ დაადუმა პოეტის სული: “შემქლო მეტის მოცემა, მე დავსნეულდი უდროოდ, შორს გამიტაცა ოცნებამ, სულში სიჩუმე მყუდროობს”.

დუმილი — გაოცება, დუმილი — განვალება, დუმილი — ნეტარება, დუმილი — გარინდება, ასეთ ცნებებთან დააკავშირა პოეტმა დუმილი.

მნუხარების დუმილი ტ. გრანელს მიგნებულად აქვს დანყვილებული სილურჯესთან, ნისლთან: “იყო სილურჯე ჩემი მხლებელი და მნუხარება დუმილს ისვრიდა. მიჰქროდა ჩქარი მატარებელი და არ მოჩანდა მთები ნისლიდან” (შდრ. ბლოკის “მწვანე დუმილი”, “ნითელი დუმილი”).

ბუნებასთან თანაზიარობის დუმილია: “ჩემი ტირილის ჩუმი მოწმეა ეს თეთრი მთვარე და ვარსკვლავები”.

სიჩუმით იზიდავს ქუთაისი: “ყრუ მდუმარებას ყოველმხრივ ისვრის შენი დღეები ამწვანებული” (“ალსარება ქუთაისს”).

პოეტმა დუმილი წარმოადგინა, როგორც სულიერი ინდივიდუალობის შენარჩუნების საშუალება, მთელი სამყაროს, სოფლის, ბაღის მომცველი ძალა: “სოფელს სიჩუმის დემონი იცავს”, “ბაღს მდუმარება იცავს”, “მდუმარება მთელ სამყაროს იცავს”.

ტ. გრანელის პოეზიაში ყველაფერი ჩუმი: ტირილი, სანთელი, ტაროსი, მთა, ნივთები, სოფელი, კლდე, ბაღი, ძაღლი, ზარი, შეხვედრა, განშორება, სიმღერა, დარდი, დაცემა (“...ტირილი მინდება შენთან უხმოდ დავარდნილს”).

პოეტს ტკივა “მიტოვებული ბალის” სიჩუმე, დადუმებული ზარი, გაძარცული ხის დუმილი კი განიცდება ადამიანურ ტრაგედიასაკენ: “და სადღაც სდუმდა ხე გაძარცული”.

ბუნების საიდუმლოებებში ინტუიციური ხედვითაა ნათქვამი: “მე კიდევ ძალა შემწევს, ვიგრძნო დუმილი ვარდის”.

ზოგჯერ სიჩუმე დალუპვის წინამორბედად ესახებოდა: “ქალაქი ისე გაჩუმებულა, თითქოს ქალაქი დალუპვის წინ დგას”.

უნიკალური სმენის პოეტს თითქოს ესმოდა “ფიქრების კვილი”, დუმილის რეკვა, “ცრემლის შრიალი”, “ფიქრის შრიალი”, “ფიქრის რხევა”, სულის ფარული თრთოლვა, იდუმალ ძალთა შრიალი, ჩუმი ტირილი, ქარების ჩუმი სიმღერა.

სინთეზიური სახეებია: “და თვალეზში გაისმის ღამეების ხმაური”, “ფიქრში უიმედო ხმები გადადიან, როცა სიშორეზე ტირის როალი”.

დუმილში ჩაღრმავებულმა პოეტმა არაჩვეულებრივი მხატვრული სახეები შექმნა დუმილის უკვდავსაყოფად: “ფრინველივით ვზივარ ღამის უბეში, სიჩუმე მუდამ ჩუმი და იყო, უხმო საათმა ფიქრი მოთოვა, სოფელს სიჩუმის დემონი იცავს, თავზე სიჩუმის ფარდა მახურია, დგება სიჩუმე, როგორც კარავი, სიჩუმე — ჩემი კავალერი, ჩუმად სძინავს გულს ტყეში სევდის ლურჯი ოდებით”.

“იყო სიჩუმე, სამი წერტილი” — ამბობს ტ. გრანელი და ქვეტექსტის მიხედვით, ესაა არა ყველაფერის დამამთავრებელი, არამედ მრავლისჩამტევი სიჩუმე, რომლითაც პოეტმა დაამარცხა სამართის სამუდამო მდუმარება.

დუმილში ბოხოქრობდა ტ. გრანელის დიონისური სული და ლირიკულ შედეგებში იღვრებოდა “გულიდან სისხლის ნვეთები”.

ტ. გრანელმა შემოქმედებითად გამოიყენა სიმბოლისტების მიერ აღიარებული პრინციპი, მაგრამ არასოდეს მისულა სიტყვის უარყოფამდე, პირიქით, სიტყვაზე ფიცულობდა და ამბობდა: “მჭირდება სიტყვა, ვით წყალი თევზებს”, ამით გამოირჩევა ეს „სიჩუმის, სიშორისა და მარტოობის რაინდი” (ელ. უბილავა), დეკადენტი სიმბოლისტებისაგან.

ამ ასპექტში მრავლისმთქმელია ტ. გრანელის ლირიკა. იგი მადიებელი, პოეტური ვულკანით სავსე, ცხოვრებითა და ფილოსოფიური კითხვებით განანამები პიროვნების აღიარებაა, ნათელმხილველობაა სიჩუმეში, სიმარტოვეში, სიბნელეში, პოეტური მისტერიაა, “უმანკო მსხვერპლად” შეწირვაა პოეზიისთვის.

დუმილის ნათელმხილველურ ნამებში იწინასწარმეტყველა აღბათ პოეტმა თავისი გარდაცვალების თარიღი 1934 წლის 15 ოქტომბერი და რიცხვის განსაზღვრაში მხოლოდ ხუთი დღით შეცდა (გ. ცქიტიშვილი, “ტერენტი გრანელის ავტობიოგრაფია”, “ქართული მწერლობა”, 1990 წ. 1, გვ. 133-137).

დუმილში მიკვლეული შეუმცდარი წინასწარმეტყველება გამოდგა ჩვენში ქვეყნის მომავლის გამრუდებული გზების ხილვა: “მიდის ეს ხანა, მიდის ეს ფიქრი და ეს ქვეყანა დარდისკენ მიჰქრის”.

პოეზია — სულიწმინდის მადლი

ტერენტი გრანელის მსოფლმხედველობა, სულიერი წყობა, სამყაროს ათვისების ფორმა, ესთეტიკური იდეალი აბსოლუტურად განსხვავდება რეალიზმის ეპიგონების, პრიმიტიული პროლეტარული ლიტერატურის წარმომადგენლების მდარე თვალსაწიერისაგან.

“მემენტო მორის” ავტორისთვის ზემთაგონება, ნიჭი ღვთის მადლია, ჭეშმარიტი სიტყვის ოსტატის მისია — რწმენის, სულიერების განმტკიცება-მსახურება, ეროვნული პრობლემების, სოციალური სატკივრების, სამართლიანობისათვის ზრუნვა-გადაწყვეტისათვის აქტიური მოღვაწეობა.

კომუნისტური პარტიის მიერ სოცშეჯიბრში გამოწვეულ, წერა—კითხვის უცოდინარ გნომებს, “სულიერ საჭურისებს” (მ. ჯავახიშვილის ტერმინია), მარქსისტულ-ლენინური იდეოლოგიის, ქვეყნისა და რწმენის დამლუპველი პოლიტიკის პროპაგანდა-მხარდაჭერა ევალებოდათ. ხელისუფლებისგან ხელდასხმულები, მისი ნაბოძები ხალათით გათავსებულნი, თავიანთი უნიჭო, სატანისტური იდეებით წამლავდნენ ხალხს.

უფლის რჩეულებმა “რკინისებური ლექსის ღვარში”, “დაცინვა, წყრომა-ირონიის”, “ღელვა-მუქარის” (გალაკტიონი) პირობებში გადაარჩინეს მართალი სიტყვა.

პოეტური ნიჭი განსწავლით, შრომისმოყვარეობით არ შეიძინება, ის ზეცით განპირობებული განსაკუთრებულობაა და, თუ როგორ განვითარდება იგი, ეს დამოკიდებულია პიროვნების სულიერ ინდივიდუალობაზე, ძალისხმევაზე, იდეოლოგიაზე, მორალზე, ცხოვრების წესზე.

იშვიათზე იშვიათია მარადიულ სიბრძნეზე ორიენტირებულნი, უმეტესად, ბევრს უმრუდდება გეზი და ნუთისოფლის წარმავალ დიდებას აყოლილი, საბოლოოდ შორდება მარადისის გზას.

ტერენტი გრანელი რჩეული არის არა მხოლოდ ეროვნული გადასახედიდან, არამედ საკაცობრიო ჭრილში. მან პირველმა განდევნა ჩვენი ლიტერატურიდან ყალბი პათოსი, კეროთმსახურება. ამ პოეტის სტრიქონებიდან მონაბერი წმინდა სული სიკეთის, სათნოების ფლუიდებს აფრქვევდა და აპოკალიფსურ მხეცთა ნაშიერთ აფრთხოდა.

მისი ესთეტიკა ისეთივე ენიგმური და რთულია, როგორც პოეზია. ჩვენ ამჯერად ამ პრობლემის მხოლოდ ერთი ასპექტი გვანტე-

რესებს, რაც, ვფიქრობთ, მიახლოებით წარმოდგენას მაინც მოგვცემს იმაზე, თუ რა განსხვავებული და ამაღლებული იყო საუკუნის პოეტის მხატვრული გადასახედი.

ტერენტი გრანელის შემოქმედებითი კრედიო დაფუძნებულია არა მატერიალისტური ესთეტიკის, კომუნისტური ხელისუფლების მიერ გაფეტიშებული “უცდომელი” სოციალისტური რეალიზმის ტენდენციურ პრინციპებზე, არამედ ბიბლიურ ნააზრევზე, ცნობილ ღვთისმეტყველთა, იდეალისტ ფილოსოფოსთა შეხედულებებზე, ქართული და მსოფლიო კლასიკური პოეზიის უმთავრეს ტრადიციებზე.

ცნობილია, რომ ყოველგვარი ნიჭი სულიწმინდის მადლია.

ეს პრობლემა ვრცლად არის განმარტებული პავლე მოციქულის წერილებში.

“სხვადასხვაგვარია ნიჭი, მაგრამ სული ერთია” (პავლე მოციქული, I კორინთელთა, 12,4).

“თითოეულს ეძლევა სულის გამოვლინება სასიკეთოდ” (I კორინთელთა, 12,7).

“ვინაიდან ერთს სულის მიერ ეძლევა სიბრძნის სიტყვა, მეორეს — ცოდნის სიტყვა იმავე სულით” (იქვე, 12,8).

“ზოგს რწმენა — იმავე სულით და ზოგს — განკურნებათა ნიჭი იმავე სულით” (იქვე, 12,9).

“ზოგს — სასწაულქმედება, ზოგს — წინასწარმეტყველება, ზოგს — სულის გარჩევა, ზოგს — სხვადასხვა ენები, ზოგს — ენების განმარტება” (პავლე მოციქული, I კორინთელთა, 12,10).

იგივეს ამტკიცებს იაკობ მოციქული: “ყველა კეთილი საბოძვარი და ყველა სრულყოფილი ნიჭი მალლიდან მოდის, ნათელთა მამისაგან, რომელთანაც არ არის ცვლილება და არც ჩრდილი ცვალებადობისა” (იაკობი, 1,17).

“ნიჭი არის საღმრთო სულისა მადლი”, აცხადებს ეფრემ მცირე (ეფრემ მცირეს იამბიკოები, თბ. 1988, გვ. 104).

სულიწმინდის მოვლინებას ღვთისმეტყველებაში “საღმრთო მობერვა”, “საღმრთო ნიავი” ეწოდება.

ტერმინები: “ბერვა, შთაბერვა, მობერვა” ტრადიციულად იხმარება ღვთისმეტყველებაში სულიწმიდასთან დაკავშირებით.

“სულიწმიდა — ეს არის სული, რომელიც უბერავს ყველგან და ყოველი მიმართულებით, ყოველივეს აძლევს ნათელს და ცხოვრებას” (გრიგოლ ნაზიანელი).

“მოციქულთა საქმეში” სულიწმიდის მოსვლა შედარებულია ქარის დაბერვასთან, აღნიშნავს ზვიად გამსახურდია (“თამარიანი” და “ვეფხისტყაოსანი”, “მაცნე”, 1987 წ. 4, გვ. 64).

“მობერვის” ცნებით დაინტერესდა პროფ. ა. განერელია ჩახრუხადის “თამარიანთან” დაკავშირებით (“ცისკარი”, 1970 წ. 8, გვ. 116).

თვალი გავადევნოთ ანალოგიური გაგების სხვა წყაროებსაც.

“ორფიკულ არგონავტიკაში” უფალს “მომბერავი” ეწოდება, ხოლო “მობერვა” შთაგონების აზრით გვხვდება შუა საუკუნეების ქართულ საგალობლებში (“ორფიკული საგალობლები, პროკლე დიადოხოსის საგალობლები”, ლ. კვირიკაშვილის თარგმანი და კომენტარები, თბ. 1989, გვ. 39).

გრიგოლ ნოსელის მიხედვით, “საღმრთო სულითაა გაპირობებული ღვთიური მობერვა, ზეშთაგონება”. მას გაიგივებული აქვს “სული-მობერვა, შთაგონება” (წმინდა გრიგოლ ნოსელი, “პასუხი ექუსთა მათ დღეთათვის”, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, კომენტარები და ლექსიკონი დაურთო ედიშერ ჭელიძემ, საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, თბ. 1989, გვ. 363).

ნეტარი ავგუსტინე ევედრებოდა უზენაესს, მოთმინებით ელოდა საღვთო ქარის მოვლინებას და ასეთ წუთებში სიხარულს ვერ ფარავდა: “აი, როგორც იქნა, შევისუნთქე მონაბერი შენმიერი ქარისა” (ნეტარი ავგუსტინე, “ალსარება”, საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, თბ. 1985, გვ. 278).

დავით წინასწარმეტყველი ამ საღვთო ქარის დაფარულ აზრს უსმენდა: “ღმერთო, მესმა შენი დაფარული შინა ნიავექარისათა” (ფს. 218,8).

ღვთიური სულის მობერვაზე ლოცულობდა დავით გურამიშვილი: “ან მომფინე სულია, მამით გამოსულია”.

ჩვენი ყურადღება მიიქცია აგრეთვე ქართული ჰიმნოგრაფიის “საღმრთო ნიავის მადლმა”, მისმა დაკავშირებამ სულიწმიდასთან: “ლამპრითა ბრწყინვალითა სათნოებითაითა განჰბრწყინდი შენ, სანატრელო, ბრწყინვალეებითა სულისა წმიდისაითა და მომბერენ ჩუენ ნიავითა საღმრთოისა მადლისაითა სწავლანი სულიერნი და შესცვალენ ცნობანი სულიერნი სიბრძნედ, ნეტარო, და უმეცრებისა ბნელი განაქარვე” (ბასილი, გალობანი ეფთვიმი მთანმიდელისანი, “ჩვენი საუნჯე”, ტ. I, 1960, გვ. 508).

სულიწმიდის ქნარი ენოდებოდათ გამორჩეულ ჰიმნოგრაფს — სირიელ ეფრემს და მოციქულ პავლეს, სულიწმიდის კარნახით იქმნებოდა ბასილი დიდის ჰომილიები, სულიწმიდის შთაგონებულად ითვლება ახალი აღთქმა, ქრისტიან ღვთისმეტყველთა ნიგნები.

გიორგი მერჩულე გრიგოლ ხანძთელის საგალობლებს სულიწმიდის ნაკარნახევად აცხადებდა.

სულიწმიდის მადლით ჭვრეტდნენ ღვთაებრივ საიდუმლოს წინასწარმეტყველები, რადგან ნიჭთა და მადლთა გამწანილებელი სულიწმიდაა.

წმიდა თომა აქვინელის სიტყვით “ის, რაც ღვთისგან გამოდის, როგორც სიყვარული, შობილი ძე როდია, არამედ მონაბერი სული”.

ვაჟა ფშაველას შემოქმედებაში ყურადღებას იქცევს “ნიავი-სულიწმიდა” (“ქებათა-ქება”), “ციური ნიავი” (“სვავი”).

მის “ბუნების მგოსნებში” სულიწმიდის მადლით გალობს ბულ-ბული და ამ ღვთიურ ჰანგებს მიდამოც სულიწმიდად უქცევია.

სულიწმიდის მოფენაზეა საუბარი ვაჟას მოთხრობაში “ფშავე-ლი და მისი ნუთისოფელი”.

ძალზე საინტერესო სურათს იძლევა ამ ასპექტით ტერენტი გრანელის პოეზიაზე დაკვირვება.

ნიავი, ქარი, გრიგალი მრავალმნიშვნელოვანი ცნებაა ტერენტი გრანელის პოეზიაში, ასევე, ბევრგან ვხვდებით შთაგონების მომნიჭებელი სულიწმიდის მოვლინებაზე მიმანიშნებელ სახეებს: იდუ-მალ მხარეების გრიგალი, უხილავი ქარი, სხვა გრიგალი, სიჩუმის ქარი, განახლების ქარიშხალი, იდუმალი ქარი, გამარჯვების ქარი, გამარჯვების მომტანი გრიგალი, ცადამწვეი ქარი...

სახარებაში სულიწმიდა პერსონიფიცირებულია მტრედის სახეში: “და გარდამოხდა მასზედ სულიწმიდა ხორციელი სახით, როგორც მტრედი, და გაისმა ზეცით ხმა: “შენ ხარ ჩემი საყვარელი ძე, რომელიც მოვინონე მე” (ლუკა, 3,22).

ტერენტი გრანელის “თოვლში” სულიწმიდის მახასიათებელია “ცისფერი”: “მოდის ნუგეში ჩემი, როგორც ცისფერი მტრედი”.

სხვაგან ამ ტრადიციულ სახეს “თეთრის” ეპითეტს ამატებს: “სული გაფრინდა თეთრი მტრედივით, სხეული დარჩა ცოდვილ მიწაზე” (“მარადისობის ლაჟვარდები”). (ამ პრობლემას დაწვრილებით ვეხებით ჩვენს ნიგნში “უცნობი სფინქსი”, სოხუმი, “ალაშარა”, 1992, გვ. 34-41).

ტერმინი “წმინდა პოეზია” სოციალისტური რეალიზმის წარმომადგენლებმა ოდიოზური ელფერით შემოსეს, რათა თავიანთი სულიერი სიბეცე და უსახურობა დაეფარათ, მაგრამ ამ საკითხზე განსხვავებული აზრის იყო ტერენტი გრანელი.

მის რელიგიურ პოეზიაში კარგად ჩანს, რა მისია უნდა ეკისრებოდა მხატვრულ სიტყვას, “წმინდა პოეტს”, წმინდა სიტყვას”, ჩაგონებულს უზენაესისგან.

“მემენტო მორის” ავტორს ზედმინევენით ჰქონდა გააზრებული თავისი უზენაესი მისია. სულიწმიდისაგან ხელდასხმულმა კარგად იცოდა, რა უნდა ყოფილიყო მისი ერთგული, განუხრელი მსახურების საგანი, მაგრამ ამკარა იყო ისიც, რომ ხელისუფლება სულ სხვას მოითხოვდა (ერთგან წერს: “ეს დრო სიკვდილს მავალეებს”). ტერენტი გრანელმა გაუძლო ყოველგვარ ზენოლას, არაფერი უწერია შეკვეთით, მშვიდად ხვდებოდა ამა ქვეყნის ძლიერთა რისხვას,

კრიტიკის უსამართლო თავდასხმებს და მხოლოდ უზენაესის უცდომელი მსჯავრის, მომავლის იმედით ცხოვრობდა.

ტირანული მთავრობის მიერ იგნორირებული, შერისხული და დევნილი, არ ჩქარობდა, რადგან სულის თვალთ ნინასნარ ჭვრეტა და თავის მომავალ დიდებას და დარწმუნებული იყო, დადგებოდა ის დრო, როცა მისი მართალი სიტყვა გააღწევდა უშორეს დროშიც და არც არასოდეს გადაფასდებოდა “პლანეტების პოეზიის” ავტორი: “ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების”.

სოცრეალიზმის ვაიკალმოსნები დაოსტატებული იყვნენ “წმინდა ხელოვნების” გაკიცხვაში, ხოლო ტერენტი გრანელთან იგი სინონიმია ზნეობრიობის, სულიერების, ამაღლებულობის, დემოკრატიულის: “ამ ახლად დაარსებული წრის (სიმბოლიზმის — ლ.ს.) უახლოესი მიზანია ძიება ახალი გზის და ახალი მიმართულებისა ხელოვნებაში, რომ ხელი შეუწყოს საქართველოში წმინდა ხელოვნების აღორძინებას. დღეს, როცა პოლიტიკური ცხოვრების მაჯისცემა ეგრე მაგრათ სცემს და ყოველდღიურ წვრილმან საკითხებში ჩაფლულია ადამიანის გონება, სწორედ დღეს არის საჭირო, რომ ხელოვნების ცხოველმა შუქმა გაანათოს ჩვენი ცხოვრების ბნელი კუნჭულები, ამოდრას ადამიანის შემოქმედება და თვალწინ გადაუშალოს საუცხოო სურათები სილამაზისა, სიმშვენიერისა და ჭეშმარიტებისა. უნდა მძლავრად ამეტყველდეს ჭეშმარიტი ხელოვნება, თორემ ლამის ადამიანი მხეცად იქცევს უმადლეს განცდათ მოკლებული და ბოროტების მორევში სავსებით გადავარდნილი”.

შაბლონთან ბრძოლა, სითამამე, უხილავის ძიება, სიახლის წყურვილი, ღმერთთან ხიდის გადების სურვილი, ბოროტების დაგმობა, შიშის დაძლევა, “ციური ბგერების” სიყვარული, მოკლედ, ზეცა და მიწა ერთიანობაშია მოაზრებული ტერენტის ზემოთდამონმებულ წერილში — “ჩვენი მიზანი” (გაზეთი “ია”, 1919, 1).

ტ. გრანელი ბოლომდე დარჩა “წმინდა ხელოვნების” მიმდევარი, როგორც გალაკტიონი, სიმბოლისტები, რაც არამც და არამც არ ნიშნავდა გულგრილობას ადამიანთა სოციალური და ეროვნული პრობლემებისადმი.

“წმინდა პოეტი” ტ. გრანელისთვის სინონიმი იყო გამორჩეულის და ამ ეპითეტით იხსენიებდა გალაკტიონ ტაბიძეს, ვალერიან გაფრინდაშვილს.

ტერენტი გრანელის შემოქმედებაში ნათლად ჩანს, რა მისია უნდა ეკისრებოდა “წმინდა პოეტს”, “წმინდა სიტყვას”, მომდინარეს ზეციდან, უზენაესიგან და ბოლომდე უცვლელი იყო მისი პრინციპული პოზიცია. იგი იყო ერთგული მსახური მრავალსაუკუნოვანი ეროვნული ტრადიციის — “ენა, მამული, სარწმუნოება” და ამიტომაც ამბობდა: “ძველი ფიქრები ისევ დგებიან, ალბათ, ასეა ნება განგების”...

თუ როგორ ესმოდა ტერენტი გრანელს პოეზიის არსი და დამნიშნულება, რა განსხვავებული, ამაღლებული იყო მისი ფუნქცია, კარგად ჩანს ლექსში “პოეზია”, რომელიც თავიდან ხელნაწერის სახით ვრცელდებოდა, შემდეგ კი დაიბეჭდა პოეტისადმი მიძღვნილი მოგონებებისა და თარგმანების კრებულში — “ცისფერი სიმორე” (თბ. 1998).

ტერენტი გრანელის დოქტრინა მთლიანად უპირისპირდებოდა ტირანული ეპოქის მეხოტბეთა პანეგირიკებს, უარყოფდა ტრაფარეტული პოეზიის კლიშეებს და ჭეშმარიტი მხატვრული სიტყვის მისიას რწმენის, სულიერების გაღვივება-განმტკიცებაში, ეპოქალური, საკაცობრიო პრობლემების მსახურებაში ხედავდა: “ფიქრი გადადის შორეულ ხეზე, როგორც სისწრაფე და შენელება, აქ სხვები წერენ “ქალის ფეხებზე”, როცა მე ვუმზერ საშინელებას! ვფიქრობ, ეს ქალი როგორ ვინამე, ვფიქრობ, ეს ქალი ჩემთვის მკვდარია. აქ სხვები წერენ მხოლოდ მინაზე, როცა მე ვუმზერ პლანეტარიას”.

“მორეული ხე” საღმრთო სახელია, პოეტი ხომ განუშორებელი იყო რწმენისგან, ზეცისგან, რადგან “მხოლოდ მინა” და საერთოდ, ფიზიკური ყოფიერება ეპატარავებოდა, სამყაროს უცქეროდა “ღია თვალებით” და მუდმივად ორ განზომილებაში, მიწის და ზეცის, ხილულისა და უხილავის ზღვარზე იმზირებოდა.

ლექსი “პოეზია” დროისაგან გაქცევა კი არ არის, არამედ მიწიერ უკეთურობათა მხილებაა, მარადიულისა და წარმატების დაპირისპირება.

ტერენტი გრანელმა ზედმინეწით კარგად იცოდა ბიბლია, ეფემერულად მიიჩნევდა საბჭოთა იმპერიას, რომლის ნგრევა-წარმომავლობა ნაწინასწარმეტყველებია იოანეს გამოცხადებაში. მარადიულობად ესახებოდა პოეტს “მორეული ალი”, მარადისობა (ღმერთი), გარდუვალობად — ღვთაებრივი სამსჯავრო. უაზრო ხმაური, უნიჭოთა მიეთ-მოეთი, წითელი დროშა, ნამგალი (სატანისტური სიმბოლო), მიმანიშნებელი სიკვდილისმთესველ იმპერიაზე, რომელიც იყო თავისუფალი სულისა და მართალი სიტყვის მტერი, პოეტს უფსკრულის, არარაობის წილხვედრად ესახებოდა, ღმერთის, სამართლიანობის რწმენა ასულდგმულებდა: “ფიქრის ტრიალი ისევ მოშალეს, ისევ ხმაურის დადგა დროება, აქ სხვები წერენ მხოლოდ დროშაზე, როცა მე ვუმზერ უსაზღვროებას. ჩნდება ფიქრები შორეულ ალზე, ვიცი, ეს გრძნობა არ მოისპობა, აქ სხვები წერენ მხოლოდ ნამგალზე, როცა მე ვუმზერ მარადისობას”.

სატანისტური ბოლშევიზმის სიმბოლოებია ნამგალი და ურო, ნამგალი ცელავს ყოველივეს, ურო — ანგრევს.

უცხო იყო ტერენტი გრანელისთვის მთავრობის შეკვეთები, წითელი დროშა, ნამგალი, მას აძრწუნებდა დროის “საშინელება”, “ხმაურის დროება”, სულის ჩაკვლის მცდელობა, მან მზერა მიაპყრო

“შორეულ ხეს”, “შორეულ ალს”, უსაზღვროებას, მარადისობას (ღმერთს), პლანეტარიას.

ამკარად იკვეთება, ერთი მხრივ, ხელისუფლების დაქირავე-ბული პოეტების, ჭეშმარიტებისგან გაუცხოებული კალმოსნების უსახური სახე და სახე ღვთიური პოეტისა, რომელიც დარწმუნებულია, რომ მხოლოდ უზენაესი და მასზე ორიენტირებული სტრიქონებია მარადიული: “ვიცი, ეს გრძნობა არ მოისპობა”.

ასეთი გაბედული იყო ტერენტი გრანელის პროტესტი წითელი საუკუნის შეკვეთებისადმი, რამაც მისი პიროვნული ტრაგიზმი გა-ნაპირობა.

“ღვთიური სულის სუნთქვა ავსებს პოეტის სულს და იგი ხდება ღვთის მგალობელი...”

“პოეტი აცნობიერებს თავის თითქმის ღვთიურ ფუნქციას”.

“წმინდა პოეზია ისაა, რომელიც იტყვის, როგორაა შექმნილი სული და სამყარო და გაუმხელს ადამიანს სამყაროს იდეალურ სტრუქტურას”...

“პოეტი ღვთის ჰარმონიული შემოქმედების მომღერალია და, ამავე დროს, ღვთის მიერვეა წარმოგზავნილი, რომ მისი შემოქმედება სრულყოფს და გააგრძელოს”.

“პოეტი..., რომელმაც მთელი ცხოვრება ზიდა თავისი ჯვარი, არის მოციქული, მისიონერი... არის ნიშანი, შეტყობინება რჩეული არხების, გამორჩეული ბედისწერის”, წერს საფრანგეთში მოღვაწე ქართველი დათო თოთიბაძე, რომელმაც ფრანგულად თარგმნა ტერენტი გრანელის ლექსები (ხელნაწერი, გვ 39,40,41), გაგვაცნო ტერენტის დის — ზოზიას შვილიშვილმა, ექიმმა მამანტი როგავამ).

ტერენტი გრანელმა ძალიან კარგად იცოდა, რომ ათეისტურ ეპოქაში მისი პოეზია არ დაფასდებოდა, მაგრამ მას არც უცდია დროს მორგებოდა, საბჭოთა პოეტის მანტია მოესხა და ხელისუფლებას შერიგებოდა. ამ პრინციპულობის გამო გახდა იგი დევნილი, შერისხული და პოპულარული, ამავე დროს.

სიცოცხლეშივე ლეგენდადქცეული პოეტის დიდების ამბავი ვლადიმერ მაიაკოვსკისაც მისწვდა და რუსმა პოეტმა გადანყიტა, თავის ენაზე აემტყველებინა “მგლოვიარე სერაფიმის” ლექსები. უცხოელი მკითხველის აღიარებას ტერენტი გრანელი სიმშვიდით, ღირსების გრძნობით შეხვდა.

გავიხსენებთ მაიაკოვსკისა და ტერენტი გრანელის ვრცელ დიალოგს.

— მე თქვენს პოეზიაზე, — უთხრა ტერენტის ვლადიმერ მაიაკოვსკიმ, — ბევრი საინტერესო მიაშვს ქართველმა პოეტებმა: ტიცინი ტაბიძემ, პაოლო იაშვილმა, ვალერიან გაფრინდაშვილმა, კოლაუ ნადირაძემ და სხვებმა. ამიტომ გადავწყვიტე თქვენი ნახვა,

როგორც პოეტის. ხომ არ მომცემთ ლექსებს, რომ გადავთარგმნო და დავბეჭდო რუსულ პრესაში?

— ლექსები კი მოგცემთ, ბატონო ვლადიმერ, მაგრამ ჩემს ლექსებში არ ჩანს ნითელი აგიტაცია-პროპაგანდა, ანუ უკაცრავად, ცხოველური აღტყინება, ბიოლოგიური პათოსი; არც და ვერც იქნება... გამორიცხულია. ჩემს ლექსებში სულიწმინდის მაღლია განფენილი. სტრიქონებში ღვთისმშობლისა და მაცხოვრის ხატებია ჩანსული, მისტიური ხედვითაა გაცნობიერებული ღვთისმშობლის წილხვედრი ქვეყნის წარსული და მომავალი, ღვთიური სულის განკაცებისა და ადამიანის უკვდავი სულის განღმრთობის საფეხურები... არამცთუ მთარგმნელი, არამედ ქართველი ნამკითხველიც (შემგრძნობი, გამგები) მისტი უნდა იყოს; უფრო მეტიც, განდობილი... ასე რომ... მარადისობას — პოეზიას არ ეჩქარება... პოეტებიც ნუ ავჩქარდებით. ოდესღაც, როცა ჩემს საფლავს დაადგება მზე შორეული რიცხვის და სულიერება აღორძინდება, “ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების”.

“ეს სიტყვები ისეთი ხმით წარმოთქვა, გეგონებოდათ, საკურთხეველთან იდგა და ლოცულობდა. როცა მონოლოგი დაამთავრა, გაელიმა: “ასე რომ, შენუხებად არ ღირს, მაღლობას მოგახსებნებთ”...

“მაიაკოვსკი ააფორიაქა ასეთმა პასუხმა. ეტყობა, არ ელოდა ასეთ ფინალს. უცებ უხერხული სიჩუმე ჩამოვარდა. ისევ მაიაკოვსკიმ მოხსნა ეს დაძაბულობა:

— პოეტო, არც მე მოვსულვარ სააგიტაციოდ” (ალ. სიგუა, მოგონება ტერენტი გრანელზე, “ცისფერი სიმორე”, თბ. 1998, გვ. 412).

ტერენტი გრანელს პოეზია ეზოთერიკულად, განდობილთა საქმედ ესახებოდა, მაგრამ ეს არ ნიშნავს ხალხისგან განდგომას. “მნამს მხოლოდ ერთი, მშრომელი ხალხი, მეც მშრომელ ხალხის რიცხვში ვითვლები”, გულწრფელად იყო ნათქვამი.

წმინდა პოეტის შემოქმედება “სიბრძნის სიტყვაა”, რომელსაც გადაფასება არ უწერია. ამაში არ დაეჭვდება, ვინც შეისუნთქა მისი სამყაროდან მონაბერი უხენაესი ჰაერი...

ტერენტი გრანელი ყოველთვის უპირისპირდებოდა ცხოვრების ზერელე ჭვრეტას, აგიტაცია-პროპაგანდას და პოეზიის უმთავრეს დანიშნულებად “აბსოლუტის” ძიებას მიიჩნევდა. კიცხავდა “ბოსებისურ აღფრთოვანება-აკუნტრუშებას”...

მწერალთა კავშირში კი მის გენიალურ კრებულებს “შავ წიგნად, რეაქციულ, რევოლუციის მიერ დამარცხებული კლასების ნაბოდვარად და ნაცოდვილარად” აცხადებდნენ. ისინი იცინოდნენ “თეთრ გიორგიზე, თეთრ რაშზე, თეთრ ანგელოზებსა და ლოცვებზე”.

პოეზიის გნომი ფრიდონ ნაროუშვილი ჭკუას არიგებდა ტერენტის, ტირანებისგან შეგულიანებული: “არა, ტერენტი, ახლა მაინც ამას არ მოველოდი შენგან, ეს რა წიგნი გამოგიცია, ბიჭო, რა დროს წმინდა გიორგი, ქალწული მარიამი და იესო ქრისტეა, შე კაცო... პოეტი ახლა ხარაჩოებზე უნდა იდგეს, გლესხ უნდა ამხნევებდეს ხვნასა და მკაში. შენ კი ისევ ეკლესიებში და სასაფლაოებზე დაბორიალობ, დედაბერივით ლოცულობ და მოთქვამ”.

ტერენტი ჯიუტად აკონკრეტებდა თავის მისიას: “მე ის შორეული, ის მარადიული მიტაცებს, რომელსაც ჩვენი გონება ასე ადვილად ვერ წვდება და ჩემი ლექსების ნამდვილი სამსჯავროც იქ მეგულება”.

თანამედროვეობის ასახვად პოეტს მონური ტაშის დაკვრა და ვაშას ძახილი როდი მიაჩნდა, ის უფრო მოულოდნელზე, საიდუმლოებაზე, მიუნვდომელზე, ძნელად ამოსაცნობზე, მარადიულზე იყო ორიენტირებული: “თანამედროვეობას... მეც ვეხმაურები. აიღეთ ჩემი “ვანო სარაჯიშვილი”, “ექსპედიცია იტალია”. საკითხავია — ვის როგორ ესმის თანამედროვეობა. ზოგიერთისთვის ის მხოლოდ ვაშაა!... ვაშას უზომოდ მოტრფიალეებმა უნდა იცოდნენ, რომ არსებობს ბოროტება, რომ არსებობს სიკვდილი. დიახ, საქართველო, გლახი, მუშა, ქარხანა — ამაზე წერა საჭიროა და მეც ვიტყვოდი, ზოგი იოლად ახერხებს ამას... ზოგს ლექსი მარტო ის ჰგონია, რაც ფიზიკურ არსებას გამოხატავს, ყოველდღიურობას აღწერს... ნამდვილმა პოეტმა ამას იქით უნდა გადაიხედოს. მე პოეზიად ის მიმაჩნია, რაც მოულოდნელს, ჩვეულებრივი ადამიანის თვალისთვის აღმოუჩენელს აღმოაჩენს, სულის საიდუმლოებას ახსნის, მიუნვდომელს მისანვდომად დაგვისახავს.

მუშას, გლახს თუ ინტელიგენტს ერთი საიდუმლო აქვს, ჯერაც ამოუცნობი და ამოუხსნელი, პოეზია უნდა დაეხმაროს ყველას, ამ საიდუმლოებისა და მარადიულობის ამოცნობის შეგნება უნდა გაუღვიძოს პოეზიამ ყველას... ნამდვილი პოეზია... პროზაული ამბების შემდეგ იწყება” (სერგი ჭილაია, იყო ერთი პოეტი, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 243,245,247,248,249).

ლოცვა ვედრება, გალობა ახალი

ტერენტი გრანელი ციური ეროსის ციურ ჰანგებს გვასმენინებდა, როგორც “სიცოცხლის შუქის, ცისფერი სულის, წმინდა გზის, მარადისობის” (ღმერთის) მიჯნური.

იგი პოეზიას სულიწმიდით მონიჭებულ მადლად სახავდა და მხატვრული სიტყვის უპირველეს მისიას იმაში ხედავდა, რომ ხალხი წაეყვანა რწმენის, ტაძრის გზით.

ის იყო ეროვნული ტრიადის — ენა, მამული, სარწმუნოება — მსახური, უფლის ხეხილის მეზღვე, ზეციური ვაზის მევენახე.

დღეს ეჭვს არ იწვევს, რომ “კულტურა თავისი არსით და საფუძვლებით რელიგიურია. არარელიგიური კულტურა აწევდოკულტურაა, კულტურა თავისი არსით და საფუძვლებით რელიგიურია, ეროვნულ-ნაციონალურია და ამდენად, საკაცობრიო. ცივილიზაცია არარელიგიურია, ინტერნაციონალური” (აკაკი მინდიაშვილი, ხელოვნების რელიგიურობის და თანამედროვე სინამდვილის შესახებ).

ათეისტური ბოლშევიზმის სავალალო შედეგებზე დაკვირვებით, გამოტანილ იქნა დასკვნა: “უნაყოფო, კულტურის სანინაალმდეგო ნიჰილისტური მორალიზმიდან პირი უნდა ვიბრუნოთ შემოქმედი, კულტურისმქმნელი რელიგიური ჰუმანიზმისკენ” (სემიონ ფრანკი, ნიჰილიზმის ესთეტიკა, რუსი ფილოსოფოსები დემოკრატიასა და რევოლუციაზე, თბ. 1994, გვ. 66).

პავლე მოციქული მოუწოდებდა რწმენის ერთგულებს: “ელაპარაკეთ ერთმანეთს ფსალმუნით, გალობითა და სულიერი საგალობლებით, უმღერეთ და ეფსალმუნეთ უფალს გულებში” (პავლე მოციქული, ეფესელთა, 5,19).

ჭეშმარიტი მორწმუნეობის გამო გვხვდება ტერენტი გრანელის ლექსებში ტაძრები, ჯვრები, სამრეკლო, ლოცვები: “ტაძარში შევდივარ მწუხარე ლოცვებით, ჯვართან გაივლის ფარული ვედრება, ლოცვით სული აქაც აივსო, იელვებს ძველი ლოცვების გროვა, დადგა დროფარული და წმინდა ვედრების, ჩემს ფიქრებს თან სდევდა ლოცვები სინამდის, მე ეს შუადღე გამაოცებს თავის ლოცვებით, შუაღამის ვედრება სამრეკლოსთან ბერდება”.

ტ. გრანელი ეძებდა ოცნების იქით, სინათლის იქით, სულის გადაღმა, სიტყვის იქით, ლოცვების გაღმა, ეძებდა ღმერთს, ჭეშმარიტებას, სილამაზეს და ამაო ძებნა ტკივილით ავსებდა: “...უმანკო ლოცვები კვირის ფრთებზე ატირდა, ზამთრის ვედრება მწარე ჩამქრალ ვარდებთან გმინავს, ო, გაქრა ლოცვის ფარული სფერო, და გაფრინდა ლოცვა ციდან მონაბერი...”

ვედრება საღმრთო ნისლში შეღწევის სურვილს უღვიძებდა: “ვედრება და ნისლი მოედო ჩემს თვალებს, ფოთლებზე ჩამონვა სინათლე ღამისა, სადღაც იმალება უცნობი სიმკრთალე, ამნაირ ფიქრისგან, უფალო, დამიცავ!” (“კვირის ნისლები”).

ლოცვას ხშირად ნისლი მოჰყვებოდა: “როგორც საღამოს ლოცვა, დადგება მთაზე ნისლი” (“ღამე, მთვარე და ქარი”).

ლოცვა მთვარესთან, ღამის ვედრება, ლოცვა გაფრენისათვის — ასეთია პოეტის ლოცვის არეალი.

ლოცვის მიზანია “შორეული ნიუანსების” მიგნება, რისთვისაც საჭიროა მთელი ძალისხმევა: “იელვებს ძველი ლოცვების გროვა,

აპრილის დამდეგს მოვიქანცები, იქნება ისევ უცნობი გლოვა და შორეული ნიუანსები”.

ლოცვასთან მოიხსენებენ ბოდვას.

პლატონი ბოდვას პოეზიას უკავშირებდა და ამბობდა, ბოდვის გარეშე პოეზია შეუძლებლად მიმაჩნიაო. პოეზიის თანმხლებ ბოდვას პუშკინი “ღვთაებრივ ბოდვას” უწოდებდა, ალ. ბლოკი — “ღიადი ჭკუის ბოდვას”.

ტ. გრანელის ლოცვის თანამდევია ბოდვა: “თავზე დამტირის ბებერი მზის მწუხარე სხივი, ო, ლოცვით მელის ბოდვები” (“შენს გაქცევას”).

ვედრებით მალღდება პოეტის სული, ხოლო ლოცვით სევდის ბაღში იზრდება პოეზიის ყვავილები: “ეს ჩემი ბედი ახლა ამალღდა, ვით შუალამის თეთრი ლოცვები და სევდის ბაღში ისევ აყვავდა იე-ბი, ვარდი და მიმოზები” (“ჩემზე”).

“ლოცვების გაღმა” იპოვა პოეტმა თავისი იდეალი — ცისფერი თოვლი, სიზმრების სამყარო — პოეზია: “არის ცისფერი თოვლი თეთრი ლოცვების გაღმა. სული ფარული თრთოლვით მისდევს სიზმრების დაღმართს” (“ლოდინი ბედის”).

ქრისტეს ჯვართან იწყება ფარული ვედრება წამებით, წირვებით, რადგან ამალღება ჯვარცმის ტოლფასი ტანჯვის გარეშე წარმოუდგენელია: “ჯვარებთან გაივლის ფარული ვედრება, წირვებით წამილებს წამების მწვერვალი”.

ქრისტიანული ღვთისმეტყველების, ჰიმნოგრაფიის მიხედვით, ღვთაებრივი სული ლოცვის ნაყოფია: “ნაყოფად ლოცვისა აღმოცენდი, ღირსო ეფთვი, ღმერთშემოსილო” (ი. მინჩხი).

თეთრ ლოცვებს ჰგავს ტკივილიდან, გლოვიდან აღმოცენებული ტ. გრანელის “მინანქრის სტრიქონები”: “და ჩემი სული თეთრ ლოცვებში დატეხილი გლოვის ხაზებად”.

ასეთ სულს კი თეთრი კარეტა და სამოთხე ელოდება (“ლოცვა მთვარესთან”).

პოეტის წმინდა ლოცვებით გაბრწყინებული სახე წმინდათა სავანეს — ეკლესიას ჰგავდა: “საქართველოში მხოლოდ შენ ერთს თუ გაგონდება გაბრწყინებული ჩემი სახე, ვით ეკლესია” (“საიდუმლო მისალმება ქლექიან სამრეკლოს”).

ამალღებული, წმინდა სული ბრწყინავს, როგორც ეკლესიის გუმბათი: “მე მივდივარ და მიცქერის ხალხი, ჩემი სახე გუმბათივით ელავს”. ამ არაჩვეულებრივი სახეების წყარო, ალბათ, სახარების ის ადგილია, სადაც იესომ პეტრე, იაკობი და იოანე წაიყვანა მთაზე და ლოცვისას გაბრწყინდა მზესავით: “და იცვალა მათ წინაშე სხუად ფერად და გაბრწყინდა პირი მისი, ვითარცა მზე, ხოლო სამოსელი მისი იქმნა სპეტაკ, ვითარცა ნათელი” (მათე, 17,2).

სამოსლის სისპეტაკეც პოეტის სინმინდეზე მიუთითებს: “რა ვენა, ცხოვრებას ვერ ვულალატე, მივალ, მაცვია თეთრი ხალათი”.

წერის პროცესი ლოცვასავით წმინდაა და სახეც უსხვაფერდება: “დავინყე წერა, სხვა სახეს ვიღებ... სხვა მხარეს ვეძებ” (“მზის დაბნელება”).

ტ. გრანელისთვის ძალზე ორგანული იყო ლოცვა უღმერთო დროში, რადგან იგი სხვაგვარი დროის იმედით ცხოვრობდა: “ვდგავარ ქვეყნის წინ, როგორც მლოცველი, ვითმენ წამებას, სხვაგვარ დროს ველი”.

სულის განმაახლებელი ლოცვა-ვედრების, საღვთო ინტონაციების შესწავლა იოანეს აპოკალიფსში მხოლოდ თეთრად შემოსილი წმინდანების ხვედრია.

თავი III

ტირენტი გრანელის ლირიკის რამდენიმე პრობლემა

ბიბლიური პარადიგმები ტერენტი გრანელის პოეზიაში

ტირენტი გრანელის ლირიკა მორწმუნე პოეტის ლაღდისია, ლოცვა-ვედრებაა ზნეობრივ სინმინდეზე, სამშობლოსა და ადამიანის ხსნაზე, ჭვრეტაა “გონიერი ზეცის”, მიღმური სამყაროს საიდუმლოებების.

“რა ბრწყინვალეა ცა იქაური”, “ახლა ვგრძნობ ცისფერ უსაზღვროებას”, ამბობდა პოეტი და ამ “სულიერი ცის”, ანუ “ცანი ცათანის”, უზენაესის, სულიწმიდის ხელდასხმული პოეტის შემოქმედებაში მოიძიება არა მინიერი სიბრძნე, არამედ ღვთის სიბრძნე, უმაღლესი ჭეშმარიტებები.

ორგვარ სიბრძნეს განარჩევენ ბიბლიაში: მინიერს, ხორციელს და ღვთის სიბრძნეს (ბარუქი, III, 2,3), ეშმაკეულ სიბრძნეს და მაღლით გარდმოვლენილს (პეტრე მოციქულის წერილი ებრაელთა მიმართ, I, 15).

პავლე მოციქული აცხადებდა: “წუთისოფლის სიბრძნე უგუნურებაა ღვთის წინაშე” (I კორინთელთა, თ. 3,19). იგი მოგვიწოდებდა, შეგვეცნო “ღვთის სიბრძნე, საიდუმლოებაში დაფარული” (I კორინთელთა, თ. 2,6).

“გამაგებინე სიბრძნე ფარული” — ევედრებოდა დავით წინასწარმეტყველი ღმერთს.

დაფარულს, უხილავს, შორეულს ეძებდა მთელი ცხოვრება ტერენტი გრანელი. იგი ბოლომდე დარჩა ღვთიური სიბრძნის მაძიებელი.

“მემენტო მორის” ავტორის შემოქმედება, რომელიც იგავური, სიმბოლური ფორმით მონოდებული ჭეშმარიტებებით გვიზიდავს, იმ მარადიული სიბრძნის წყაროს დანაფების შედეგია, რაც ბიბლიაშია დაუნჯებული უზენაესის სახით: “წყარო სიბრძნისა უფალი” (ბარუქ წინასწარმეტყველი, III, 12)

ადამიანები დასაბამიდან მიისწრაფოდნენ ღვთისკენ, მაგრამ მასთან მისასვლელ რთულ გზებს ვერ აგნებდნენ და კერპების, ცრუ ღმერთების მოთაყვანე ხდებოდნენ. ყოვლისშემძლე კი ყოველთვის სამარცხინო აღსასრულს უმზადებდა კერპებს და მის მსახურთ.

მეოცე საუკუნემ ჭეშმარიტი ღმერთის უარყოფასა და კერპების გამოგონებაში გადააჭარბა ყველა წინა ეპოქას. ხელისუფლებაში მოსულ სიცრუის მოციქულებს, ანტიქრისტიებს უნიჭო, უპრინციპო, პრიმიტიული კალმონები სჭირდებოდათ ყალბი დიდებით, წარმავალი აპლოდისმენტებით თავის მოსატყუებლად. სულიწმიდის მადლით ცხებული შემოქმედნი კი დევნილი, ტერორიზებული და რეპრესირებული იყვნენ თავის დროზე.

მაგრამ როცა გაიფანტა “ძილქუშის სული”, გამოირკვა, რომ უღმერთონი და უნიჭონი “ბზეს ნააგვანან, ქარისგან ალგვილს” (ფსალმუნი, 1,4), ხოლო მართალნი, რჯულის მიმდევარნი არიან “წყლის ნაკადებთან დანერგილ ხესავით, თავის დროზე რომ იძლევა ნაყოფს” (ფს. 1,3).

გარდაცვალებიდან თითქმის სამი ათეული წელი გაუცხოების ნისლი ებურა ტერენტი გრანელს, საღვთო სიბრძნით სავსე პოეტის შემოქმედებას საგანგებოდ უგულვებელყოფდნენ და მკითხველს უმაღავდნენ მედროვეები, პრიმიტივები, მაგრამ პოეტისათვის აფარებული ნისლისა და ღრუბლის ფენა ვერ აბნელებდა ზეციურ ბრწყინვალებას, ასე უხვად რომ გადმოეფრქვია არსთაგანმრიგეს “მემენტო მორის” ავტორისათვის.

დღეს ტერენტი გრანელის აზრი მეუფებს ყველგან, აზრთან კი, როგორც ილია ჭავჭავაძე ბრძანებდა, არტილერიაც უძღურია.

ამკარაა მისი პოეზიის “მსოფლიო სევდის ცეცხლი”, ქრისტიანული მსოფლგანცდა, უზენაესის ძიება და სიმბოლური ფორმით გამოხატვა სამყაროს შემოქმედისა და ძე ღმერთის სახეების, რომელთა წყაროების მიკვლევას ბიბლიასთან მივყვართ.

ტერენტი გრანელს პროლეტარული პოეზიის პრიმიტივთაგან გამოარჩევდა რთული სიმბოლურ-მეტაფორული სახეები, ხილვები, რომლებიც დაკავშირებულია პოეტის ურთულეს მსოფლმხედველობასთან და საგანგებო ჩაღრმავება-გაცნობიერებას მოითხოვს, როგორც მის უიდუმალეს სამყაროში შესასვლელი უპირველესი კარი.

მორწმუნე პოეტის შემოქმედებაში განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს საღვთო და საღვთისმშობლო სახისმეტყველება.

გარდა იმისა, რომ მის ლექსებში ხშირია ღმერთის ძიება, ღმერთისადმი მიმართვა, უფრო მეტად მაინც სიმბოლურ-მეტაფორულ სახეებშია გაცხადებული უზენაესის სიყვარული, ასევე, მარიამ ღვთისმშობლის პირდაპირი დასახელების პარალელურად, მაცხოვრის დედა უკვდავყოფილია განუმეორებელი ხილვა-მინიშნებებით. ამასთან, ტერენტი გრანელის შემოქმედებაში მოიძიება აბელის, კაენის, იობის, ადამის სახეები გარკვეული მსოფლმხედველობრივი მიზანდასახულობით.

ძველი აღთქმის სახეები

ტერენტი გრანელი ზედმინვნით კარგად იცნობდა ძველი და ახალი აღთქმის პრობლემებს, სახეებს, მის იდუმალ პასაჟებში ნაგულისხმევი აზრი და საღმრთო წერილის მარადიული ჭეშმარიტებები მრავალი რამით ხდებოდა პოეტის სულთან შემხები.

“მემენტო მორის” ავტორის უაღრესად ინტიმურ, პირველი პირით დანერგილი ლექსებით მეტყველი ლირიკული პერსონაჟი სცილდება პირადული ტრაგედიის სამანს და ცხოვრებისეულ მოვლენებს სიკეთისა და ბოროტების მარადიულ დაპირისპირებად, კაენისა და აბელის მიმართებად აღიქვამს. არსებობა აღქმულია, როგორც გამუდმებული სისხლისღვრა, კაენის სულით დაღდასმული.

ლექსი “კვირის შუადღე” იდუმალებით სავსე ლექსია. მდუმარე სასაფლაოზე (თითქოს სპეციალურად არის შერჩეული ეს ადგილი) მყოფ ლექსის ლირიკულ გმირს არა მარტო მწუხარების ჯავრი ასდევნებია მამის საფლავთან, არამედ “უცნობი თვალი”, “შხამი”, რაც ანელებს “კვირის წირვებით” დამშვიდებას, ირგვლივ ილანდება “სისხლი აბელის”, “გლოვა დანებთან”, ანუ უდანაშაულოთა სისხლი ძმისგამწირველი კაენის ეპოქაში. ნოემბრის ზარებს, სიყვითლის სევდას “ავი სახით” გამოწვეული განსაცდელის მოლოდინი აძლიერებს.

სატანისეულ დროში თითქოს სასაფლაოს სიჩუმე უნდა იყოს დამამშვიდებელი, მაგრამ ბოროტების “უცნობი თვალი” არღვევს ფიქრს და უფრო აძლიერებს მწუხარებას:

“თეთრი შუადღე ბრინჯაოს ჯვრებით,
ყრუ სასაფლაო და მდუმარება.
უცნობი თვალი, ო, ჯავრით ვთვრები,
ირღვევა ფიქრი, სდუმს მწუხარება”.

ცხოვრების შხამი ანელებს კვირის წირვების მადლს, მამის საფლავის სევდას ემატება კაენის მიერ დაღვრილი ძმის სისხლი, დანების მუქარა:

“კვირის წირვები ქრებიან შხამით,
დღის ზიარება ხატებს დანებდა.
მამის საფლავი, ტირილი ღამით,
სისხლი აბელის, გლოვა დანებთან”.

დამსხვრეული კუბოს, კვდომის ყვითელ ფერებს, უბედურების ტოტალურ გაბატონებას, უსასრულო წამებას ჰყავს საბედისწერო რეჟისორი — “ავი სახე” და ნოემბრის ზარის რექვიემია ირგვლივ:

“კვირის აისი ლანდებში ახვევს
დამსხვრეულ კუბოს ყვითელი ფერით,
ისევ წამება და ავი სახე,
წამილებს ზარით მე ნოემბერი”.

სამრეკლოს, პანაშვიდების, კვირის ხმაურის ფონზე მხოლოდ მოჩვენებითი სიმშვიდის ილუზია იქმნება, რადგან ხვალ ისე გლოვის შიში იქნება ლირიკული მეს თანამდევი:

“სამრეკლო ანთებს ღრმა პანაშვიდებს,
კვირის ხმაურში კვდება ქუჩები.
ო, ეს საღამო თითქოს მამშვიდებს,
მაგრამ ხვალ გლოვას ვერ გადაურჩები”.

ლექსის ფინალში ისევ მოუცილებელია სასაფლაოს სევდა, “უცნობი თვალის” ბოროტი მზერა, ჯავრი, მწუხარება, დარღვეული ფიქრის ტკივილი, მიუხედავად “ბრინჯაოს ჯვრებისა”, იგრძნობა, რომ ეპოქას ასდევნებია ტოტალური უბედურების მომტანი ეშმაკეული სული...

ვფიქრობთ, ლექსის შექმნის იმპულსი ჩვენი საუკუნის ოციანი წლების სინამდვილე იყო, რომელიც განსაკუთრებული კატაკლიზმებით გამოირჩა ჩვენი ერისთვის. ამიტომაც ორგანულად მოერგო პოეტურ სტრიქონებს სასაფლაოს, გლოვის, მწუხარების, კუბოს, უცნობი თვალის, ავი სახის, კაენის, სისხლის ასოციაციები, დაპირისპირებული რწმენასთან (ჯვრებთან), აბელის სინმინდესთან.

ღმერთზე ოცნებას, მისი ძვირფასი სახელის ერთგულებას “შიში” და “საფრთხე” მოსდევს სატანისეული ბოლშევიზმის აღზვევებისას, როცა ქარებისაგან ყაჩაღივით აკლებულია “ძველი ბალები”,

როცა ტირის “ბებერი მზის მწუხარე სხივი” და ძმისმკვლელი კაენი- ვით გამობილია სიკეთე.

გამარჯვებული ბოროტების ზეობისას მხოლოდ ტირილსა და ლოცვებას ნუგეში და ლექსის “შენს გაქცევას” სათქმელი მთლიანად სიმბოლური ხილვებით არის გაცხადებული.

პირველივე სტრიქონები სიავით განადგურებული ბაღების სევდას გვიზიარებს, როცა ეზენაესის “ძვირფასი სახელის” ხსენე- ბაც კი აკრძალულია, კეთილისათვის კი კაენის ხვედრია გამზადე- ბული:

“ძველ ბაღებს დაეცნენ ქარები ყაჩაღივით
და აიკლეს ფოთლები.
თავზე დამტირის ბებერი მზის მწუხარე სხივი,
ო, ლოცვით მელის ბოდვები.
შენს ძვირფას სახელს ამ ტირილში მე არ ვეხები,
და ვარ კაენივით გამობილი”.

ლექსის სათქმელი მთლიანად იდუმალების ბურუსშია გახვეუ- ლი (რაც სიმართლის დაუნდობელი დევნით და პოეტის სულიერი ინ- დივიდუალობით აიხსნება), იდეის სიმბოლური ფორმით მოწოდების ხელოვნება გაუთავისებია პოეტს.

ბალი კაცური ბუნებაა იპოლიტე რომაელის განმარტებით, ბიბ- ლიაში ბალი და ვენახი ორგვარი გაგებით იხმარება. ერთ შემთხვევა- ში მინიერი ბალი და ვენახი ისრაელის ხალხის სიმბოლოა: “ცაბაოთ უფლის ვენახი ისრაელის სახლი და იუდას სახლია, მისი სანატრელი ნერგი” (ესაია, 5,1).

“ზეციური ბალი” და სულიერი თუ გონიერი ვენახი კი საღ- მრთო მნიშვნელობისაა, ხან ძე ღმერთის, ხან მარიამ ღვთისმშობ- ლის სახელია.

ბიბლიაში, სასულიერო მწერლობაში ღვთის მეტაფორული სა- ხელია მზე.

ტ. გრანელის ლექსის საღმრთო მზის თანმხლებია “ბებერი”, ალბათ მისი უძველესობის და უპირველესობის მისანიშნებლად.

საღმრთო მზის წყაროებად შეიძლება მივიჩნიოთ ფსალმუნის მზე: “მზე და ფარია უფალი ღმერთი” (ფს. 83/84, 13).

ასევე მალაქია წინასწარმეტყველის “მზე სიმართლისა”: “ამო- გიბრწყინდებათ ჩემი სახელის მოშიშნო, მზე სიმართლისა და კურ- ნება იქნება მის ფრთებზე” (მალაქია, თ. 3,20).

სხივი, შუქი ძე ღმერთის სიმბოლოდ ფიგურირებს ფსალმუნში, ესაია წინასწარმეტყველთან.

მივმართოთ მაგალითებს: “უფალი ჩემი შუქი არის და ხსნაა ჩემი — ვის შევუშინდე?” (ფს. 26/27, 1).

“ხალხები მოვლენ შენს ნათელზე და შენი სხივის ელვარებაზე” (ესაია, 60,3).

ძე ღვთაების სიმბოლოდ ფიგურირებს დავით გურამიშვილის “დავითიანში” — “მზეთა მზის სხივი”.

ყოველივე ამის გათვალისწინებით, ტერენტი გრანელის ლექსში “შენს გაქცევას” ისახება ღვთისმგმობელი ეპოქა, როცა ყაჩაღივით გახელბული ბოროტება — ქარი იკლებს “ძველ ბალებს” ანუ აჩანაგებს ადამიანურ სულს (ბალი კაცური ბუნებაა), რითაც შეძრწუნებულია ღმერთი. ლექსის ლირიკული გმირი “ძვირფას სახელს” (ქრისტეს) არ ახსენებს, მაგრამ გამუდმებით ლოცულობს მასზე. სათნოება კი კაენივით გამობილია, რადგან სატანის მიზანი სიკეთის დამარცხებაა.

ასე იხატება ლექსში ღმერთის უარყოფელი საუკუნე.

ღმერთზე ოცნებას “შიში” და “საფრთხე” ახლავს, მისი “ძვირფასი სახელის” ხსენებაც შეუძლებელია, როგორც გვამცნო პოეტმა უკვე წინა სტრიქონებში:

“ვოცნებობ შენზე, როგორც ბავშვი შიშით დაღლილი,
თან მღუმარებაც მიზიდავს ტყეში.
ო, ეს საღამო ჩემს ნაზ სულში რჩება დაღვით,
მაგრამ ვიქნები მაინც საფრთხეში”.

ასეთი უმწეოა ბავშვური სინმინდე და ნაზი სული, ასე ზეობს ბოროტება და გმობილია სიკეთე.

ერთ ლექსში “მე მარწმუნებდნენ” გალაკტიონ ტაბიძე აცხადებდა:

“მე მარწმუნებდნენ, რომ არ იქნება,
შენ დაუსჯელად გიყვარდეს იგი,
მარწმუნებდნენ, რომ არ გარდიქმნება,
მკაცრი დღეების ყოფა და რიგი”(გალაკტიონი, თბ. 1977,

გვ. 267)

დაუსჯელად სატანური ბოლშევიზმის ბატონობისას ღმერთის სიყვარული და მისი სამსახური არ შეიძლებოდა, ასე რომ ანალოგიურ პრობლემასთან გვაქვს საქმე ამ ორი პოეტის შემოქმედებაში.

უცოდველი და ცოდვილი ადამიანების მრავლისმეტყველ სახეებს ვხვდებით დაბადების წიგნში.

უცოდველი ადამიანი ღმერთის ერთგული იყო და მას ნათლის სამოსი ემოსა ევასთან ერთად.

გველისაგან შეცდენილი ევასა და ადამის სამოსი გახდა ბინძური ტყავი, მათ დაკარგეს უკვდავება და სამოთხე ცნობადის ხის

ნაყოფის ქამის გამო, რის შემდეგაც პირველ ადამიანთა შთამომავალნიც გამუდმებით ცოდვის ტყვე ხდებიან.

აღმაფრენის წამებში ქრისტეს ხილვას მიელტვის ტერენტი გრანელი:

“წამი აღმაფრენის და ფიქრი ნაჩვევი,
ღმერთო, გამაფრინე და ქრისტე მაჩვენე”.

მაგრამ გაფრენისას ბარიერად ადამის ცოდვა იქცევა:

“ხელს მალლა აგიშვერს ცოდვა ადამისა,
ღმერთო! გამაგიჟე და შენვე დამიცავ”.

პოეტს ეძახის ზღვა — ცოდვილი ცხოვრების სიმბოლო: “ვაი ხმაურს დიდძალი ხალხისას, ხმაურობენ ზღვის ხმაურით, ვაი ხალხების ღრიალს, ღრიალებენ ადიდებული წყლის ღრიალით” (ესაია, 14,4), ბოროტეულნი “აღელვებულ ზღვას ჰგვანან, ... და მისი ტალღები ისვრიან ლაფსა და ტალახს” (ესაია, 57,20).

ამიტომაც ნატრობს “სხვა პლანეტაზე” (სულის სავანეში) გაღვიძებას:

“ნეტავ ზღვის ძახილზე, გრიგალს გავეტაცე,
ღმერთო! გამაღვიძე მე სხვა პლანეტაზე”.

მინიერი ბალის მკვიდრს, მგლოვიარეს, რომელსაც პანაშვიდების მოსმენა დაჰბედებია ამ მწუხარე საუკუნეში, ენატრება სამუდამო სიმშვიდე და ძილი, ზეცაში გაფრენა (გარდაცვალება), რომ ამ გზით მაინც იხილოს ქრისტე:

“მიმაქვს პანაშვიდი, ვარ ღია ბალისებრ,
ღმერთო! დამამშვიდე და ძილი მაღირსე” (“ლოცვა გაფრენისათვის”).

პოეტი, როგორც “ადამის ძე”, “საშინელ” და “უცნაურ ძალას” გრძნობს საკუთარ არსებაში: “შეიძლება მე ადამის ძე ვარ, ვგრძნობ საშინელ და უცნაურ ძალას”.

გაუხარელი იყო ტერენტი გრანელი ცხოვრებაში, რომელსაც ამქვეყნიური, მინიერი ბედნიერების ნამუსრევებიც არ არგუნა ბედმა. ალბათ, ამიტომაც იყო ბიბლიური მრავალტანჯული იობის სახე პოეტისათვის მახლობელი.

“დაბრუნება სოფელში” არის ბავშვობის აუხდენელი სურვილის — ქრისტეს გამოცხადების ამო მოლოდინის მოგონება. მერე

დედის აწრდილის მოვლინებაა, რომელიც დებსა და მამაზე ზრუნვას ავალებს. დარდს და უძილობას აძლიერებს “ველზე გათხრილი სამარე”, რომელიც “მინის ჭრილობას” აგონებს. მზერისგან განუშორებელია საყდარი.

ტკივილს აძლიერებს პირადი უიღბლობა, ტალახად მოდებულნი ჭორები, სხვათა გაკილვისათვის მონოდებული მოლაყბებები, ავადმყოფობა (ციება), მისი ნიჭის დაუნახაობა და გენიალობის შეუცნობლობა:

“ახლა იქნებ ჭორებიც მომედება ტალახად:
მე ხომ ბედმა გამრიყა, თანაც მტანჯავს ციება.
ახლა ჩემში ძნელია გენიოსის დანახვა,
ახლა ჩემი გაკილვა ყველას ეპატიება”.

თვალეები თუმცა ცეცხლიანია, სახე — შემოდგომასავით გაფითრებული, ვერც ნიჭი და მაღალი ზეცა შველის პოეტს, რომელსაც ბედმა თითქოს იობის ტანჯვა დაანათლა:

“თუმცა თვალებს ცეცხლიანს არ ეტყობათ დაღალვა,
ვიცი, გაფითრებული ვგავარ შემოღამებას.
ნიჭმა ვეღარ მიშველა, როგორც ზეცამ მაღალმა, —
არ თავდება ვარამი და იობის ნამება”.

იმედებს ეძებს პოეტი, თუმც იგი წამიერი ფარია, სოფელში, ოცნების სამყაროში მშვიდდება, მაგრამ სიკვდილის მოლანდებაა ფაქტი:

“ახლა მინდა ამ მზეში იმედები გახშირდეს,
(თუმცა რა იმედი? — წამიერი ფარ-ხმალი).
მელანდება სიკვდილი და სოფელი მამშვიდებას,
ჩემი ტკბილი ოცნების ლურჯი ნამოსახლარი”.

ლექსის აქცენტი იობის წამებაზე მოდის. მართლაც ბიბლიურ იობს ჰგავდა ტერენტი გრანელი. იობივით ყველაფერი და ყველა ნაჰგვარა მას ბედმა. თუ ბოლოს იობი ღმერთმა მაინც უხვად დაასაჩუქრა სულგრძელობის, მოთმინებისა და რწმენის ერთგულების გამო, ტ. გრანელის ტანჯვის საზღაური მხოლოდ პოეტური სიხარული იყო.

ეპოქის, თავისი თანამედროვეობის უტყუარ დახასიათებას ქართველი პოეტი ბიბლიური სახეების საშუალებით აღწევს. ეს სახეებია გველი, მკვდარი დღეები, ძველი დღე, მხეცი.

ღმერთის დაგმობა ტოლფასია სიკეთის ჯვარცმის. ლექსში “MABCUERITE“ ნისლიანია გზა, მკვდარია დღეები, გველია ცხოვრების თანამგზავრი და კანკალებს ვაზის რტოები:

“შენ მიდიოდი ნისლიან გზაზე
და კანკალებდა რტოები ვაზის.
გველივით გდევდა ცრემლების ზღვაზე
მკვდარი დღეების ცისფერი ხაზი”

რტო, ვაზი საღმრთო სახელებია.

საღმრთო სახელებია ახალი დღე, გრძელი დღე, ძველი დღე. ლექსში გველის, სატანის გაბატონებით იღვევება ღმერთი — დღე. უარყოფილი ღმერთის ეპითეტია “მკვდარი”.

ღმერთის უარყოფელ ეპოქაში ისევ ჯვარცმულია, ანუ სისხლიანია ქრისტე:

“ეს იყო დარდი, სულის დაღალვა
და სისხლიანი ბედი ქრისტესი.
ცოდვილ დასავით მოგაჩნდა ალბათ,
სიჩუმე თეთრი და უწმინდესი”.

ცხოვრების უდაბნოში საბედისწერო ზარი ხმიანობს, თოვლი და ქარი ბატონობს, ხსოვნაში კი ლურჯი სიზმრის ლანდებივით ჩნდება “ძველი დღეები” — შემოქმედი ღმერთის რწმენა:

“გესმოდა ზარის ხმა უდაბნოდან
და განვალებდა თოვლი და ქარი.
ძველი დღეები შენ წინ ჩნდებოდა,
როგორც ლანდები ლურჯი სიზმარის”.

“ბიბლიურ-ქრისტიანულ სამყაროში “ძველი დღე” ფართოდ დამკვიდრებული სახეა. იგი ღმერთის სიმბოლოა, კერძოდ, მამა-ღმერთის სახელადაა ფიგურირებული: ...”ძველი იგი დღეთაი დაუსაბამოი დღეს იშვების ყრმად”, “დანიელ იხილა ძველი იგი დღეთაი ესე ჩუენებაი მამისაი” (სინური, მრავალთავი, გვ. 33). დავით გურამიშვილსაც გამოუყენებია იგი: “მიუწვდომელო ნათელო... ძველო დღეო” (ტიტე მოსია, საღვთო სახისმეტყველება, გვ. 115).

მივმართოთ “ძველი დღის” უშუალო წყაროს: “კაცის ძის მსგავსი ძველ დღეთასთან მივიდა და წარდგენილ იქნა მის წინაშე” (დანიელი, 7,13).

“ძველი დღე” მამაღმერთის სიმბოლოა, “ახალი დღე” (გვხვდება მხოლოდ “დავითიანში”) — ქრისტესი (იქვე, გვ. 116).

ტერენტი გრანელის ლექსის ლირიკულ გმირს არ ასვენებს სისხლიანი ქრისტე და მამალმერთის — “ძველი დღეების” სახება რწმენის წინააღმდეგ ცეცხლითა და მახვილით ბრძოლის ეპოქაშიც.

გველთან ერთად, მხეცის ნიშნით წარმართა გალაკტიონისა და ტერენტი გრანელის ეპოქა.

“მიმზერს გულიდან მხეცი” — ამბობს “მემენო მორის” ავტორი და ბიბლიური თუ აპოკალიფსური მხეცების ასოციაცია გვიჩნდება. თვით პოეტი კი უზუნაეს საწყისებთან არ წყვეტს კავშირს: “მოვედი შენთან, მე ანგელოზი ზეცის” (“ვარ ახლაც კენტად”).

ამ ჭეშმარიტი ლირიკოსის საღმრთო სახისმეტყველებიდან განსაკუთრებით საყურადღებოდ მიგვაჩნია შუქისა და სხივის ვარიაციები: სიცოცხლის შუქი, ცისფერი შუქი მარადისობის, სულის შუქი, უმანკო შუქი, ნუგემის შუქი, თავისუფლების შუქი (დანვრილვით იხილეთ ქვემოთ).

ტ. გრანელის უპირველესი თავისებურებაა არა საგნობრივის, ემპირიულის გამოხატვა, არამედ უხილავის, მიღმურის, იდუმალისადმი ინტერესი, ამიტომაც, როგორც თვითონ აცხადებს, “ეს მხარე უფრო სულის მხარეა” (“გუშინ ამ ხესთან”).

“შორეული და უხილავი მზე, შორეული ღრუბელი, შორეული ზეცა, სიშორის ცეცხლი, ცისფერი სიშორე, შორეული გზა, შორეული ხე, შორეული ყვავილები” იქცევეს ყურადღებას ტ. გრანელის შემოქმედებაში, ამასთან “ექსკურსია ცისკენ”, “ბარათი ცისკენ”, “უმაღლესი ცის” სიყვარული.

ბიბლიური საღმრთო სახელებიდან ტერენტი გრანელის პოეზიაში ფიგურირებს სასწაული, იმედი, ნვიმა, ნუგეში, ზაფხული, ცეცხლი, მზე, შუქი, ნიგნი, ყვავილი, მარადიული ყოფა, ძველი დღე, სული, საოცრება, დღე, გზა, ალვა, დიდი დღე, ერთი, უსაზღვროება, იდუმალი, იდუმალი ძალა, ლოდი, რომელთა წყაროს წარმოადგენს ძველი ალთქმა. (იხ. ჩვენი „უცნობი სფინქსი“, გვ. 9-34).

განსაკუთრებული ძალისხმევით მიმართავდა ტერენტი გრანელი იესო ქრისტეს, ქმნიდა მის ორიგინალურ სახე-სიმბოლოებს და სულის, სინმინდის, სიკეთის გადარჩენის ერთადერთ გზად ესახებოდა ჯვარცმული ღმერთი. “მემენტო მორის” ავტორის შემოქმედებაში ერთი მხრივ გვხვდება პირდაპირი სახელით მიმართვა ძე ღმერთისადმი, ამასთან საყოველთაოდ ცნობილი კანონიკური სახეების გამოყენება და მათი გამრავალფეროვნება ახალი ნიუანსებით.

პოეტი გამუდმებით ღმერთის თანამგზავრად განიცდის თავს, ევედრება, მიმართავს, დაეძებს და ელის მის გამოცხადებას: “და მისმობს ქრისტე მე ვარსკვლავიდან” (“პოეტი პატიმარი”), “ამ მალლობზე ველოდი ქრისტეს გამოცხადებას” (“დაბრუნება სოფელში”), “მიმასვენებდნენ ანგელოზები და კუბოს ქრისტე წინ მიუძღოდა” (“მიცვალებულის დღიურიდან”), “მე ვგავარ უთუოდ ქრისტეს”.

ახლა ვნახოთ რამდენად თავისებური შტრიხები შეაქვს პოეტს საღვთო სიმბოლიკაში.

“მოვა ცისფერი სული” (“უცნობ საფლავთან”). ახალ აღთქმაში ღმერთი სულია: “ხოლო უფალი სულ არს” (პავლე მოციქული, კორინთელთა მიმართ, 3,4,521,17).

“ისევ მოვა იღუმალი ღამე, ისევ მოვა იმედების გროვა” (“ეს სტრიქონი”).

“მზიანი ღამე” ღმერთის სიმბოლოა. ღამეს გრანელმა ახალი ნიუანსი შესძინა. ასეთივე გაგებისაა მისი “ცისფერი ღამე”: “მწუხარე სახით მოვწყდი საღამოს და ახლა მივალ ცისფერ ღამისკენ” (“მე შენზე ფიქრი მაშინ მღალავდა”). ამ კატეგორიის სახეა “ნისლიანი ღამე”: “გულში ნისლიანი ღამეა, სულში ცისფერი სინათლე”.

ნათელი, სინათლე საღვთო სახელია: “მე უფალმა... დაგადგინე აღთქმად ერისთვის, სინათლედ ხალხებისათვის” (ესაია, 42,6). ნათელის ნაცვლად ტ. გრანელმა ცისფერს მიაგნო.

ვარსკვლავი ქრისტეს სიმბოლოდ ფიგურირებს აპოკალიფსში: “მე ვარ ძირი და ნათესავი დავითისა და ვარსკვლავი ბრწყინვალე განთიადისა” (იოანე, გამოცხადება, 20,16).

ტ. გრანელი მიმართავს ამ სახეს: “და ვხედავ ცაზე უდიდეს ვარსკვლავს” (“ვარ სხვასთან ასე”). “უდიდესი” გრანელისეული ეპითეტია. ან: “ცაზე ანთებულია ვარსკვლავები, სიმბოლო თეთრი მარადისობის” (“მემენტო მორი”). ასეთივე აზრისაა “ვარსკვლავი ერთი”: “ღამეა, გულში ვარსკვლავი ერთი მიღვიძებს გულში სხვანაირ იმედს” (“ციხის ელეგია”).

საოცრება ღმერთის სახელია ფსალმუნში: “გაიხსენეთ მისი სასწაულები, საოცრებანი” (ფს. 104/105, 5).

მღრ: გრანელი: “საოცრების ლანდები შენს წინ გლოვას ანთებენ, როგორც ბრილიანტები საიდუმლო ოცნებით” (“მწუხარე მელოდია”). ან: “ღამეა ქარის და საოცრების” (“დღეა წვალების”), “ჩუმიად გენვია საოცრების რუხი ხაზები” (“ფიროსმანაშვილს”), “და ვუცდი ისევ სხვა საოცრებას” (“მოვიდა დღე”).

საღვთი სახელებია “წმიდა გზა, ცოცხალი გზა, უცნობი გზა”: “შარაგზა იქნება იქ და წმიდა გზა დაერქმევა მას”... (ესაია, 35,8).

“წავიყვან ბრძმებს მათთვის უცნობი გზებით და მათთვის უცნობ ბილიკზე გავატარებ” (ესაია, 42,16).

ტ. გრანელის ღმერთს ენოდება “სხვა გზა”, “წმიდა შარა”, “შორი გზა”: “ეს წმინდა შარა, ეს წმინდა ქვეები” (გზაც და ლოდიც საღვთო სახელია), “მიდის ჩემი გზა შორი” (“ნახევარია ორის”), “ყვავილს ვფანტავდი და იყო სხვა გზა” (“ვაკიდან”).

შუქი საღვთო სახელია. ტ. გრანელთან გვხვდება “ცისფერი შუქი მარადისობის” (“ნარადისობის ლაჟვარდები”), “უმანკო შუქი, ნუგეშის შუქი, თეთრი შუქი...”

ღმერთი არის სასწაული: “მოავლინე სასწაული და საოცრებანი ჩვენს შორის” (ფს. 134/135, 9). შდრ. გრანელი: “ახლა სასწაულს მხოლოდ მე ველი” (“ვერ გიღალატე”).

იმედი ღმერთის სახელია: “შენა ხარ ჩემი იმედი, უფალო, ღმერთო ჩემო, ჩემი სასო ყრმობიდანვე” (ფს. 70/71, 5).

მივმართოთ ტ. გრანელს: “და იმედს მაძლევს ახლაც შორი ცა მარად მუქი” (“მორჩა, არავის ველი”), “და იმედებიც ახლოს არიან”, “ვგრძნობ წამებას და შორეულ იმედს”, “შენსკენ გამაფრინეს ფიქრებმა რაღაც შორეულ იმედით”.

ღმერთი არის ნუგეში: “მე ვარ, მე, თქვენი ნუგეშისმცემელი” (ესაია, 52, 12). შდრ. ტ. გრანელი: “მოდის ნუგეში ჩემი, როგორც ცისფერი მტრედი” (“თოვლი”). “ჩამქრალი თვალებით ნუგეშს ვეძებდი, ვეძებდი ნუგეშს და მიხაროდა”.

ცეცხლი საღმრთო სახელია თავისი მრავალგვარი ეპითეტებით (უცნაური, საცნაური, შეუწველი, განმანათლებელი, მარადიული...).

ტ. გრანელის ღმერთს “სიშორის ცეცხლი” ეწოდება: “ისევ სიშორის ცეცხლი მიზიდავს, ისევ ცეცხლი ეკიდება თვალებს”. “შორეულ ალებშიც” ასეთივე აზრია: “და ინვევს გაოცებას შორეული ალები” (“მონოლოგი უდაბნოს ყვავილებზე”).

ღმერთის სახელია უსაზღვროება (ი. დამასკელი, ჰიმნოგრაფია).

მივმართოთ ტ. გრანელს: “ვგრძნობ მსოფლიოს და უსაზღვროს ვეტრფი” (“სამშობლოს”, ჩემს სულს სწყურია თეთრი სავანე, ჩემს სულს სწყურია უსაზღვროება”, “ახლა ვგრძნობ ცისფერ უსაზღვროებას” (“არ ვესალმები ამგვარ დროებას”), “შორიდან ვხედავ უსაზღვროებას”...

ღმერთის სახელია “შორეული” (ნეტარი ავგუსტინე).

“შორეულს მივსდევ და შენთან არ ვარ” (“კვლავ ვსდუმვარ ახლა”).

“შორეულს ელი, ისმენ ამ არიას” (“წვიმიანი დღე”), წერს ტ. გრანელი.

“ღრუბელი, “სულმცირე ღრუბელი”... მარიამის სიმბოლოებია (ტ. მოსია, საღვთისმშობლო სახისმეტყველება, გვ. 124).

ტ. გრანელის “ღრუბლის ბავშვი” ქრისტეა: “და ღრუბლის ბავშვი ჩაივლის მზესთან” (“დადგება მაისი”).

ყვავილი საღმრთო სახელად ისახება ძველი აღთქმიდანვე: “ყვავილები დაჩნდნენ მიწის პირზე, ჟამი გალობისა მოიწია და ხმა გვრიტისა ისმის ჩვენს მხარეში” (ქებათა ქება სოლომონისა, II, 12).

ტ. გრანელის “ცისფერი ყვავილი” სულშია: “და ცისფერი ყვავილი გამოჩნდება სულიდან” (“შორეული ყვავილები”). მისი “შორეული ყვავილებიც” ქრისტეს სიმბოლოა.

“სიტყვა” ქრისტეს სახელია: “თავდაპირველად იყო სიტყვა და სიტყვა იყო ღმერთთან და სიტყვა იყო ღმერთი” (იოანე, 1, 1).

“სიტყვა” ტ. გრანელის არსებობის არსია: “მჭირდება სიტყვა, ვით წყალი თევზებს” (“მოვა საღამო”).

ნათელი ქრისტეს სახელია: “მე ვარ ნათელი სოფლისაი” (იოანე, 576,12).

ტ. გრანელთან ფიგურირებს “ზენარის ნათელი”: “დგება ნათელი ისევ ზენარის” (“მე რა ვქნა”).

გაზაფხული, ზაფხული საღმრთო სახელად მიიჩნევა და მომდინარეობს ფსალმუნიდან: “გვირგვინი დაადგი შენი სიკეთის ზაფხულს და შენი ნაკვალევიდან წვეთავს სიმსუქნე” (ფს. 64/65, 12).

ტ. გრანელი შეჰხარის “სხვა ზაფხულს”: “სხვა ზაფხულია, მღერის მერცხალი” (“დღე მზიანი”), “სხვა იმედები გაქრნენ, მხოლოდ გაზაფხულს ვნატრობ” (“სიმარტოვე”), “ვნატრობდი ზაფხულს ბალით, მდელით” (“ფიქრები ნალვერში”).

ლუკას სახარების მიხედვით, ქრისტე არის “სიხარული ყოვლისა ერისა” (ლუკა, 2,10).

სიხარულის დღეს — ანუ ღმერთს ელის ტ. გრანელი: “აქ მტრებია ირგვლივ, იქ შორეული ხე, მოვა თეთრი ფიქრი და სიხარულის დღე” (“ვინყებ ლექსის წერას”), “გავიდა ხანი და მომაგონდა დღე სიხარულის რომ კრთოდა წინათ”.

მზე საღმრთო სახელია: “მზე და ფარია უფალი ღმერთი” (ფს. 84,12).

ტ. გრანელის ღმერთს ეწოდება “სხვანაირი მზე”: “დღეს სხვანაირი მზის ამინდია” (“გაზაფხულია”). “შორეული მზე”, “უხილავი მზე”: “მე ქვეყნის გაჩენიდან ნელა მივდიოდი სინათლისკენ, რომ მეხილა მზე. ალბათ მიზიდავდა შორეული და უხილავი” (“გულიდან სისხლის წვეთები”).

“მაცხოვრის სახელად ცვართან ერთად წვიმაც გვხვდება სასულიერო მწერლობასა და “დავითიანში” და ეს სახე მომდინარეობს მსაჯულთა წიგნიდან (ტ. მოსია, საღვთო სახისმეტყველება, ზუგდიდი, 1995, გვ. 122).

უფალზე მიგვანიშნებს ტ. გრანელის “შორეულ ღრუბლის სანაპიროდან მოვლენილი წვიმა: “და ეცემოდნენ სადღაც წვიმები შორეულ ღრუბლის სანაპიროდან”.

ღრუბელი მარიამის სიმბოლოა (ტ. მოსია, საღვთისმშობლო სახისმეტყველება, გვ. 118).

“წყალი, წყარო, “სულიერი წყარო”... იგივე მაცხოვარია.

“წყარო ცხოვრებისა” ქრისტეს სიმბოლოდ წინასწარმეტყველთა წიგნებში გვხვდება: “რამეთუ შენგან არს წყარო ცხოვრებისა (ფს. 35,10). “აღმივსეთ წყალი მხიარულებითა წყაროთაგან ცხოვ-

რებისათა” (ესაია, 12,3). “დაუტევეს წყარო ცხოვრებისა უფალი” (იერემია, 17,13).

ტ. გრანელის ღმერთს ენოდება “ბედის წყარო”: “ახლოს არ დარჩა ვარდი არც ერთი და გლოვა კრთოდა და ბედის წყაროდან, ჩამქრალ თვალეებით ნუგემს ვეძებდი, ვეძებდი ნუგემს და მიხაროდა” (“ხსოვნის სიმალლე”). საღმრთო სახელებია ვარდი, ბედის წყარო, ნუგეში.

ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებში, სასულიერო პოეზიაში ხე ცხოვრებისა ღვთაების მეტაფორული სახელია (დაბ. 2,9) (გამოცხად. იოანესი, 22, 1-2).

სიცოცხლის ხედ სახელდება ალვა, პალმა, კიპარისი, ჩინარი, ვერხვი (ზ. გამსახურდია), ნაძვი (ა. ბაქრაძე), ვაზი (რ. სირაძე, ე. მეტრეველი, გ. მურღულია).

ტ. გრანელის ღმერთს ენოდება “შორეული ხე”: “აქ მტრებია ირგვლივ, იქ შორეული ხე. მოვა თეთრი ფიქრი და სიხარულის დღე”.

“შორეული ხის” ადრესატი ქრისტეა სხვა ლექსებშიც: “ხე შორეული ისევ იქ იცდის და ჩემს გარშემო სხვები არიან. ეს დღე მალე იქნება სიხარულისთვის, დღეს ისევ მზეა და დღეს დარია”.

ალვა, კიპარისი, ნაძვი, ვაზი სიმბოლურ კონტექსტში მოიაზრება ტ. გრანელის ლექსებში: “ლუნავს ქარები ალვას, ელავს მუსიკის ხმები”, “თავზე მადას კიპარისის ტოტი და სალამოს ვარდისფერი ზეცა”, “შენ მიდიოდი ნისლიან გზაზე და კანკალებდა რტოები ვაზის” (“MABCUERITE”), “იყო ღრუბლიან დღის მდუმარება და მოლოდინი მაღალ ნაძვების”, “და ნაძვის ტოტებს ვხედავდი იქით და მოელოდე ყოველთვის სიკვდილს”, “ეს მაღალი ჩინარი აქ წამებას განიცდის”...

ამ კატეგორიის სახეა “ძვირფასი ხე”: “ძვირფასო ხეო, შენ მოგეყრდნობი, ძვირფასო ხეო, რამე მირჩიე, შენ გვედრები მნუხარე სახით, ეს ტკივილები შენ მომირჩინე”.

ამ სახეებს აგვირგვინებს “შორეული ბალი” (“სდუმს სადღაც ბაგე შორეულ ბალში”), “ცისფერი ბალი”, “დილის ცისფერი ბალი”, “ლამის ცისფერი ბალი”, “უხილავი ბალების წყურვილი”...

სიცოცხლის შუქის ძიება

ტერენტი გრანელის შემოქმედება, რომელიც იგავური, სიმბოლური ფორმით მოწოდებული ჭეშმარიტებებით გვიზიდავს, იმ მარადიული სიბრძნის წყაროს დანაფების შედეგია, რაც ბიბლიაში არის დაუნჯებული უზენაესის სახით: “წყარო სიბრძნისა უფალი” (ბარუქ წინასწარმეტყველი, III, 12).

ორგვარ სიბრძნეს განარჩევენ ბიბლიაში: მიწიერს, ხორციელს და ღვთის სიბრძნეს (ბარუქი, III, 23), ეშმაკეულ სიბრძნეს და მაღლით გარდმოვლენილს (პეტრე მოციქულის წერილი ებრაელთა მიმართ, I, 15), პავლე მოციქული აცხადებდა: “წუთისოფლის სიბრძნე უგუნურებაა ღვთის წინაშე” (I კორინთელთა, თ. 3,19), იგი მოგვიწოდებდა შეგვეცნო “ღვთის სიბრძნე, საიდუმლოებაში დაფარული” (I კორინთელთა, თ. 2,6).

“გამაგებინე სიბრძნე ფარული”, — ევედრებოდა დავით წინასწარმეტყველი ღმერთს.

დაფარულს, უხილავს, შორეულს ეძებდა მთელი ცხოვრება ტერენტი გრანელი.

აღამიანები დასაბამიდან მიისწრაფოდნენ ღვთისაკენ, მაგრამ მასთან მისასვლელ რთულ გზებს ვერ აგნებდნენ და კერპების, ცრუ ღმერთების მოთაყვანე ხდებოდნენ. ყოვლისშემძლე კი ყოველთვის სამარცხვინო აღსასრულს უმზადებდა კერპებსა და მის მსახურთ.

მეოცე საუკუნემ ჭეშმარიტი ღმერთის უარყოფასა და კერპების გამოგონებაში გადააჭარბა ყველა წინა ეპოქას. ხელისუფლებაში მოსულ სიცრუის მოციქულებს, ანტიქრისტიებს უნიჭო, უპრინციპო, პრიმიტიული კალმოსნები სჭირდებოდათ ყალბი დიდებით, წარმავალი აპლოდისმენტებით თავის მოსაგყუებლად. სულწმიდის მაღლით ცხებული შემოქმედნი კი დევნილი, ტერორიზებული და რეპრესირებული იყვნენ თავის დროზე.

მაგრამ როცა გაიფანტა “ძილქუშის სული”, გამოირკვა, რომ უღმერთო და უნიჭონი “ზხეს წააგვანან, ქარისგან აღგვილს” (ფს. I, 4). ხოლო მართალნი, რჯულის მიმდევარნი არიან “წყლის ნაკადებთან დანერგილ ხესავით, თავის დროზე რომ იძლევა ნაყოფს” (ფს. 1,3).

გარდაცვალებიდან თითქმის სამი ათეული წელი გაუცხოების ნისლი ებურა ტერენტი გრანელს, საღვთო სიბრძნით სავსე მის შემოქმედებას საგანგებოდ უგულვებლყოფდნენ და მკითხველს უმაღლავდნენ მედროვეები, პრიმიტივები, მაგრამ პოეტისათვის აფარებული ნისლისა და ღრუბლის ფენა ავერ აბნელებდა ზეციურ ბრწყინვალეებას, ასე უხვად რომ გადმოეფრქვია არსთაგანმრიგეს “მემეტო მორის” ავტორისათვის.

დღეს ტერენტი გრანელის აზრი მეუფებს ყველგან, აზრთან კი, როგორც ილია ჭავჭავაძე ბრძანებდა, არტილერიაც უძღურია.

აშკარაა ტერენტი გრანელის პოეზიის “მსოფლიო სევდის ცეცხლი”, ქრისტიანული მსოფლგანცდა, უზენაესის ძიება და სიმბოლური ფორმით გამოხატვა სამყაროს შემოქმედის, ძე ღმერთის სახეებისა, რომელთა წყაროების მოკვლევას ბიბლიასთან მივყავართ.

ტ. გრანელს პროლეტარული პოეზიის პრიმიტივთაგან გამო-
არჩევდა რთული სიმბოლურ-მეტაფორული სახეები, ხილვები, რომ-
ლებიც დაკავშირებულია პოეტის ურთულეს მსოფლმხედველობას-
თან და საგანგებო ჩაღრმავება-გაცნობიერებას მოითხოვს, რო-
გორც მის უიდუმალეს სამყაროში შესასვლელი უპირველესი კარი.

ამ ჭეშმარიტი ლირიკოსის საღმრთო სახისმეტყველებიდან
განსაკუთრებით საყურადღებოდ მიგვაჩნია შუქისა და სხივის ვარი-
აციები. მათი წყაროების გათვალისწინებისათვის კი წინასწარმეტ-
ყველთა წიგნებს უნდა მივმართოთ.

ტ. გრანელის უპირველესი თავისებურებაა არა საგნობრივის,
ემპირიულის გამოხატვა, არამედ უხილავის, მიღმურის, იდუმალი-
სადმი ინტერესი, ამიტომაც, როგორც თვითონ აცხადებს, “ეს მხარე
უფრო სულის მხარეა” (“გუმინ ამ ხესთან”).

ტ. გრანელის პოეზიაში ყურადღებას იქცევს “შორეული და
უხილავი მზე, შორეული ღრუბელი, შორეული ზეცა, სიმორის ცეც-
ხლი, ცისფერი სიმორე, შორეული გზა, შორეული ხე, შორეული ყვა-
ვილები, “ექსკურსია ცისკენ”, “ბარათი ცისკენ”, “უმაღლესი ცის”
სიყვარული.

იმ მცირერიცხოვან პოეტთა რიცხვს ამშვენებს ტ. გრანელი,
რომელთაც გაუთავისებიათ საღვთო სიბრძნე, ჩვეულებრივთათვის
დაფარული ჭეშმარიტებები.

სიმბოლურ შუქთან დაკავშირებით განსაკუთრებით საინტე-
რესოდ გვესახება ერთი უსათაურო ლექსი, რომელშიც ფიგურირებს
“სიცოცხლის შუქი”, ცისფერი ბალი, ყვავილები, სიცოცხლე, ძვირ-
ფასი წიგნი და ქრიზანთემა:

“ღმერთო, სოცოცხლის შუქი მაღირსე,
დღეს ასეთია ჩემი პროფილი.
და მივალ ასე ცისფერ ბალისკენ
და მივალ ასე გამონწყობილი.”

“შუქი, სხივი” ძე ღმერთის სახელია ბიბლიაში, ღვთისმეტყვე-
ლებაში, ფილოსოფიურ მწერლობაში (ი. დამასკელი, პ. იბერი, გრ.
ნაზიანელი, ი. პეტრინი).

“სამებისა და ღვთისმშობლის მისტერიაში” ლუდვიგ ფოიერ-
ბახი შუქს უწოდებს მამას, ამასთან, შუქს მიიჩნევს “ძის პრედიკა-
ტად” 9, „ქრისტიანობის არსება“, თბ. 1956, გვ. 109).

დ. გურამიშვილის მიერ სამება მოაზრებულია მზის, სხივისა
და ნათლის ასპექტში. “მზეთა მზის სხივი” ქრისტეს სიმბოლოა.

ტ. გრანელის “სიცოცხლის შუქის” წყაროს, ჩვენის აზრით,
დავით წინასწარმეტყველის “ფსალმუნი” წარმოადგენს: “შენ ხარ
ღმერთი ჩემი სიმაგრისა” (ფს. 42/43, 2).

“გამოავლინე შუქი შენი და ჭეშმარიტება შენი. ისინი წამიძღვებთან მე და მიმიყვანენ შენს წმინდა მთასთან” (ფს. 42/43, 3).

“რადგან იხსენი ჩემი სული სიკვდილისაგან, აგერ, ჩემი ფეხი ნაბორნიკებისაგან, რათა ვიარო ღმერთის წინაშე სიცოცხლის შუქით” (ფს. 55/56, 14).

ფსალმუნში მრავალგზის შევხვდებით საღვთო შუქის ბრწყინვალეობას: “მცნება უფლისა სპეტაკია, შუქს აძლევს თვალებს” (ფს. 18/19, 9).

“ჩვენი დანაშაულებანი წინ დაიდე, ჩვენი საიდუმლო შენი სახის შუქის წინ” (ფა. 89/90, 18).

“შუქი იღვრება წმიდისათვის და გულმართალთათვის მხიარულება” (ფს. 96/97, 11).

ღვთის შუქით ასპეტაკებს სულს ფსალმუნის სხვა სტრიქონებიც: “ამოაბრწყინებს სიბნელეში შუქს... მოწყალე, შემბრალე, მართალი” ს. 111/112, 4).

“რადგან შენთან არს წყარო სიცოცხლისა, შენი შუქით ვხედავთ სინათლეს” (ფს. 35/35, 10).

“უფალი ჩემი შუქი არის და ხსნაა ჩემი — ვის შევუშინდე?” (ფს. 26/27, 1).

“გადმოგვაფინე შუქი შენი სახისა, უფალო!” (ფს. 4, 7).

ტ. გრანელის “სიცოცხლის შუქი” პირდაპირ ნასაზრდოებია “ფსალმუნით”.

გამოთქმა: “დღეს ასეთია ჩემი პროფილი” ხაზს უსვამს, რომ მისი სულიერი სახე ღვთიურია.

“ცისფერი ბალისაკენ” “გამონყობილი” სვლის გაგებაში, ვფიქრობთ, იქიდან უნდა ამოვიდეთ, რომ იპოლიტე რომაელის მიხედვით, ბალი არის კაცური ბუნება.

ბიბლიაში მრავალგზის უწოდებს უფალი ისრაელს, მის ხალხს თავის ბალს, ვენახს. დავიმონწმებთ ორიოდე მაგალითს: “მოვლენ და გაეშურებიან უფლის დოვლათისაკენ... თავად მორწყულ ბალს დაემსგავსებიან და არ დაჭკნებიან არასოდეს” (იერემია, თ. 31,11).

“ანუგეშებს უფალი სიონს,სამოთხედ გადააქცევს უდაბნოს და უფლის ბალად მის ტრამალს, სიხარული და შვება გაჩნდება იქ, სამადლობელი და გალობის ხმები” (ესაია, 51,3).

უდაბნო და ტრამალი უფლის ბალად იქცევა მაშინ, როცა მამა ღმერთი ადამიანებს მოუვლენს ქრისტეს — “სიხარულს”.

ტ. გრანელი “სიცოცხლის შუქით” (ღმერთის ნათელით) მიდის ზეცის — “ცისფერი ბალისაკენ”.

ირგვლივ “მწუხარე არია” ისმის, ყვავილები არეულია, პოეტს კი სიცოცხლე სწყურია და მას უმღერის:

“და შენ მწუხარე არიას ისმენ,
ეს ყვავილები ვინ აურია.
და მე სიცოცხლეს ვუმღერი ისევ
და მე სიცოცხლე ისევ მწყურია.”

ყვავილი საღმრთო სახელია: “ყვავილები დაჩნდნენ მიწის პირზე, ჟამი გალობისა მოიწია და ხმა გვკრიტისა ისმის ჩვენს მხარეში” (“ქებათა ქება სოლომონისა”, თ. 2,12).

“ყვავილი... ყვავილი აბრაამისა, ყვავილი სოლომონისა, ყვავილი საღმრთოი, ყვავილი ცხოვრების ქრისტიანული ღმერთის, ღვთისმშობლის სიმბოლოებია” (ტ. მოსია, საღვთო სახისმეტყველება, 1995, გვ. 122).

ყვავილების არევა, რწმენის შერყევა განაპირობებს “მწუხარე არიას” ტ. გრანელის ლექსში.

საანალიზო ლექსის “სიცოცხლე”, რომელიც სწყურია პოეტს, რომელსაც იგი უმღერის, ქრისტიანული ღმერთია: “სიონის მთებზე... იქ დაადგინა უფალმა კურთხევა სიცოცხლე უკუნისამდე” (ფს. 132/133, 3).

ახლა მივმართოთ სახარებას: “მე ვარ გზა, ცხოვრება, ქვშმარიტება” (იოანე, 602,6).

საგულისხმოა ნეტარი ავგუსტინეს განაცხადი: “ღმერთი... იგია სიცოცხლე ჩემი სიცოცხლისა” (“აღსარება”, გვ. 307).

საღმრთო სიმღერა, უფლისაკენ მიმართული გალობის ხმა ისმის უპირველესად წინასწარმეტყველთა წიგნებში: “უფალია ჩემი ძალა და სიმღერა” (ესაია, 12,3).

“ვუგალობებ ჩენს ღმერთს, ვიდრე ვარსებობ” (ფს. 146,2).

“ვუგალობოთ უფალს გალობა ახალი” (ფს. 149,1).

ტ. გრანელის ლექსის ბოლო სტრიქონები დალამებას გვამცნობს, რაშიც ისევ სიმბოლური აზრია და ურწმუნოების ბაცილების გავრცელება იგულისხმება.

არა ხილული მზის, არამედ “სიცოცხლის შუქის”, შორეული მზის მოიმედე, რწმენის ერთგული პოეტი “ძვირფასი წიგნის”, გულის და “ხრიზანტემის” თანხლებით გვეცხადება:

“ნისლია მხოლოდ ლაჟვარდის იქით,
ეს დღე წავიდა, ანი ღამდება,
მიმაქვს ეს ჩემი ძვირფასი წიგნი,
მიმაქვს ეს გული და ხრიზანტემა”.

ნისლიანი ლაჟვარდი ღმერთისაგან გაუცხოებას მოასწავებს, როგორც დღის წასვლა და დაღამება.

დღე საღმრთო სახელია.

“ძველი დღე” დანიელ წინასწარმეტყველის წიგნიდან მომდინარეობს: “...კაცის ძის მსგავსი ძველ დღეთასთან მივიდა და წარდგენილ იქნა მის წინაშე” (დანიელ წინასწარმეტყველი, 7,13).

“ძველი დღე” მამალმერთის სიმბოლოა, “ახალი დღე” (გვხვდება მხოლოდ “დავითიანში”) — ქრისტე.

ტ. გრანელის საღვთო “დღის” პირველწყაროდ შეიძლება ფსალმუნის მივიჩნიოთ: “ესარის დღე, რომელიც ქმნა უფალმა, ვილხინოთ და ვიმხიარულოთ მასში” (ფს. 117/118, 24).

“დღის” სხვა ვარიაციებიც გვხვდება ტ. გრანელის ლირიკაში, “დაღამების” ანალოგიური კონტექსტებიც...

საანალიზო ლექსის “ძვირფასი წიგნის” სახეში ქრისტიანული ღმერთი გვეცნაურება და მისი შექმნის სტიმული შეიძლება ისევე ბიბლია ყოფილიყო: “იქნება თქვენთვის მთელი ეს ხილვა, როგორც დაბეჭდილი წიგნის სიტყვები” (ესაია, 29,11).

“გაიგონებენ იმ დღეს ყრუები წიგნის სიტყვებს და ბრმათა თვალები ბნელიდან და უკუნეთიდან გამოიხედავენ” (ესაია, 29,12).

წიგნის სახეში ღმერთი ამოიცნო ნეტარმა ავგუსტინემ: “არასოდეს არ დაიხევა მათი წიგნი, არასოდეს არ აიხევა მათი გრაგნილი იმიტომ, რომ თვით ხარ, უფალო, ეს წიგნი მათთვის და ამ წიგნადვე ჰგვიბ უკუნისამდე” (“ალსარება”, გვ. 217).

დანტეს “ღვთაებრივ კომედიაში” ძე ღმერთს ეწოდება “სანუკველი წიგნი”, “დიადი წიგნი” 9გვ. 383).

ტ. გრანელისათვის ღმერთი “ძვირფასი წიგნია”, ყვავილია (“ხრიზანთემა”) და მის სიყვარულს დაატარებს გულით.

ლექსი “ღმერთო, სიცოცხლის შუქი მაღირსე” მისი ავტორის რწმენით სახვე სულში გვახედებს, ამავე დროს, ყვავილების არევით, დღის წასვლით, დაღამებით, მწუხარე არიის ჰანგებით მიგვანიშნებს, როგორ იდევნება ღმერთი კომუნისტურ ეპოქაში.

ჩვენს მიერ შერჩეული ასპექტით განსაკუთრებით საყურადღებოდ გვესახება ტ. გრანელის “მარადისობის ლაჟვარდები”:

“ცრემლი არ მოდის, მაინც მე ვტირი
და შორეული სივრცე მიტაცებს.
სული გაფრინდა თეთრი მტრედივით,
სხეული დარჩა ცოდვილ მიწაზე.”

ამაღლებული, უსხეულო არსებობის, ასტრალური მოგზაურობის უნარი უახლოვდება ტ. გრანელის უბინო სულს მარადისობის ცისფერ შუქს:

“ალბათ იქ ჩემზე ვილაც ნაღვლობდა,
მამინ როდესაც მე არ ვიცოდი.

ასე მგონია, სულთან ახლოა
ცისფერი სუქი მარადისობის.”

უზენაესის ორიგინალური სიმბოლოა “ცისფერი შუქი მარადისობის”, რომლის პირველწყაროებს ჯერჯერობით ვერ მივაკვლიეთ.

პოეტი იფერფლებოდა “მსოფლიო სევდის ცეცხლით”, “უხილავი, შორეული სივრცის” სიყვარულით. ხედავდა “სიკვდილის ყვითელ მანტიას”, მაგრამ “მარადისობის ცოსფერი შუქი” ეიმედებოდა, “მარადისობის ლაყვარდები” იტაცებდა, რაც “ცანი ცათანის”, “გონიერი ზეცის” შესატყვისია ტ. გრანელის შემოქმედებაში, როგორც ნათელია, აქაც ორიგინალური სახე მოიძია საყოველთაოდ მიღებული ცნების გამოსახატავად.

ტ. გრანელის სულში მარადისობის შუქი ენთო, ვარდისა და სულის თეთრი შუქი ბრწყინავდა:

“თეთრი შუქი ინთება,
ჩემი სულის და ვარდის”.
(“შეშლილი ცრემლები”).

სული ხომ ღმერთია: “ხოლო უფალი სულ არს” (პავლე მოციქული, კორინთელთა მიმართ, 3,4).

ტ. გრანელის “თეთრი შუქი” არის როგორც სულის, ისე ვარდის მახასიათებელი, ვარდი და სული საღმრთო სახელებია. საყურადღებოა ამ სახესთან კუთვნილებითი ნაცვალსახელის ხმარება — “ჩემი სული” (სხვაგან იყო “ჩემი ძვირფასი ნიგნი”, რაც უფლის სიახლოვეს უკეთებს აქცენტს).

ვედრება, ტირილი, ნამება, “სევდის ლურჯ ოდებად” იქცევა სულიწმიდის მადლით.

უზენაესის შუქის მოლოდინი იყო გამუდმებით ტ. გრანელის ლექსებში:

“ველოდი, შუქმა იელვა ადრე,
მზე მაღლა იწევს და ნისლში ცურავს”.

ყოველი თვითმყოფადი შემოქმედი ტრადიციების, საზღვრების განწევას მიეღობის.

შუქის ახალი ვარიაციებია “უმანკო შუქი” და “ნუგემის შუქი”:

“ქრება ის უმანკო და შუქი ნუგემის,
მე ქვეყნის წინაშე ვდგავარ მგლოვიარე.

გული ასვენია მაღალ სიჩუმეში,
ისევ სიშორეზე ტირის როიალი.”
 (“ისევ სიშორეზე”).

ნუგეშის ადრესატი ღმერთია: “ეს არის ჩემი ნუგეში ცხოვრებაში” (ფს. 118/119, 50).

“ნუგეშის შუქისა” და “უმანკო შუქის” ქრობა, იმედების გაბზარვა, უფლის სიშორე მოასწავებს ანტიქრისტიანული პროცესების მომრავლებას, რაც იწვევს ტ. გრანელის შფოთვას.

ეპოქალური კატაკლიზმების მიუხედავად, პოეტი მუდამ საღვთო ცეცხლისა და შუქის სიყვარულით ცხოვრობდა, ღამეშიც მის ათინათს შეიგრძნობდა:

“ცეცხლია ირგვლივ, შორს ვხედავ მიზანს,
ღამეა ისევ, ირხევა შუქი”.
 (“გლახთა სასახლე”).

ტ. გრანელმა საღვთო შუქის ეპითეტად აქცია “მწუხარე,” რაც შეიძლება ღმერთის ჯვარცმით აიხსნას: “ჩნდება წარსულის შუქი მწუხარე” (“ფერისცვალება”).

ამ ფრაზაში იქნებ იმის გაცხადებაცაა, რომ შუქი (ღმერთი) წარსულს ეკუთვნის და არა ტოტალური უარყოფის მეოცე საუკუნეს.

“მწუხარე შუქი” ერთ უსათაურო ლექსშიც შემოგვანათებს. ციხის საკანში გამომწყვდეული პოეტი უაილდის წამებას, საბედისწერო 23 რიცხვს იხსენებს, უზენაესი ევლინება და

“ციდან ფიქრები ცვივა,
წინ მიდის გზები უვალი.”

აქაც ვლინდება პოეტის თავისებურება: წამიერში მარადიულს მიაგნოს, ციხის შემზარავ გარემოშიც ღმერთი ახსოვდეს და “უვალ გზებს” გააწვდინოს მზერა...”

იქნებ რაღაც საერთო აზრია იმაში, რომ გ. ტაბიძეს “მჭმუნვარებით” ეცხადება “მომავლის ჩრდილი” — ქრისტე (“მიმღერე რამე”), ტ. გრანელს კი — მწუხარებით.

ორივე პოეტმა სიმბოლური სახეებით დააფიქსირა ღმერთის დაგმობის საბედისწერო ფაქტი.

ტ. გრანელისათვის ნიშანდობლივია იმედის ქრობა, შუქის ქრობა:

“კვლავ სიჩუმეა, დგება საღამო,
ეს შორეული იმედიც ჩაქრა.

მოჩანს ფიქრიდან თეთრი სამყარო,
მოვიდა დილა და შუქი ჩაქრა.”

ქრება ღვთაების შუქი (ურნმუნოთათვის) და არა ხილული მზის ან ელექტრონის, ქრება დილით.

იმედის შუქიც ანალოგიურად უნდა გავიზიაროთ, ვინაიდან ქრისტე იმედის ღმერთია: “იქ მივცემ მას თავის ვენახს და ყაქორის (მწუხარების) ხეობას იმედის კართან” (ოსია, I, 17).

ტ. გრანელის “თბილისში” “ლამის ჩრდილი” — ურნმუნობა ენაცვლება, სპობს დღის შუქს:

“ქარია, ეს ხე ბალთან თავს იხრის
და ლამის ჩრდილმა დღის შუქი მოსპო.”

სევდას განაპირობებდა რწმენის სიკვდილი, სატანის მეუფე-ბა, შუქის შენაცვლება სიბნელით.

ლექსში “ახლაც ვიგონებ” შავი ღრუბლებისა და აყეფებული ფინიების მიგნებული სახეებითაა დახასიათებული უღმერთო ეპოქა.

სალოცავად ხელაპყრობილი და მუხლმოდრეკილი პოეტისათვის ცხოვრების უდაბნოში სულის მოსაოხებელია სანთელივით და ლამის შუქივით (ღმერთი) მოვლენილი “მწუხარე დის ცისფერი ლანდი”: “შუა ღამე ჩამოეშვა... ხატების წინ ხელაპყრობილი ვდგავართ მე და გაფითრება. სადღაც შორს სიბნელეში ვამჩნევ: თეთრ უდაბნოში სანთელივით რომ კრთის ჩემი მწუხარე დის ცისფერი ლანდი. არ ვიცი: შეიძლება ჩემი მწუხარების მიზეზი უხილავი ბაღების სილურჯე იყოს... ლამის უფსკრული გაიხსნა. უნდა გათენდეს. ხატების წინ ისევ ხელაპყრობილი ვართ მე და გაფითრება. და ჩემი მწუხარე დის ცისფერი ლანდი ისევ ლამის შუქივით ელავს თეთრ უდაბნოში” (“მე და გაფითრება”).

სანთელივით და შუქივით (ღმერთი) მოვლენილი “მწუხარე და” უსათუოდ არის მარიამი (თუმცა თავისი ხორციელი დებიც არაერთგზის უკვდავყო ტერენტიმ ლექსებით), ზეციური დის სახის წყარო კი, ვფიქრობთ, სოლომონის “ქებათა ქება” უნდა იყოს: “ბალი ხარ დახშული, სძალო, დაო ჩემო, ჭა დაგმანული, წყარო დაბეჭდილი” (“ქებათა ქება”, 4,12).

“აჰა, მესმის ხმა მეტრფისა, რომელიც რეკავს: გამიღე კარი, დაო ჩემო, სატრფოვ ჩემო, მტრედო ჩემო, უბინოვ ჩემო” (“ქებათა ქება”, 5,2).

ქალაქის შფოთის, გრიგალების, ცხოვრებისეული ტალახის, მტრობის, ჩამქრალი შუქის სევდაა სტრიქონებში:

“მე ისევ მღალავს შფოთი ქალაქის

და გრიგალები მიწას უვლიან.
მესმის ცხოვრება, როგორც ტალახი
და პოეზია სიხარულია.
მე ჩემი მტრები ახლა ვიცანი,
ახლა ეს შუქი აღარ ინთება
და უდიდესი გრძნობის ნიშანი
არის დუმილი და გარინდება.”

ამავე პრობლემის მძაფრი განცდით დაიწერა გალაკტიონის ფრაზა: “შუქი არ ინთება ჩამქრალ იაგუნდის” (“შენ და შემოდგომა”).

შუქთან ერთად, ზეცის სხივის ციმციმით გვაგრძნობინებს ტ. გრანელი თავის სხივოსან სულს: “ჩემში ზეცის სხივია”, “იგი, რაც მწამდა, ჩემთან ციმციმებს”, “ჩემი სიცოცხლე ხომ ციმციმებდა”.

“სხივის” სახის შთამაგონებელი ისევ ბიბლია უნდა იყოს: “ხალხები მოვლენ შენს ნათელზე და შენი სხივის ელვარებაზე” (ესაია, 60,3).

ტ. გრანელის ერთ ლექსში “შენს გაქცევას” “ძველ ბალებს” და მის ფოთლებს ყაჩაღივით ანიავებენ და იკლებენ ქარები და ტირის “ბებერი მზის მწუხარე სხივი”:

“ძველ ბალებს დაეცნენ ქარები ყაჩაღივით
და აიკლეს ფოთლები.
თავზე დამტირის ბებერი მზის მწუხარე სხივი,
ო, ლოცვით მელის ბოდვები.”

ლექსის “ბებერი მზე” — მამალმერთია, “მწუხარე სხივი” (სხვაგან “მწუხარე შუქი” იყო) — ქრისტე.

“კაინივით გამოზილი პოეტი” ლოცვით და პოეზიით იმშვიდებს სულს.

“შენს გაქცევას” ირეკლავს როგორც ეროვნულ, ისე სარწმუნოებრივ პრობლემებს. ყაჩაღებისაგან, (მტრებისგან) აკლებული ძველი ბალები და ფოთლები თავისუფლებადაკარგული ჩვენი სამშობლოა, მზისა და სხივის ტირილი კი აბუჩად აგდებულ ღმერთზე მიანიშნებს, რაც ნიშანდობლივი იყო ბოლშევიკური ეპოქისათვის.

ტ. გრანელის შემოქმედებაში გამოჩნდა “ნითელი საუკუნე” ნითელი დრომით, ბნელი შუალამე, “სისხლის მდინარე, დაბინდული გზები და შარა”, ტყვიები, ქარხნების კვამლი, მღელვარება, “შორეული რაინდების უმწეო შფოთი” (ამაო შემართება თავისუფლებისათვის), “სამარადისო მწუხარება მოკლულ თვალების”, მაგრამ გამარჯვებულ ძალმომრეობას ბედისწერასავით აედევნა ქრისტეს ლანდი, როგორც ბლოკის პოემაში “თორმეტნი”.

“სულის ცეცხლში” “ბნელ შუალამეს აკრთობს შუქი მოხეტიალე”, ...ლამის ალები”. “შუქი მოხეტიალე” და “ლამის ალები” (ცეცხლი) ღმერთის სიმბოლური სახეებია. მისი გამოჩენა ლექსში იმ მომავალ განკითხვაზე მიგვანიშნებს, ალბათ, როცა აინონება ადამიანის ცოდვა და მადლი...

ღმერთის, “ცისფერი ქვეყნის”, “მესამე გზის” ძიება, უკვდავების ცისფერი მხარის, ზესთასოფლის, მაღალი ცის სიყვარული (“რა ბრწყინვალეა ცა იქაური”) ინვევდა ტ. გრანელის გაუცხოებას ერთუჯრედიან პრიმიტივთაგან, პროლეტარული პოეზიის მჯღაბნელთაგან, ანტიქართული ანტიქრისტიანებისაგან, მედროვეთაგან. გამუდმებული ჭიდილი არსებულსა, რეალურსა და იდეალს შორის პოეტს ხალხის თვალში “უცნობ სფინქსად” აქცევდა...

მარიამ ღვთისმშობელი — პოეტის “ცისფერი და”

უდავოა ტერენტი გრანელის ქრისტიანული მსოფლგანცდა, მკაფიოდ გამოხატული რელიგიური იდეალები. პოეტი ზეციური სიმაღლიდან აფასებს მიწას, მონუსხულია სულიერი, გონიერი, შორეული ცის სიდიადით (“რა ბრწყინვალეა ცა იქაური”), ეოცნებება შეუზღალავი სინმინდის დამკვიდრება დედამიწაზე, მაგრამ ამის მიუღწევლობა სევდით ავსებს, ისევ ლაჟვარდების წმინდა სავანეს უბრუნდება, უზენაესთან მართავს მონოლოგ-დიალოგს (“მონოლოგი უდაბნოს ყვავილებზე”), გამუდმებით ქრისტესა და მარიამის გვერდით წარმოიდგენს თავს მიწაზე თუ ზეცაში წასვლის (გარდაცვალების) შემდეგ.

დაჟინებული, გაუნელებელი ინტერესი დედა-ძის მარადიული სახეებისადმი განაპირობებს, ერთი მხრივ, რელიგიური სიმბოლიკის ორგანულ გათავისებას და, ამასთან, ორიგინალური, ახალი, თავისებური ნიუანსებით გამდიდრებული მხატვრული ხატების მიგნებას პოეტის მიერ.

დანამდვილებით შეიძლება ითქვას, რომ ის, რაც თითქმის დაივიწყეს მეოცე საუკუნის 20-30-იანი წლების პრიმიტივებმა, ტერენტი გრანელის ხსოვნამ უზადოდ შემოინახა, რათა ტრადიციები ახლებურად შეეგრძნო და მათზე დამყარებით გაქანების სასწაულებრივი ველისთვის მიეღწია.

ტერენტი გრანელის ლირიკაში თვალში გვეცემა მრავალგზისი მიმართვა მარიამისადმი: “შემინდე, შემინდე, წმინდაო მარიამ!” (“ფარული ვედრება”), “და შენ მიშველე ახლა, მარიამ!” (“მიყვარდა ერთი”), “კუბოსთან იდგნენ სერაფიმები და ღვთისმშობელი ჩემზე ტიროდა” (“მიცვალებულის დღიურიდან”).

გარდა ასეთი პირდაპირი სახელდებისა, მარიამის კანონიკური და ინდივიდუალური ელფერით შემოსილი ხატებაც მრავალგზის შემოგვანათებს მისი პოეზიიდან.

მარიამ ღვთისმშობლის სიმბოლოდ მიგვანჩნია ტერენტი გრანელის “დიადი ცა, ცა ლაჟვარდი, ცა უმაღლესი, მარადისობის ლაჟვარდები, შორეული ზეცა, მაღალი ცა, ზეცის ყვავილი”. მარიამზე მიმანიშნებელია მისსივე “ქალწული, და, მწუხარე და, პრინცესა, გადამწვარი მთა, ღრუბელი, შორეული ღრუბელი, ფერადი ღრუბელი, იაგუნდი, საიდუმლო ქნარი, მთვარე”. (იხ. ლუარა სორდია, ქრისტიანული სახისმეტყველების საკითხები მეოცე საუკუნის ქართულ პოეზიაში, თბ. 2009, გვ. 193-201).

როგორც პროფესორი ტიტე მოსია მიუთითებს, “ნევმირებული ძლისპირნის” თანახმად (იგი გამოქვეყნდა 1982 წელს X საუკუნის დამლევისა და XI საუკუნის დასაწყისის ხელნაწერის მიხედვით), მარიამ ღვთისმშობელი არის სულიერი ცა (ტიტე მოსია, “საღვთისმშობლო სახისმეტყველება”, ზუგდიდი, 1996, გვ. 43).

სინურ მრვალთავში (864 წლისა, 1959 წ.) ყოვლადმინდა დედოფალი ნოდებულია... ცად,... ქერობინის ცად (“ცაო ქერობინო”), საცნაურ ცად (201),... ზეცის საყდრად, ზეცის ქერობინად.

“უძველესი იადგარის” მიხედვით (გამოიცა 1980 წ. X ს. რამდენიმე ხელნაწერის საფუძველზე), მარიამ ღვთისმშობელი... არის ცათა და ქვეყნის კარავი (7),... ზეცისა სძალი (184), ცა ცათა, ღვთის ცა,... საცნაური ცა.

VII საუკუნის ბიზანტიური ჰიმნოგრაფიის შედევრში “აკათისტო” (ქართულ თარგმანში მას “დაუჯდომელი” ეწოდება) მარიამი “სიტყვიერთა ცხოვართა ქნარია: “გიხაროდენ, ქნარო სიტყვიერ ცხოვართაო” (“დაუჯდომელი”): “სიტყვიერთა ცხოვართა ქნარო...” (“დავითიანი”), (ტიტე მოსია, “საღვთისმშობლო სახისმეტყველება”, გვ. 113).

ტერენტი გრანელის შემოქმედებაში მრავალგვარი ეპითეტით ფიგურირებს მარიამზე მიმანიშნებელი ცა: “ისევ შორეულ ცას გავენდობი” (“დგას სასაფლაო”), “და ცა ლაჟვარდი ჩემს გულს მოება” (“ახლა ლამეა”), “ისევ მიცქერის მაღალი ზეცა”, “გული იგრძნობს მარადიულ ლაჟვარდს”, “ახლა ლამეა და შორეული ზეცა მიტაცებს” (“ახლა ლამეა”), “ცა დიადია, ცა ლურჯი არი” (“მტკვრის შრიალი განთიადზე”), “ისევ მიზიდავს ცა უმაღლესი” (“ცას დაემუქრა”), “და ზეცა უფრო ახლოა გულთან” (“გაზაფხულია”).

მარიამზე მიგვანიშნებს ტ. გრანელის “სხვა ზეცა”: “სხვა ზეცა მპირდება ამინდს” (“მივყვები გაყინულ რიყეს”), “ცისფერი ზეცა”: “ეს არის ცისფერი ზეცის ყვავილი — მიმოზა” (“სარკე”).

ამ სახის ორგანულ განცდაზე მეტყველებს სტრიქონები: “ზეცა ჩემთვის გულია” (“კელაპტრებივით დგანან”), “და ზეცა უფრო ახლოა გულთან” (“გაზაფხულია”).

სიკვდილის წინ, უცხო მხარეში გადასვლის მოლოდინით გათანაგულს, ისევ “მაღალი ცა” ანუ მარიამი და ქრისტე (გზა) ელანდება: “მაღალო ცაო, ისევ შენ გიმზერ, იქ, უცხო მხარეში, ალბათ მიმეღლიან. ძვირფასო, ვდგავარ გზაჯვარედინზე და ვიცი, ჩემი გზა ახლა რომელია” (“მაღალო ცაო”).

ლექსში “მორჩა, არავის ველი” — მარიამი ისახება, როგორც “შორი ცა”, ქრისტე — როგორც “იმედი”: “და იმედს მაძლევს ახლაც შორი ცა, მარად მუქი”.

არანაკლებ საინტერესო და ორიგინალურია ზეცის სახეში მოაზრებულ მარიამთან “ცისფერი ღამის” ასოცირება, რაც, ვფიქრობთ, ძე ღმერთის სიმბოლური შიფრია საყოველთაოდ ცნობილი “მზიანი ღამის” კვალდაკვალ შექმნილი: “სიცოცხლე ისევ არ შეიძლება. და ზეცა ცისფერ ღამეს იძლევა” (“ელვარებს ისევ”). “მზიანი ღამის” პრობლემები დაწვრილებით არის შესწავლილი ტიტე მოსიას მონოგრაფიაში “ოქსიმორონი “მზიანი ღამის” პრობლემემატიკა, თბილისი, გამომცემლობა “ცოტნე”, 1999 წ.

ტ. გრანელის ლექსში “ზეცაში” მარიამია ნაგულისხმევი, “ცისფერ ღამეში” — ქრისტე. ეს სახეები მოაზრებულია “მდუმარე სარკის” (სულის) ელვარების, “ცისფერ სამყაროსკენ” (ზებუნებრივისკენ) ლტოლვის ფონზე.

ღრუბელს მარიამის სიმბოლოდ მიიჩნევენ მათეს სახარებაში (“ღრუბელი ნათლისაი”, მათე, 17,5), “უძველეს იადგარში” (“ღრუბელი ნათლისა”, გვ. 90), “სინურ მრავალთავში” (“ღრუბელი ნათლისა”, გვ. 200).

“ყოვლადწმინდა ხშირად იწოდება სასულიერო მწერლობაში “სულმცირე ღრუბლად”. “სულმცირე ნიშნავს “მსუბუქს, მჩატეს”. სულმცირე ღრუბელი (მარიამი) არის სიმართლის მზის შემწყნარებელი: “დედაო ღმრთისაო, ვითარცა ღრუბელმან სულმცირემან დაჰფარა მზე სიმართლისაი (ნევმირებული ძლისპირნი, 501), “მოვიდა (ღმერთი — ტ.მ.) ღრუბლითა სულმცირითა, რომელ არს ქალწული გამოუცდელი” (ძლისპირნი, III, 210) ტიტე მოსია, “სადვთისმშობლო სახისმეტყველება”, გვ. 115-116).

ტერენტი გრანელის მიერ მარიამი განიცდება, როგორც წვიმის მომყვანი შორეული ღრუბელი: “და ეცემოდნენ სადღაც წვიმები შორეულ ღრუბლის სანაპიროდან” (“მიცვალებულის დღიურიდან”).

წვიმა ქრისტეს სიმბოლოა ბიბლიაში: “იქნება იაკობის ნატამალი, როგორც უფლის ცვარი, როგორც შხაპუნა წვიმა ბალახზე” (მალაქია წინასწარმეტყველი, 5,6).

ქრისტეს მოვლინება ფსალმუნშიც მდებლოს გამაცოცხლებელ წვიმად წარმოიდგინება: “იგი ჩამოვა, როგორც წვიმა მოთიბულ მდებლოზე, როგორც წვეთები, მიწას რომ რწყავენ” (ფს. 71/72, 6).

ცისა და წვიმის ასოცირებაში ტ. გრანელის ლექსში მარიამისა და ქრისტეს სახე ამოიკნობა: “თუ ხარ წვიმისთვის — ცაო ცისფერო. მივალ იმისთვის, რომ დავისვენო” (“თუ ხარ წვიმისთვის”). ნაწარმოებში მეტყველებს სამყაროს ფართო თვალეზით მხილველი პოეტი: “გაჩნდა საღამო ისევ წვალეზის. ვუმზერ სამყაროს ღია თვალეზით”.

ესაიას წინასწარმეტყველებაში მარიამი მოხსენებულია, როგორც ღრუბლები, რომელიც ასხურებს სიმართლეს: “ინვეთოს მალღიდან ზეცამ და ღრუბლებმა ასხურონ სიმართლე” (ესაია, 15,8).

ტ. გრანელის ლექსში “დადგა მაისი” ყურადღებას იქცევს “ღრუბლის ბავშვის” სახე, რომელიც ევლინება პოეტს დიდი ტკივილების, მარტოობის, წვალეზის, დაცემის გზაზე, როგორც უმადლესი ნუგეში: “და ღრუბლის ბავშვი ჩაივლის მზესთან. მე ვზივარ ბაღში და ვუმზერ ზეცას”.

ამ კონტექსტის მზე, ვფიქრობთ, მამაღმერთია, ღრუბელი — მარიამის, ბავშვი — ქრისტეს სიმბოლო, ზეცა — ცანი ცათანი ანუ გონიერი ცა. “ღრუბლის ბავშვს” წყარო არ ეძებნება.

ასეთი სპირიტუალიზმი შეინიშნება ტერენტი გრანელის პოეზიაში, ასეთი ორგანულია მისი კავშირი უზენაეს საწყისებთან.

საღვთო ქვეტექსტის შემცველ სახედ მიგვაჩნია აგრეთვე ფარული ღრუბლიანი დღე: “ეს ღრუბლიანი დღე ფარულია”. აქ “დღე ფარული” ქრისტეს სიმბოლოა (დღე საღმრთო სახელია), ღრუბელი — მარიამის.

დანიელის წინასწარმეტყველებაში, სასულიერო პოეზიაში მარიამის სიმბოლოდ მიჩნეულია მთა, რომლისგანაც გამოიკვეთა ლოდი — ქრისტე (დანიელი, 2,34).

ტ. გრანელის ლექსში “ოცნება ისევ მალლა წავიდა” “გადამწვარი მთის” სახე გვეცნაურება, რაშიც უღმერთო ეპოქის მიერ უარყოფილი მარიამი იგულისხმება: “ისევ მიცქერის მაღალი ზეცა, ისევ მიცქერის მთა გადამწვარი”.

მთვარის სახესაც მარიამს უკავშირებენ. პროფ. ტ. მოსია აღნიშნავს: “მზესთან, მზისთვალთან ერთად, მარიამის სიმბოლოურ-ალეგორიული სახელია მთვარეც: “მთვარე დადგა წმიდასა ზედა თვისსა, ქალწული უბინოი” (უძველესი იადგარი, გვ. 439). “წყობილსიტყვაობის” ავტორი წერს: “საყდრად, მზედ, ვითა წინაშე ღმრთისა ქმნილად, ხოლო მთვარე გამტკიცებული სავსედ” (“საღვთისმშობლო სახისმეტყველება”, გვ. 98).

ტ. გრანელის ლექსში “ანწილი ბედი” საუბარია ავ ბედისწერასა და დემონზე, რომელიც მთვარეს შესწენია: “დადის დემონი

მთვარის და ავი ბედისწერა. მიპყრობს იისფერ თვალის ასე უღონო მზერა”.

დემონი ღმერთდაკარგული ეპოქის რეჟისორია, რომელიც რწმენას შენაცვლებია. “იისფერ თვალის უღონო მზერა” ჯვარცმული ქრისტეს წამებას შეგვაგრძნობინებს. პოეტის თანამედროვე ეპოქამ ისევ აცვა ჯვარს ღმერთი და ამით თვით განიმზადა ჯოჯოხეთური ყოფა.

პროფ. ტ. მოსიას დაკვირვებით, დავით გურამიშვილს ღვთის დედის სახელად გამოუყენებია “ანთრაკ-ალმას-საფირონი”, “იაგუნდი-ლალი” (იქვე, გვ. 99).

გ. ტაბიძის ლექსში ყურადღებას იქცევს სიმბოლური “იაგუნდის დღე”: “დღე გაფითრდა იაგუნდის, დგას ღრუბლების ჯგუფები” (“დღე გაფითრდა იაგუნდის”).

ვფიქრობთ, ამ კონტექსტის იაგუნდი მარიამის სიმბოლოა, დღე — ქრისტესი.

ტ. გრანელის ერთ ლექსში “დაბრუნება ნავთლულიდან” პოეტის ტკივილიანი, იარებით სავსე სახე შემოგვანათებს, რომელიც შველას მარიამისგან მოელის, ღვთის დედა კი ფიგურირებს იაგუნდის სახით: “გულს რად უღირდა იაგუნდები”.

მარიამი იწოდება ქალწულად. ეს სახე მომდინარეობს ძველი აღთქმიდან: “აჰა, მუცლადიღებს ქალწული და შობს ძეს და უწოდებს სახელად ემანუილს” (ჩვენთან არს ღმერთი) — ესაია, 7,14).

ტ. გრანელი ჩივის “თეთრი იმედის” (ღმერთის) უარყოფაზე, რამაც უფსკრულის პირას მიიყვანა ლექსის ლირიკული გმირი: “მე უფსკრულთან მივედი, ყოფნა ისე მომბეზრდა. ჩემი თეთრი იმედი დაიკარგა ოდესღაც”.

ლექსში ზარებთან ერთად ატირებული ქალწული გვხვდება, რომელიც შვილის (ქრისტეს) ჯვარცმით შეძრწუნებულ მარიამად გვესახება: “ჩამორეკეს ზარები და ქალწული ატირდა, ფიქრი ჩადგა ქარივით შემოდგომის ნაპირთან” (“მე უფსკრულთან მივედი”).

მარიამი მოიხსენიება, როგორც “მეფის ასული, ასული დავითისა, ასული სიონეველი, ასული ადამისა” (ტ. მოსია, “სალვთის-მშობლო სახისმეტყველება”, გვ. 74,75,76).

ეს სახე მომდინარეობს ფსალმუნიდან: “მთელი დიდება მეფის ასულისა შიგნითაა. მოოქროვილია მისი სამოსი” (ფს. 44/45, 14).

ე.ი. მარიამი არის მეფის ასული, ანუ პრინცესა (ფრანგულად).

ტ. გრანელს გაუთავისებია ეს სიმბოლო.

შავ, დარდიან, კვნესით სავსე ღამეში თითქოს პოეტის ოთახში “თეთრი სიჩუმე” და “პრინცესა” (მარიამი) დადის ნუგეშად: “ღამეა შავი და ჩნდება დარდი, გულიდან ისევ ამოდის კვნესა. ოთახში თეთრი სიჩუმე დადის, სიჩუმე დადის, როგორც პრინცესა” (“ღამე ვაკე-ში”).

დედოფალთან, სძალთან, მეფის ასულთან ერთად მარიამის სიმბოლოდ მიჩნეულია “და”. ეს სახე მომდინარეობს სოლომონის “ქებათა ქებიდან”: “ბალი ხარ დახშული, სძალო, დაო ჩემო, ჭა დაგმანული, ნყარო დაბეჭდილი” (ქებათა ქება სოლომონისა, 4,12).

ტ. გრანელის “მე და გაფითრების” ლირიკული გმირი, ანუ თვით პოეტი ხატების წინ ხელაპყრობილი გვევლინება. იგი შორს, თეთრ უდაბნოში შუქივით, სანთელივით გაელვებულ მწუხარე დის ცისფერ ლანდს ხედავს: “სადღაც შორს ბნელი თვალებით ვამჩნევ: თეთრ უდაბნოში სანთელივით რომ კრთის ჩემი მწუხარე დის ცისფერი ლანდი”.

“ხატების წინ ხელაპყრობილ” პოეტს მწუხარე დის ცისფერი ლანდი “ლამის შუქივით” ენუგეშება ცხოვრების უდაბნოში: “ლამის” უფსკრული გაიხსნა. უნდა გათენდეს. ხატების წინ ისევ ხელაპყრობილი ვართ მე და გაფითრება. და ჩემი მწუხარე დის ცისფერი ლანდი ისევ ლამის შუქივით ელავს თეთრ უდაბნოში”.

ვფიქრობთ, “თეთრი სანთელივით” გაელვებული “და” მხოლოდდამხოლოდ მარიამია და არა ტ. გრანელის ფიზიკური დები, რომლებიც ასევე მრავალგზის უკვდავყო პოეტმა თავის შემოქმედებაში.

“ლამის შუქი” კი ქრისტეს მოასწავებს. “შუქი” ძე ღმერთის აღიარებული სახელია ბიბლიაში (ფსალმუნში, ესაიას წინასწარმეტყველებაში, სასულიერო ლიტურატურაში, დავით გურამიშვილის “დავითიანში”).

მარიამი მეფე ჰეროდესგან გადარჩენის მიზნით გაიქცა უდაბნოში ყრმა ქრისტესთან ერთად, ამასთან, ტ. გრანელისთვის ცხოვრება უდაბნო იყო, სადაც მხოლოდ დედა-ძის სახეები ენუგეშებოდა. ასე რომ, შემთხვევით როდი ფიგურირებს “და”, შუქსა და სანთელთან ერთად თეთრ უდაბნოში.

ლექსში “მიყვარდა ერთი” მარიამის იდენტურია მისი სიმბოლური სახელი “და”. დასაწყისში ღვთისმშობელი მოხსენებულია თავისი პირვანდელი სახელით:

“მიყვარდა ერთი, დავტოვე იგიც
და შენ მიშველე ახლა, მარიამ!
ნელა მივდივარ და ბალის იქით
სივრცეა თეთრი და მდუმარია.”

“ერთი” ღმერთის სახელია. “ერთია ბრძენი, ... თავის ტახტზე დაბრძანებული” (სიბრძნე ზირაქისა, 1, 8).

შემდეგი სტრიქონები ისევ მარიამს — დას მიემართება ძე ღმერთთან ერთად, რომელიც წარმოიდგინება, როგორც “დაძველებული სახლი”, დაქცევაზე მისული:

“დაო, მე შენთან მალე მოვალ,
დაძველებული სახლი იქცევა.
რალაც სხვაგვარი ყრუ საღამოა.
ან რანაირი ჩუმი სივრცეა”.
(“მიყვარდა ერთი”).

სახლი, რომელიც სავალალო მდგომარეობაშია, განადგურებული რწმენაზე მიგვანიშნებს.

VII საუკუნის ბიზანტიური ჰიმნოგრაფიის შედევრის “აკათისტოს” (ქართულ თარგმანში “დაუჯდომელი”) თანახმად, მარიამი “სიტყვიერთა ცხოვართა ქნარია”: “გიხაროდენ ქნარო სიტყვიერთა ცხოვართაო”.

ტ. გრანელის ლექსში “მონოლოგი უდაბნოს ყვავილებზე” უხეშ ბრბოსთან დაპირისპირებულ პოეტს უმძიმეს ნუთებში მარიამი და ქრისტე ევლინება ქალის ნუგეშისა (ძე ღმერთი, ქრისტე ხომ “ნუგეშისმცემელია ცხოვრებისა” (იერემია, I, 16). (ქალის, მარიამის ხორციელი ძე) და “საიდუმლო ქნარებთან” — ღვთისმშობელთან ერთად: “მოვა ქალის ნუგეში საიდუმლო ქნარებით”.

სულხან-საბა ორბელიანის მიხედვით, ქნარს ორგვარი მნიშვნელობა აქვს, ერთი გაგებით იგი ჩანგია, მეორე გაგებით — ვარსკვლავი (სიტყვის კონა, 1949 წ. ს. იორდანაშვილის რედაქციით და წინასიტყვაობით, გვ. 373). ასეა ეს სახე გაგებული ს. ცაიშვილის მიერ “ქართული პოეზიის” I ტომის წინასიტყვაობაშიც.

თუ ქნარის მეორე გაგება გავიზიარეთ, მაშინ “საიდუმლო ქნარი” საიდუმლო ვარსკვლავს ნიშნავს, ვარსკვლავი კი ქრისტეს სინონიმია.

მაშ, ქრისტე ლექსში წარმოიდგინება, როგორც “მარიამის მოვლენილი ნუგეში”, “საიდუმლო ქნარი”, ანუ საიდუმლო ვარსკვლავი.

ღმერთისუარმყოფელი ეპოქის ტრაგედიის ასახვა ტერენტი გრანელის შემოქმედებაში

ტერენტი გრანელმა გაუძლო კომუნისტური დიქტატის ძალმომრეობას, იმთავითვე გაემიჯნა პროლეტარული პოეზიის უნიჭო ლეგიონებს, რომლებიც “წითელ სიზმრებში” თვლემდნენ იმპერიის უკეთურობებთან შერიგებულნი. “მემენტო მორის” ავტორს სატანის მეუფების პერიოდშიც არ გაუნყვეტია კავშირი ქართული პოეზიის მაგისტრალურ ხაზთან, უზენაეს ჭეშმარიტებებთან. ღმერთთან, რწმენასთან ცეცხლითა და მახვილით ბრძოლის ეპოქაშიც მისი შე-

მოქმედების ერთ-ერთი უმთავრესი პრობლემა იყო რწმენის, უფლის ერთგულება, სულიერების ღალატით გამოწვეული კატაკლიზმების მხილება, რაზედაც ხან პირდაპირ გვესაუბრება, ხან — სიმბოლურ-მეტაფორული სახეებით.

საუკუნის ტრაგედიებს, მატერიალურ თუ სულიერ სფეროში მომხდარ ნგრევებს პოეტი ხსნის ღმერთის უარყოფით, რაც სიკეთის, სათნოების, ამაღლებული სანყისების იგნორირებას გვაუწყებს. პარალელურად, ღმერთს ენაცვლება საყოველთაო უბედურების მომტანთა — ანტიქრისტეს, სატანის, აპოკალიფსურ მხეცთა სიმბოლური სახეები.

ტერენტი გრანელი “ღია თვალებით” აფიქსირებს მეფისტოფელის საუკუნის სიკეთისმომსპობ ბაცილებს და დაშიფრული მეტყველებით, ეზოპეს ენით გვიცნობიერებს საქმის არსს, რადგან ბოლშევიკური ტირანიით იხმობოდა სიმართლის ოდნავი გამოვლინების მცდელობაც კი.

ჭეშმარიტი სიტყვის ოსტატები მაინც ახერხებდნენ დასხლტომოდნენ ჯანსაღი აზრის მომცელავი ცენზურის მარწუხებს და ნართაული გზით მიგვანიშნებდნენ საქვეყნო უბედურებაზე.

გრიგოლ რობაქიძემ, რომელიც დევნილი იყო სატანური ხელი-სუფლებებისა და მისგან დაქირავებული პრიმიტიული პროლეტარული კრიტიკოსებისაგან, უცხოეთში გააღწია და იქიდან შეძლო პირუთვნელად, უშიშრად ემხილებინა უღმერთობის, ადამიანის გადაგვარების საშინელება (“ჩაკლული სული”).

კონსტანტინე გამსახურდია მითს ამოეფარა და “წითელი სატანის სახით” გვანიშნა ღმერთისმგომბელი ბოლშევიზმის ყოვლისმშხამავ ძალაზე (“ტაბუ”).

მიხეილ ჯავახიშვილმა “გულისა და სიყვარულის” იავარმქნელ “რკინის საუკუნის” შემზარავ ლაბირინთებში შეგვიყვანა სისხლიანი ტირანიის ზეობის ჟამს (“ჯაყოს ხიზნები”).

გალაკტიონ ტაბიძემ “ძველისძველი წიგნის” (ღმერთის სიმბოლოდ მოიაზრება ეს სახე) “არეულ გვერდებზე” შეაჩერა ყურადღება, რასაც უნდა მოჰყოლოდა მხოლოდ “წყევლა და შეჩვენება” (დომინო).

პოეტების მეფემ დამსხვრეული ხომალდების, გათელილი, გაყინული, გაუჩინარებული ვარდების, დამშრალი წყაროს, გამხმარი ვაზების, ჩამქრალი მზის, დაღწილი ცის სახეებით შეგვაგრძნობინა არარსებობას მიმსგავსებული ყოფის საშინელებები...

გალაკტიონი წუხდა, “ქარი ყვავილებს ურევსო”, რაშიც შერეული რწმენა იგულისხმებოდა.

ტერენტი გრანელი ანალოგიურ სახეს მიმართავს თავისი თანადროული პროცესების შესაცნობად: “ეს ყვავილები ვინ აურია”. ყვავილი აქაც საღმრთო შინაარსისაა.

ბიბლიაში, ქართულ სასულიერო მწერლობაში ყვავილი გამოყენებულია მაცხოვრის და ღვთისმშობლის სიმბოლოდ: ყვავილები დარჩნენ მიწის პირზე, ჟამი გალობისა მოინია და ხმა გვრიტისა ისმის ჩვენს მხარეში“ (ქებათა-ქება სოლომონისა, 2, 12).

იგივე სიმბოლოს ვპოულობთ სოლომონის “ქებათა ქებაში”: “ყვავილები დაჩნდნენ მიწის პირზე, ჟამი გალობისა მოინია და ხმა გვრიტისა ისმის ჩვენს მხარეში” (“ქებათა ქება”, 4, 12).

რწმენისა და ურწმუნოების ბრძოლას ტ. გრანელი ქარიშხლისა და ვარდის დაპირისპირებითაც გვიჩვენებს: “ეს ქარიშხალი და ეს წამება და ქარიშხალთან ვარდის რტოები, დავილუპები, ვიცი, ამაღამ, დავილუპები, როგორც პოეტი”.

მსგავსი შინაარსის მატარებელია შორეული ყვავილების ხმობა: “შორეული ყვავილებიც ხმებიან” (“სიცოცხლის გრადაცია”).

ასეთივე ჩანაფიქრისაა გრიგალისა და სულის მიმოზების სახე: “არ ვესალმები ამგვარ დროებას, გრიგალი არხევს სულის მიმოზებს”. ორიგინალურია “სულის მიმოზები”, რომელსაც წყაროები, ჯერჯერობით, არ ეძებნება.

გრიგალი ურწმუნოებაა, ბოროტება, შორეული ყვავილები და სულის მიმოზები — საღვთო იდეალი.

ეპოქის ტენდენციების კვალდაკვალ, უსასრულოდ იზრდება ანალოგიური სახეები ტ. გრანელის შემოქმედებაში: “არ ვხედავ იას, არ ვხედავ ყვავილს”, “და მიკავია დამჭკნარი ია”, “ახლოს არ დარჩა ვარდი არც ერთი და გლოვა კრტოდა ბედის წყაროდან”, “ზამთრის ვარდები დაიმსხვრევა ბალის კარებთან”.

უღმერთობაზე მიმანიშნებელი სტრიქონებია: “ღუნავს ქარები ალვას, ელავს მუსიკის ხმები, დამწვა საკუთარ ალმა, ვატყობ, თანდათან ვქრები” (“დამწვა საკუთარ ალმა”).

ალვა სიცოცხლის ხეა. ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებში, სასულიერო პოეზიაში ხე ცხოვრებისა ღვთაების მეტაფორული სახელია (დაბ. 2,9), (გამოცხ. იოანე, 22, 1-2).

სიცოცხლის ხედ, ქრისტეს სიმბოლოდ მოაზრებული ალვის სახეს ვპოულობთ ოსია წინასწარმეტყველთან: “მე ამწვანებული ალვა ვარ, ჩემგან გექნება შენ ნაყოფი” (ოსია, 1319).

ასეთივე გაგებისაა ესაიას ალვა: “ლიბანის დიდება შენთან მოვა, ალვა, ნეკერჩხალი და ბზა ერთიან, ჩემი საწმინდარის ადგილის გასამშვენებლად, რომ ჩემი კვარცხლბეკი განვადიდო” (ესაია, 60, 13).

ბალის კვიპაროსთან დაპირისპირებული ქარიც პოეტის ტკივილს და უღმერთობის საშინელებას გვაგრძობინებს: “ბაღში ქარია ისევ და კვიპაროსის რხევა, გული წამებას მისდევს და უიმედო დღეა” (“ბაღში ქარია ისევ”).

ვფიქრობთ, ტ. გრანელისათვის დამახასიათებელი სიმბოლოური აზროვნების წესი ვლინდება ფრაზაშიც: “ახლა ვხედავ ხის გაძარცულ შტოებს”...

ტოტი საღმერთო სახელია. სასულიერო პოეზიაში, “დავითიან-ში ქრისტე დასახულია იესეს, დავითის ძირიდან ამოსულ ტოტად (ტიტე მოსია, “საღვთო სახისმეტყველება”, გვ. 200).

ზემოხსენებული მთავარი თემა ტ. გრანელის პოეზიისა, ლექსში “ცისფერი ბალი” — ასეთნაირად ფიგურირებს: “გული მიწუხს და სულია ვრცელი, ქარისაგან იღუპება ტოტი”.

გრიგალი, როგორც ტოტალური ბოროტება — ურწმუნოება, ოცნების ხომალდს ასდევნებია ლექსში “ეს დღე”: “...გრიგალი მისდევს ოცნების ხომალდს” (“ეს დღე”).

გემი, ხომალდი, ძელი, ჯვარი, ნეტარი ავგუსტინეს განმარტებით, ქრისტეს, რწმენის სიმბოლოა. მზე საღვთო სახლია.

ბიბლიიდან დავიმოწმებთ ერთ მაგალითს: “აღმოგიბრწყინდებათ, ღვთის მოშიშნო, მზე სიმართლისა და კურნება იქნება მის ფრთებზე” (მალაქია წინასწარმეტყველი, 3, 20).

ტერენტი გრანელი საუბრობს ქვეყნის გაჩენიდან ადამიანის სწრაფვაზე სინათლისა და შორეული მზისაკენ, რაც ვფიქრობთ, მარადიული ღმერთის ძიების მეტაფორაა.

გამქრალი და ჩამქრალი მზის სახეებს აკისრებს პოეტი თავისი თანადროულობის უდიდესი ტრაგედიის გადმოცემას: “მზე თითქოს გაქრა, მზემ ცა დატოვა, ხალხია, მაგრამ მაინც მარტო ვარ”, “შენთვის მზე ჩაქრა, შენთვის ქარია, ან გადარჩენას როგორ ეცდები”...

სიმბოლოური ჩრდილისა და მზის შუქის სახეებს ანალოგიური ფუნქცია ეკისრება: “და ღამის ჩრდილმა დღის შუქი მოსპო”, “ქრება ის უმანკო და შუქი ნუგეშის”, “ღამე თანდათან შუქს იპარავდა”, “ახლა ეს შუქი აღარ ინთება” (შდრ. გალაკტიონი: “შუქი არ ინთება ჩამქრალ იაგუნდის”).

სხივი, შუქი ძე ღმერთის სახელად მოიაზრება ბიბლიაში, ღვთისმეტყველებაში, ფილოსოფიურ მწერლობაში (ი. დამასკელი, პ. იბერი, ი. პეტრინი, გრ. ნაზიანელი).

მივმართოთ ბიბლიას: “ხალხები მოვლენს შენს ნათელზე და შენი სხივის ელვარებაზე” (ესაია, 60,3).

“ფსალმუნში” მრავლად არის სიმბოლოური შუქის მაგალითები: “...უფალი ჩემი შუქი არის და ხსნა ჩემი — ვის შევუშინდე?” (ფს. 26/27, 1). “რადგან იხსენი სული ჩემი სიკვდილისაგან, აგერ, ჩემი ფეხი წაბორძიკებისაგან, რათა ვიარო ღმერთის წინაშე სიცოცხლის შუქით” (ფს. 55/56, 14).

“დავით გურამიშვილის მიერ სამება მოაზრებულია მზის, სხივისა და ნათლის ასპექტში” (ტიტე მოსია, “დავით გურამიშვილი და ქართული სიტყვიერი კულტურა”, თბ. 1986, გვ. 70).

“დღე, ახალი დღე” მიჩნეულია ქრისტეს სიმბოლოდ (ტიტე მოსია, “საღვთო სახისმეტყველება”, გვ. 120).

ტერენტი გრანელის ლექსში “MARCUEBITE” დღე მკვდარია (უარყოფილი ღმერთი), რომელსაც გველი ასდევნებია, რაც უარყოფილი ღმერთის სატანით შენაცვლებაზე მიგვანიშნებს: “შენ მიდიოდი ნისლიან გზაზე და კანკალებდა რტოები ვაზის, გველივით გდევდა ცხოვრების გზაზე მკვდარი დღეების ცისფერი ხაზი”.

ქრისტე იმედის ღმერთია: “იმედის ღმერთმა ავაგსოთ ყოველგვარი სიხარულითა და მშვიდობით რწმენაში” (პავლე მოციქული რომაელთა მიმართ, ტ. 15,13). მივმართოთ ფსალმუნს: “შენა ხარ ჩემი იმედი, უფალო, ღმერთო ჩემო, ჩემი სასო ყრმობიდანვე” (ფს. 70/71, 5).

იმედის გაქრობა, იმედის დაკარგვა ისევ დროისმიერი სიმპტომის აქცენტირებაა: “ის იმედები გაქრნენ სრულიად”, “ჩემი თეთრი იმედი დაიკარგა ოდესღაც”, “ეს შორეული იმედიც ჩაქრა”, “და იმედები ისევ ტირიან”, “იმედი არ ჩანს, ზარმა დარეკა”...

ლექსში “მიყვარდა ერთი” პოეტი ასე მიმართავს მარიამ ღვთისმშობელს: “მიყვარდა ერთი, დავტოვე ისიც და შენ მიშველე ახლა, მარიამ!”

ერთია, ერთადერთია ღმერთი: “ერთი ბრძენი, ფრიად საშიში, თავის ტახტზე დაბრძანებული (სიბრძნე ზირაქისა, 1, 8).

ლექსის ლირიკული გმირი შესჩივის მარიამს, რომელიც ამჯერად დის სახით ფიგურირებს: “დაო, მე შენთან მალე ამოვალ, დაძველებული სახლი იქცევა. რაღაც სხვაგვარი ყრუ საღამოა, ან რანაირი ჩუმი სივრცეა” (“მიყვარდა ერთი”). სოლომონის “ქებათა ქებაში” მარიამის სახედ მოაზრებულია “სძალი”, “და”: “ბალი ხარ დახშული, სძალო, დაო ჩემო...” (თ. II, 12).

დაქცეული, “დაძველებული სახლი” ადამიანთა გულებიდან განდევნილი ღმერთია, “ყრუ საღამო” უზუნაესი ხმებისადმი დახშულ სმენაზე აქცენტირებაა, ისე, როგორც “ჩუმი სივრცე” გაუგონარი ბოროტების მიმართ დამუნჯებულ ადამიანებზე მიგვანიშნებს.

სხვაგან “გადამწვარი მთის” სახეში კივის პოეტის ტკივილი, რითიც ზეციური დედის შარავანდედის მგომბელი სატანების მეუფება შეიცნობა: “ისევ მიცქერის მაღალი ზეცა, ისევ მიცქერის ცა გადამწვარი” (“ოცნება ისევ მაღლა წავიდა”). მთა მარიამზე მიმანიშნებელი (ანიელ წინასწარმეტყველი, 2, 3, 4).

“ანენილ ბედში” მთვარეს დემონი შესჩენია, ის არის ბედისწერის რეჟისორი და იისფერის (იისფერი მწუხარების ფერია “ვეფხის-

ტყაოსანში”) დამკვიდრების მოთავე: “დადის დემონი მთვარის და ავი ბედისწერა, მიპყრობს იისფერ თვალის ასე უღონო მზერა”.

მთვარე მარიამის მეტაფორად მიიჩნევა.

ქრისტესთან ერთად, მარიამსაც დემონი შეენაცვლა და მწუხარებით დაბინდა ხედვა. “იისფერ თვალის უღონო მზერას” ჯვარცმული ქრისტეს უმწეობასთან მივყავართ.

ფრაზაში “და გლოვა კრთოდა ბედის წყაროსთან” — იმ ტკივილის ანარეკლია, სიცოცხლის წყლის, წმინდა წყაროს, ცოცხალი წყაროს — რწმენის დაშრეტას რომ მოჰყვა.

წყარო, წყალი ხომ ძე ღმერთის ხატია.

“ის დღე წავიდა და ხსოვნა დარჩა”, “ეს დღე ძვირფასო, სხვა სიზმარია”, წერს პოეტი და წასული, სიზმრადქცეული დღის სახით დაკარგული რწმენის ტკივილს უღრმავდება, რადგან დღე საღმრთო სახელია.

გამქრალი გაზაფხულის სევდაშიც დაკარგული და დაგმობილი ღმერთი იგრძნობა (“მგონი გარშემო მტრები არიან”), რადგან გაზაფხულს, ზაფხულს საღმრთო სახელად მიიჩნევენ. მისი წყარო მომდინარეობს ფსალმუნიდან: “გვირგვინი დაადგი შენი სიკეთის ზაფხულს და შენი ნაკვალევიდან წვეთავს სიმსუქენი” (ფსალმუნი, 64/65, 12).

იგნორირებული ღმერთის ადგილს მხეცი იმკვიდრებს და ადამიანის სულში იბუდებს: “ვარ ეხლაც კენჭად, მიმზერს გულიდან მხეცი. მოვედი შენთან, მე ანგელოზი ზეცის”.

ირგვლივ სიბნელე, ნაპრალი, უფსკრული გვაძინებს ავი თვალებით.

ღმერთს მოცილებული ადამიანის სული ყოველთვის უდაბურია: “უღმერთოდ ჩვენ არარა ვართ. უღმერთოდ ჩვენი სული გაბზარულ ზარივით ჟღერიალებს” (კ. გამსახურდია, “დიონისოს ღიმილი”).

ტ. გრანელის “მიტოვებული ბალის”, ქარისგან ყაჩაღივით აკლებული ბალების სევდაში უღმერთო ადამიანის უნუგეშობა ამოიცნობა, ვინაიდან, იპოლიტე რომაელის მიხედვით, ბალი არის კაცური ბუნება: “ძველ ბალებს დაეცნენ ქარები ყაჩაღივით და აიკლეს ფოთლები. თავზე დამტირის ბებერი მზის მწუხარე სხივი, ო, ლოცვით მელის ბოდვები”.

სანთელი ქრისტეს ხატია, ჩამქრალი სანთელი — ადამიანთა ყოფიდან განდევნილი, იგნორირებული ღმერთი, რაც განუზომელ წამებას უმზადებს პოეტს: “მე ამდენ წამებას ვითმენ და ჩემი სანთელიც ჩაქრა”.

ღმერთისაგან გაუცხოება ტოტალურ მოვლენად იქცეოდა, მთელი პლანეტის ტკივილს ითავისებდა ტერენტი გრანელი და საყოველთაო ავდარს წინასწარმეტყველებდა: “ცა იღრუბლება, მოდის ავდარი, მე დამაქვს სევდა ჩვენი პლანეტის”.

პოეტი იზიარებდა წინასწარმეტყველთა ნააზრევს უფლის “დიდი დღის” ანუ განკითხვის დადგომის შესახებ, მას ელანდებოდა “უფლის დიდი დღე, ძალზე საშინელი” (იოველი, 2,11).

ტ. გრანელი გლობალურ მოვლენებს ჭვრეტდა სულის თვალით: “დანვებოდა კვლავ ბინდი, გულში მენყო ლოდები, მოდიოდა დღე დიდი, ქარი ცოტაოდენი”.

ღმერთი წარმოიდგინება, როგორც მარად ღია თვალებით მზირალი, რომელიც დამსახურებისამებრ მიუზღავს თითოეულს: “დიდგანმზრახველო და მარადმოქმედო, რომელსაც ღია გაქვს თვალები ადამის ძეთა საქციელის მიმართ, რათა მიაგო თითოეულს თავისი საქციელის და ნამოქმედარის მიხედვით” (იერემია, 32,13).

ტერენტი გრანელის უნიკალური ხედვა სამყაროს მასშტაბურ პროცესებს აფიქსირებდა: “ვუმზერ სამყაროს ღია თვალებით”. ადამიანებზე გულგატეხილი ღმერთზე ამყარებდა იმედებს: “მე ისევ ციდან ველი ტაროსებს”.

პოეტს ეზმანებოდა სიავის აღსასრული. ბოროტების იმპერიის დანგრევა ასოცირდებოდა ბაბილონის დაცემასთან, მის ნანგრევებზე ყორნების ჩხავილთან: “და ყორნებმა დარეკეს ბაბილონის ნაპირთან” (“მონოლოგი უდაბნოს ყვავილებზე”).

ასევე სჯეროდა ღმერთის ძალით ადამიანთა სულების გასპეტაკება, “სიხარულის დღის” (ღმერთის) მოვლინება: “მოვა თეთრი ფიქრი და სიხარულის დღე” (“ვინცებ ლექსის წერას”).

“შერიგების” ცნებას ბიბლიაში, ღვთისმეტყველებაში რელიგიური ქვეტექსტები აქვს.

ადამიანის ზნეობრივი განწმენდის, ღმერთთან შერიგების, უზენაესისკენ მიბრუნების იდეა ჯერ კიდევ ძველ აღთქმაში გვხვდება: “აჰა, მოგივლენთ ელია წინასწარმეტყველს უფლის დღის, დიდის და საშინელის დადგომამდე”.

“ის შეარიგებს მამების გულს შვილების გულთან და შვილების გულს მამების გულთან, რომ ჩემი მოსვლისას ქვეყანა შეჩვენებით არ შევმუსრო” (მალაქია, 3,23,24), აცხადებდა წინასწარმეტყველის პირით უზენაესი.

პავლე მოციქული გვამცნობდა: “ყოველივე ღვთისგან არის, რომელმაც შეგვირიგა იესო ქრისტეს მეშვეობით და მოგვცა შერიგების მსახურება.

იმითომ, რომ ღმერთმა ქრისტეში შეირიგა წუთისოფელი და არ ჩაუთვალა მათ მათი დანაშაულებანი და გვიბოძა შერიგების სიტყვა.

ამგვარად, ჩვენ ქრისტეს სახელით ვართ მოვლენილი და თავად ღმერთი შეგაგონებთ ჩვენი მეშვეობით, ქრისტეს სახელით გთხოვთ: შეურიგდით ღმერთს” (პავლე მოციქული, I კორინთელთა, 5,18,19,20).

შერიგების დღეს ელოდებოდა გალაკტიონი.
ტერენტი გრანელს ალაშფოთებდა ადამიანის განმორება
ღვთისაგან და ბიბლიური წინასწარმეტყველებივით ურჩევდა მოძ-
მეთ, შერიგებოდნენ ღმერთს.

პოეტს სწამდა, რომ ოდესმე ისევ იქნებოდა “სურნელი ნის-
ლის” (ანუ საღვთო ნისლი), თეთრი ფიქრები და ღმერთისკენ მიბრუ-
ნების სიხარული: “და სულის ლანდი ისევ გაჩნდება და ისევ მოვა
დღე შერიგების. ვიცი, ამ კლდეზე ვინმე დაჯდება მაშინ, როდესაც
მე არ ვიქნები” (“ისევ დადგება სურნელი კვირის”).

თავი IV

პოეზია პლანეტების

და ვიცი უსათუოდ ვარ მსოფლიო პოეტი
(ტერენტი გრანელი)

ტერენტი გრანელის უკიდევანო თვალსაწიერი ვერ იგუებდა
ჩარჩოებს, დოგმებს, ბორკილს. ის გამუდმებით ლოკალურიდან
გლობალურისკენ, საზღვრის, მიჯნის მიღმა მიისწრაფოდა. მისი და-
უდგეგარი სული არა მხოლოდ დედამიწას, არამედ ცას, კოსმოსს,
სხვა პლანეტებს ზვერაავდა და სამყაროს ცენტრში ყოფნის განცდა
უეფლებოდა. უხილავის ხილვის უნარით მომადლებული, სხვათათ-
ვის განუჭვრეტელს უღრმავებოდა და “მსოფლიო რადიუსით” ქარ-
თული ლექსის გამართვის, დასავლურ-აღმოსავლურის შემოქმედე-
ბითი სინთეზირების მიზანი (რაც “ცისფერყანწელთა” დევიზიც
იყო), რეალობად აქცია.

მის პოეზიაში ბუნებრივად დაისვა მსოფლიოს შემოქმედე-
ბით ტრადიციებთან, ზოგადსაკაცობრიო პრობლემებთან მიმართე-
ბის, საერთაშორისო არენაზე ქართული მხატვრული სიტყვის ადგი-
ლის და მნიშვნელობის გააზრების საკითხი.

გალაკტიონს “ქვეყნის ყველა პოლუსების” ხილვა ეწადა,
რომ თავისი ღრმეაზროვანი სიტყვით მიემართა მსოფლიოსთვის:
“მინდა გადმიშვას ნისლმოხვეულმა მთებმა, რომ დავინახო ქვეყნის
ყველა პოლუსები: მე მოვითხოვ სიტყვას, მე გადავხედავ ქვეყნებს
და ხმამაღლა ვამბობ: უარგყოფ, მიყვარხარ! ორი მილიონი თვალე-
ბით ვუცქერი ახალ, 1923 წელს და ვამბობ: გაუმარჯოს მომავალს!”
("ეს იყო ოქტომბრის დამლევს").

პოეტის სურვილი იყო “ცის კაბადონზე... მსოფლიოს შესახებ-დავად” დაენერა “გიყვარდეთ!” (“ფანტაზია”).

საოცარი გაბედულება ვლინდებოდა ყოველ განაცხადში: “სული დაედებს უშორეს საზებს”, მის მშფოთვარე გულში “ეჯახებიან პლანეტები ერთიმეორეს”, “უუდიდებულეს რითმებში” უნდა ისმოდეს “ომი ვარსკვლავეთის რაზმის”...

“უკანასკნელ საზღვართან” მისული გრძნობდა პლანეტათა შეჯახების” შეკავებულ “ქვითინს” (“უკანასკნელი საზღვარი”).

გალაკტიონს გათავისებული ჰქონდა “უზარმაზარი მსოფლიო ქნარის” მოთხოვნები, “მსოფლიო ორკესტრის”, “მსოფლიოს ყველა ხმათა ხვეულის” თავისებურებები, იწყებდა “ბაიის ბგერადან”, ეძებდა “ბგერა-ბგერა, საგან-საგან” და ესმოდა კოსმიური რიტმი, საღვთო მუსიკა,

ტერენტი გრანელი უეჭველად გალაკტიონის ჯუფთი გენიაა. ამას თვით გალაკტიონი აღიარებდა: “ტერენტი გრანელი ხალასი გენია და ნიჭია. საიდან ისწავლა ტერენტი გრანელმა ასეთი საამო ქართული?”

“მემენტო მორის” ავტორის მიხედვით, „გული მსოფლიო ღერძია“, “გულის გარშემო მსოფლიო სევდის ცეცხლი ანთია” (“მარადისობის ლაჟვარდები”).

გულთან, განცდასთან, მოვლენათა ინტუიციურ აღქმასთან ერთად, პოეტს მომადლებული ჰქონდა ყოვლისმხედველი, სამყაროს საიდუმლოებათა განჭვრეტის უნარით გამორჩეული უტყუარი თვალის: “ვუმზერ სამყაროს ღია თვალებით”.

ამავე დროს, ის იყო “ღია ბალისებრ”, ანუ ალალი, მართალი, ბუნებასავით შეუნიღბავი.

“ღია თვალებით” მზერა უფლის პრეროგატივაა: “დიდგანმზრახველო და მარადმოქმედო, რომელსაც ღია გაქვს თვალები ადამის ძეთა საქციელის მიმართ, რათა მიაგო თითოეულს თავისი საქციელის და ნამოქმედარის მიხედვით” (იერემია წინასწარმეტყველია, 32,19).

“ღია თვალებით” მიიცვალა მზე (ქრისტე) გალაკტიონის ლექსში “მას გახელილი დარჩა თვალები”.

ტერენტი გრანელი ამჩნევდა არა მხოლოდ ლოკალური ქრისტის მოვლენებს, არამედ მსოფლიოს, პლანეტებს, მთელ სამყაროს, უსაზღვროებას და მომავლის კატაკლიზმებს აფიქსირებდა მისი სულის თვალის: “მიდის ეს ხანა, მიდის ეს ფიქრი და ეს ქვეყანა დარდისკენ მიქრის”.

და ის ლოცულობდა მთელი ქვეყნის სახელით: “ვდგევარ ქვეყნის წინ, როგორც მლოცველი, ვითმენ წამებას, სხვაგვარ დროს ველი”. პოეტი დაატარებდა საკაცობრიო სევდას და შიში იპყრობდა ჭაობის, გალიის, ყუთის, საპყრობილის სახით მოზმანებული ქვეყნის

გამო: “შენ, დედამინავ, უფრო მაშინებ, როცა ოცნებით ზეცას მოვი-
არ”...

ტერენტი გრანელი ხედავდა გონიერ, სულიერ ზეცას (“რა
ბრწყინვალეა ცა იქაური”) და საქვეყნო ვედრებას აღავლენდა მარა-
დიული ცისადმი: “ნისლივით მიმაქვს ცისკენ გლოვა ჩემი და სხვი-
სი”.

ცისკენ ლტოლვა სამყაროს მოუწესრიგებლობით იყო ნაკარ-
ნახევი და პოეტის სული ცას უვლიდა: “ექსკურსია ცისკენ”, “ბარათი
ცისკენ”.

ეიმედებოდა ცასავით მარადიული პოეზია: “ჩემი ოცნება შე-
ირხევა, როგორც ლერწამი და ცის კალთაში დაისვენებს სევდიან ძი-
ლით”.

მთელი ძალისხმევა სულისა მარადიულს, მსოფლიოს, უსაზ-
ღვროს უტრიალებდა: “ვგრძნობ მსოფლიოს და უსაზღვროს ვეტ-
რფი”, “გულია ისევ მსოფლიო ღერძი, თანამედროვე ცხოვრება მებ-
რძვის” (“ვდგავარ ქვეყნის წინ როგორც მლოცველი”), “მე ხომ ვიგ-
რძენი მთელი სამყარო, მე ისევ ვეძებ მარადისობას, და მინდა ყოფნა
აქაც და იქაც, შორეულ და მარადიულ სამყაროსთან ახლობელი კავ-
შირი გამოარჩევდა.

რაკი დედამინა ეპატარავებოდა, სხვა პლანეტებისკენ მიილ-
ტვოდა სულით: “აქ სხვები წერენ მხოლოდ მინაზე, როცა მე ვუშხერ
პლანეტარიას”, “მე დამაქვს სევდა ჩვენი პლანეტის”, “მიპყრობს
პლანეტა შორი”...

განსაკუთრებით მარსი აინტერესებდა: “მარსის ნიაღში შე-
მიყვარდა მე გაქანება” (“სონეტი”), “მთელი ღამე ვსაუბრობ ვილაც
მარსიანელთან”.

მერე უფრო იზრდებოდა მასშტაბები და სულის უკიდევანო-
ბას გვაუწყებდა ეს სურვილი: “მე მინდა ყველგან ვიყო, როგორც
ღმერთი”, “მინდა ვარსებობდე ყველგან”, “მსურს სამყარო მეკა-
ვოს”, “...ავენთები..., როგორც სიმორე და პლანეტები”...

პოეტმა მართლაც მისწერი უნარით, გასაოცარი ძალისხმე-
ვით შეძლო მოკვდავთათვის დაწესებული საზვრების გადალახვა,
მოსალოდნელი მოვლენების განჭვრეტა, მაგრამ ამან ნუგეში ვერ
აპოვნინა, მსოფლიოს პრობლემებისათვის თვალის გადავინებამ მის
მოუწყობლობაში, დისჰარმონიაში დაარწმუნა, მთელი კაცობრიობის
ავდარი შეიგრძნო, რამაც თანდაყოლილი დარდი კიდევ უფრო გა-
ულრმავა: “ცა იღრუბლება, მოდის ავდარი, მე დამაქვს სევდა ჩვენი
პლანეტის”, “მონყენა მოსდევს ამნაირ ავდარს, მე ხომ ვიგრძენი
მთელი სამყარო” (“ჩემი ბედი”).

რა იყო ასეთი მასშტაბურობის, გამბედაობის საფუძველი?

ამის პასუხი თვით ტერენტი გრანელის პოეზიაშია: “ვგრძნობ
მსოფლიოს და უსაზღვროს ვეტრფი”. რწმენის, უსაზღვროების

(ღმერთის) გულწრფელი სიყვარულით ეზრდებოდა ფრთები და ასტრალელებში ნავარდის უნარი ენიჭებოდა: “ვუმზერ პლანეტარიას... უსაზღვროებას, მარადისობას...”

მაგრამ მსოფლიოს, უსაზღვროს, პლანეტების სიყვარული, მარსით დაინტერესება არამც და არამც არ ნიშნავდა გულგრილობას სამშობლოსადმი. პოეტი განიცდიდა როგორც ფიზიკურ სამშობლოს, ისე მის სულიერ ზეცას, “უხილავ საქართველოს”.

ტერენტი გრანელის ყოვლისმხილველი თვალი უფლის “დიდი დღის” დადგომას, ანუ ცოდვებისათვის განკითხვასაც აფიქსირებდა: “მოდიოდა დღე დიდი, ქარი ცოტაოდენი”.

“პოეზია პლანეტების” — გენიალური პოეტის ეს უნიკალური ნიგნი (უსათუოდ უნიკალური იქნებოდა, როგორც სხვა კრებულები) ავბედობით დაკარგულია და არის უდიდესი დანაკლისი როგორც ჩვენი ქვეყნისათვის, ისე მსოფლიოსთვის, რადგან ასეთი მსოფლგანცდის და ასეთი არაჩვეულებრივი აზროვნების პოეტი საერთოდ იშვიათია, თუ არა ერთადერთი.

ტერენტი უთუოდ არ ცდებოდა, როცა თავის შემოქმედებას პლანეტის, მსოფლიოს ყურადღების ღირსად აცხადებდა.

ტერენტი გრანელი დაბეჯითებით უსვამს ხაზს არა მარტო თავის დაინტერესებას მსოფლიო პრობლემებით, არამედ საკუთარი ლექსების საკაცობრიო მნიშვნელობასაც და თვითშეცნობილი პოეტური გენიის ეს განაცხადი არ უნდა მოგვეჩვენოს უსაფუძვლო ქაღალად: “და ვიცი, უსათუოდ ვარ მსოფლიო პოეტი”, “მთელ მსოფლიოს რომ დავიპყრობ, ვიცი”.

ჩვენმა დრომ ხელახლა აღმოაჩინა სულიწმიდის მიერ გაბრძნობილი შემოქმედის პოეტური პლანეტა, უფრო დიდი ძალით ინამა ეს “პოეტი ბავშვი” და ლამის ჩვენი დროის სახარებად შერაცხა მისი განუმეორებელი კრებულები. მან უკვე ჩააბარა დროს გამოცდა და ერის რჩეულთა თანავარსკვლავედში ჩაინერა.

ტერენტი გრანელი თავის სამშობლოდ ზეცას იგულვებდა: “ჩემი ნაზი სამშობლო ლაჟვარდები ცისფერი”. თავის მარადიულ სავანედ ესახებოდა “ზეციური სახლი, ცისფერი სახლი, ცისფერი ქვეყანა”. ამავე დროს, თავისი მიწიერი სამშობლოდან, როგორც მთავარი მაგისტრალიდან, მიერთვოდა მსოფლიოს, უსაზღვროს და ნატრობდა: “ღმერთო, გამაღვიძე მე სხვა პლანეტაზე”.

იოგების ფილოსოფიის მიხედვით, სამყარო დაყოფილია დაბალ, მაღალ და შუა პლანეტარულ სისტემებად. დედამინა შუა პლანეტარული სისტემის შემადგენლობაშია. სიკვდილი ყველგან არსებობს, გარდა მაღალი სულიერი პლანეტისა. ადამიანმა ისე უნდა იცხოვროს, რომ მიიღოს სულიერი სხეული და მიაღწიოს სულიერ პლანეტას.

ტერენტი გრანელი გამუდმებით ეძებდა “სხვა პლანეტას”, “მესამე გზას”, იზიარებდა სულის უკვდავების და ყოვლისშემძლეობის თეორიას, ჯეროდა “სიცოცხლე სხეულის გარეშე”. მისი “უვალი გზა” ხორცისაგან გასალწვევი, სულის გამარადისების გზა იყო, რაც სიკვდილის შემდეგ უნდა დაწყებულიყო სულიერი ნათელღების პირობების ერთგული დაცვის შემდეგ.

პოეტის სულის გზები სათავეს იღებს კაცობაში “ადამის ძის” სახით და სრულდება უმაღლეს სავანეში. დაღლილი მგზავრის მიერ განვლილი გზა მთელი გონიერი, მორწმუნე კაცობრიობის სულიერი გზაა და ამიტომაც არის იგი მსოფლიო პოეტი.

“უცნობი სფინქსის” მწუხარე მუზა ხვალ თუ ზეგ მოაზროვნე მსოფლიოს მართლაც შეძრავს.

ტერენტი გრანელის აღიარება, მისი მსოფლიო მასშტაბების დანახვა უკვე დაიწყო.

მწერალი და მეცნიერი რევაზ მიშველაძე საუბრობს მის “ცა-დამაღლებულ სულზე”, მის მიერ გაკვალულ “ახალ ბილიკზე”, “პრიმიტიულობისა და გენიალობის ზღვარზე შექმნილ მის ლიტერატურულ ციხე-კოშკზე” (“მწერლის გაზეთი”, 10-23 ივნისი, 2004 წ.).

მურმან ჯგუბურია წერს, რომ “მომავალი კოსმოდრომების პოეტის სტრიქონებში “მთელი კოსმოსი იკითხება”.

ადარებს რა ყალმისა და სიტყვის მხატვრებს — ნიკო ფიროსმანს და ტერენტი გრანელს, მურმან ჯგუბურიას ალაფრთოვანებს “გენიოსი და შეშლილი გრანელის” გენიალური პრიმიტიულობიდან გენიალურ მისტიურობამდე ამაღლებული სტრიქონები და დარქმუნებულია ამ ორი შემოქმედის (ფიროსმანისა და გრანელის) მარადიულობაში: “ასე ივლიან მხარდამხარ მხატვრისა და პოეტის ნახელავნი საუკუნეების განმავლობაში (მურმან ჯგუბურია, “მომავალი კოსმოდრომების პოეტი”, “ლიტერატურული გაზეთი”, 10-23 ივნისი, 2004 წ.).

პოეტი დილარ ივარდავა ტერენტის პოეზიაში ხედავს “საღმრთო ფერებს”, ზეციურ განზომილებებში მოარულ სულს: “მას სხეულის სიძიმე აიძულებს ამ ქვეყანაზე დროებით ყოფნას, თორემ სული ზეციური განზომილებების ლურჯ ფრინველად ჰყავს მიმინოსავით განვრთნილი”.

აკეთებს რა შედარებას უცხოელ ავტორებთან, დილარ ივარდავა მიკიბ-მოკიბვის გარეშე აღნიშნავს ტერენტის უპირატესობას: “ვერც როლინა, ვერც რემბო, ვერც ვიიონი და მით უმეტეს ნადსონი — ბოჰემისა და მელანქოლიის თავგადაკლული რაინდები, დღენიადგ ქალებივით ატირებულნი, თავიანთ ლექსებში ვერ ედრებიან ინფანტას ცრემლივით მოწკანწკარე გრანელის სტრიქონებს” (“მწერლის გაზეთი”, 22-28 ნოემბერი, 2001 წელი).

პოეტი თამაზ ფიფია ასე ალაპარაკებს ტერენტი გრანელს: “მნამს ლაჟვარდები მარადისობის და პლანეტების მნე პოეზია... მე კი ვინეკი ფრთებზე გრიგალის — განედებს ვანდე უკვდავი სული... გული, სამყაროს ნამდვილი ღერძი მე მაგრძნობინებს მსოფლიო სევდას... მინდა შორეულ პლანეტის მნამდეს — სული დაეძებს ოცნების ყურეს... სივრცენი მიხმობს მე გასაკვირი”.

და უმთავრესია აზრი, რომ ტერენტი გრანელი მარადისობის და ღმერთის რჩეულია: “მარადიული გიცავს სამყარო, ახლოს გე-გულვის თვითონ უფალი” (თამაზ ფიფია, “ფრაგმენტი გრანელის ფიქრებიდან”, “მწერლის გაზეთი”, 10-16/X, 2002 წ.).

ტერენტი გრანელის დიდი მოამაგე ლერი ალიმონაკი წერს: “ტერენტი გრანელის შემოქმედებას როცა მთლიანად წაიკითხავ, ისეთი შთაბეჭდილება გრჩება, რომ მინაზე დაბადებული კი არ არის, არამედ სხვა სამყაროდანაა მოსული. თითქოს მისტირის სხვა, უხილავ სამყაროს, სადაც რაღაც აქვს დატოვებული. ბავშვს რომ გადმოსვამ უცხო სამყაროში და არ იცის, სად მიდის, ასე გადმოსულს ჰგავს ამ პლანეტაზე” (ჟურნალი “სარკე”, 2003 წ. 26/III-1/IV).

იგი “განუწყვეტელ პოეტურ ინსპირაციაში ჩართული დუმილით იძენდა კოსმიურ ძალებს” (ლერი ალიმონაკი, “გრანელის ლანდი”, თბ. 1998, გვ. 32).

ვლადიმერ ნორაკიძის აზრით, “ყოველდღიური მოვლენა ვერ იწვევს პოეტში პოეზიის ცეცხლს, — პოეტს ანუხებს მსოფლიო რაობა, ფართო ფორმით. მისი პესიმიზმი თუ ოპტიმიზმი არ არის რუტინის, მიეთ-მოეთის, არამედ საერთოა, მსოფლიო.

...მისი რკალი ინტუიციური ცდაა მსოფლიო რკინის რკალის გარღვევის” (ვლ. ნორაკიძე, ტერენტი გრანელის პოეზია, ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, გვ. 138).

გრიგოლ შავიშვილი საუბრობს ტერენტი გრანელის პოეზიის “კოსმიურ ელემენტებზე, პოეტის “კოსმიურ იდეალებზე” (იქვე, გვ. 151).

აპოლონ ქელბაქიანის დაკვირვებით, “ტერენტი გრანელის პოეზია “ყოფნა-არყოფნის” საკითხია, სიკვდილ-სიცოცხლის” პრობლემაა. ესარის მსოფლიო სევდა, რომლითაც შეპყრობილი იყვნენ ისეთი ბუმბერაზი პოეტები, როგორც იყვნენ ბაირონი და ბარათაშვილი... გრანელის სევდა უფრო უიმედოა. ინტუიციური ხედვა ტ. გრანელში უმაღლეს ნერტილამდე აღწევს” (იქვე, გვ. 21).

მხატვარ რეზო ადამიას ნიგნები “სისხლიდან ცრემლი” (2008) და “უკვდავება სიკვდილში” (2011) წარმოადგენს “მემენტო მორის” ავტორის აპოლოგიას. მხატვარი პოეტს უწოდებს “პლანეტების მგოსანს”, “კოსმიური ფენომენის უცნაურ ბინადარს” და მის შემოქმედებაში ესმის კოსმიურ ხმათა კვილი, კოსმიური ბგერები, მარადიული მარტვილობის სიტყვები, კოსმიური მონოლოგი, კოსმი-

ური მუსიკა, კოსმიური სევდა, კოსმიური სივრცის მარადიულობაში გახმანებული გრანელისეული, წმინდანური, სევდიანი, მაგრამ მოციქულებრივი მართალი ხმა (გვ. 7), ღამეული, ნისლდაფენილი, ჩვენი პლანეტის ვარეთ გამავალი ხმა აფორიზმი: “შენ დედამინავ, უფრო მაშინებ, როცა ოცნებით ზეცას მოვიარ...”

მხატვარი გრანელის პოეზიაში ხედავს კოსმიურ მოგზაურობას, კოსმიურ სივრცეს, კოსმიურ სურათს, კოსმიურ ფერებს, კოსმიურ სიდიდეებს, კოსმიურ აზროვნებას, კოსმიურ ველს, კოსმიურ გენს, კოსმიურ სამკაულებს, კოსმიურ სულს, კოსმოსის მარადიულ სამყაროს, მგოსნის ლექსად ნააზრევ კოსმიურ სურათს, კოსმიურ სიმართლეს...

ტერენტი გრანელის გენიალურობის დაჟინებული და დამაჯერებელი მტკიცებაა რეზო ადამიას განაცხადი: “ძლიერი, ღვთისნიერი, ყოველმხრივ განწმენდილი ანგელოზური ბუნების და კოსმიურად დამოუკიდებელი სული მხოლოდ დიდ ადამიანებს და გენიებს გააჩნიათ: “ამდაგვარი სულის მატარებელი გახლდათ ტერენტი გრანელი” (იქვე, გვ 6).

რეზო ადამია საუბრობს მგოსნის “შეუდარებელ გენიაზე” და იმონმებს პოეტის სიტყვებს: “წმინდაო ღმერთო, რად გამაჩინე, მე ხომ სიცოცხლე არ მითხოვია” — მილიარდობით წლის შემდეგაც, ამ თითქმის ტრაგიკულ გოდებას მწარედ იტყვიან სიკვდილის კარამდე მისულნი... ამდაგვარი, კოსმიური პოეტური თემის გახსნა, თანაც ასეთი მაღალი დონით, თუ მუსიკალური სიღრმეებით და მაღალმხატვრულად, მხოლოდ გენიათ ძალუძთ” (იქვე, გვ 7).

რეზო ადამიას გენიებად, კოსმიურ წმინდანებად ესახება ნიკო ფიროსმანიშვილი და ტერენტი გრანელი: “...ორივე გენია წმინდანებაა კოსმიურ სივრცეში... ისინი უფალთან მარადისობაში თანაარსებობენ” (იქვე).

“გაზაფხულის საღამოა მშვიდი, ხიდან ხეზე გადაფრინდა ჩიტი” — ასეთ კოსმიურ ბგერებს, ალბათ, მთავარანგელოზის გაფრენისას მისი უნაზესი ფრთათა რხევა თუ ტოვებს”...

“ლექსით “ფიროსმანი” ტერენტი გრანელი მსოფლიოს პოეზიის შედეგთა გალერეაშია ექსპონირებული” (იქვე, გვ. 14).

ტერენტი გრანელი იყო კოსმიური სულით და სევდით ნაკვები პოეტი. გრანელში ჩაისახა და მკაფიო სურათად ჩაიხატა ადამიანის მოდგმის მარადიული ტრაგედია, სული და მისი ბედის მთლიანი სახე” (იქვე, გვ. 3).

“ალბათ, წინაპართა კოსმიური ველის ცოცხალი ხაზიც უნაკლოდ გადიოდა ტერენტის სულში” (იქვე).

“ტერენტი გრანელმა მთელი მსოფლიო შემოიტანა თავის სულში, კოსმიურ პრობლემებს ლირიკით გასცა პასუხი” — სამარ-

თლიანად აღნიშნავს მკვლევარი აპოლონ ჟორდანიას (“დრო და შემოქმედება”, თბ. 1987).

“ბედნიერი ხარ, თუ დრო გათანგე და მის სალესზე სული ალესე”, მიმართავს ზვიად გამსახურდია მგლოვიარე სერაფიმს (“მარტოობა” — ტ. გრანელს, “მწერლის გაზეთი”, 22-28 ნოემბერი, 2001).

მუხრან მაჭავარიანი ტერენტი გრანელს უწოდებს “ჭეშმა-რიტ პოეტს, ვაჟას ნაღდ აჩრდილს” (“დიდ სალამს უძღვნის ახლა მუხრანი”, “მწერლის გაზეთი”, 2001, იქვე).

მერაბ კოსტავა გაოცებულია იმით, როგორ “ჰკვირობდა სულეთის სიღრმეს “მემენტო მორის” ავტორი და საზღვრის გაღმა გაღწეულად წარმოიდგენს მას: “ეს დედამინა აკრთობდა გრანელს, როცა ოცნებით ცაში ვიდოდა, იმ ცეცხლის ალით თვით დაიგრაგნა, ვიდრემდე საზღვარს გადავიდოდა” (მერაბ კოსტავა, “გალაკტიონი”).

პარიზში მცხოვრები ქართველი, ტერენტი გრანელის შემოქმედების მთარგმნელი და მკვლევარი დათო თოთიბაძე ხაზს უსვამს კოსმიური სივრცეებისადმი ტერენტი გრანელის ინტერესს: “ღამე შეახსენებს პოეტს შემოქმედების უსასრულობას და კოსმიური სივრცეების მონაწილედ ხდის” (დათო თოთიბაძე, ტერენტი გრანელი, ხელნაწერი).

აქვე ნათქვამია, რომ ტერენტი გრანელმა “მთელი ცხოვრება მარტოსულად გაატარა და შეეპარა კოსმიური სპლინის თავისებური ნაირსახეობა, რომელიც შემდგომში მისი შემოქმედების ფუძედ და შთაგონების ერთ-ერთ წყაროდ გადაიქცა” (იქვე, გვ. 38).

შემდეგ “სამყაროს სინათლედ ქცეული პოეტი, როგორც იქნა, თავის ორმაგ განზომილებას იღებს, მისტიურს და კოსმიურს — ამას უწოდებს გრანელი “მესამე გზას”, ცხოვრების აზრს, მიწიერ ცხოვრებასაც, რა თქმა უნდა, მაგრამ უპირველესად ციურ და სულიერ ცხოვრებას. მან გადალახა ადამიანური განზომილება, რომ შემოქმედის სიტყვით შთაგონებული წინასწარმეტყველი გამხდარიყო” (იქვე).

ტერენტი გრანელმა “საუკუნოვანი ომი გადაიხადა ყოფნა-არყოფნის კანონმდებელთან — დროსთან და სძლია იგი. მისმა ნაგვემმა სულმა ლოცვით გამოაღწია მეოცე საუკუნის მშფოთვარებასა და უღმერთობას და განწმენდილი, ოცდამეერთე საუკუნის კარიბჭესთან ლეგენდად მდგარი, განახლების ძალითა და რწმენით გვიხმობს ახალ საუკუნეებთან მისაახლოებლად” (ლერი ალიმონაკი, მამანტი როგავას წერილიდან “ტერენტი გრანელი”, ქართული მწერლობა — XXI, 1 (5), 2009, გვ. 21-22).

“...ქვეყნად მოვლენილი გრაალის თასში ჩამოღვრილი სისხლისა და სულის მატარებელი წმინდა პოეტი შინაგანი, მშობელი

ერის გულისხმით ენაცვლება ჯვარზე გაკრულ ქრისტეს, რათა საბოლოო დაღუპვისგან იხსნას ადამიანთა სულები, ქართველ ერში რომ არ ჩაკვდეს თავისუფლების ნაპერწკალი, სიყვარულისა და ღაზარეს აღდგინების დიადი მომავლის რწმენა” (მამანტი როგავა, იქვე, გვ. 28).

თავი V

ანტიციპაციით მომადლებული ტერენტი გრანელი

წინასწარმეტყველური ხილვები

განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ის, რასაც ტერენტი გრანელი სულის თვალთ ხედავდა.

„ვუმზერ სამყაროს ღია თვალებით“ (თუ ხარ წვიმისთვის 1,63), ამბობდა პოეტი და ღია თვალებით მზერა, ანუ უცდომელი მზერა მხოლოდ უფლის, წინასწარმეტყველთა, საღვთო სიბრძნით მომადლებულთა ხვედრია: „დიდგანმზრახველო და მრავალმოქმედო, რომელსაც ღია გაქვს თვალები ადამის ძეთა საქციელის მიმართ, რათა მიაგო თითოეულს თავისი საქციელისა და თავისი ნა-მოქმედარის მიხედვით“ (იერემია წინასწარმეტყველი, 32,19)(2,156).

ტერენტი გრანელი ხედავდა აჩრდილებს, ბრილიანტებით შემოსილ ლანდებს, ასტრალურ ორეულებს, ბედის მწვერვალს, სიცოცხლის ბოლოს, უსაზღვროებას, მარადისობას, უხილავს, გონიერ ცას ანუ ღმერთების ცას, რომელსაც ბიბლიაში „ცანი ცათანი“ ეწოდება.

პოეტი მონუსხული იყო სულიერი ზეცის ბრწყინვალეობით: „...რა ბრწყინვალეა ცა იქაური“ (ახლაც ვიგონებ) (3,57).

ცასთან „კომუნიკაციის“ უნართ მომადლებულს, მაღალი, „ბრწყინვალე ცის“ დუმილიც ესმოდა: „...მაღლა ბრწყინვალე ცის დუმილია“ (თეთრი დღეები) (1,73).

ამქვეყნიური მიეთ–მოეთისგან განრიდებულს, „ცა უცნაური“ აძლევდა შთაგონებას: „ეს ჩემი ლექსი, ცა უცნაური, მორჩა, არ მესმის ქუჩის ხმაური (შვიდია სრული) (1,179).

ესაია წინასწარმეტყველი ხედავდა „შორეულ ქვეყანას“ (ესაია, 33,17) (2,97).

გალაკტიონ ტაბიძეს ესიზმრებოდა „რადაც წმინდა, შორი ქვეყანა“ (მე მესიზმრება) (4,97).

ტერენტი გრანელი ეძებდა ჩვეულებრივთათვის უხილავ შორეულ, მარადიულ, „ცისფერ სამყაროს“ (მე ისევ ცისფერ სამყაროს ვეძებ) (3,58), „მე ყოველთვის ვგრძნობ შორეულ და მარადიულ სამყაროსთან ახლობელ კავშირს“ (3,267).

ხედავდა ზეციურ, საღვთო ნათელს: „დგება ნათელი ისევ ზენარის (მე რა ვქნა) (1,202)

ხედავდა ანგელოზის ფრთებს, ანუ ნმინდა, მფარველ სულს: „ჰაერში ირხევა ფრთები ანგელოზების“ (ფარული ვედრება) (1,187).

ხედავდა სულის ლანდს: „და სულის ლანდი ისევ გაჩნდება და ისევ მოვა დღე შერიგების“ (ისევ დადგება სურნელი ნისლის) (1,234).

„მემენტო მორის“ ავტორი ამჩნევდა „ცისფერ სულს“ (უცნობ საფლავთან), ხედავდა თანამედროვეთა სულს: „მე თითქოს ვხედავ და თითქოს ვუმზერ შენს სულს, ტანჯვისგან გასპეტაკებულს“, მიმართავდა აკაკი ანდრიაშვილს.

„ღმერთი არის სული და მისი თაყვანისმცემელნი თაყვანს უნდა სცემდნენ სულითა და ჭეშმარიტებით“, ნათქვამია იოანე სახარებაში (იოანე, 4,24) (5,184).

პავლე მოციქულის მიხედვით, „...უფალი სულია და სადაც უფლის სულია, იქ თავისუფლებაა“, (პავლე მოციქული, II კორინთელთა, 3,17) (5,388).

ღმერთი „სულია სახიერი“, ღმერთი „სულია ჭეშმარიტებისა, რომელიც მამისაგან გამოვალს“ (პეტრე იბერი (ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი) (6,16,14,15).

ტერენტი გრანელს ეიმედებოდა უფლის სულის მოვლინება „...მოვა ცისფერი სული“ (უცნობ საფლავთან ვდგავარ) (1,130).

მორწმუნე პოეტის სულისთვის ახლობელი იყო უზენაესი ცეცხლი: „... და სულს ცეცხლისკენ მივყავარ თრთოლვით“ (ხამთრის მოახლოება) (1,138).

„შორეულ სინათლეში“, „სულის გადაღმა“ ჭვრეტდა „კანდელს“ და მოსალოდნელ სიმძიმის: „სულის გადაღმა ელავს კანდელი და განსაცდელი შორეულ რიცხვის“ (შორეული სინათლე) (7,62).

ტერენტი გრანელის მზერას ანგელოზები ევლინებოდა როგორც მიწაზე, ისე ზეცაში: „მე მგონი ანგელოზები დაფრინავენ როგორც მიწაზე, ისე იმ შორეულ ქვეყანაში, რომელსაც ეწოდება ზეცა“ (1,267).

ანგელოზის მფარველობას შეიგრძნობდა: „გულს მფარველი ანგელოზი იცავს“ (ნელა მივალ) (1,168).

პოეტის მზერა სწვდებოდა ყოფნის დასასრულს: „შორიდან ვხედავ ყოფნის დასასრულს“ (გუშინ ამ ხესთან) (1,82).

ხედავდა სულის გაფითრებას: „ფითრდება სული მზეზე მოღლილი“ (ხამთრის მოახლოება) (3,18).

პოეტის იდეალი იყო სულში დავანებული „ცისფერი ყვავილი“ (ყვავილი საღმრთო სახელია): „და ცისფერი ყვავილი გამოჩნდება სულიდან“ (შორეული ყვავილები) (1,162).

მისი ფიქრის საგანი იყო „ცისფერი ღამე“: „მე მაინც ვფიქრობ ცისფერ ღამეზე“ (ეხლა ჩემს ირგვლივ) (1,119).

ვფიქრობთ, „ცისფერი ღამე“ მზიანი ღამის“ იდენტური სახეა და ღმერთის სახელია (8).

პოეტისთვის ბუნებრივი იყო საღვთო ნისლის განცდა: „...ეს წმინდა ნისლი, ეს წმინდა კვირა“ (ეს ჩემი ლექსი) (1,180).

სულით თვალი აფიქსირებდა „წმინდა შარას, წმინდა ქვებს“: „...ეს წმინდა შარა, ეს წმინდა ქვები“ (შარა) (1,166).

გზა, შარა საღვთო სახელია: „... აჰა, გზა, იარეთ მასზე, როცა მარჯვნივ ან მარცხნივ გადაუხვევთ“ (ესაია, 30,21) (2,136).

ქვა ქრისტეს პარადიგმაა: „ასე ამბობს უფალი ღმერთი: აჰა, ქვა დავდევნი სიონზე საძირკვლად, ქვა გამონაცადი, ძვირფასი ქვა-კუთხედი, მასზე მინდობილი არ აჩქარდება“ (ესაია წინასწარმეტყველი, 28,16).

შორეული უსაზღვროების (ღმერთის) სავანეში გაჭრილი სული ხედავდა ზეციურ მეუფეს, საკუთარ აჩრდილს ანუ სულს: „შორიდან ვხედავ საკუთარ აჩრდილს, შორიდან ვხედავ უსაზღვროებას“ (ფიქრიდან ვხედავ შორეულ მიზანს) (1,228).

საკუთარ აჩრდილს ანუ მეორე მეს ესაუბრებოდა: „მთაზე დავდივარ და ვგრძნობ ანთებას, საკუთარ აჩრდილს ვესაუბრები“ (მძიმეა წამი) (1,93).

გულით გრძნობდა „ყრუ ბედისწერას“: „ყრუ ბედისწერა“ გეცემა გულზე“ (მძიმეა წამი) (1,92-93).

ტერენტი გრანელი ხედავდა „ფიქრის ნავებს“: „ისევ გამოჩნდნენ ფიქრის ნავები“ (მოდის ახალი ფიქრთა კრებული) (1,187).

ანგელოზური სულის პოეტი ინტუიციით ამჩნევდა სხვათა გულში დაბინავებულ მხეცს და ეს განაპირობებდა მის გაუცხოებას მტაცებელთა მასისგან: „ვარ ეხლაც კენტად, მიმზერს გულიდან მხეცი, მოვედი შენთან, მე ანგელოზი ზეცის (ვარ ეხლაც კენტად).

ტერენტი გრანელს აქვს ერთი შეხედვით უცნაური ფრაზა: „და ღრუბლის ბავშვი ჩაივლის მზესთან“ (დადგა მაისი) (1,109).

ღრუბელი, მარიამ ღვთისმშობლის სიმბოლოა (9, 124).

ღრუბლის ბავშვი“ არის ქრისტე, მზე-მამაღმერთი.

უზენაესთან სულიერ კავშირზე მიმანიშნებელი ფრაზაა: „ეხლა შორის ელავს ცა მოწმენდილი და მიხმობს ქრისტე მე ვარსკვლავიდან“ (პოეტი პატიმარი) (1,35).

პოეტის ღვთიურ სულს შეგვაგრძნობინებს შემდეგი ფრაზა: „სულთან ახლა ცისფერი შუქი მარადისობის“ (მარადისობის ლაჟვარდება) (1,68).

მარადისობა, მარადისობის მამა „ღმერთის სახელია (ესაია წინასწარმეტყველი, 9,5)

შუქი უფლის პარადიგმა დავით წინასწარმეტყველის ფსალმუნში: „რადგან შენთან არს წყარო სიცოცხლისა, შენი შუქით ვხედავთ სინათლეს“ (ფს. 35,10).

„...იხსენი ჩემი სული სიკვდილისაგან, აგერ, ჩემი ფეხი ნაბორძიკებისაგან, რათა ვიარო ღმერთის წინაშე სიცოცხლის შუქით“ (ფს. 56,14).

პოეტის სულს მარადისობის შუქი, ვარდის (საღვთო სახელია) შუქი აბრწყინებდა: „თეთრი შუქი ინთება ჩემი სულის და ვარდის“ (შემოთხილული ცრემლები).

„ღმერთო, სიცოცხლის შუქი მაღირსე“, ევედრებოდა უფალს ძე ღმერთის სხივით გაბრწყინებას.

ასევე ელოდა პოეტი ღმერთს – სასწაულს: „ახლა სასწაულს მხოლოდ მე ველი“ (ვერ გიღალატე) (1,72).

ტერენტი გრანელს ენუგეშებოდა „ღმერთი სასწაულის მოქმედი“ (ფს. 76,15).

ეიმედებოდა „საოცრება“: „...საოცრება მოგელის შენ, ტერენტი გრანელი“ (მონოლოგი უდაბნოს ყვავილებზე).

„უცნობი სფინქსი“ იდგა „საოცრების კარებთან“, მოელოდა „საოცრებას“ (ცისფერი სიშორე, 1,40).

საოცრება და კარი საღვთო სახელებია: „უფალი... გაიხსენეთ მისი ნამოქმედარი სასწაულები, საოცრებანი და სამართალნი მისთა ბაგეთა (ფს. 104,5).

„კვლავ უთხრა იესომ: „ჭეშმარიტად გეუბნებით თქვენ: მე ვარ კარი ცხოვართა“ (იოანე, 20,7).

ტერენტი გრანელი ფიქრობდა „შორეულ ხეზე“, „ძვირფას ხეზე“ (ხე საღვთო სახელია), უმზერდა უსაზღვროებას, მარადისობას (უსაზღვროება, მარადისობა საღვთო სახელებია).

სიზმარი შეიძლება იყო წინასწარმეტყველური (10, 26, 255).

ძალზე ხშირად გვხვდება ტერენტი გრანელის ლექსებში სიზმარი, არა მარტო როგორც განცდილის დაფიქსირება, არამედ მოსალოდნელი მოვლენების წინასწარი ქვრეტა.

სიზმრით გვამცნობს პოეტი სულში უფლის ჩასახლებას, რაც უფალ გზებზე სვლის, თავისუფლების, ზნეობრივი ამაღლების, მშვენიერებასთან ზიარების მომასწავებელია: „თითქოს ვიყავი ათი წლის ბავშვი, თითქოს ვიყავი ბავშვი–უფალი. არ ქროდა ქარი და უცხო ბაღში მე მივდიოდი თავისუფალი. თითქოს მესმოდა ყორნის ჩხავილი, წინ იშლებოდა გზები უფალი. ხელში მეკავა თეთრი ყვავილი და მივდიოდი თავისუფალი“ (სიზმარი) (7,132).

ახალი აღთქმის მიხედვით, თავისუფალი მხოლოდ უფლის მონაა: „...უფალში მონოდებული მონა უფლის თავისუფალია, ასევე

მოწოდებული თავისუფალიც ქრისტეს მონაა (პავლე მოციქული, I კორინთელთა, 7,22).

პოეტი გრძნობდა მარადიულ ცას: „მე ოცნებით მოვშორდები მიწას, გული იგრძნობს მარადიულ ლაყვარდს“ (მარადისობის ლაყვარდები) (3,32).

მომავალში მოსალოდნელ მოვლენებს შეიგრძნობდა ინტუიციურად: „სულის გადაღმა ელავს კანდელი და განსაცდელი შორეულ რიცხვის“ (შორეული სინათლე) (3,156).

მთელი სამყაროს მოვლენები ფიქსირდებოდა უკიდევანო სულში: „მე ხომ ვიგრძენი მთელი სამყარო“ (ჩემი ბედი) (1,217)

განსაკუთრებული სიახლოვე ჰქონდა მის სულს შორეულთან, მარადიულთან: „მე ყოველთვის ვგრძნობ შორეულ და მარადიულ სამყაროსთან ახლობელ კავშირს“ (1,267).

პოეტი ირწმუნებოდა: „ვგრძნობ მსოფლიოს და უსაზღვროს ვეტრფი“ (სამშობლოს) (1,94).

„მემენტო მორის“ ავტორი იყო „შორი გზით“ (ღმერთის გზით) მავალი, შორი პლანეტების განმცდელი: „ნახევარია ორის, მიდის ჩემი გზა სწორი. ნახევარია ორის, მიპყრობს პლანეტა შორი“ (ნახევარია ორის) (1, 172).

ტერენტი გრანელს აინტერესებდა „სულის მხარე“ (გუშინ ამ ხესთან) (1,82).

ბედისწერის ხაზები კვეთდნენ მის გონიერ გულს: „ყრუ ბედისწერა გეცემა გულზე“ (მძიმეა ნამი) (1,92-93).

„უცნობ სფინქსად“ მოვლენილ პოეტს აწამებდა ყველგანმყოფობის, მთელი მსოფლიოს გულისგულში ჭვრეტის, საკაცობრიო ტკივილების დაამების სურვილი: „ახლა მთვარიანი ღამეა და მწვავს სურვილები, ერთი და იმავე დროს, სწორედ ახლა მინდა ვიყო ყველგან, მინდა მთელი მსოფლიო გადაიშალოს ჩემს წინ, როგორც ერთი ნაჭერი მიწა, აქედან ვუმზერდე პარიზში მიმავალ ადამიანს. მინდა ხელში მეკავოს მთელი მსოფლიო, როგორც ბურთი“ (ტერენტი გრანელის დღიურები).

გონით გულში მიმდინარე პროცესებს ჭვრეტდა: „შენ ჩემო თავო, გრძნობ გულის ანთებას“ (წვიმიანი დღე) (1,94).

ცისფერ უსაზღვროებასთან იყო დაკავშირებული, მაგრამ სულის ყვავილს, მიმოზებს (ღმერთის სიმბოლოებია) გრიგალი ეშუქებოდა და დროის ავბედითობას თრობით, ღვინით გაურბოდა გალაკტიონივით: „არ ვესალმები ამგვარ დროებას, გრიგალი არხევს სულის მიმიზებს, ახლაც ვგრძნობ ცისფერ უსაზღვროებას და თანაც ვფიქრობ წითელ ღვინოზე“ (არ ვესალმები ამგვარ დროებას) (1,102).

იდუმალი მაინც არ ტოვებდა და მინიურ უკეთურობებს ავინყებდა: „და ის ყოველთვის იდუმალია, რაც ჩემში ინვევს აღფრთოვანებას“ (მას შემდეგ) (1,106).

მის გულს ემშობლიურებოდა ფასდაუდებელი იაგუნდები: „გულს რად უღირდა იაგუნდები“ (დაბრუნება ნავთლულიდან) (1,116).

იაგუნდი მარიამის სახელია (9,124).

ზეციური ნამები უამებდა გულის წყლულებს: „და ვგრძნობ ზეციურ ნამებს“ (ვაკიდან) (1,25-26).

ზეციური ვარსკვლავი (საღმრთო სახელი) ანათებდა გულს იმედებით: „ღამეა, ცაზე ვარსკვლავი ერთი მიღვიძებს გულში სხვა-ნაირ იმედს“ (1,26).

უბედობას თრგუნავდა უხილავზე ფიქრით: „ბედს გავფუროდი და გული გავხსენ და ვსაუბრობდით ჩვენ, უხილავზე“ (ბედს გავფუროდი) (1,53).

ტერენტი გრანელის პოეზიის წინასწარმეტყველურ ხასიათზე მიუთითებენ მისი შემოქმედების მკვლევარები.

„წუთისოფლის მიზეზ–შედეგობრივ ბორბალზე მბრუნავმა“ ტ. გრანელმა ზუსტად „გამოთვალა“ თავისი ხვედრი, დასასრულს რომ უახლოვდებოდა. კარგად უწყოდა, საით მიჰქანებდა დროის უღმობელი, მაგრამ კანონზომიერი ქროლვა: „მე რა მომელის, არ ვიცი განა? ვიცი, სად მიჰქრის დღეთა კრებული“... მის არსებაში ხომ ჩასახვამდე ლივლივებდა ბედისწერის ტბა. სიყრმიდანვე ცნობისწადილით უმზერდა ამ ტბის შფოთვას, უსმენდა მის იდუმალ მღერას და გულდასმით სწავლობდა მის აქაფებულ და უდაბურ სანაპიროებს... მთელი თავისი ცხოვრება წინასწარ ამოეკითხა ამ ხილულ, მაგრამ არარსებულ პერგამენტზე, წერს ლერი ალიმონაკი (11,88) „წინახილვის შეგრძნება, ცნობიერ და არაცნობიერ თვითშემეცნებათა ერთობლიობის შედეგი“.. საშუალებას აძლევდა განეჭვრიტა თავისი „მომავალი ბედისწერა“... ამ წინახილვით ძალუძდა „სხვათა ფიქრების წვდომა, დროისა და სივრცის მოახლოება“ (იქვე, გვ. 136).

საფრანგეთში მოღვაწე ქართველი დავით თოთიბაძე, რომელმაც ფრანგულად თარგმნა ტერენტი გრანელის ლექსები წერს: „ტერენტი გრანელმა „გადალახა ადამიანური განზომილება, რომ შემოქმედის სიტყვით შთაგონებული წინასწარმეტყველი გამხდარიყო. მას ჰგონდა „წინაგრძნობა უმაღლესი რეალობის, უსასრულობის. ის გადასცემს სხვებს წინასწარ ცოდნას სხვა სამყაროს შესახებ, რომლისკენაც წაიყვანს კარგი მოძღვარივით. პოეტი ... არის ნიშანი, შეტყობინება რჩეული არხების, გამორჩეული ბედისწერის“ (12,46).

ლიტერატურა

1. ტერენტი გრანელი, ტ. I. თბ. 1990
2. ბიბლია ორ ნიგნად, ნიგნი II, 1990
3. ტერენტი გრანელი, ასი ლექსი, თბ. 2005
4. გალაკტიონ ტაბიძე, რჩეული, 1977
5. ახალი აღთქმა და ფსალმუნები, 1992
6. პეტრე იბერი (ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი) შრომები, თბ. 1961
7. ცისფერი სიშორე, თბ. 1998
8. ტიტე მოსია, ოქსიმორონი მზიანი ღამის პრობლემატიკა, თბ. 1999
9. ტიტე მოსია, საღვთისმშობლო სახისმეტყველება, 1996
10. კარლ გუსტავ იუნგი, ანალიზური ფსიქოლოგიის საფუძვლები, სიზმრები, თბ. 1995
11. ლერი ალიმონიკი, კვირის ნირვები, თბ. 1984
12. დავით თოთბაძე, ტერენტი გრანელი, (ხელნაწერი).

ნათელსმენის ფენომენი

ტერენტი გრანელს, ნათელხილვასთან ერთად, ნათელსმენის უნარიც გამოარჩევდა.

ქრისტეს სისხლიანი ბედის თანაზიარს, უდაბნოდან ესმოდა ზარის ხმა: „ეს იყო დარდი, სულის დაღალვა და სისხლიანი ბედი ქრისტესი... გესმოდა ზარის ხმა უდაბნოდან და განვალებდა თოვლი და ქარი“ (MARCUEBITE) (1,177).

გალაკტიონი ამხელდა „ყრუ საუკუნეს“, რომელსაც სმენა დაეგმანა საღვთო ჰანგებისთვის (ყრუ საუკუნეს) (2,603).

ტერენტი გრანელისთვის დროის მახასიათებელი გამხდარიყო „ყრუ ფიქრები“: „მაშინებს ყოფნა ყრუ ფიქრებში გამოხვეული“ (სონეტი), „ყრუ ბედისწერა იყო მისი ხვედრი: „ყრუ ბედისწერა გაეცემა გულზე“ (მძიმეა წამი) (1,92-93).

„უცნობი სფინქსი“ თავის მართალ ხმას ზეცას აწვედნდა და სამყაროს აღვიძებდა: „ახლა ჩემი ხმა ზეცას მოიარს“ (ნელა ქრებიან) (3,50).

ტერენტი გრანელის პოეზიაში ოცნება ლერწმის რხევის ხმას გამოსცემს და ცის კალთაში პოულობს ადგილს: „ჩემი ოცნება შეირხევა, როგორც ლერწამი და ცის კალთაში დაისვენებს სევდიან ძილით“ (სონეტი) (1,168).

პოეტი „კომუნიკაციას“ ვილაც მარსიანელთანაც ამყარებს: „ძვირფასო ვტირი და ყოველ ღამე ვსაუბრობ ვილაც მარსიანელთან“ (ვიგონებ სოფელს) (1,184).

ნათელმსმენს „სულის მიმოზების“ რხევაც არ გამოეპარება: „არ ვესალმები ამგვარ დროებას, გრიგალი არხევს სულის მიმოზებს“ (არ ვესალმები ამგვარ დროებას) (1,102).

ლექსში „მონოლოგი უდაბნოს ყვავილებზე“ პოეტი შეიგრძნობს, როგორ „იმოსება“ მისი ოცნება: „ვარდისფერი ოცნება ქარზე შეიმოსება და ინვევს გაოცებას შორეული ალები“ (3, 67).

პოეტს ესმის „შრიალი იღუმალ ძალთა“ (ქალი მატერებელში“ (1,61).

ესმის „ცრემლის შრიალი“, ოცნების თეთრი ნავების ქროლვა (3,28), „თეთრი ფიქრის თარეში“ (ხომ მალეღვებს მე ასე) (3,78).

პოეტს ესმოდა „გულის ტირილი“ (ჩემს წინ), როიალის ტირილი (გათავდა, მორჩა), როიალის კვნესა, ბაბილონის ნაპირთან ყორნების რეკვა (მონოლოგი უდაბნოს ყვავილებზე) (3, 67).

ტერენტი გრანელის სულში ქარები მღეროდნენ (დაბრუნება), 3, 90).

საიქიოდან მშობლების ძახილი სწვდებოდა სმენას: „თითქოს მე-ძახის საიქიოდან მამა სამსონი, დედა ივლიტა“ (დედ-მამის და ნათესავების მოსაგონარი) (1,66).

„მგონია, ციდან მეძახის ვილაც“, ამბობდა პოეტი და მერე აკონკრეტებდა, რომ ეს უფლის ხმა იყო: „ეხლა შორს ელავს ცა მონმენდილი და მიხმობს ქრისტე მე ვარსკვლავიდან“ (1,35).

იმედებს ყოველთვის „შორი ცა“ – ღმერთების ცა უგზავნიდა: „და იმედს მაძლევს ახლაც შორი ცა, მარად მუქი“ (მორჩა, არავის ველი) (1,73).

„ზარებში მიუსავლეთის“, „სხვა ზარების“ ხმა აძრწუნებდა: „მე რომ მაშფოთებს, სხვა ზარებია, მიუსავლეთში მივემგზავრები“.

ხორცისგან განშორებული სული „შორეულ ღრუბლის სანაპიროდან“ შორეული „წვიმის“ ხმას შეიგრძნობდა, კუბოსთან მდგარ სეარაფიმებს ხედავდა და ღვთისმშობლის ტირილი ესმოდა: „მე თეთრ კუბოში ჩუმად მეძინა, მოჰქონდათ ვარდი და გვირილები... და ეცემოდნენ სადღაც წვიმები, შორეულ ღრუბლის სანაპიროდან. კუბოსთან იდგნენ სერაფიმები და ღვთისმშობელი ჩემზე „ტიროდა“ (მიცვალებულის დღიურიდან) (3,96).

„შორეული ღრუბელი“ მარიამის სიმბოლოა (4,124).

წვიმა ძე ღმერთზე მიგვანიშნებს, დავით წინასწარმეტყველის ფსალმუნში ღმერთი არის „ბარაქიანი წვიმა“ ფს. (67, 10) (5, 590).

ტერენტი გრანელის სჯეროდა, რომ გლოვის ზარებით მავალი თეთრი კარეტა მის მგლოვიარე სულს სამოთხეში მიიყვანდა: „გლო-

ვის ზარებით გამაქანებს თეთრი კარეტა და ჩემი სული სამოთხეში მიაგოდებით“ (ლოცვა მთვარესთან) (1,156).

საფრანგეთში მცხოვრები ქართველი, ტერენტი გრანელის პოეზიის მკვლევარი „დავით თოთიბაძე აღნიშნავს: „ტერენტი გრანელი ჰგავდა „განდობილს“, ესმოდა მიღმა სამყაროს ძახილი“ (6,37).

ლიტერატურა

1. ტერენტი გრანელი, ტ. I, თბ. 1991
2. გალაკტიონ ტაბიძე, რჩეული, თხზულებანი ორ წიგნად, წიგნი I, 1988
3. ტერენტი გრანელი, ასი ლექსი, თბ. 2005
4. ტიტე მოსია, საღვთისმშობლო სახისმეტყველება, 1996
5. ახალი აღთქმა და ფსალმუნები, 1992
6. დავით თოთიბაძე, ტერენტი გრანელი (ხელნაწერი)

სიკვდილის აჩრდილების გამოცხადება

ათეისტურ საზოგადოებას, რომელიც მინას, ნივთს, მატერიას აიდგალებდა და სულის უკვდავება არ სწამდა, არ შეეძლო გაეგო ტერენტის განაცხადი: „... ისევ ვეძებ მარადიულ ყოფას, სიკვდილია სიცოცხლეზე მეტი“ (გული მტკივა და ოცნებას მივსდევ) (1,144).

პოეტი იზიარებდა მოსაზრებას, რომლის მიხედვითაც, ადამიანისთვის სანუთრო, მიწა დროებითი, ხანმოკლე სამყოფელია, ხოლო წმინდა სული თავის მარადიულ სახლს—ღმერთის სავანეს უბრუნდება გარდაცვალების შემდეგ. როცა სული ტოვებს თავის ხორციელ გარსს, მარადისობაში ივანებს. სულის განთავისუფლებისა და ზეცაში დამკვიდრებისთვის, აუცილებელია ხორციელი განწმენდა, ცოდვების მონანიება.

პოეტი ხედავდა „მიცვალებულ დედას“ (სიზმარი), „დედის აჩრდილი“ დებს და მამას აბარებდა (დაბრუნება სოფელში) (2,95). დედის აჩრდილი ელოდა გზაში (ჩემო ზოზია, მე წავალ მალე) (2,92,99).

ტერენტი გრანელმა იწინასწარმეტყველა თავისი გარდაცვალების წელი, თვე და რიცხვის განსაზღვრაში ხუთი დღით შეცდა(3,4).

სიკვდილის შემდეგაც პოეტს ისევ „ცისფერი ზეცის“ „განაჩენი“, თბილისის მიწაში დასაფლავების ეიმედებოდა: „ქარი ატირდა მზესთან, ცისფერი ზეცა მიგლოვს. მე, გაფითრებულ პოეტს, თბილისის მიწა მიხმობს“.

იწინასწარმეტყველა თბილისში დასაფლავება: „მალე მოვკვდები და ვიცი, გულზე რომ დამაყრიან თბილისის მიწას“.

„ო, როგორ მორბის ლანდი სიკვდილის“, „ვხედავ სიკვდილის ყვითელ მანტიას“ – ასე შინაურით დაიახლოვა პოეტმა გარდუვალთან შეხვედრა.

სიკვდილსაც სიცოცხლეში განიცდიდა: „სიკვდილს განვიცდი და მოდის მთვარე და თითქმის ვიცი, რა ხდება გარეთ“ (1,82).

„შორიდან ვხედავ ყოფნის დასასრულს“ (გუშინ ამ ხესთან), გვაუნყა ნათელხილვის უნარით მომადლებულმა.

სიკვდილი არ აფრთხობდა, რადგან გაშინაურებული ჰყავდა: „...დამეძებს გარეთ, ვერ მოვიცილე, სალამი ქარებს, სიკვდილს, სიცივეს“ (მისალმება ზამთრისადმი) (4,95)

სიკვდილის განცდა გაგვიცნობიერა ლექსში „გადარჩება?“ „ჩემს გარშემო ბურია, ჩემს გარშემო ნისლია, მოჩვენება შემოდის ღია თვალთა გუგებში“ (4,34).

თავისი სიკვდილიც ქვეყნის უსმართლობის ქრილში მოიაზრა: „მე ვსტირი ქვეყნის უკულმართობას და ჩემს დაღუპვას აუცილებელს“.

იქნებ მის ლექსებში პეტრე-პავლეს სასაფლაოს ხსენებაც არ იყო შემთხვევითი, სადაც მისი სამარე გაითხარა. მინიატურაში „სიკვდილის შემდეგ“ წინასწარმეტყველებდა: ... ჩემი კუბო იქნება სადა და პროცესია უცრემლო.

მე დამასაფლავებენ შუადღის ორ საათზე თბილისის ახლო.

მხოლოდ ცხედართან მდგომ პოეტებს მოაგონდებათ ჩემ და-ნისლულ ლექსებიდან სტრიქონები.

ჩემს საფლავს დადგება მზე შორეულ რიცხვის... (4,375).

პროფესორი სერგი ჭილაია წერდა: „გასაოცარი წინაგრძნობა ჰქონია გრანელს. მისი გასვენებისას ყველაფერი ისე იყო, როგორც აღწერილი აქვს პოეტს. ოღონდ ზამთრის ნაცვლად შემოდგომა იყო და შემოდგომის ეს წვიმიანი დღე უფრო გულის დამალონებლად გვაგონებდა გრანელის წინასწარმეტყველურ სიტყვებს მისი მინიატურიდან „სიკვდილის შემდეგ“ (5,223).

ლადო გუდიაშვილი წინასწარმეტყველურს უწოდებს ტერენტის ლექსს ნიკო ფიროსმანზე: „სულ ახალი ჩამოსული იყო ტერენტი თბილისში, ფიროსმანზე რომ სონეტი დაბეჭდა. საკვირველია, პროვინციიდან სულ ახლახან ჩამოსულმა, თბილისის კოლორიტს ხეირიანად რომ არ იცნობდა, რა საოცარი მისტიკური ხილვით იხილა ფიროსმანის ბედისწერის ტრაგედია, რომელიც მისივე ტრაგიკული ხვედრის თვითხილვაც იყო“ (5, 57-59).

უჩვეულო იყო მისი საფლავის ბედიც. ფიროსმანივით, მის საფლავსაც დაკარგვა ემუქრებოდა, რომ არა პოეტის მეგობრის-კონსტანტინე გაჩეჩილაძისა და მამა შიო თურქაძის (პეტრე-პავლეს სასაფლაოს მოძღვრის) ძალისხმევა.

დიდი მცდელობის შემდეგ გადაწყდა ტ. გრანელის ნემტის გადასვენება დიდუბის პანთეონში, მაგრამ ეს ხდებოდა მოშურნეთა, ხელმოცარულთა, გულგრილთა მიერ ხელის შეშლის ფონზე. პეტრე პავლევზე ტერენტის სამარე გათხარეს, მაგრამ უამინდობის გამო გადასვენებას არ ჩქარობდნენ და ღია, პირდაღებული საფლავი, მისი მომლოდინე პოეტის გარეშე, ღრუბლიან ცას შესცქეროდა. გვაგონდება პოეტის ადრეული განაცხადი: „მკვდარი ვიყავი და უგრძობელი, ღია სამარე ჩემს გულს უცდიდა“ (მიცვალებულის დღიურიდან) (1, 294).

ელიზბარ ზედგინიძე წერს: „ტერენტი გრანელმა თავისი მომავალი თავისი პოეზიით წინასწარ განჭვრიტა, თანაც სწორად და უტყუარად. ამას ადასტურებს მისი უიღბლო სიცოცხლე და უკანასკნელი გზა, რომელიც გაიარა პეტრე-პავლეს სასაფლაომდე პატარა სენაკიდან უცნობ საფლავთა მრავალ ბორცვსა და ძეგლებს შორის უკვე გამზადებულ სამარემდე, როგორც წუთისოფლის უცხო მგზავრი, მარტო მოსიარულე და მარტო დარდით აღსავსე უდაბნოში ტერენტი-სათვის უდაბნოდ ქცეულ თბილისში.

მხოლოდ, რამდენიმე მწერალმა მიაცილა პოეტი სამარემდე“ (5, 202).

მორგიდან ტერენტი გრანელის გამოსასვენებლად მისულან: გალაკტიონი, პაოლო იაშვილი, მიხეილ ჯავახიშვილი, ლევან მეტრეველი, გერონტი ქიქოძე, ტიცვიან ტაბიძე, ვალერიან გაფრინდაშვილი, კონსტანტინე ჭიჭინაძე, იროდიონ ქავჭავაძე, პლატონ კეშელავა, ალექსანდრე წერეთელი, სიმონ ყუხჩაშვილი. ჭირისუფალთაგან არავინ ყოფილა (5, 54-55).

ცნობილია, რომ ცოდვილი ადამიანის სულს ეშმაკი ეპატრონება, წმინდა პიროვნებისა – ანგელოზი. ტერენტის გრანელს თავის კუბოსთან სერაფიმები და ღვთისმშობელი ელანდებოდა: „...და ეცემოდნენ სადღაც წვიმები შორეულ ღრუბლის სანაპიროდან. კუბოსთან იდგნენ სერაფიმები და ღვთისმშობელი ჩემზე ტიროდა“ (მიცვალებულის დღიურიდან) (1, 294).

ანგელოზები და ქრისტე ესახებოდა იმქვეყნად მიმავალ პოეტს წინამძღვრად: „... „მიმასვენებდენ ანგელოზები და კუბოს ქრისტე წინ მიუძღოდა“ (1, 294-296).

მიღმურ სამყაროში გამგზავრებისას სამოთხე ეიმედებოდა: „გლოვის ზარებით გამაქანებს თეთრი კარეტა და ჩემი სული სამოთხეში მივა გოდებით“ (ლოცვა მთვარესთან) (4, 156).

ამ რწმენის საფუძველი იყო წმინდა ცხოვრება: „ძვირფასო, მხოლოდ მე დავრჩი წმინდა და სხვებმა სული ფულზე გაყიდა“.

ტერენტი გრანელი იზიარებდა გარდასხეულების თეორიას. მას სჯეროდა „სიცოცხლე სხეულის გარეშე“, „მესამე გზის“ არსებობა, სულის ღვიძილი ხორცის დატოვების შემდეგაც და ამბობდა: „და უმ-

ძაფრესი ღონის ქარიშხალია დღემდე, გამომეღვიძა, მგონი, გარდაცვალების შემდეგ (გამოღვიძება გარდაცვალების შემდეგ) (5, 107).

როგორც სიცოცხლეში, სიკვდილის შემდეგაც პლანეტასავით სულის ანთების, სულის მარადიულობის იმედი არ ტოვებდა: „სული ჩქარია მრავალ სირბილით და ვიცი, ისევ რომ ავენთები, როგორც სიცოცხლე, როგორც სიკვდილი, როგორც სიშორე და პლანეტები“ (პოეზია) (2, 28).

არც ეს რწმენა გასცუდებია პოეტს: „...მოვა ოდესმე ვინმე ტანჯული და ჩემს საფლავთან ის დაფიქრდება“ (უმიზნო ხეტიალი) (2, 88).

თავისი საფლავის მარადიულობა ასე მიგნებულად გადმოსცა პოეტმა: „ჩემს საფლავს დაადგება მზე შორეულ რიცვის“ (სიკვდილის შემდეგ,) (2, 108-110).

ტერენტი გრანელმა იწინასწარმეტყველა თბილისში დასაფლავება: „მალე მოვკვდები და ვიცი, გულზე რომ დამაყრიან თბილისის მინას“.

პოეტმა იწინასწარმეტყველა თავისი გარდაცვალების დრო, უცრემლო, უცერემონიო დასაფლავება, გამცილებელთა მცირერიცხოვანება („სიკვდილის შემდეგ“).

ლიტერატურა

1. ცისფერი სიშორე, თბ., 1998
2. ტერენტი გრანელი, ასი ლექსი, თბ., 2005
3. გივი ცქიტიშვილი, ტერენტი გრანელმა საკუთარი სიკვდილი თითქმის ზუსტად იწინასწარმეტყველა, გაზ. „ვერსია“ 2001, 5-11 ნოემბერი
4. ტერენტი გრანელი, ტ. 1, თბ. 1991
5. ჩემი ცხოვრება მხოლოდ ლექსია, თბ. 1984

აპოკალიფსურ მხეცთა ნაშეიერების შეცნობა

გასაოცარი იყო ტერენტი გრანელის ინტუიცია, იგი უცდომლად ცნობდა ადამიანის სულს და უკეთურთ, ბოროტეულთ ყოველთვის გაუბრუნდა. მოჩვენებითი ღიმილის, თეთრი კბილების, მონონების შეძახილებს მიღმა ყოველთვის განჭვრეტდა მოპირისპირეთა ზრახვებს და არასოდეს შეეფიცებოდა ბოროტებას, თუნდაც უზარმაზარ მინიურ სიკეთეთა საზღაურად, თუმცა სწორედ მინიური, ელემენტარული პირობები აკლდა ღამის გასათევს დანატრებულს და გამუდმებით თავშესაფრის მაძიებელს.

ამ მხრივ ძალზე საგულისხმოა ლავრენტი ბერიასთან დაკავშირებული ეპიზოდები, პოეტის თვალთ ხილული სტალინი. აპოკალიფსურ მხეცთა ნაშეიერები (ლ. ლოლობერიძე, ს. ორჯონიკიძე).

ტერენტი გრანელი ხედავდა სულს და ეს საშუალებას აძლევდა, „გაეშიფრა“ მოპირისპირეთა ზრახვები ანმყოსა და მომავალში, რათა ურთიერთობებში არ დაეშვა შეცდომა. ცდუნების სიტუაციები კი მრავლად იყო.

პოეტი ღმერთის გადასახედიდან ხედავდა მოვლენებს და მას არ აშინებდა ამა ქვეყნის ძლიერთა, მიწიერ, წარმავალ მტარვალთა მუქარა.

„ფოლადზე უმეტეს, კოლხეთის ჯავარდენის სიმტკიცეს იჩენდა პოეტი, როცა ყველას გასაგონად სტალინს მიმართავდა“, წერს ტერენტი დის-ზოზიას შვილიშვილი, ექიმი, პროფესორი მამანტი როგავა (მამანტი როგავა, ტერენტი გრანელი) „მწერლობა XXI“, №1/5, 2000).

„ყოვლისშემძლე „პარტიული ინტელიგენციისთვის“ სულიერად გაუტეხავი და მოუსყიდველი ადამიანის– ტერენტი გრანელის და მისი სამყაროსმომცველი პოეზიის–როგორც თავისუფლების ჰიმნის არსებობა მათი ზეობის ხანაში წარმოუდგენელი და შეუძლებელი იყო, რადგან მათ უსუსურობასა და არარაობას უსვამდა ხაზს. სხვადასხვა წარმომადგენელ კოლაბორაციონისტებისთვის თვით გრანელის სიცოცხლე, ცხოვრება და პოეზია იყო და დღესაც არის ყოველწუთიერი შეხსენება საკუთარი (როგორც პიროვნების და მოქალაქის) მოღალატეობის, სულმდაბლობისა და სამარცვინო არსებობისა“ (იქ-ვე).

„ვუმზერ სამყაროს ღია თვალებით“, ამბობდა პოეტი, „ღია თვალებით“ მზერა კი მხოლოდ ღმერთის, ღმერთის სახედ და ხატად შექმნილ რჩეულ ადამიანთა, წინასწარმეტყველთა პრეეროგატივაა: „დიდგანმზრახველო და მრავალმოქმედო, რომელსაც ღია გაქვს თვალები ადამის ძეთა საქციელის მიმართ, რათა მიაგო თითოეულს თავისი საქციელისა და თავისი ნამოქმედარის მიხედვით“ (იერემია წინასწარმეტყველი, 32, 19).

პოეტს არ ტოვებდა ქართველი ერის, ქართული ენის–ლაზარეს აღდგომის რწმენა და ჩვენი მშობლიური ხალხის სანუკვარ იდეალს იმედიანად ეხმაურებოდა: „მაგრამ ლაზარე აღდგება მკვდრეთით, აღდგება, როგორც ღვთის სიყვარული“ (ფიქრები ქაქუცას მკვლევლობის დღეს, „ცისფერი სიშორე“, გვ. 18).

ტერენტი გრანელმა ზედმინევნით კარგად იცოდა ბიბლია და „დიდი დღის“ (მამალმერთის სახელია) დადგომის, ცოდვილთა განკითხვისა და მართალთა გაბრწყინების იმედით ცხოვრობდა: „...მოდიოდა დღე დიდი, ქარი ცოტაოდენი“...

ამავე დროს, მოსვენებას უკარგავდა ტოტალური კატაკლიზმები, პლანეტარული მასშტაბის სულიერი ავდრის მოლოდინი: „ცა იღრუბლება, მოდის ავდარი, მე დამაქვს სევდა ჩვენი პლანეტის“... (1,154).

აპოკალიფსის საიდუმლოებაში ჩახედული, მეექვსე ბექდის მოხსნასა და კაცობრიობის გარდუვალ ურვა-მსუხარებასაც ხედავდა: „მიდის ეს ხანა, მიდის ეს ფიქრი და ეს ქვეყანა დარდისკენ მიჰქრის“...

ტერენტი გრანელი ხსნის გზად რელიგიას, რწმენას, ღმერთის გზით სიარულს, უზენაესთან შერიგებას მიიჩნევდა, როგორც წინასწარმეტყველები, ღვთისმეტყველები: „... და სულის ლანდი ისევ გაჩნდება და ისევ მოვა დღე შერიგების“ (ისევ დადგება სურნელი ნისლის).

ურწმუნო ეპოქაში ისევ ღმერთისკენ მიბრუნებას, „ძველი ფიქრების“, რწმენის აღორძინებას ხედავდა განგების ძალით: „ძველი ფიქრები ისევ დგებიან, ალბათ ასეა ნება განგების“).

„შერიგების“ ცნებაში წინასწარმეტყველები, მოციქულები გულისხმობენ ადამიანის შერიგებას ღმერთთან, მიბრუნებას რწმენისკენ.

მალაქია წინასწარმეტყველი საუბრობს მამებისა და შვილების ღმერთთან შერიგებაზე (მალაქია, წინასწარმეტყველი (3,24) (2,307).

პავლე მოციქული შეგვახსენებს „შერიგების მსახურებას“ (II კორინთელთა, 5,18) „შერიგების სიტყვას“ (II კორინთელთა, 5,19) და გვმოდვრავს: „ქრისტეს სახელით გთხოვთ: შეურიგდით ღმერთს“ (II კორინთელთა 5,20).

„და ქრისტე ყვავილს ისვრის მთვარიდან“, აცხადებდა ტერენტი გრანელი და თითქოს ხედავდა ძე ღმერთის საშველად გამოწვდილ ხელს.

ცნობილია, ვანო სარაჯიშვილზე დანერილი ტერენტი გრანელის ლექსით დაინტერესდა ლავრენტი ბერია, რომელიც ყველანაირი გზით ცდილობდა პოეტთან კონტაქტის დამყარებას. ერთხელ თავისი დამქაშების მეშვეობით კაბინეტში დაიბარა, კარგად მიიღო, შეუქო პოეზია, მწვანე მზა მისცა მისი ლექსთა კრებულის გამოცემას.

უბინაო, სანახევროდ ქუჩაში მცხოვრები, უპოვარი ტერენტი გრანელი ბერიას მხრიდან ხელის გამოწოდებას აღტაცებით არ შეხვედრია. თავისი უტყუარი ინტუიციით იგრძნო პოეტმა, რომ ხელისუფლება იშინაურებდა, მის მოთვინიერებას იწყებდა, ქამანდს ესროდა და მიზანმიმართულად ეპატიუებოდა ხელმწიფის ეკიპაჟში – მისი განსაკუთრებული ნიჭის სამართავად, პარტიული დოქტრინის ყმად, ამა ქვეყნის ძლიერთა პოლიტიკის სამსახურში ჩასაყენებლად.

ტერენტი გრანელი არ აჰყვა დიდმპყრობელთა ხრიკს, თავისი პრინციპული პოზიცია არ დათმო და „ღამესთან“ დადგა, „როგორც

ქანდაკება“. მან კარგად ამოიცნო პოეზიის რჩეულთა ნიჭზე მონადირე მინიერი სამყაროს თავადნი, რომელთაც სურდათ ავტორიტეტული მხატვრული სიტყვით მომადლებულნი თავიანთი სატანისტური საქმიანობის მეხოტბედ ექციათ.

„...მიდის ჩემი გზა სწორი“, აცხადებდა გულმართალი ლირიკოსი და კარგად არჩევდა ამა სოფლად დროებით მოვლენილ ფეოდალთა და ზეციურ თავადს, მინიურს და მარადიულს.

ჩვენი ქვეყნის ოკუპაციას კი არ მიესალმებოდა, დამოუკიდებლობის იდეებს ერთგულებდა და ყინულოვანი მონსტრის მიერ გამეფებულ სიძნელეს, „ღრუბლებს“ ებრძოდა, ფინიად სახელდებულ უკეთურთ უპირისპირდებოდა: „და ჩაქრა შუქი თავისუფლების, სიძნელე ირგვლივ დაფენილია, ნელა მიდიან ღრუბლები ცისკენ, გარეთ ვილაცას უყეფს ფინია“.

პოეტი ამხელდა ეპოქის საძულველ კერპებს, მარქსიზმ-ლენინიზმის შხამით მონამლულ აპოკალიფსურ ტირანთა ნაშეიერებს და უზენაეს, მარადიულ არსებათა თანამგზავრად მიიჩნევდა თავს.

ეს უკვე იყო ბოიკოტი, მედროვეთაგან განდგომა.

იმ პერიოდში ხელნაწერის სახით ვრცელდებოდა ტერენტი გრანელის ლექსი, რომელიც ხელიდან ხელში გადადიოდა, პოეტის მაღალ გულისთქმას ავლენდა, მთლიანად უპირისპირდებოდა „ძღვევამოსილი სოციალიზმის“ მეხოტბეთა დოქტრინას და შეახსენებდა მხატვრული სიტყვის უმაღლეს მისიას – რწმენის, სიმართლის მსახურებას, ეროვნული იდეალების ერთგულებას: „ფიქრი გადადის შორეულ ხეზე, როგორც სისწრაფე და შენელება, აქ სხვები წერენ ქალის ფეხებზე, როცა მე ვუმზერ საშინელებას! ვფიქრობ, ეს ქალი როგორ ვინამე, ვფიქრობ, ეს ქალი ჩემთვის მკვდარია, აქ სხვები წერენ მხოლოდ მინაზე, როცა მე ვუმზერ პლანეტარიას“.

აქ მთლიანად უარყოფილია ტრაფარეტული ესთეტიკური კლიშეები და უმაღლესი პოეზიის საგნად ქცეულია „შორეული ხე“ (საღმრთო სახელია) ზეცა, კოსმოსი, სულიერება, რწმენა, მხილებულია ცოდვილი მიწის საშინელებები.

ამავე დროს, ლექსი არ არის დროისგან გაქცევა, პირიქით, მასში არის ცდა ეპოქის გამრუდებული ორიენტირების გასწორების.

ლექსში ნაჩვენებია თანადროულობის ხასიათი, სოციალიზმის დიქტატორული მესვეურნი, ირონიული დამოკიდებულება ვლინდება წითელ დროშასთან, ნამგალთან.

მარადიულად მიჩნეულია არა ეფემერული საბჭოთა ნყობილება, რომლის ნგრევა-წარმავლობას იოანე ღვთისმეტყველის აპოკალიფსი გვამცნობს, არამედ „შორეული ალი“ (ცეცხლი-ღმერთის სიმბოლო), მარადისობა (ღმერთის), ნაწინასწარმეტყველება უკუთურთა, სატანისეულთა წარდგომა ღვთაებრივი სასამართლოს წინაშე. უაზრო ხმაური, უნიჭოთა მიეთ-მოეთი, წითელი დროშის „მშვენიერე-

ბა“, ნამგლის გაფეტიშება მარადისობის ძალით დაიფარება, ასეთია პოეტის აზრი: „ფიქრის ტრიალი ისევ მოშალეს, ისევ ხმაურის დადგადროება, აქ სხვები წერენ მხოლოდ დროშაზე, როცა მე ვუმზერ უსაზღვროებას. ჩნდება ფიქრები შორეულ ალზე, ვიცი, ეს გრძნობა არ მოისპობა, აქ სხვები წერენ მხოლოდ ნამგალზე, როცა მე ვუმზერ მარადისობას“.

ნამგალი და ურო სატანისტური ბოლშევიზმის იარაღებია, ნამგალი მოცელავს, ურო ანგრევს.

ამ ლექსით ტერენტი გრანელმა უცდომლად განჭვრიტა სამართლიანობის სახელით მოსული ტირანია, ძალაუფლებისმპყრობელნი და შავბნელი ხელისუფლებისთვის გახდა შავსიელი.

პოეტი ნეგატიურად აფასებდა ხალხის სახელით მოსულ სისხლიან პროვოკატორებს და ალექსანდრე სიგუას (პატრიოტს, შემდგომ პოლიტკატორლელს–ლ.ს.) ეუბნებოდა: „ჩემო საბა, შენ რა, ეს წყობილება გგონია? ესენი დამხვრეტელები არიან, დამხვრეტელები“ (ალ. სიგუა, მოგონება ტერენტი გრანელზე“, ცისფერი სიმორე, გვ. 414).

ტერენტი შემთხვევას არ უშვებდა, რომ არ გაეკენწლა სოციალიზმის ფალავენები, ანტიეროვნული ვაიპოლიტიკოსები, ერის გადაგვარების მოსურნე დამურები, უბირი ტირანები. სერგო ორჯონიკიძეს „ლუდაედს“ ეძახდა, მის მიერ გადაგვარებულ ახალგაზრდებს – „უთვისტომოებს, კაცუნებს“ და გადაუგდებდა რა მათ თავიდან ორჯონიკიძის მსგავს ძაბრისმაგვარ ქუდებს, იტყოდა: „მაგრად უნდა იდგე, მაგრად! მძიმე ხვედრი ერგო ჩვენს ტანჯულ სამშობლოს. უფრო მძიმე გზაც გაუვლიათ ჩვენს წინაპრებს, ჩვენც უნდა გავუძლოთ“ (იქვე, 415-416).

ტერენტი კიცხავდა „ავადსახსენებელ“ ლევან ლოლობერიძეს, ხშირად ამბობდა, რომ „ამ გიენამ ქართველ თავადაზნაურთა და მოაზროვნე ინტელიგენციის სისხლი ბოლომდე დალია. „ავადსახსენებელთა“ რიგში პოეტი სერგო ორჯონიკიძეს, ლევან ლოლობერიძეს, 1924 წლის „შემოქმედთ“ გულისხმობდა და ამბობდა: „ესენი უცხო თესლები არიან ქართველებისთვის, ჩემო საშა! და რბილად რომ ვთქვათ, მათ უზნეო დედათა ნაშიერად მიიჩნევა“ (იქვე)..

იმდროინდელ ცხოვრებას ტერენტი გრანელი ჯოჯოხეთს უწოდებდა („როგორც გალაკტიონი, კ. გამსახურდია).

თურმე ხელნაწერის სახით ვრცელდებოდა ხალხში ტერენტის ლექსი, რომელიც თავის არქივში შეუნახავს ალ. სიგუას: „დავდივარ მარტო ლანდივით, დარდის პერანგი მაცვია, ცხოვრება ჯოჯოხეთია, სიცოცხლე – დეკორაცია“ (იქვე, 407).

ტერენტის ლექსი „სულის ცეცხლი“ ზოგიერთებმა „წითელი საუკუნის“ ხოტბად გამოაცხადეს. იგი ასე იწყება: „შრომის სამეფო და ქარხნების წელი გრიალი, ქალაქის ცეცხლი, დაისრული დროშა წითე-

ლი, ბნელ შუალამეს აკრთობს შუქი მოხეტიალე, ო, საუკუნე წითელია და მიმზიდველი“.

შალვა დადიანი ამ სტრიქონებზე დამყარებით ლექსში საბჭოთა სინამდვილის თანაგრძნობას ხედავდა, მაგრამ ტერენტი გრანელი აღაშფოთა ასეთმა გაგებამ და ხაზგასმა დანარჩენ ორ სტროფზე გააკეთა. მართლაც, ამკარაა, რომ მასში ნახსენები სისხლის მდინარე, ბურუსი, ტყვიები, განსაცდელი, კვამლი, მღელვარება, შორეული რაინდების უმწეო შფოთი, სამარადისო მწუხარება და ეშაფოტი ვერაფრით ვერ იქნებოდა ჯოჯოხეთური სინამდვილისადმი პოეტის მხარდაჭერის სტიმული: „სისხლის მდინარე, დაბინდული მთები და შარა, დამწვარ ტყვიების სურნელება და განსაცდელი, ო, განახლების ქარიშხალმა ფრთები გაშალა, კრთის ნანგრევებზე აღმაფრენა, როგორც სანთელი. ქალაქის კვამლი, მღელვარება, ღამის ალები და შორეული რაინდების უმწეო შფოთი, სამარადისო მწუხარება მოკლულ თვალების და ჩემი სული ამართული, ვით ეშაფოტი“.

„შორეული რაინდების უმწეო შფოთი“ ქვეყნის თავისუფლები-სათვის ამო შემართებაზე მიგვანიშნებს.

1924 წლის აჯანყების დამარცხებამ შთააგონა პოეტს თავისი ცნობილი ნიგნი „მემენტო მორი“. სწორედ ამ სიტყვებით მიმართავდნენ გამარჯვებულ ტრიუმფატორებს ძველ რომში – „გახსოვდეთ სიკვდილი, თქვენც ხომ მისი შვება ხართო“ (იქვე, 397).

1924 წლის ტრაგედიამ სტიმული მისცა თავისუფლებანართმეულ საქართველოს შვილთა განსაკუთრებული ნიჭიერების გამოვლენას ახალი, გენიალური ნაწარმოებებით, ესენია: კონსტანტინე გამსახურდიას „დიონისის ღიმილი“, (ჯოჯოხეთის სცენები, სატანისტური წითელი კირიბა, ჩრდილოეთისკენ გაფრენილი წითელი გველი ბოლშევიზმის ტრიუმფითა და აჯანყების დამარცხებით არის შთაგონებული), გრიგოლ რობაქიძის „ლამარა“, ტერენტი გრანელის „მემენტო-მორი“, გალაკტიონის პოემა „მოგონებები იმ დღეების, როცა იელვა“, მისივე დემონების, სატანების, მეფისტოფელ-ლუციფერებისა და ბელზებელის თარეშის ამსახველი ლექსები.

ალ. სიგუა გვამცნობს: „საქართველოს თავს დატეხილი ამ დიდი ტრაგედიის „შემოქმედს“ იოსებ სტალინს მიმართავს პოეტი, რომლის ერთი სტროფი დღესაც შიშის ჟრუანტელს გვგვრის: „იმპერატორო, შენ დიქტატორო, მძვინვარებ სისხლის კორიანტელით, მამის საფლავზე რად დაგავინყდა, აგენტო თუნდაც ერთი სანთელი“ (იქვე, 398).

თავისუფლებადაკარგული, „მკვდარი საქართველო“ იყო ტერენტი გრანელის იერემია წინასწარმეტყველისებური გოდების მიზეზი.

1921 წლის 25 თებერვლის კატასტროფის შემზარავი მოვლენები აუსახავს პოეტს ლექსში 1921, რომლის ეპიგრაფია: „დახოცილებ-

თან ერთად დაჭრილი იუნკრებიც დაუმარხავთ: „ახლა ეს ლექსი სხვა სამარეა, მოვიდა ქარი, ხე შეარხია და საქართველო ეს ის მხარეა, სადაც ცოცხალი ხალხი მარხია“...

ემშაკის ხელდასხმული, სატანისტოა მოძღვარი და მართალი სიტყვის ნამდვილი სულთამხუთავი ლავრენტი ბერია ადრე „აღტაცებული“ იყო ტერენტის ნიჭით, ვიდრე პოეტი ქვეყნის მესვეურთა დამლუპველი პოლიტიკის მხილებას დაიწყებდა, მერე კი სისასტიკით, მუქარით შეცვალა „მემენტო მორის“ ავტორისადმი დამოკიდებულება, „ცივი და გამყივანი ხმით“ მიანიშნა თავის რისხვაზე მოუსყიდავ და გადაუბირებელ პიროვნებას.

ამ ფაქტით ყოფილა შთაგონებული ტერენტი გრანელის ლექსი, რომელშიც კარგად ჩანს მართალი პოეტის აზრი „მზრუნველ“ ხელისუფლებაზე: „ამ ხალხის ქება არ მიხარია, ეს ხალხი ჩემს სულს როგორ ექცევა? ჩემი ცხოვრება ქარიშხალია და ჩემი გული მინას ეცემა. რომელი იგრძნობს შორეულ საგანს, რომელმა იგრძნო ეს ატირება. და მე ამნაირ ცხოვრებისაგან თითქმის ყოველდღე ვგრძნობ დამცირებას“.

ტერენტი გრანელი შეუცდომლად გრძნობდა მისდამი ბერიას ინტერესის შორსმიმავალ მიზანს, მაგრამ იგი არ გატყდა, არ გაინვრთნა და ამის გამო დაუნდობლად გაუსწორდნენ ციხით, დევნით, ცილისწამებით, ბოლოს კი გიჟის დიაგნოზი დაუსვეს და იძულებით მკურნალობას დაუქვემდებარეს.

ბერიამ და მისმა დამქაშებმა მოშურნე, ხელმოცარულ პოეტებთან ერთად, საბედისწერო როლი შეასრულეს ტერენტი გრანელის ცხოვრებაში.

და ბოლოს, როცა შემლილად მონათლული, შერისხული პოეტი ფიზიკურად წავიდა ამ ქვეყნიდან, კიდევ ერთხელ გამოჩნდა პილატესავით ხელდაბანილი ბერია და ცდილობდა, მისი რეჟისორობით ჯვარცმული პიროვნების თაყვანისმცემლად გამოჩენილიყო.

იქნებ ეს იყო სისხლიანი ტირანის ერთგვარი მონანიება და სინდისის ქენჯნა იმის გამო, რომ მის ხელებს ერის საამაყო შვილების ბევრი სისხლი ეცხო?

შალვა დადიანს ბერიასთვის უკითხავს, ტერენტი გრანელს თუ იცნობდითო. ბერიას უპასუხნია: „ტერენტი დიდებული პოეტი გახლდეთ, ბატონი შალვა“. შალვა დადიანს გულისტკივილით შეუნიშნავს: „კი, დიდებული პოეტი იყო ის ცხონებული... მაგრამ ცხოვრებას მან ვერ გაუგო და დამარცხდა, თავი დაიღუპა“.

ტერენტისადმი შალვას ამ „ბრალდების“ პასუხად ბერიას პათეტიკურად უთქვამს: „ცხოვრებას კი არა, ბატონო შალვა, თვით ცხოვრებამ ვერ გაუგო მას“.

ბერიას ასეთი აზრით გაოცება ვერ დაუფარავს შალვა დადიანს და აკვიატებაა ტერენტის ლექსი: „ქართველმა ხალხმა გიჟი მინოდა, მზე მიდის გაღმა, ცის ხმა ისმოდა“ (იქვე, 441).

ტერენტი გრანელის ინტერესი რელიგიური თემებისადმი, საბჭოთა წყობილების „სიკეთეთა“ შეფასება და რაინდული დაპირისპირება აპოკალიფსურ ტრიუმფატორებთან, ხალხის მტრების გაბედული მხილება, საქართველოს ოკუპაციისა და 1924 წლის აჯანყების ასახვა ნათელ პასუხს იძლევა იმაზე, თუ ვინ და როგორ ცდილობდა პოეტის ზემოთაგონებული სახის ნაშლას, მისი შედეგების „პესიმისტურად“, „უიდეოდ“, „შავ წიგნად“ გამოაცხადებას.

ტერენტის „დიქტატორი იმპერატორის“, „ლუდაედების“, „გიენას“ გვერდით „ავი თვალის, უღირსი თვალის, პატარა მტრების, ყაჩაღი ქარების, კანის, გველის სახეებიც იმ მიზანს ემსახურებოდა, რომ ნილაბი აეხადა საქვეყნო-სახელისუფლო ბოროტებისთვის.

უეჭველია, რომ „ემემენტო მორის“ ავტორის იდეოლოგიამ კ. გამსახურდიას, გრ. რობაქიძის, მ. ჯავახიშვილის, გ. ტაბიძის მხატვრულ ნააზრევთან ერთად, დიდი როლი შეასრულა ბოროტების იმპერიის თიხის საძირკვლების შერყევაში.

ტერენტი გრანელი ერთ-ერთი პირველი დაუპირისპირდა ჩვენს ლიტერატურასა და ცხოვრებაში სიყალბეს, კერპთმსახურებას. მისი ლექსებიდან მონაბერი წმინდა ჰაერი სულს აჯანსაღებდა სიკეთის, სათნოების ფლუიდებით, აპოკალიფსურ მხეცთა ნაშიერებს აფრთხოვდა.

ობიექტურად შეაფასა პოეტმა სამართლიანობის სახელით მოვლენილი ბოლშევიზმი, ქვეყნის ტირანი მესვეურები, უცდომლად იწინასწარმეტყველა მათი ეფემერულობა და მომავალი სამსჯავროს წინაშე მათი სიავეების გამო უცილობელი განკითხვა, რაც ზედმინევიტით ახდა კიდევც.

ღმერთისკენ მიბრუნების და საქართველოს დამოუკიდებლობის წინასწარმეტყველება

ათეისტურ ეპოქაში ბევრმა მედროვემ მიჰყიდა ეშმაკს სული. ისინი არათუ არ ებრძოდნენ ბოროტებას, მასთან სისხლით სდებდნენ ხელშეკრულებას და შავის თეთრად წარმოჩენაში ეჯიბრებოდნენ ერთმანეთს, რადგან ხელისუფლებისაგან ბოძებული ხალათით იყვნენ სტიმულირებულნი.

ტერენტი გრანელი ეპოქალური სიავის მხილებით არის ცნობილი. მისი ტრაგიზმის წყარო ღმერთის უარყოფა და ანტიქრისტეს აღზევება იყო. ეზოპეს ენით, დაშიფრული მეტყველებით მიგვანიშნებდა

რწმენის უარმყოფელი ეპოქის ტრაგედიაზე: „ეს ყვავილები ვინ აურია, და ქარიშხალთან ვარდის რტოები, შორეული ყვავილები ხმებიან, გრიგალი არხევს სულის მიმოზებს, ლუნავს ქარები ალვას, და მიკავია დამჭენარი ია, ახლოს არ დარჩა ვარდი არცერთი და გლოვა კრთოდა ბედის წყაროდან, ზამთრის ვარდები დაიმსხვრევა ბალის კარებთან, გრიგალი მისდევს ოცნების ხომალდს, შენთვის მზე ჩაქრა, შენთვის ქარია, და ღამის ჩრდილმა დღის შუქი მოსპო, ქრება ის უმანკო და შუქი ნუგეშის, ღამე თანდათან შუქს იპარავდა, ახლა ეს შუქი აღარ ინთება, ჩემი თეთრი იმედი დაიკარგა ოდესღაც, ეს შორეული იმედიც ჩაქრა, იმედი არ ჩანს, ქარმა დარეკა, ისევ მიცქერის მთა გადამწვარი, დადის დემონი მთვარის და ავი ბედისწერა, მიპყრობს იისფერ თვალის ასე უღონო მზერა, და ჩემი სანთელიც ჩაქრა, ეს ცა შიშველი ვინ მოგვიტანა, შავი ნირვები ატირდება წითელ ნარმაში...“

ტერენტი გრანელი ებრძოდა საშინელ დროს, გრიგალებს, ღამესთან იდგა, როგორც ქანდაკება“, რწმენის, სიკეთის ფლუიდებს ავრცელებდა თავისი ლექსებით და არ ტოვებდა ღმერთთან შერიგების, ლაზარეს აღდგომის, „დიდი დღის“ (ღმერთი) მოვლინების, სინმინდის, ქართველი ერის გადარჩენის რწმენა: „მაგრამ ლაზარე აღდგება მკვდრეთით, აღდგება როგორც ღვთის სიყვარული“.

პოეტს ანამებდა ადამიანის განშორება ღმერთისგან, მაგრამ სჯეროდა მომავალში ადამიანის განწმენდა და უზენაესთან შერიგება: „... და სულის ლანდი ისევ გაჩნდება და ისევ მოვა დღე შერიგების“ (ისევ დადგება სურნელი კვირის).

ღვთისმეტყველებაში „შერიგება“ რელიგიური შინაარსისა და იგულისხმება ადამიანის შერიგება ღმერთთან, ადამიანის მიბრუნება სარწმუნოებისკენ, რასაც ბიბლიაში დიდი ადგილი უჭირავს.

მალაქია წინასწარმეტყველი საუბრობდა მამებისა და შვილების შერიგებაზე ღმერთთან (მალაქია წინასწარმეტყველი 3,24).

პავლე მოციქული შეგვახსენებს „შერიგების მსახურებას“ (II კორინთელთა, 5, 18), „შერიგების სიტყვას“ (II კორინთელთა, 5, 19), ღმერთთან შერიგებას: „... ქრისტეს სახელით გთხოვთ: „შეურიგდით ღმერთს“ (II კორინთელთა, 5, 20).

ტერენტი გრანელის სული „ცისფერი ყვავილის“ (ღმერთის) სავანე იყო: „და ცისფერი ყვავილი გამოჩნდება სულიდან“ (შორეული ყვავილები).

სულის თვალთ ჭვრეტდა „წმინდა შარას, წმინდა ქვებს“ (შარა). გზა, შარა საღვთო სახელია: „აჰა, გზა, იარეთ მასზე, როცა მარჯვნივ ან მარცხნივ გადაუხვევთ“ (ესაია წინასწარმეტყველი, 30,21).

ქვა ქრისტეს პარადიგმაა: „ასე ამბობს უფალი ღმერთი: აჰა, ქვა დავდევნი სიონზე საძირკვლად, ქვა გამონაცადი, ძვირფასი ქვაკუთხედი, მასზე მინდობილი არ აქარდება“ (ესაია წინასწარმეტყველი, 28, 16).

პოეტმა იწინასწარმეტყველა ქართველი ხალხის მიბრუნება ქრისტიანობისკენ, რელიგიური გრძნობის მარადიულობა: „კაცი, ეს გრძნობა არ მოისპობა“ (პოეზია).

ტერენტი გრანელმა ზედმინევით კარგად იცოდა ბიბლია და „დიდი ღლის“ დადგომის (ცოდვილთა განკითხვისა და მართალთა გაბრწყინების) იმედით ცხოვრობდა: „მოდიოდა დღე დიდი, ქარი ცოტაოდენი“.

ამავე დროს, მოსვენებას უკარგავდა ტოტალური კატაკლიზმები, პლანეტარული მასშტაბის სულიერი ავდრის მოლოდინი: „ცა ილრუბლება, მოდის ავდარი, მე დამაქვს სევდა ჩვენი პლანეტის“.

აპოკალიფსის საიდუმლოებაში ჩახედული, მეექვსე ბექდის მოხსნასა და კაცობრიობის გარდუვალ ურვა-ტკივილებსაც ხედავდა: „მიდის ეს ხანა, მიდის ეს ფიქრი და ეს ქვეყანა დარდისკენ მიჰქრის“.

უცდომელი ინტუიციით გამორჩეულმა, რამდენიმე ათეული წლით ადრე განჭვრიტა ქართველი ერის მიერ დამოუკიდებლობის მოპოვება. იგი თვალეგაბრწყინებული“ ეუბნებოდა ალ. სიგუას: ესენი (გულისხმობდა სერგო ორჯონიკიძეს, ლევან ლოლობერიძეს და მათ მიმდევრებს– ლ.ს.) საქართველოს ვერ დააჩოქებენ. მოვა ჩვენი დროც და საქართველო ისევ თავისუფალი ეიქნება“ (ალ. სიგუა, მოგონება ტერენტი გრანელზე, „ცისფერი სიმორე“, 1998, გვ. 416).

საკუთარი მომავლის განჭვრეტა

ტერენტი გრანელის პოეზიაში გამოვლენილია საკუთარი პოეტური უკვდავების უეჭველი რწმენა და, შეიძლება ითქვას, ეს წინასწარჭვრეტა ზედმინევით ახდა.

პოეტისთვის ლექსი „გული და სისხლი“ იყო, რაც არწმუნებდა თავისი „წმინდა სახელის“ მარადიულობაში: „ჩემი წმინდა სახელი პოეზიას დარჩება, ჩემი გული და სისხლი ეს მემენტი მორია, მე ძლიერი ტალანტი, ზეციური არსება, ჩემი ნაზი სამშობლო – ლაჟვარდები ცისფერი“ (მემენტო მორი) (1,122).

საკუთარი სახელის სულის ნათებას ხედავდა სიცოცხლისა და სიკვდილის მიღმა, შორეულ პლანეტებში: „სული ჩქარია მრავალ სირბილით და ვიცი, ისევ რომ ავენთები, – როგორც სიცოცხლე, როგორც სიკვდილი, როგორც სიმორე და პლანეტები“ (პოეზია) (2,28).

პირველობაზე ფიქრსაც მომავლის უცდომელი განჭვრეტის უნარი კარნახობდა: „არ უნდა ფიქრი–პირველი მე ვარ, მე, პოეზიის უმანკო მსხვერპლი“ (შენსკენ მოჰქრიან ეს ჩემი გზები) (1,48).

პოეტი გრძნობდა „გრიგალის“ (სულიწმინდის) ძახილს, წამების მიზეზს და ამქვეყნიდან ნასვლის შემდეგ მოსულ დიდებას უტყუარი ალლოთი ხედავდა: „მე ნავალ სხვანაირ სახით, ჩემს ნასვლას დიდება

მოსდევს. დაო, ვგრძნობ გრიგალის ძახილს, დაო, ვგრძნობ წამების მიზეზს“ (დათოვლილი სანთელი) (1,64).

გარიყულს, შერისხულს, ავადმყოფს, ჭორების ბადეში მოქცეულს, იობივით ნანამებს მხოლოდ ქრისტეს გამოცხადება ეიმედობდა და მისი სიდიადის დანახვისთვის დაბრმავებულთ, გამკილავთ მანც ამართლებდა: „ახლა იქნებ ჭორებიც მომედება ტალახად: მე ხომ ბედმა გამრიყა, თანაც მტანჯავს ციება. ახლა ჩემში ძნელია გენიოსის დანახვა, ახლა ჩემი გაკილვა ყველას ეპატიება“ (დაბრუნება სოფელში) (1,74).

არც მაშინ ცდებოდა, როცა მომავლის დიდი განკითხვის, გადარჩენის შესახებ საუბრობდა: „მხოლოდ პოეტის, ჩემი და სხვათა, დარჩება ლექსი, გულით ნაწერი. და როგორც გემი, დგას, ქარიშხალთან ეს ათასცხრაას ოცდარვა წელი“ (დღე) (1,90).

ათეისტურ ეპოქაში ტენდენციური ხელისუფლება და შეზღუდული კრიტიკა არ ცნობდა ტერენტი გრანელის ღირსებებს, მათთვის მიუღებელი იყო რელიგიური პოეზია, ტერენტი გრანელი კი მომავლის იმედით ცხოვრობდა: „ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების“ (2,50).

ტერენტი გრანელმა იცოდა თავისი უგულვებელყოფის მიზეზები, სჯეროდა, რომ ხალხი ისევ მოუბრუნდებოდა რწმენას და მაშინ სხვა თვალთ შეხედავდნენ მის ქრისტიანულ სიტყვას, მაგრამ არ სურდა ხელოვნურად დაეჩქარებინა ეს პროცესი.

ვლადიმერ მაიაკოვსკი ტერენტი გრანელს ლექსების თარგმნის მიზნით ეწვია, მაგრამ „მემენტო მორის“ ავტორი ამ წინადადებას სრული სიდინჯით შეხვდა, თან ის მიზეზებიც ჩამოთვალა, რის გამოც მას თანამედროვე ოფიციალური კრიტიკა უგულვებელყოფდა, თავისი პოეზიის ღირსეული შეფასების დროდ ის მხოლოდ მომავალს იგულებდა.

ტერენტი გრანელისთვის პოეზია „სულის ისტორია“ იყო, „ტანჯული სულის ტკივილი“, რომელიც მეოცე საუკუნეს უნდა გასცილებოდა, ასე სწამდა „მემენტო მორის“ ავტორს: „ამ საუკუნეს ხომ გაცილდება ჩემი ტანჯული სულის ტკივილი“ (წელა ქრებიან) (2, 50).

თანამედროვეთა შურს, მტრობას, ავსიტყვაობას, ჩასაფრებას ვერ ჩაეკლა პოეტში მომავალი პოეტური დიდების რწმენა: „ვგრძნობ, მომავალი მანც ჩემია“ (მე ისევ ცისფერ სამყაროს ვეძებ) (2, 58).

საფლავის, სიკვდილის მომღერალმა, რომელიც სიცოცხლის დიდ ნაწილს უცნობების საფლავებთან ატარებდა, სიკვდილის ახალი თავისებური სახელმძღვანელო შექმნა და მისმა უცნაურობამ, სამუდამო განსასვენებლამდე გულახელოდაკრეფილს მიეცილებინა სრულიად უცხოები და ცრემლებიც დაეფრქვია მათთვის, სათავე დაუდო ლეგენდებს, მაგრამ, ამავე დროს, დააფიქრა ფუჭად მოზეიმე, ბეცი, მხოლოდ, ამქვეყნიურობაზე, მატერიალურზე მზრუნველი საზოგადოება და სულის თვალი აუხილა, სულის უკვდავების რწმენა, სულზე

ფიქრი ასწავლა. პოეტს სჯეროდა, რომ მისი საფლავიც მომავლის თაობებს ბევრ საგულისხმოს ასწავლიდა, სიკვდილ-სიცოცხლის მარადიულ პრობლემაზე დააფიქრებდა: „... მოვა, ოდესმე ვინმე ტანჯული და ჩემს საფლავთან ის დაფიქრდება“ (უმიზნო ხეტიალი (2,88)).

არც ამაში შემცდარა პოეტი, რადგან არც პეტრე-პავლეს სასაფლაოზე დავანებული ტერენტი გრანელი დავინყებიათ მის გულმემატიკვრებს და არც დიდუბის მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში გადანაცვლებული. მისი სამუდამო განსასვენებელი მართლაც იქცა გონებაგახსნილთა ფიქრის, განსჯის, შეკრების ადგილად. იქ მუდმივად აწყვია ყვავილები.

უფრო მეტი, დღემდე არ შეწყვეტილა პოეტის თაყვანისმცემელთა ფიქრი იმის შესახებ, განისვენებს თუ არა იგი იმ ადგილას, რომელიც თავისი შემოქმედებით დაიმსახურა, ბევრი თვალს მთანმინდისკენ გააპარებს და ამის ხმამალა განცხადებასაც არ ერიდება.

ინინასწარმეტყველა რა ნაადრევი სიკვდილი, თავისი საფლავის მარადიულობაც განჭვრიტა. ეს საფლავი მან ეკლესიის ახლოს მოინიშნა: „კვირა დილით, როდესაც ყველა მლოცველისათვის გაიღება ეკლესიის კარები, ჩემს საფლავთან დაფიქრებული მოვა ვინმე ქალი, მოიგონებს ჩემს დამწვარ სახეს, მოიგონებს ჩემს წამებას და შევეცოდები. ასე გაივილიან საუკუნეები. ჩემს საფლავს დაადგება მზე შორეულ რიცხვის“ (სიკვდილის შემდეგ) (3,375).

პოეტის „შორეული ნისლბურანით გარემოცული საკვირველი ნინასწარმეტყველების ძალას და ცხადიერ სახეს“ ხედავს ლერი ალიმონაკი ტერენტი გრანელის სტრიქონებში: „... და გაიგებენ დიდი ხნის მერე, რა ცეცხლი მწვავედა და რა ვიყავი“ (4,23).

უცდომელი იყო პოეტის მსჯავრი როგორც საკუთარ შემოქმედებაზე, ისე ცხოვრებაზე: „პოეზიაში ვარ უდიდესი და ცხოვრებაში გზადაბნეული“ (ქრიან ფიქრები თეთრი და შავი) (1,44).

ტერენტი გრანელის მოვლენებს ჭვრეტდა არა მხოლოდ ლოკალურ, არამედ გლობალურ მასშტაბებში და თავის პოეზიასაც მსოფლიო მნიშვნელობის მოვლენად მოიაზრებდა: „ახლა მინდა, ვარსებობდე ყველგან, მთელ მსოფლიოს რომ დავიპყრობ, ვიცი“... და ძვირფასო, ჩემს ბრწყინვალე სახელს, ვგრძნობ, მსოფლიო აღიარებს მალე“ (ლამის სტრიქონები) (1, 140-142).

არც ამ მასშტაბების განსაზღვრაში შემცდარა.

ანგელოზური სულის პოეტი ანგელოზის ნილბით ცხადდებოდა და შორს გახმინებული ტამისცემის ხმაც სწვდებოდა მის სმენას: „აღბათ დილას ჩამოწვება ნისლი, მე ვატარებ ანგელოზის ნილაბს“ (შემოდგომა)(1,148).

ხალხის დაჟინებულ მზერასაც ამჩნევდა, თავისი ეკლესიის გუმბათივით ელვარე სახეს უკეთებდა აქცენტს და არც ამაში იყო გა-

დაჭარბება: „მე მივდივარ და მიცქერის ხალხი, ჩემი სახე გუმბათივის ილავს“... (შემოდგომა) (1,148).

სხვაგან გაბრწყინებული ეკლესიას სახეში მოიაზრებდა თავის პორტრეტს: „საქართველოში მხოლოდ შენ ერთს თუ გაგონდება გაბრწყინებული ჩემი სახე, ვით ეკლესია“.

ბრწყინვალეობა რჩეულთა ხვედრია. ტერენტი გრანელი არ ცდებოდა, როცა თავის გამორჩეულობაზე ამახვილებდა ყურადღებას და მას საფუძვლიანად ეიმიდებოდა მეტი დიდება: „ჩემი სახელი ხომ ასე ბრწყინავს, მე მეტ სიხარულს ველი დღეიდან“ (შევალ ოთახში) (1,216).

ბრძოლის ველზე „ურიცხვ მტრებს“ დაპირისპირებული, მინაზე კი არა, „ცისფერ სამყაროში“ ეძებდა ნუგეშს და ფიზიკური დამარცხების შემთხვევაშიც მომავალი ყოველთვის გარანტირებულად ესახებოდა: „დამამარცხებენ? დე დამამარცხონ, ვგრძნობ, მომავალი მანც ჩემია“ (მე ისევ ცისფერ სამყაროს ვეძებ) (1,316).

ცაში, მარადისობაში დაბინავების იმედს ლექსი აძლევდა: „მე ლექსები გამაფრენენ ცაზე, მე ლექსების სიხარული მომკლავს“ (ვარ ასეთი, ვარ ყოველთვის, კენტი) (3,38).

„შორი ცის“ იმედი იყო დიდი სტიმული: „და იმედს მაძლევს ახლაც შორი ცა-მარად მუქი“ (მორჩა, არავის ველი) (3,73).

ტერენტი გრანელი იყო ის პოეტი, ვინც ფიქრობდა „შორეულ ხეზე“ (სალვო სახელია), უმზერდა უსაზღვროებას, „მარადისობას“ (ღმერთს), პლანეტარიას, სამყაროს (პოეზია) (1,28).

„ამ საუკუნეს ხომ გასცილდება ჩემი ტანჯული სულის კივილი“, „ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების“, ჩაგვესმის ტერენტი გრანელის ხმა და უნდა ვალია, რომ ყველაფერი ახდა, რაც პოეტმა იწინასწარმეტყველა, მოვიდა მისი გაგების დრო, მეოცე საუკუნის 20-30-იანი წლების სიტყვის ოსტატმა 21-ე საუკუნეში შემოაბიჯა დიდებით და კიდევ ერთხელ დაბეჯითებით ვირწმუნეთ მისი სიტყვების ჭეშმარიტება: „და ვიცი, უსათუოდ ვარ მსოფლიო პოეტი“...

განა შემთხვევითია, რომ ამ პოეტზე ფიქრისას სულიწმინდის ქნარად წოდებული პავლე მოციქული გვახსენდება: „წინასწარმეტყველებას ნუ გააბიაბრუებთ“ (პავლე მოციქული, ფილიპელთა, 4,19) (5,429).

ისევ მოციქულს რომ მოვუსმინოთ, „წინასწარმეტყველება არასოდეს არ წარმოთქმულა ადამიანის ნებით, არამედ ადამიანები, სულიწმინდის მიერ აღძრულნი, ღვთისგან წარმოთქვამდნენ მას“ (II პეტრე, 1, 21) (5,309).

ტერენტი გრანელმა განჭვრიტა რელიგიური გრძნობის, რელიგიური პოეზიის მარადიულობა (პოეზია), იწინასწარმეტყველა პროლეტარული პოეზიის ეფემერულობა: „თუ პოეზია მოიკრეფს ძალას,

შთამომავლობა რამდენს იცინებს, როცა დახედავს ეულის კალამს და მამაშვილის ლექსის წინილებს“.

„პოეტის შორეული ნისლ-ბურანით გარემოცული საკვირველი წინასწარმეტყველების ძალას და ცხადიერ სახეს“ ხედავს ლერი ალიმონაკი პოეტის სტრიქონებში: „...და გაიგებენ დიდი ხნის მერე, რა ცეცხლი მწვავდა და რა ვიყავი“ (4,23).

ლადო გუდიაშვილი წინასწარმეტყველურს უწოდებს ტერენტის ლექსს ნიკო ფიროსმანზე, „მისივე ტრაგიკული ხვედრის თვითხილვას“.

„წმინდა, ნათელი წინაგრძნობით სწეული ტ. გრანელი“ (ლ. ალიმონაკი) თითქოს ცხადად ხედავდა, როგორ იქცეოდა მისი საფლავი მომავალში დაფიქრების, სულთა თანაზიარობის, სიკვდილის საიდუმლოებებზე ჭვრეტის ადგილად: „მოვა ოდესმე ვინმე ტანჯული და ჩემს საფლავთან ის დაფიქრდება“ (უმიზნო ხეტიალი), „ჩემს საფლავს დაადგება მზე შორეულ რიცხვის“ (გულიდან სისხლის წვეთები).

საფრანგეთში მოღვაწე ქართველი მეცნიერი დავით თოთიბაძე წერს: „ტერენტი გრანელი ადრიდანვე წინასწარ გრძნობდა, რომ მალე დატოვებდა წუთისოფელს“.

მისი თვალეები, რომლებსაც „პატარა ნათურებს“ ადარებს, ღამეში რომ ანათებენ, ჰგავს იესოს თვალეებს იმითი, რომ შეუძლიათ ჩასწვდნენ ღვთის უსაზღვროების საიდუმლოს და, ამავე დროს, უფრო ნათლად დაინახონ, რა ხდება სამყაროში და ადამიანთა შორის.

„... გულიდან მოსული ლოცვა... უხსნის წინასწარ ნაფიქრ და ნაძებნ გზას, „მესამე გზას“, მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ.

„მან გადალახა ადამიანური განზომილება, რომ შემოქმედის სიტყვით შთაგონებული წინასწარმეტყველი გამხდარიყო.

„პოეტს უჩნდება წინათგრძნობა უმაღლესი რეალობის, იმ უსასრულობის, რომელიც მას ასე გამუდმებით სწყურია.

„იგი გადასცემს სხვებს წინასწარ ცოდნას სხვა სამყაროების შესახებ, რომლისკენაც წაიყვანს კარგი მოძღვარით... თავისი ჯვარცმის ბოლო წუთამდე ის არის ნიშანი, შეტყობინება „რჩეული არხების“, გამორჩეული ბედისწერის“ (6,26,33,34,36,41).

გამორჩენილი მხატვარი და ესეისტი რეზო ადამია „ტერენტი გრანელის მიერ წინასწარ ნაგრძნობი ლექსად ნათქვამი პოეზიის ფორმულას“ უწოდებს სტრიქონებს: „ვიცი, დრო მოვა ჩემი გაგების“ (7,8).

ტერენტი გრანელის გამორჩეული მკვლევარ-გამომცემელი ლერი ალიმონაკი სწორად აღნიშნავს: „წინახილვის შეგრძნება, ცნობიერ და არაცნობიერ თვითშემეცნებათა ერთობლიობის შედეგი... საშუალებას აძლევდა განეჭვრიტა თავისი მომავალი ბედისწერა... ამ წინახილვით ძალუძდა სხვათა ფიქრების წვდომა, დროისა და სივრცის მოახლოება“ (8,88).

ტერენტი გრანელი გამუდმებით ლოკალურიდან გლობალურისკენ, საზღვრის, მიჯნის მიღმა მიისწრაფოდა. მისი დაუდეგარი სული არა მხოლოდ დედამიწას, ცას, კოსმოსს, სხვა პლანეტებს ზვერაავდა და სამყაროს ცენტრში ყოფნის განცდა ეუფლებოდა.

მის პოეზიაში ბუნებრივად დაისვა მსოფლიოს შემოქმედებით ტრადიციებთან, ზოგადსაკაცობრიო პრობლემებთან მიმართების, საერთაშორისო არენაზე ქართული მხატვრული სიტყვის ადგილის და მნიშვნელობის გააზრების საკითხი.

„მემენტო მორის“ ავტორის მიხედვით, „გული მსოფლიო ღერძია“, „გულის გარშემო მსოფლიო სევდის ცეცხლი ანთია“ (მარადისობის ლაჟვარდები“). პოეტი დაატარებდა საკაცობრიო სევდას და შიში იპყრობდა გალიის, ყუთის, საპყრობილის სახეებად მოზმანებული ქვეყნის გამო: „შენ, დედამიწავ, უფრო მაშინებ, როცა ოცნებით ზეცას მოვიარ“...

მთელი ძალისხმევა სულისა მარადიულს, მსოფლიოს, უსაზღვროს უტრიალებდა: ვგრძნობ მსოფლიოს და უსაზღვროს ვეტრფი, გულია ისევ მსოფლიო ღერძი, მე ხომ ვიგრძენი მთელი სამყარო, მე ისევ ვეძებ მარადისობას, და მინდა ყოფნა იქაც და იქაც“.

პლანეტარიას, სხვა პლანეტას, შორ პლანეტას ესწრაფოდა, ჩვენი პლანეტის სევდა მსჭვალავდა. „მარსის წიაღში გაქანებაზე“ საუბრობდა, ვილაც მარსიანელს ეკამათებოდა. მერე უფრო იზრდებოდა მასშტაბები და სულის უკიდევანობას გვაუწყებდა ეს სურვილი: „მე მინდა ყველგან ვიყო, როგორც ღმერთი, მინდა ვარსებობდე ყველგან, მსურს სამყარო მეკავოს, ავენთები..., როგორც სიმორე და პლანეტები“.

პოეტმა მთელი კაცობრიობის ავდარი შეიგრძნო: „ცა იღრუბლება, მოდის ავდარი, მე დამაქვს სევდა ჩვენი პლანეტის, მონყენა მოსდევს ამნაირ ავდარს, მე ხომ ვიგრძენი მთელი სამყარო (ჩემი ბედლი).

რწმენის, უსაზღვრობის (ღმერთის) სიყვარულით ეზრდებოდა ფრთები და ასტრალუბში ნავარდის უნარი ენიჭებოდა: „ვგრძნობ მსოფლიოს და უსაზღვროს ვეტრფი, ვუმზერ პლანეტარიას, უსაზღვროებას, მარადისობას“.

პოეტი განიცდიდა როგორც ფიზიკურ სამშობლოს, ისე მის სულიერ ზეცას, „უხილავ საქართველოს“.

ტერენტი გრანელი არ ცდებოდა, როცა თავის შემოქმედებას პლანეტის, მსოფლიოს ყურადღების ღირსად აცხადებდა.

გამოჩენილ მხატვარს და ესეისტს — რეზო ადამიას პარიზში, პომპიდუს ცენტრში, ფრანგი მსახიობისგან მოუსმენია ტერენტი გრანელის ქება, მისი ხსენება ვაჟა-ფშაველას, ნიკოლოზ ბარათაშვილის, გალაკტიონ ტაბიძის გვერდით.

რეზო ადამია აღფრთოვანებულია ქართველი პოეტის ფრანგული თარგმანებით, რომელიც შეასრულა პარიზში მცხოვრებმა ქართველმა – დავით თოთიბაძემ.

„... ცეცხლოვანი, მოლურჯო, მონითალო და მოიისფრო კოსმიურ ალში გახვეული მგოსანია ტერენტი გრანელი, აცხადებს პოეტის საიდუმლოებებით სავსე სამყაროში ღრმად ჩახედული მხატვარი.

რეზო ადამია დარწმუნებულია: ტერენტი გრანელის პოეზიას რომ გასცნობოდა, დიდი ესპანელი მხატვარი სალვადორ დალი უთუოდ დაინტერესდებოდა ქართველი მგოსნის მსოფლმხედველობით, პლანეტებისკენ მზერით და მისი ლექსებით შთაგონებული, კოსმიურზე და პლანეტებზე საოცარი სიურეალისტური სურათების სერიალს შექმნიდა.

ცახე, უშორეულეს ვარსკვლავებს იქით ხედავს ქართველი ფერმწერი ტერენტი გრანელის „კოსმიურ გენს“ (7,56-107).

პარიზში მცხოვრები ქართველი მეცნიერი და მთარგმნელი დავით თოთიბაძე საუბრობს კოსმიურ სივრცეზე, კოსმიურ სპლინზე, მის ორმაგ განზომილებაზე, მისტიურსა და კოსმიურზე და ამას უწოდებს „მესამე გზას“...

ტერენტი გრანელის პოეზია ჭეშმარიტად იყო „პოეზია პლანეტების“.

ლიტერატურა

1. ცისფერი სიშორე, თბ. 1998
2. ასი ლექსი, თბ. 2005
3. ტერენტი გრანელი, ტ. I, 1990
4. ლერი ალიმონაკი, გრანელის ლანდი, თბ. 1997
5. ახალი აღთქმა და ფსალმუნები, 1992
6. დავით თოთიბაძე, ტერენტი გრანელი, (ხელნაწერი)
7. რეზო ადამია, ტერენტი გრანელის ლექსად მოქცევა და ტკივილად წასვლა, წიგნში „ტერენტი გრანელი, სისხლიდან ცრემლი“, 2008
8. ლერი ალიმონაკი, კვირის წირვები, თბ. 1984

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0179, 0. ჭავჭავაძის გამზ. 1, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30

E-mail: universal@internet.ge